

АНТИЧНА ЛИТЕРАТУРА

ЕНЦИКЛОПЕДИЧЕН СПРАВОЧНИК

Съставители:
Богдан Богданов, Анна Николова

2011

www.bogdanbogdanov.net

www.bogdanbogdanov.net

© Богдан Иванов Богданов. Анна Бориславовна Николова, съставители, 1988, 1996
© Василка Николова Николова, съставител на библиографията, 1988, 1996
© Ана Йовева - Николова, Анна Бориславовна Николова, Анна Шелудко,
Атина Йорданис Василиаду - Кънева, Богдан Богданов, Веско Вълчев,
Донка Марковска, Иванка Попова, Искра Атанасова, Лили Йорданова.
Мирена Славова, Надина Радева, Нина Николова Георгиева, Райка Николова,
Румен Стефанов, Флорина Бъчварова, Цвете Лазова, Юдит Филипова,
автори, 1988, 1996

ISBN 954-520-070-7

ПРЕДГОВОР КЪМ ПЪРВОТО ИЗДАНИЕ

Предлаганото издание е първият по рода си у нас енциклопедичен справочник по антична литература. Целта на всички, които участваха в замислянето и написването на статиите и в подготовката на книгата, бе да съберат на едно място и да представят по възможност и лаконично, и точно фактите от старогръцката и римската словесност. Водещи са авторовите рубрики, а в случаите, когато авторите са неизвестни - рубриките на анонимни произведения. В справочника не са включени статии за жанрове и направления, за поетически и реторически категории на античната литература. Проблемите са разработени при отделните автори, а когато се повтарят многократно, някои термини са изведени в специалния речник в края на справочника. За улеснение на читателя са направени препратки.

В сложното си развитие за близо 1500 години античната литература по особен начин запазва до своя залез колективния дух, който е характерен за по-ранните ѝ етапи. Този колективизъм и “безличната” публичност продължават да действат в стереотипите на реторичната реч и през годините на най-личностните прояви: в античната литература - епохата на елинизма, и на римската словесност по времето на Цицерон и Апулей. Ето защо категорията “автор” в съвременния смисъл до известна степен не съответства на представянето на тази литература.

Включените в справочника старогръцки и римски автори са подредени по общ азбучен ред. Поради редица исторически обстоятелства старогръцката и римската литература са свързани в единен процес. Това е наложило по-общото обединяващо ги понятие *антична литература*. Започнала рано писменото си съществуване (вероятно през VIII в. пр. Хр.), старогръцката литература е естествен първи етап на античното литературно развитие. Чрез посредничеството на елинизма тя става модел за римската литература, която въпреки самобитността си първоначално се развива успоредно със старогръцката. Вече световен център, от края на I в. пр. Хр. Рим става център и на елинската книжовност. През първите векове на новата ера двете литератури и двата езика се преплитат - римските автори пишат на старогръцки (императорите Марк Аврелий и Юлиан са най-характерните примери), но в определени епохи и гърци творят на латински (историкът Амиан Марцелин). Така че в по-късното време старогръцката и римската литература не просто си влияят, а се смесват и би било изкуствено да се разглеждат отделно.

Вече посочихме, че началото на античната литературна епоха е сравнително лесно определимо. За края може да се спори. Във всеки случай той надхвърля по време политическото съществуване на Западната римска империя. Както всяка култура, и античната (заедно с нея и литературата) има по-дълъг живот от обществото, което я е създало. Ето защо първите два века от византийското литературно развитие попадат в границите на античната литературна епоха. Отдавна утвърдена традиция е за неин завършек да се смята VI в. сл. Хр., както е прието и в този справочник.

В широките граници от VIII в. пр. Хр. до VI в. сл. Хр. старогръцката и римската книжовна продукция е огромна. Известни са ни имената на около 2000 автори. Поради прекъсването на традицията при прехода към Средновековието и замирането на интереса към ценностите от миналото през късната Античност, както и поради наложените се във Византия и на Запад през Средновековието литературни вкусове, от тази огромна по обем книжнина до нас е стигнал по-цялостно само незначителен дял. Малко са античните автори, като Цицерон и Плутарх, чиито творби са запазени почти изцяло. От повечето разполагаме с ограничен брой произведения, като най-много са достигнали до нас единствено във фрагменти. Обикновено това са цитати, извлечени от съвременните учени и събрани в специални сборници. Разбира се, от по-значителните

антични автори са се запазили цели произведения. Но невинаги е така - сред изгубените съчинения има ценни творби, чието реконструиране е една от задачите на класическата филология.

В справочника включихме над 600 автори. Основният критерий при подбора беше значимостта на произведенията и техните създатели. Постарахме се освен това да представим всички антични автори, чиито творби са художествени от съвременна гледна точка - поети, трагичи и комедиографи, прозаисти. Има отделни статии за филолозите, занимавали се с литературна теория и критика, но не и за граматиките в тесния смисъл на думата - като Аполоний Дискол например. Изключихме авторите, създали единствено научни съчинения, трактати по география и техника, по математика и медицина - като Хипократ, Евклид, Херон от Александрия, Витрувий, Целз. Представени са обаче Павзаний, Страбон и Мела, защото в техните произведения описанията са имали литературни цели, както и автори като митографите Конон и Хигин, чиито творби са били предназначени за широк кръг читатели. Не бива да забравяме, че границите на художествената литература се определят не само от формата на текста, но и от начина на ползването му. От друга страна, в справочника са включени всички историци, оратори и ретори, както и повечето философи, тъй като от антична гледна точка тяхната дейност е свързана с това, което днес наричаме литература - в този смисъл те са писатели, майстори на художествената реч. Наложиха се и изключения - писмата на Епикур и трактатите на Плотин не са художествена литература, защото не са оформени реторично, но възгледите на двамата философи имат пряко отношение към въпросите на литературата. По тази причина и поради широкото им влияние в литературната традиция тяхното представяне беше наложително. От гръцката и латинската християнска литература (т. нар. патристика) са подбрани преди всичко авторите, чиито произведения са важен исторически източник и осъществяват връзката между културата на Античността и Средновековието, представят развитието на нови жанрове или документирант ожесточените полемики между различните християнски секти.

Както и да аргументираме своето съставителство и изпълнението на статиите, вероятно няма да оправдаем пропуските и непълнотите в настоящия справочник. Ето защо се надяваме, че критичните бележки на читателите ще спомогнат за бъдещото усъвършенстване на книгата.

От съставителите

ПРЕДГОВОР КЪМ ВТОРОТО ИЗДАНИЕ

Изминаха повече от седем години от първото издание на “Енциклопедичен справочник по антична литература”. Полезността му се доказва с търсенето и широкото ползване на книгата, както и с отправените й критики. Настоящото второ издание не включва нови автори. Внесени са стилистични и редакторски подобрения в наличните статии, увеличени са препратките, разширен е речникът на думите и термините в края на справочника. По-основно са подобрени статиите за християнски автори. Добавени са в библиографията сведенията за новопоявилите се преводи на антични автори след 1988г. Надяваме се, че за очакваната от нас още по-добра приложимост на Справочника ще допринесе и новото издателско оформяне. Дано да имаме сили в недалечното бъдеще да разширим и да превърнем тази полезна книга в “Енциклопедия на античната литература”.

От съставителите

ПОЯСНИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ

Статиите в енциклопедичния справочник “Антична литература” са подредени по азбучен ред. Всеки от представените автори е включен с имената (или името), които са ни известни, подредени според утвърдената в практиката форма на български език. Първото име е посочено в скоби и на оригиналния език: например Еврипид (Euripides) или Вергилий (Vergilius) Марон, Публий. При някои автори родното място е посочено веднага след името като допълнително указание - характеристика за личността: например Зенон от Елея и Зенон от Китион. Ако творецът е известен и с прозвище, то също се цитира - Плиний, Гай Секунд, наречен Стари. Отбелязани са и ударенията при името на български език и при оригиналното съответствие, тъй като те невинаги съвпадат: Алкидамáнт (Alkidámas). Отклоненията са твърде чести и се обясняват с посредничеството на латинския или друг език, чрез който тези имена са навлезли в българския език. По същите причини са поставени ударенията и при предаването на заглавията на гръцките произведения на оригиналния език. Гръцките букви са заменени с техните латински съответствия. Заглавията на творбите са дадени в български превод, а в скоби - на оригиналния език (старогръцки или латински).

Системата от препратки е максимално опростена, така че читателят да може да намери интересувания го термин бързо и лесно. При първото споменаване в дадена статия на име на автор или произведение, които са представени в книгата самостоятелно, над името (или първата дума от заглавието) има звездичка (*), а при първото споменаване на термин от приложения в справочника речник думата е дадена в курсив. При повтаряне на името на водещия термин в дадена статия се използват инициали - например ако статията е за Вергилий, използва се инициал В.

Приложената след всяка статия библиография се състои от две части: Съч. (Съчинения), където са включени водещите издания на произведенията в оригинал, и На бълг. (На български), където са представени всички известни преводи на български език. При оформянето на библиографията е следван опитът на известни издателства с утвърдени традиции в съставянето на енциклопедии по класическа литература - изданията на Teubner и Pauly - Wissowa (Германия), Cassell's и Oxford Classical Dictionary (Великобритания).

В библиографията са използвани съкращения при заглавията на сборници, които включват произведения или фрагменти от различни автори и често се повтарят при цитирането на заглавията. По традиция тези сборници са известни с няколко инициала - например СП - практика, която е възприета и в настоящото издание. Пълно описание на съкращенията е направено в азбучния показалец на библиографските съкращения, където срещу съответните инициали са дадени заглавието на произведението, името на автора (или издателя), мястото и годината на издаването (ако са известни), броят на томове и някои данни за преизданията. В случай че няколко произведения са свързани с името на един автор (или издател), при съответните инициали има препратка към неговото име, под което информацията е дадена според посочения по-горе принцип. Статиите са подписани с инициалите на авторите.

От редактора

АВТОРСКИ ИНИЦИАЛИ

АБН	- Анна Бориславова Николова
АЙВ-К	- Атина Йорданис Василаду-Кънева
АЙ-Н	- Ана Йовева-Николова
АШ	- Анна Шелудко
ББ	- Богдан Богданов
ВВ	- Веско Вълчев
ДМ	- Донка Марковска
ИА	- Искра Атанасова
ИП	- Иванка Попова
ЛИ	- Лили Йорданова
МС	- Мирена Славова
ННГ	- Нина Николова Георгиева
НР	- Надина Радева
РН	- Райка Николова
РС	- Румен Стефанов
ФБ	- Флорина Бъчварова
ЦЛ	- Цвете Лазова
ЮФ	- Юдит Филипова

ПРИЕТИ СЪКРАЩЕНИЯ

аигл.	- английски	нач.	- начало
библ.	- библиотека	неизв.	- неизвестен
в.	- век	о.	- остров
вер.	- вероятно	ок.	- около
г.	- година	п-в	- полуостров
гл.	- глава	пр./сл. Хр.	- преди/след Христа
год.	- годишен	произв. -	произведение(-ния)
гр.	-град	Р-	- река
грц.	- гръцки	рим.	- римски
зап.	- западен	сб.	-сборник
имп.	- император	сев.	- северен
исп.	- испански	стб.	- старобългарски
ист.	- исторически	стгр.	- старогръцки
ит.	- италиански	стих.	- стихотворение
кн.	- книга (-ги)	филол.	- филологически
лит.	- литературен	филос.	- философски
л-ра	- литература	худ.	- художествен

БИБЛИОГРАФСКИ СЪКРАЩЕНИЯ

1. ОБЩИ

A	Attici, orum	атически ¹
Anth.	Anthologia	антология
Ch	Christiani, orum	християнски
ed.	editor	издател; редактор
F, Fr.	fragmenta, orum	фрагменти
G, Gr	Graeci, orum	[старо]гръцки
L, Lat.	Latini, orum	латински
p.; pp.	pars; partes	част; части
praef.	praefatio	предговор
Ps.-	Pseudo-...	псевдо-...
R, Rom. Romani, orum		римски
rec.	recognovit; recensuit	възобнови, редактира, преработи
s. a.	sine anno	без година (не ни е известна годината на издаване)
s. l.	sine loco	без място (не ни е известно мястото на издаване)
sq.; sqq.	sequens; sequentes	и следващ; следващи
suppl.	suppl. et nunc	допълнение
v.	vide	виж

2. АВТОРИ И ЗАГЛАВИЯ

Anth Gr.	Anthologia Graeca. T. 1-4, München: ed. H. Beckby, 1957-1958.
Anth. Lat.	Anthologia Latina. Leipzig: ed. H. Meyer, 1835; ed. A. Riese - F. Buecheler - E. Lommatzsch, 1869-1926 (1964).
Anth. Lyr. Gr.	v. Diehl.
Anth. Pal.	Anthologia Palatina. Paris: ed. P. Waltz, 1928-1938.
Baehrens	E. Baehrens,
FPR	Fragmenta Poetarum Romanorum. Leipzig, 1886.
PLM	Poetae Latini Minores. T. 1-5. Lipsiae: ed. E. Baehrens, 1879-1883; rec. F. Vollmer. T. 1, 2, 5. 1911-1935.
BG	Bucolici Graeci. Oxford: rec. A. S. F. Gow, 1952.
BO	Bibliotheca Oxoniensis, Oxonii (Oxford).
BT	v. Teubner.
Budé	Collection des Universités de France publiée sous le patronage de l'Association Guillaume Budé.
CAF	T. Cock, Comicorum Atticorum Fragmenta, 1880-1888.
CC	Corpus Caesarianum. Lipsiae; ed. A. Klotz, 1927 (1966).
CChSL	Corpus Christianorum Sermonum Latinorum, ed. J. Martin, 1960.
CGF	Comicorum Graecorum Fragmenta. Berlin: ed. G. Kaibel, 1899 (1958).
CIL	v. Mommsen.
Coll. Alex.	Collectanea Alexandrina. Oxford: ed. J. U. Powell, 1925.
Coll. Rer. Memor.	v. Mommsen.
Corp. poes. ep. Gr. lud.	Corpusculum poesis epicae Graecae. T. 1. Parodia et Archestratus, ed. P. Brandt; T. 2. Syllographi Graeci, ed. C. Wachsmuth. Lipsiae, 1885-1888.
CPL	Corpus poetarum Latinorum, ed. J. P. Postgate, 1905.
CRF	v. Ribbeck.

¹ В някои утвърдени съкращения са допустими изключения, като напр. A. = императорски (вж. SHA).

CSEL	Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum. Wien: ed. P. Geyer, etc., 1890-.
Diehl	E. Diehl,
Anth. Lyr. Gr.	Anthologia Lyrica Graeca. Lipsiae, 1925 (1949-1952),
PRV	Poetarum Romanorum veterum reliquiae. Lipsiae, 1911.
EG	Epistolographi Graeci. Paris: ed. R. Hercher, 1873.
EGF	Epicorum Graecorum Fragmenta. BT: ed. G. Kinkel, 1877.
ESG	Erotici Scriptores Graeci. Leipzig: ed. G. A. Hirshig, 1856.
FGH	Die Fragmente der griechischen Historiker. Berlin-Leiden: ed. E. Jacoby, 1923 (1958).
FHG	Fragmenta Historicorum Graecorum. Paris: ed. C. Müller, 1841-1870.
FPL	v. Morel.
FPR	v. Baehrens.
FVors.	H. Diels, Die Fragmente der Vorsokratiker. Berlin, 1934 (1960).
GChS	Die griechischen christlichen Schriftsteller der ersten Jahrhunderte. Leipzig, 1913 (Berlin, 1954).
GDFRK	Die griechischen Dichterfragmente der Römischen Kaiserzeit. T. 1, ed. E. Heitsch, 1963.
Gr. Romanpap.	Griechische Romanpapyri. Heidelberg: ed. F. Zimmermann, 1936.
Gramm. Lat.	Grammatici Latini. T. 1-8. Leipzig: ed. H. Keil, 1846 (1855-1923).
Gramm. Rom. Fr.	Grammaticae Romae Fragmenta. BT: ed. H. Funaioli, 1907 (Stuttgart, 1960).
GTO	Griechisches Text und Übersetzung. Berlin: ed. Chr. Jensen, 1923.
Hell. Epigr.	A. S. F. Gow - D. L. Page, Greek Anthology: Hellenistic Epigrams. T. 1-2. Cambridge, 1965.
HGM	Historic Graeci Minores. Lipsiae: ed. L. Dindorfius, 1870-1871.
HRF	Historicorum Romanorum Fragmenta.
HRRel.	Historicorum Romanorum reliquiae. Leipzig: ed. H. Peter, 1906-1914 (1967).
ICH	Inscriptiones Christianae, ed. de Rossi.
LCL	v. Loeb.
Loeb	Loeb Classical Library. London-Cambridge, Mass.
Lustrum	Internationale Forschungsberichte aus dem Bereich des klassischen Altertums, herausgegeben von H. J. Mette und A. Thierfelder. Göttingen, 1956-.
LXX	Septuaginta. T. 1-2. Stuttgart: ed. A. Rahlfs, 1935 (1962).
MG	Mythographi Graeci. BT: ed. A. Olivieri, 1897 (ed. N. Festa, 1902).
Migne	J. P. Migne,
PG	Patrologiae cursus completus, series Graeca (Patrologia Graeca). T. 1-161. Paris, 1857-1866.
PL	Patrologiae cursus completus, series Latina (Patrologia Latina). T. 1-217. Paris, 1844-1855.
Mommsen	Th. Mommsen,
CIL	Corpus Inscriptionum Latinarum. Berlin, 1863-1903.
Coll. Rer. Memor.	Collectanea Rerum Memorabilium. Berlin, 1873 (1958).
MGH	Monumenta Germaniae Historica. Berlin-Hanover, 1879 (1961).
Morel	W. Morel,
FPL	Fragmenta Poetarum Latinorum epicorum et lyricorum praeter Ennium et Lucilium post E. Baehrens item ed. W. Morel. BT, 1927 (1963).
OA	Oratores Attici. Zürich: ed. A. Sauppe, 1839.
OF	Orphica Fragmenta. Berlin: ed. O. Kern, 1922,
ORF	Oratorum Romanorum Fragmenta. Torino: ed. H. Malcovati, 1967.
ORRel.	Oratorum Romanorum reliquiae.
Pan. Lat.	Panegyrici Latini. Lipsiae: rec. E. Baehrens, 1874 (ed. E. Gallatierr, 1949).
PGRel.	Paradoxographorum Graecorum reliquiae. Mailand: ed. A. Giannini, 1966.
PETF	Poeiae Elegiaci. Testimonia et Fragmenta. T. 1. BT: ed. B. Gentili-C. Prato, 1979.
PG	v. Migne.
PGM	Poetae Graeci Minores. T. 1-3, ed. T. Gaisford

PL	v. Migne.
PLM	v. Baehrens.
PMG	Poetae Mellici Graeci. Oxford: ed. D. L. Page, 1962.
Poet. Lesb. Fr.	Poetarum Lesbiorum Fragmenta Oxford: ed. E. Lobel - D. L. Page, 1955.
POxy.	Oxyrhynchus Papyri. London: ed. B. P. Grenfell - A. S Hunt, 1898.
PRV	v. Diehl.
PW	A. Pauly - G. Wissowa - W. Kroll, Real Encyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft. Stuttgart, 1893-.
Rem. Lat.	E. H. Warmington, Remains of Old Latin. London, 1956.
RhG	Rhetores Graeci. T. 1, p. 2. ed: L. Spengel, 1853-1956; iterum ed. C. Hammer, 1894 (L. Spengel - H. Rabe, 1913).
RhLM	Rhetores Latini Minores. Leipzig: ed. K. Helm, 1863 (1964).
Ribbeck	O. Ribbeck, Scaenicae Romanorum Poesis Fragmenta. Lipsiae, 1897-1898 (1962):
TRF	T. 1. Tragicorum Romanorum Fragmenta.
CRF	T. 2. Comicorum Romanorum praeler Plautum et Terentium Fragmenta.
RNSGM	Rerum naturalium scriptores Graeci minores, ed. O. Keller, 1877.
Sch Arist.	Die Schule des Aristoteles. Basel-Stuttgart: ed. Fr. Wehrli, 1967-1969.
Sen. Rhet.	Seneca Rhetor, Oratorum et rhetorum sententiae, divisiones, colores. Leipzig: ed. A. Kiessling, 1935.
Contr	Controversiae.
Praef.	Praefatio.
Suas	Suasoriae.
SHA	Scriptores Historiae Augustae. T. 1-2. BT: ed. E. Hohl, 1971.
SM	Scriptores Mylhographi. Leiden: ed. Av. Stavaren, 1742.
SVF	Stoicorum Vetenim Fragmenta, ed. H. von Arnim, 1903-.
Syll. Gr.	v. Corp. poes. ep. Gr. lud.
Teubner	Bibliotheca Teubneriana. Lipsiae (Leipzig), 1849-.
TGF	Tragicorum Graecorum Fragmenta. Leipzig: ed. A. Nauck, 1889 (ed. Br. Snell, 1971; ed. St. Randt, 1976).
TRF	v. Ribbeck.
Val. Max.	V. Maximus, Factorum et dictorum memorabilium libri novem. BT: ed. C. Kempf, 1888 (Stuttgart, 1966).

А

АВГУСТ (Augustus), Гай Юлий Цезар Октавиан - 23.IX.63 г. пр. Хр. Рим -19.VIII.14 г. сл. Хр., Нола - пръв рим. *принцепс*. Роднина на Цезар* и осиновен от него. След убийството на *диктатора* (44 г. пр. Хр.) сключва триумвират с Антоний и Лепид през 43 г. пр. Хр., а след това ги отстранява последователно - Лепид през 36 г. пр. Хр., а Антоний след битката при нос Лкций на 2.IX.31 г. пр. Хр. А. става единовластен управник на държавата, прекратява вътрешните войни и установява мир; поемайки цялата гражданска и военна власт, тактично запазва републиканските форми на управление. Заедно с Меценат* покровителства писатели и поети. Времето на неговото управление (30 г. пр. Хр.- 14 г. сл. Хр.) е известно като Златен век за рим. л-ра. А. е автор на поема за Сицилия, на трагедията “Аякс” (Aiax). на *епиграми* и мемоари. От творбите му е запазен само отчетът за делата му - т. нар. **“Анкирски паметник”** (Monumentum Ancyranum). (ФБ)

Съч.: *Imperatoris Augusti operum reliquiae. Grmmta: ed. A. Weichert, 1846; CIL 3.*
На бълг.: *Делата на император Август. Прев. Г. Кацаров. - В: Сп. Прометей, 1938, кн. 4-5.*

АВГУСТИН (Augustinus), Аврелий - 13.XI.354 г., Тагаста, Нумидия - 28.VIII.430 г., Хипон Регий. Нумидия - рим. християнски автор, известен и като Свети Августин или Августин Блажени. Роден в семейството на езичника Патриций (покръстил се преди смъртта си) и християнката Моника. Учи в родния си град, после в Мадавра, Сев. Африка, а през 371 г. - в Картаген, където се присъединява към сектата на *манихейците*. До 383 г., когато заминава за Рим, е учител по реторика в Тагаста и Картаген. През 384 г. преподава реторика в Медиолан (сега Милано) и там под влиянието на Амвросий* се отказва окончателно от *манихейството*. През 388 г. се връща в родния си град, чийто *презвитер* става през 391 г.; през 395 г. става викарен епископ на Хипонския епископ Валерий, а след смъртта му заема епископската катедра до края на живота см. Умира по време на обсадата на Хипон Регий от вандалите. Канонизиран от католическата църква през 1295 г. Според собствените свидетелства на А. в **“Поправки”** (Retractiones, 427 г.) съч. му обхващат 93 трактата, проповеди и писма, към които се прибавят още 5 трактата от годините непосредствено преди смъртта му. Най-значително от тяхе съч. **“За (Божията държава) царството Божие”** (De civitate Dei, 412 - 426 г.) в 22 кн. Първата, апологетичната част (кн. 1-10) разобличава слабостите на езическата култура; втората, философско-догматическата част (кн. 11-22) разкрива световната история като процес на взаимоотношения и конфликт между божите поданици (божията държава) и подвластните на сатаната (земния град на прокълнатите). Аргументите и за двете части А. черпи както от Библията, така и от езическите автори (М. Цицерон*, Варон* Реатински, философа Платон*, Вергилий*, Хораций* и др.), узаконявайки ролята им на лит. образци и източници на нравствени идеи за настъпващото християнство. Автобиографията на А. **“Изповеди”** (Confessiones, ок. 400 г.) в 13 кн. е непознат дотогава самоанализ, разкриващ духовните търсения на човека на границата между две епохи. Филос. му съч., писани предимно в края на IV в., са: **“Против академиците”** (Contra Academicos), **“За щастливия живот”** (De beata vita), **“За порядъка”** (De ordine), **“Разговори със себе си”** (Soliloquia), **“За безсмъртието на душата”** (De immortalitate animae) и др. За интереса на А. към свободните изкуства свидетелстват запазените фрагменти от **“За граматиката”** (De grammatica, 387 г.), както и 6 кн. **“За музиката”** (De musica, 389-390 г.). Между по-значителните догматически съч. са **“За вярата и символа”** (De fide et

symbolo, 393 г.), **“За християнското учение”** (De doctrina Christiana, 397-426 г.) в 4 кн., **“За Троичността”** (De Trinitate, 400-416 г.), в 15 кн., **“Наръчник до Лаврентий или за вярата, надеждата и любовта”** (Enchiridion ad Laurentium de fide, spe et caritate, след 420 г.) и др. На практическия християнски морал са посветени **“За лъжата”** (De mendacio, 395 г.), **“За въздържанието”** (De continentia, 396 г.), **“За благого на брака”** (De bono coniugali, ок. 400 г.) и др. Многобройни са полемическите съч. на А. срещу различните секти: срещу манихейството – **“За истинската религия”** (De vera religione, 389-390 г.), **“За ползата от вярата”** (De utilitate credendi, 391 г.) и др.; срещу *пелагианството* – **“За духа и буквата”** (De spiritu et littera, 412 г.), **“За душата и произхода ѝ”** (De natura et origine animae, 419-420 г.) и др.; срещу *донатизма* – **“За кръщението против донатистите”** (De baptismo contra Donatistas, ок. 400 г.) в 7 кн., **“Против едно писание на донатиста Петилиан, епископ на Цирта”** (Contra litteras Petilian, Cirtensis episcopi, 401-403 г.) в 3 кн. и др.; срещу *арианството* – **“Против еретика Максимин, ариански епископ”** (Contra Maximinum haereticum Arianorum episcopum, 427 или 428 г.) и др. На тълкуване на Библията са посветени **“Тълкувание (буквално) на кн. Битие”** (De Genesi ad litteram, 400-415 г.) в 12 кн., **“Трактати на Евангелието според Йоана”** (Tractatus in Ioannis Evangelium, ок. 416 г.) и др. В кореспонденцията на А. за автентични негови писма се смятат 217 (или 218), в които са разгледани важни за времето си църковни въпроси. Неговите 363 проповеди представят в достъпна за обикновените миряни форма сложни въпроси на теологията и етиката. Поетическите творби на А. се ограничават с 20-строфен **“Псалом против партията на Донат”** (Psalmus contra partem Donati), **“За душата”** (De anima) в 53 *хекзаметъра* и няколко *епиграми*. В центъра на цялата си писателска дейност А. поставя не абстрактни теологически въпроси, а проблемите, вътрешния живот и страданията на човека. Блестящата реторическа подготовка, талантът и темпераментът му позволяват да движи свободно тона и стила си от високополемична, нередко пресилена патетика до интимност и мекота. Личността му, съчетаваща по необичаен начин фантазия и педантичност, суровост и способност за дълбоко съчувствие, поетическа дарба и филос, мисъл, както и творчеството му, което се корени дълбоко в езическата култура, играят огромна роля като връзка между Античността и Средновековието. (АБН)

Съч.: PL 32-47. **На бълг.:** Псалтир съкратен. Прев. от слав. Сливен, 1941; За природата на доброто. За благодатта и свободата на волята [Трактати]. Прев. от лат. Ц. Бояджиев. С., 1992; Изповеди. Прев. от лат. А. Николова. С., 1993.

АВЗÓНИЙ (Ausónius), Децим Магн, наречен Бурдигалски - ок. 310 г., Бурдигала (сега Бордо, Франция) - ок. края на IV в. - рим. поет. Произхожда от семейство на лекар, учи в Бурдигала и Толоза (сега Тулуза, Франция), а по-късно преподава реторика в родния си град в продължение на 30 г. Заема различни държавни служби по времето на имп. Грациан, ученик на А., а след убийството му (383 г.) се връща в родината си. На преклонна възраст приема християнството. Най-значителното му произв. **“Мозела”** (Mosella) в 483 *хекзаметъра* е стихотворна възхвала на природата и забележителностите на земите край р. Мозела (сега Мозел). В творбата са пресъздадени епизоди от едно пътуване по реката. Неговият **“Дневник”** (Ephemeris) съдържа много стих. в различен размер на теми от всекидневието на поета. Сб. **“Задушница”** (Parentalia) е съставен от кратки стих., написани в памет на починали роднини на А. Произв. **“Спомени за бурдигалските учители”** (Commemoratio professorum Burdigalensium) е източник на сведения за историята на образованието, а **“Прочути градове”** (Ordo nobilium urbium) - извор на данни за забележителностите на 20 града в Рим. империя. А. е автор и на повече от 100 епиграми; на 25 писма в стихове, адресирани до именити мъже, сред които е любимият му ученик Павлин* от Нола; на **“Шеги с поетическото изкуство”** (Technopaegnon), демонстриращи различни виртуозни вариации с хекзаметъра; на **“Сватбен центон”** (Cento nuptialis); на комичните

стихове **“Играта на седемте мъдрецѝ”** (Ludus septum sapientium); на стихотворни биографии на рим. императори до Хелиогабал (управлявал от 218 до 222 г.) под название **“Цезарите”** (Caesares) и др., както и на прозаичната **“Благодарствена реч към Грациан Август”** (Gratiarum actio dicta domino Gratiano Augusto). Образован поет и човек с усет към красивото в природата и обич към всичко родно, А. постига съвършенство във всички реторически похвати и стихотворни размери, но без дълбочина и емоционалност на израза. (ННГ)

Съч.: Opuscula. Leipzig: ed. S. Preie, 1978.

АВИА́Н (Aviánus), Флавий - края на IV в. - нач. на V в. - рим. поет, баснописец. Автор на 42 басни, написани в *елегически дистихон*. Посветени на Макробий*, на някои места те са повлияни от рим. баснописец Федър*. В основни линии обаче А. следва стила на грц. поет Бабрий*, чиито оригинали са парафразирани, разширени, допълнени с описания. В творбите са използвани пародийни цитати от стих. на Вергилий* и Овидий*. Езикът и стихосложението на басните му отстъпват на класическата представа за прецизност. А. е популярен автор през средните векове, поради което е включен и в училищните програми. (ННГ)

Съч.: Fabulae. Leipzig: ed. W. Frohner, 1862; CIL 1; PLM.

АВИЕ́Н (Aviénus), Руфий или Руф Фест - втората половина на IV в. - рим. поет. Произхожда от знатен род на италианското племе волски. Заема високи държавни служби. Приписват му се: епическата творба **“Описание на земното кълбо”** (Descriptio orbis terrae) в 1393 стиха, посветена на забележителни географски обекти и написана по подражание на съч. на Дионисий* Периегет; **“Морски бряг”** (Ora maritima) - описание на Средиземноморското крайбрежие от Масилия (сега Марсилия, Франция) до Гадес (сега Кадикс, Испания); **“Аратови явления”** (Aratea phaenomena) в 1325 хекзаметъра и **“Аратови прогнози”** (Aratea prognostica) в 553 хекзаметъра, съответно на астрономична и метеорологична тема по подражание на поета Арат*. Традицията приписва на А. още 3 кратки произв., две от които с мотиви от личния живот на поета, а третото - за Одисей и сирените. Стилът на творбите е образен, но цитираните факти са неточни. (ННГ)

Съч.: Avieni quae extant omnia. Oxford: ed. J. A. Giles. 1835 (Innsbruck: rec. A. Holder, 1886); Avieni prognostica. Erfurt: ed. A. Breysig, 1882; Anth. Lat.; PLM

АВИ́Т (Avítus), Алцим Екдикций - ок. 460-518 г. - епископ на гр. Виена (Нарбонска Галия), играл важна роля при християнизирането на бургундите. За дейността и борбата му срещу *арианството* свидетелстват повече от 80 писма, някои от които по-късно преработени в трактати със забележително ист. значение. А. е автор на епическата поема **“За делата на духовната история”** (De spiritualis historiae gestis) в 5 кн., в която разглежда основни моменти от Стария и Новия завет*. Запазени са и негови проповеди и кратка поема под загл. **“За девството”** (De virginitate). В творчеството си проявява поетически талант. (ИП)

Съч.: MGH 6; PL 59

АВКСЕ́НТИЙ (Auxéntius) - IV в. - епископ на гр. Дуростор (сега Силистра), *арианец*. Автор на похвално слово на лат. език за арианския епископ Вулфила (или Улфила), известно под името **“За вярата, живота и смъртта на Вулфила”** (De fide, vita et obitu Wulfilae). (АБН)

Съч.: PL 13

АВРЕ́ЛИЙ (Aurélius) Антонин, Марк - 121-180 г. - рим. император (161-180 г.) и писател, творил на стгр. език. Потомък на знатния род на Аниите, испанци по произход.

Роден в Рим, където израства в двора на имп. Адриан. Осиновен от имп. Антоний Пий - наследник на Адриан. А. получава разностранно образование. Негови учители са известни *ретори*, граматисти, философи, юристи, сред които и Фронто^{*}. Философията (по-точно *стоицизмът* в неговата еkleктична форма) осмисля целия му живот. Автор на съч. **“Към себе си”** (Eis heautón) в 12 кн., съставени по времето на военните му кампании. По-голямата част от тях написва през периода на дунавските походи срещу германите. Тези записки са намерени и издадени след смъртта му. В отделните, несвързани помежду си глави авторът развива някаква мисъл или наблюдение, които подема отново на друго място и в друга връзка. Един от “моделите” на А. са записките на Епиктет^{*}. Изложението в “Към себе си” е лишено от вътрешно единство. Липсва и систематична разработка на филос. доктрина на стоицизма. А. е автор на писма, писани в младежките му години на лат. език до неговия наставник Фронто. (ББ)

Съч.: *Marci Aurelii Ad se ipsum. Oxonii: rec. J. H. Leopold, 1948. На бълг.: Размишления към самия себе си. С., без г.; Размишления към самия мене. Прев. Р. Стоянов. С., 1914; Към себе си. Прев. от стр. Б. Богданов. С., 1986.*

АГАТАРХИД (Agatharchídes) от Книд – III-II в. пр. Хр. - стр. историк и географ. От големите му трудове **“История на Мала Азия”** (Tá katá tén Asían) и **“История на Европа”** (Tá katá tén Europeen) са запазени само фрагменти. А. е против крайностите на азиатския стил на Хегезий^{*} от Магнезия и един от първите привърженици на *атицизма*, (ББ)

Съч.: FGH 2.

АГАТОН (Agáthōn) - 448 или 446 - 400 г. пр. Хр. - стр. трагически поет. Творчеството му разкрива силното влияние на *софистите* Продик^{*} и Горгий^{*}, а традицията сочи като негов близък и неразделен приятел Еврипид^{*}, заедно с когото през 407 г. пр. Хр. живеят в двора на македонския монарх Архелай. Остава там до края на живота си. През 416 г. пр. Хр. спечелва първа награда на *Ленейте*. Празнуването на победата в неговия дом е описано от философа Платон^{*} в диалога “Пир”. До нас са достигнали няколко загл. и 32 фрагмента от произв. на А. Те разкриват особеностите на стила му - остроумен, типичен за епиграмите език, възпроизведен сполучливо от Платон. Екстравагантен както в поведението, така и в творчеството си, А. остава неocenен от широката публика. Оригиналноста му се проявява най-вече в композицията на неговите трагедии. Той откъсва хоровите партии от действието, като ги превръща във вокални интермедии. Отказва се да търси сюжет и образи в традиционните митове и сам сътворява романтичната фабула в драмата **“Антос”** (Anthos). Макар и да критикува отделни недостатъци на композицията му, Аристотел^{*} в своята “Поетика” го оценява високо, като го поставя веднага след Есхил^{*}, Софокъл^{*} и Еврипид. (ВВ)

Съч.: TGF 1.

АЗЕЛИОН (Aséllio), Семпроний – II-I в. пр. Хр. - рим. историк, представител на средната *аналистика*. В съч. си **“Истории”** (Historiae) в 14 кн. описва събитията до 91 г. пр. Хр. За пръв път в рим. историография той използва по образец на Полибий^{*} прагматичен метод в повествованието, насочен към изследването на целта и причината за всяко събитие. Запазените фрагменти свидетелстват за естествен езиков изказ. Въпреки че прави крачка напред в историографията, не е признат от съвременниците си и на него не се позовава нито един рим. автор до II в. сл. Хр. (ИА)

Съч.: HRRel.

АЙНЗИДЛЕНСКИ СТИХОВЕ (Cármina Einsidlénsia) - две стих. в общо 68 *хекзаметъра* на пасторална тема (еклоги). Носят името на намерения през X в. в Айнзидленския манастир ръкопис. Установено е, че са написани по време на

управлението на имп. Нерон* (54-68 г.). Традицията ги приписва на Сикул*, на Калпурний Пизон (ръководителя на заговора срещу Нерон през 65 г.) и на Лукан*. Сходството на темите между А. с. и първата еклога на Сикул е по-скоро доказателство за подражание, отколкото за авторство. Двете Айнзидленски еклоги представят разговори между пастири. В първата Нерон е ласкан като Аполон, Юпитер и вдъхновен автор на стихове за превземането на Троя, а във втората се възхвалява Златният век, възстановен по време на неговото управление. Допуска се, че втората еклога е отговор на еклогата на Сикул на същата тема. (ННГ)

Съч.: *Anth. Lat.; CPL; PLM 3; v. Calpurnii et Nemesiani bucolica, ed. C. Giarratano, 1924 (1951).*

АКВІЛИЙ (Aquilius) - II в. пр. Хр. - рим. комедиограф. Традицията му приписва авторството на комедията *палиата* “**Беотинката**” (Boeotia). (ЮФ)

Съч.: CRF.

АКУЗИЛАЙ (Akusilaos) от Аргос - V в. пр. Хр. - стгр. историк, ранен представител на митографската проза. Като източник на теми използва съч. на Хезиод* и епически поеми от други автори. Съч. на А. “**Родословия**” (Genealogíai) в 3 кн., написано на йонийски диалект, е запазено във фрагменти. Известен период А. е четен само от тесен кръг литератори, но по време на управлението на имп. Адриан (II в. сл. Хр.) интересът към неговото творчество се засилва. (РС)

Съч.: FGH 1.

АКЦИЙ (Áccius), Луций - 170-86 г. пр. Хр., Пизавър (сега Пезаро) - рим. трагически поет и филолог. Най-голям дял в неговото творчество заемат трагедиите, от които са запазени ок. 700 стиха и 45 загл. За повечето от тях А. използва митологични теми – “**Филоктет**” (Philocteta), “**Телеф**” (Telephus), “**Атрей**” (Atreus), “**Еномай**” (Oenomaus), “**Антигона**” (Antigona), “**Финикийките**” (Phoenissae), “**Медя**” (Medea), но не се ограничава в рамките на традиционните сюжети, а ги разработва по-свободно от предшествениците си. Известни са загл. на две негови *претексти*: “**Деций**” (Decius), посветена на Публий Деций Мус, който се обрекъл в жертва на боговете, за да спаси родината си, и “**Брут**” (Brutus), поставена през 130 г. пр. Хр., със сюжет падането на царската власт и установяването на републиката. Заради своята актуалност постановката е възобновена в годината на убийството на Цезар*. Патетичните драми на А. се отличават с възвишен стил и многобройни реторично обработени речи. Останалите му творби – “**Анали**” (Annales) - ист. епопея в *хекзаметри*, и “**Дидаскалии**” (Didascalica) - история на грц. и рим. поезия, са слабо познати. А. се занимава също с граматика и предлага реформа на лат. правопис. (ЮФ)

Съч.: *Gramm. Rom. Fr.; FPL; Rem Lat.; TRF.*

АЛБИН (Albinus), Авъл Постумий – II в. пр. Хр. - рим. историк, представител на старата *аналистика*; полит. деятел. Бил с *претор* и консул съответно през 155 и 151 г. пр. Хр. Автор на история на Рим, написана на стгр. език, за чието създаване използва като образец съч. на Тукидид* и грц. историография. (ЮФ)

Съч.: HRRel.

“АЛЕКСАНДРИЙСКАТА ВОЙНА” (Béllum Alexandrínus) - I в. пр. Хр. - анонимно лат. ист. съч. за войната на Цезар* в Египет, Илирия и Испания, част от т. нар. “**Цезаров* корпус**”, продължение на “**Записки за гражданската война**” от Цезар. Възможно е авторът на А. в. да е Авъл Хирций*. (ИА)

Съч.: CC; v. *De supplementis commentariorum Caesaris*. Berlin: ed. C. Nipperdey, 1846; *C. Julii Caesaris Commentariorum libri III de bello civiti cum libris incertorum auctorum de bello Alexandrino Africo Hispaniensi*. Oxonii: rec. Renatus du Poutet. 1978.

АЛЕКСАНДЪР (Aléxandros) - III в. пр. Хр. - стгр. трагически и елегически поет и филолог. Роден в Плеврон, Етолия; живее в Александрия, в чиято библ. участва при каталогизирането на трагедиите и *сатирните* драми заедно с Ликофрон* и Зенодот*. По-късно е поканен в двора на македонския цар Антигон Гонат, където работи заедно с Арат*. Известно е загл. на една трагедия от А. – “**Играчите на зарове**” (Astlagalistaí); пише също елегии и *епили*, от които са запазени фрагменти. (МС)

Съч.: Coll. Alex.

АЛÉКСИД (Álexis) от Турии -375-275 г. пр. Хр. - стгр. поет и комедиограф. Редом с Антифан* е между най-значителните представители на средната *атическа комедия*. Заселва се рано в Атина, като пренася от Сицилия и Сиракуза лит. традиции на Епихарм*. Така се обясняват новите елементи, които се появяват в средната атическа комедия. Първата си победа спечелва *Ленеите* вер. през 350 г. пр. Хр. Когато през 275 г. пр. Хр. спечелва поредната си награда, е 100-год.; според преданието тогава издъхнал - на сцената, с венец на главата. Анонимен трактат върху комедията ни го представя като учител на Менандър*, което е по-вероятно, отколкото родството, с което се опитва да ги свърже традицията. Автор на 245 пиеси, от които до нас са достигнали 140 загл. и 340 фрагмента, разкриващи както познатите от старата атическа комедия хорови партии (вж. Аристофан*), така и нови форми, които се срещат най-често у Менандър. В достигналите до нас фрагменти се откриват и типичните за по-късната нова атическа комедия сюжети на любовни истории, както и образът на *паразита* (parásitos), чийто създател вер. е А. От запазените фрагменти личи дълбочина на мисълта, изящество на езика, остроумие и богатство на комическите ситуации. Драматурзите от рим. епоха Турпилий* и Плавт* все още го познават и адаптират неговите творби “**Деметрий**” (Demétrios) и “**Картагенец**” (Karchedónios) за рим. сцена. (ВВ)

Съч.: CAF 2.

АЛИМÉНТ (Aliméntus), Луций Цинций – III в. пр. Хр.-рим. историк, представител на старата *аналистика* и полит. деятел, претор в Сицилия през 210 г. пр. Хр. Автор на “Анали” (Annales), ист. съч., написано на стгр. език, обхващащо периода от основаването на Рим (според него 729-728 г. пр. Хр.) до края на Втората пуническа война (201 г. пр. Хр.). Малкото запазени фрагменти не дават възможност да се добие цялостна представа за произв., което по-късно използват като основа за съч. си Ливий* и Дионнсий* от Халикарнас. (ЮФ)

Съч.: HRRel.

АЛКÉЙ (Alkaíos) от о. Лесбос – VII-VI в. пр. Хр. - стгр. лирически поет. Враждебността му към лесбоските тирани Меланхрос и Мирсил става причина да бъде изпратен в изгнание. С наследилia ги тиран Питак А. се сражава при Сигей (600 г. пр. Хр.) срещу Атина. Там загубва щита си и описва случката в стихове. В други свои творби остро напада не само укрепилia се във властта си тиран, но и управниците изобщо. Бунтарството му го отвежда в Египет. Вер. посещава Тракия и Лидия. Съвременник на Сафо*, А. не остава безразличен към личността и поезията й. Свидетелства за това са някои фрагменти, смятани за части от поетическа преписка между двамата. Последният сигурен факт за живота на А. е завръщането му в родината (ок. 580 г. пр. Хр.). Високо ценени през Античността, творбите му били редактирани и издадени в 10 кн. от александрийските филолози Аристофан* от Бизантион и Аристарх*. Вер. били подредени тематично, тъй като и до днес са запазени

наименования на групи стих., като бунтарски песни, песни за пиршества, *химни*. А. възпява всичко, което го вълнува - политика, природа, богове, любов, вино. На боговете посвещава кимни (**“Към Хермес”, “Към Диоскурите”**), от които са запазени оскъдни фрагменти а **“Към Аполон”** е познат по преразказ в проза от оратора Химерий*. А. разработва и народни песни и пише свои за народни празненства. На разнообразието от теми хармонира разнообразна метрика, за които поетът е особено ценен. Използва голяма и малка *асклепиадова строфа*, *санфическа строфа* и най-често *алкеевата строфа*, наречена на негово име. Пише на родния си еолийски диалект, примесен с форми, характерни за езика на Омир. (НР)

Съч.: Poet. Lesb. Fr.; PMG. **На бълг.:** В: -*Старогръцка лирика*. Прев. от стгр. Б. Георгиев. Велико Търново. 1993.

АЛКЕЙ (Alkaíōs) от Месена - III-II в. пр. Хр. - елинистически поет епиграмист, представител на т. нар. Пелопонеска група. Обогалява жанра на *епиграмата* с полит. инвектива. От 15-те запазени негови епиграми най-известни са посветените на Филип V - едни хвалебствени, други подигравателни. На една от тях Филип V отвърща с пародия. А. пише също и ямби, които не са достигнали до нас. (НР)

Съч.: Anth. Gr. 4.

АЛКИДАМАНТ (Alkidámas) от Елея, Еолин – V-IV в. пр. Хр. - стгр. *ретор* и *софист*. Ученик на Горгий* и негов ревностен привърженик. Под името на А. са запазени две речи: “За авторите на писани речи или за софистите” (Perí tús graptús lógus graphónton é perí sophistón), която защитава живата импровизация срещу все по-разпространяващото се писмено ораторско творчество, и **“Одисей срещу предателството на Паламед”** (Odysseús katá Palamédus prodosías), която е във връзка с речта на Горгий “Защита на Паламед”. В произв. си “Реторика” Аристотел* назовава стила на А. “хладен” заради честата употреба на сложни думи, необичайни обрати и епитети. Най-важното теоретическо съч. на А. – **“Мусейон”** (Mouséion), е изгубено. (ДМ)

Съч.: Oratores Attici. Zürich; ed. Baier-Sauppe, 1871; Artium Scriptores. Wien: ed. L. Radermacher, 1951.

АЛКІФРОН (Alkíphron) - II в. - стгр. *софист* и оратор, съвременник на Лукиан*, Съставя 5 кн. **Писма** (Epistolai) - прозаичен жанр, развиван от реторите: писма на рибари, на селяни, на *паразити*, на хетери, на роби, представящи отношенията в Атина през IV в. пр. Хр. Персонажите са заимствани до голяма степен от новата *атическа комедия*. Някои от писмата (напр. между Менандър* и Гликера) предизвикват интерес със сведенията за живота на известни ист. личности. (РС)

Съч.: Alciphronis epistulae. LCL: ed. A. R. Benner - F. R. Fobes, 1949 (BT: ed. M. A. Schepes, 1969).

АЛКМАН (Alkmán) – VII-VI в. пр. Хр. - стгр. поет, хоров лирик. Роден в Сарди, Мала Азия; живее в Спарта, Автор на лирически поеми - *партении*, изпълнявани от хорове на девойки в чест на празниците на боговете Артемида, Диоскурите, Дионис. От произв. е запазен само един по-дълъг откъс, записан на папирус. Създава и химни към Зевс Питийски, Атина, Аполон, Афродита, Хера, Диоскурите, *пеани* и *хипорхеми*, предназначени за изпълнение от мъжки и женски хорове под съпровод на китара или флейта за танцова или маршова стъпка. Известни са и неговите *хекзаметри* - вер. прелюдии към рецитации на стихове от Омир* или вариации върху Омирови мотиви. Пише за природата и животните, за нощта и съня, за всекидневието и любовта. Произв. на А., събрани от александрийски учени в 6 кн., били четени и коментирани още през II в. пр. Хр. До нас са достигнали само фрагменти. По тях може да се съди за езика на А. -

лит. дорийски диалект с еолийски примеси, както и за метриката - разнообразна, но не сложна. (НР)

Съч.: Anth. Lyr. Gr. 2.

АЛКМЕОН (Alkmaíon) от Кротон, Южна Италия - нач. на V в. пр. Хр. - стгр. учен и прозаик, вер. ученик на Питагор*. Трактатът на А. **“За природата”** (Perí phýseos), написан на йонийски диалект, ни е известен само по фрагменти. (РС)

Съч.: FVors. 1.

АМБРО́ЗИЙ - вж. Амврóсий

АМВРО́СИЙ (Ambrósius) Медиолански - 337 или 339 г., Трир - 397 г., Медиолан (сега Милано) - лат. християнски писател. Виден църковен деятел с изключително силно влияние над императорите Грациан (375-383 г.), Валентиниан II (375-392 г.) и Теодосий I (379-395 г.). Съч. му, в чиято основа лежи проповедта, са подчинени изцяло на църковната политика. В изложението на геологическите въпроси А. се придържа към образци от грц. л-ра - Ориген* и Филосторгий*. а върху филос. му възгледи повлияват *неоплатониците* Плотин* и Порфирий*. Най-популярната му творба **„За длъжностите на църковните служители”** (De officiis ministrorum) има за прототип трактата на М. Цицерон* **“За задълженията”**. А. въвежда в зап. църква литургичното песнопение и е един от първите западни химнописци. Писмата и надгробните му панегирични речи за императорите Валентиниан II и Теодосий I са основен ист. извор за периода 376-397 г. (ЛЙ)

Съч.: PL 14-17.

АМИА́Н МАРЦЕЛÍН (Ammiánus Marcellínus) - 330 г., Амтиохия - 400 г. - рим. историограф, по произход грък. Служи при Константин II в императорската гвардия, участва във военните действия в Галия (354 г.) и в похода на имп. Юлиан* срещу персите (363 г.). След смъртта на Юлиан А. М. живее известно време в Антиохия; пътува до Египет, Гърция и Тракия и ок. 378 г. се премества в Рим, където се присъединява към културния кръг на сенатската езическа аристокрация (вж. К. А. Симах*). Съч. му **“Дела”** (Res Gestae) продължава разказа за събитията в “История” на Тацит*, като обхваща епохата от нач. на управлението (96 г.) на имп. Нерва до края на управлението (378 г.) на имп. Валент. Първите 13 кн., които са изгубени, обхващали накратко времето от 96 до 353 г. Запазената част започва с разказа за жестокостите на Гал; следват 11 кн., посветени на имп. Юлнан, когото А. М. цени много високо; завършва със смъртта на Валент във войната срещу готите (378 г.). А. М. създава нов тип историография, в която рим. градска хроника е представена на фона на събитията в империята. Той отделя място не само за живота в отделните провинции, а отразява подробно и нашествията на варварските племена, без да подценява заплахата, която те носят за империята. Показва задълбочени познания за военното изкуство, рим. държавно управление и социалното разслоение. Неговата начетеност личи и от многобройните отклонения и обяснения по географски, физико-математически и философско-религиозни въпроси. Същевременно А. М. следва и предшествениците си биографи и запознава читателя с живота на императорите, вплита мемоарни и новелни елементи, стреми се да постигне психологическото майсторство на своя образец Тацит. Основните достоинства на съч. са в правдивото изложение и аналитичната преценка на фактите. Критичното отношение на автора дори към Юлнан и езичесвото, както и търпимостта към християнството доказват безспорно обективността му. А. М. подхожда с внимание към изворовия материал, което допринася за голямата достоверност на творбите му. Особена стойност имат сведенията му за Тракия, която той познава от лични наблюдения. Географските и етнографските описания,

споменаването на градове, крепости, пътища, анализът на икономическия, полит. и административния живот хвърлят светлина върху историята на Тракийския *диоцез* през IV в. Общият тон на съч. е патетичен, с реторическа украса и поетични метафори, със заимствания от различни лит. образци. Това затруднява четенето и възприемането на текста. Творбата на А. М. е последното значително ист. съч. на Античността. Името на нейния автор споменават Либаний* и Присциан*, а Касиодор* я използва не само като основен ист. извор, но и като лит. образец. (ЛЙ)

Съч.: *Res gestae*, T. 1-2. BT: ed. W. Seyfarth, 1963-1971.

АМПЕЛИЙ (Ampélius), Луций - II в. - рим. прозаик. Съч. му "Паметна книга" (*Liber memorialis*) в 50 кн. представя в лаконична форма разнородна информация из различни области на знанието. Първите 9 кн. са на теми от космографията, географията и митологията, а кн. 10 е ист. очерк за Изтока, Гърция и Рим, ограничен предимно върху републиканската епоха. Малкото бележки, свързани с империята, стигат до времето на управление на имп. Траян* (98-117 г.). Изложението е схематично, а характеристиките на ист. личности - крайно оскъдни. Като извор на описанието на света и боговете А. е използвал съч. на Варон* Реатински, а за ист. част - съч. на Непот*, Трог*, съкратени версии от произв. на Ливий* и др. (ЛЙ)

Съч.: *Liber memorialis*. Leipzig: ed. E. Wolfflin, 1854 (Torino: ed. N. Terzaghi, 1943).

АНАКРЕОНТ (Anakréon) - VI в. пр. Хр. - стгр. лирически поет. Роден на о. Теос. При нашествието на персите (ок. 545 г. пр. Хр.) напуска родината си и заедно с други свои сънародници основава в Тракия колонията Абдера. По-късно е поканен от самоския тиран Поликрат за учител по музика на сина му. Към този период се отнасят много от запазените фрагменти на негови стих., предимно с любовна тематика. След смъртта на Поликрат А. приема поканата на Хипарх - син на тирана Пизистрат, и отива в Атина (514 г. пр. Хр.), а оттам заминава за Тесалия. Според едно предание умира на 85-год. възраст. Неговите произв. издава александрийският филолог Аристарх*. Те включвали 3 групи стих.; лирически - за солово изпълнение (*мелически*), ямбически и елегии. Към първата група принадлежат запазените до днес фрагменти от химни на Артемида, Ерос и Дионис, любовни песни, посветени на Клеобул, песни за пиршества и празници. Към втората група се отнася един фрагмент от поема срещу Артемон, а към третата - възпоменателни поеми, посвещения и епитафии. Мелическите и ямбическите стих. на А. са разработени в игриво-еротичен тон и изпълнени с жива образност. Произв. му го разкриват като жизнелюбив, отдаден на радостта и удоволствията от живота поет, който същевременно остава скромен. През цялата Античност той е популярен и обичан, а мнозина му подражават. На А. се приписва голяма група стих. от неизв. автор (или автори), написани в характерния му поетически стил и на език и теми, близки до неговите (вж. "Анакреонтическа* поезия"). (НР)

Съч.: *Anacreon*. BT: ed. B. Gentili. 1948; *Anth. Lyr. Gr.* 1, 4; PMG.

"АНАКРЕОНТИЧЕСКА ПОЕЗИЯ" (Anakreíonteia) - название на сб. от ок. 60 стих. на неизв. автор (или автори) от елинистическо време. Издавани под името на Анакреонт*, в тях са имитирани темите му и се подражава на поетическия му стил, възпяват се любовта, радостта, виното, веселието, блаженият живот. Написани са на език, наситен с дорийски и атически форми, за разлика от оригиналните произв. на Анакреонт, които са на йонийски диалект. Размерът на стих. в сб. е ямб. Макар че имат худ. достоинства, по лит. стойност те отстъпват на достигналите до нас творби на поета. А. п. оказва силно и продължително влияние върху поезията до най-ново време. (НР)

Съч.: *Anacreontea*. Leipzig: ed. C. Preisendanz. 1912. **На бълг.:** Анакреонтически песни. Прев. от стгр. Д. Табакова. С., 1994.

АНАКСАГО́Р (Anaxagóras) от Клазомена в Йония, Мала Азия - 500-428 г. пр. Хр. - стгр. философ. Преселва се в Атина ок. 470 г. пр. Хр., където се сближава с Перикъл и оказва влияние върху Еврипид* и Сократ. Малко преди избухването на Пелопонеската война (431-404 г. пр. Хр.) е обвинен в безбожие и се преселва в Лампсак (до Хелеспонт, Мали Азия), където умира. От съч. му **“За природата”** (Perí phýseos) са запазени фрагменти. Според космогоничната хипотеза на А. първоначално съществували безкрайно много частици (spérmata), качествено различаващи се помежду си. Различните неща възниквали при преобладаване на еднородни частици (homoíomére) под въздействието на “разума” (nus). Неговата концепция за “разума” е от голямо значение за по-нататъшното развитие на филос. мисъл. (РС)

Съч.: FVors. 2.

АНДОКÍД (Andokídes) от Атина - ок. 440-390 г. пр. Хр. - стгр. оратор от знатен произход. През 415 г. пр. Хр. е арестуван по обвинение за участие в оскверняването на свещените статуи на Хермес (т. нар. херми). Спасява се чрез донос; въпреки това е изпратен в изгнание, по време на което се занимава с търговия. Многократно се връща в Атина да моли за прекратяване на наказанието. При един от тези случаи произнася речта **“За моето завръщане”** (Perí tés heautú kathódu). Амнистиран е през 403 г. пр. Хр. Активно участва в обществения живот и през 399 г. пр. Хр. успешно се защитава срещу подновените обвинения за оскверняването на хермите с речта **“За мистерииите”** (Perí tón mysieríon). През 391 г. пр. Хр., по време на Коринтската война, участва в делегация за мирни преговори със Спарта. След завръщането си произнася речта **“За мира със спартанците”** (Perí tés pros Lakedaímonoíus eirénes), но поради недоволството на демоса от резултатите на тази мисия отново е осъден на изгнание. Не е професионален оратор. Споменатите 3 речи и фрагменти от други 4 речи представляват свидетелства по-скоро за полит. история на Атина, отколкото за историята на атическото красноречие. (ДМ)

Съч.: Orationes. Leipzig: ed. F. Blass - C. Fuhr, 1913.

АНДРОНÍК (Andrónicus), Луций Ливий - III в. пр. Хр. - основоположник на рим. л-ра. По произход е грък от Тарент (сега Таранто, Южна Италия). Доведен в Рим като роб, той става учител по грц. и лат. език в дома на Ливий Салинатор, от когото по-късно е освободен и получава името Ливий. За нуждите на своята преподавателска дейност превежда на лат. език “Одисея” от Омир* - превод, който няма достоинства на оригинала, но е изключително важен като пръв опит. А. опростява първоосновата, на места преразказва, пояснява, изменя образите, замества грц. божества с персонажи, съответстващи на рим. религиозни представи. Предава грц. *хекзаметър* със *сатурнови стихове*, установявайки принципите на свободния превод, използвани по-късно и от следващите рим. преводачи. Лат. превод на “Одисея” е изучаван в у-щата по време на Август*. След края на Първата пуническа война (240 г. пр. Хр.), през следващата година той пръв поставя на рим. сцена драми на лат. език, която представлява преработка на грц. произв. Тази година се смята за рождена за рим. л-ра. А. преработва много грц. трагедии, предимно от Еврипид*, от които са запазени ок. 50 стиха и загл. на 8 трагедии – **“Ахил”** (Achilles), **“Егист”** (Aegisthus), **“Андромеда”** (Andromeda), **“Троянският кон”** (Equus Troianus), **“Хермиона”** (Hermione), **“Терей”** (Tereus), **“Аякс”** (Aíax) и **“Даная”** (Danae). Известно е загл. на една комедия – **“Малкият меч”** (Gladiolus). Трагедиите му се състоят от диалози и арии, като не е възприет специфичният за грц. трагедии хор. В комедиите запазва грц. сюжети и лица. През 207 г. пр. Хр. поради лоши знамения *понтифиците* поверяват на А. написването на химн в чест на Юнона, изпълнен от хора на 27 девойки. В знак на благодарност поетът и колегията на поетите и актьорите, към която принадлежи и самият той, са почетени

публично с официално признаване от сената. Със своето творчество А. поставя нач. на всички видове на ранната рим. л-ра. (ЮФ)

Съч.: CRF; FPR; TRF.

АНДРО́ТИОН (Androtíon) - ок. 410-340 г. пр. Хр. - стгр. атидограф (занимаващ се с историята на Атина). Произхожда от богато семейство. Ученик на Изократ*. Участва активно в атинския полит. живот след 386 г. пр. Хр. Противник на Демостен* по въпроса за отношенията с Персия и Македония; изпратен от него в изгнание между 350 и 340 г. пр. Хр., по време на което написва **“Атика”** (Atthís) в 8 кн. Това съч. служи за извор на Филохор* и Аристотел*. (ЦЛ)

Съч.: FGH 3.

АНИА́Н (Anniánus) – I-II в. - рим. поет *неотерик*. Творческият му разцвет е по време на управлението на имп. Адриан (117-138 г.). Автор на **“Фалиски стихове”** (Carmina falisca) - на пасторални теми. От произв. на А. е запазен само един фрагмент от 5 стиха. (ННГ)

Съч.: FPR; FPL.

АНИ́ТА (Anýte) от Тегея, Аркадия - III в. пр. Хр. - стгр. поетеса от т. нар. Пелопонеска група. Пише *епиграми*, предимно надгробни, както и подражания на Сафо* в елегически четиристишия. Първа възпява природата в пасторална поезия и пише епитафии за животни. Високо ценена и обичана през Античността. Запазени са ок. 18 нейни епиграми (НР)

Съч.: Anth Gr. 1; Anth. Pal. 7.

АНТИГÓН (Antígonos) от Карист - III в. пр. Хр. - стгр. прозаик. Близък на голям кръг философи и творци в Атина. Поканен от Атал I - цар на Пергам, става един от видните представители на Пергамската филол. школа. Цитиран е като автор на биографии на философи. До нас е достигнал сб. **“Чудни истории”** (Historión paradóxon synagogé) - за необичайни явления, свързани с митологията. Като извори използва произв. на Омир*, Херодот*, Ктезий*, Тимей* и др., но в по-голямата си част съч. му представляват подбор от **“Описания на животните”** на Аристотел*. Предполага се, че А. е идентичен с едноименен автор на съч. върху тореvтиката (стгр. toréuo - гравирам) и живописата. (РС)

Съч.: RNSGM.

АНТИМА́Х (Antímachos) от Колофон - края на V - нач. на IV в. пр. Хр. - стгр. епически поет, предшественик на елинистическата интелектуална поезия и същевременно изследовател и издател на Омир*. Съч. му са събрани от философа Хераклид от Понт. Основните творби на А. – епическата поема **“Тиваида”** (Thebaís) в 24 кн., и посветената на починалата любима на поета каталогична поема **“Лида”** (Lýda), в която се чувства влиянието на Мимнерм* и Хезиод*, са ни известни само по фрагменти. През Античността неговото творчество е оценявано различно - Калимах* намира в поемите му недостатъци, докато имп. Адриан го поставя над Омир. (РС)

Съч.: Antimachi Col. Reliquiae Berlin: ed. B. Wyss, 1936; Anth. Lyr. Gr. 1.

АНТИО́Х (Antíochos) от Сиракуза - V в. пр. Хр. - стгр. прозаик, писал на йонийски диалект. Автор на два труда върху историята на Сицилия, достигнали до нас във фрагменти. Първият описвал историята на племената, обитаващи южната част на острова, и дава сведения за грц. колонии до Хераклея (в малоазийската област Витиния). Вторият обхващал в 9 кн. (разделението е вер. от по-късно време) периода от времето на митичния сицилийски цар Кокал до 424 г. пр. Хр. В този труд се описвал и

произходът на племето сикули, населявало територията на създадения от гърците гр. Сиракуза. (РН)

Съч.: FGH 3.

АНТИПАТЕР (Antípater), Луций Целий - 180-122 г. пр. Хр. - рим. историк, представител на средната *аналистика*, юрист и оратор. Учител по реторика в Рим; най-прочутият му ученик е Крас*. А. е автор на ист. монография за Ханибаловата война в 7 кн., от които са запазени над 60 фрагмента. Той пръв прилага в повествованието реторически метод и не използва похвата от времето на Марк Катон* изложението да започва от най-дълбока древност. Отдава голямо значение на живото и увлекателно описание за сметка на ист. достоверност; служи си с характерните стилови похвати на привържениците на *азианизма*; вмъква и измислени речи. А. става образец на Салустий*, а Ливий* го следва в цялата своя Трета декада; Брут* прави извлечения от съч. му, като ги съкращава. Особено популярен става през императорската епоха заради архаичния език на творбите си. (ИА)

Съч.: HRRel.

АНТИПАТЪР (Antípatros) от Сидон -170-100 г. пр. Хр.- стгр. епиграмист от т. нар. Сирийско-финикийска група. До нас са достигнали ок. 75 негови епиграми. Повечето от тях представляват фиктивни *епитафии*. Макар че темите му не са оригинални, А. проявява по-голяма задълбоченост от други, съвременни нему епиграмисти. Епиграмите за разрушаването на Коринт от римляните (148 г. пр. Хр.) и смъртта на две коринтянки - майка и дъщеря, са изпълнени с искрено чувство. И те са издържани в реторичния тон, характерен за елинистическата епиграма. (АЙВ-К)

Съч.: Anth Gr. 1; Anth. Pal. 7.

АНТИПАТЪР (Antípator) от Тесалоника - I в. пр. Хр. - стгр. епиграмист, най-продуктивният писател от епохата на имп. Август*. Приближен на рим. полит. деятел Калпурний Пизон. В грц. антология са поместени ок. 80 негови епиграми - приятни, остроумни, но на незначителни теми. В отношението си към живота прилича на Овидий*. Някои от епиграмите му разкриват неговата дълбока скръб по героичното минало на Елада - чувство, което е обединено с прославата на рим. величие. (АЙВ-К)

Съч.: Anth Gr. 1.

АНТИСТЕН (Antisthénés) от Атина - 455-360 г. пр. Хр. - стгр. философ. Първоначално се обучава при софистите Горгий*, Продик*, по-късно става ученик и последовател на Сократ. Противник на философа Платон*. Основоположник на *киническата* филос. школа. Преди да се отдаде на философия, пише няколко съч. - изследвания върху творчеството на Омир*. Смятан е за създател на термина алегория, който вер. е възникнал във връзка с тълкуването на Омировите поеми. От разностранното му творчество, оказало влияние върху стоицизма, по-цялостно са запазени само двете епидейктични речи **“Аякс”** (Áias) и **“Одисей”** (Odysseús). (РС)

Съч.: Antisthenis fragmenta. Zürich: ed. A. W. Winckelmann, 1842 (ed. F. D. Caizzi, 1966); Artium scriptores. Wien: ed. L. Radermacher. 1951.

АНТИФАН (Antiphánes) – V-IV в. пр. Хр. - стгр. комедиограф. Редом с Алексид* е между най-значителните представители на средната *атическа комедия*. Отличава се с голяма продуктивност. Пише ок. 300 пиеси, от които до нас са достигнали загл. на 134 и над 330 фрагмента. Хвален от неговите съвременници за драматическото му умение, остроумието и чистотата на худ. форма; броят на наградите му от театрални състезания обаче е сравнително малък -между 13 и 17. А. предпочита пародийно-битовата фабула пред пародийно-митологичната: споменатите имена на професии показват, че се

насочва към личния живот и отношенията между хората. Едно от загл. – “Тиванофил” (Philothébaïos), свидетелства, че комедиографът е разработвал и полит. теми. (ВВ)

Съч.: CAF 2.

АНТИФОНТ (Antiphón) от Атина - V в. пр. Хр - стгр. софист, съвременник на Антифонт* от Рамнунт и често объркван с него. Занимава се с почти всички науки на своето време, включително и с тълкуването на сънища, за което свидетелства загл. на неговото съч. **“За разгадаването на сънищата”** (Perí kríseos oneíron). От произв. му са запазени само фрагменти. В най-големия от тях **“За истината”** (Perí aletheías) той твърди, че съзнанието управлява тялото. Прилага на практика това свое схващане в откритата от него лечебница в Коринт, където лекува пациентите си чрез словото. Нему принадлежи и първата формулировка на идеята за равенство на всички хора пред природата, развита в съч. **“За съгласието”** (Perí homonoías). Под негово име е запазено и друго произв. – **“Държавник”** (Politikós). Ксенофонт* от Атина и Аристотел* го споменават като опонент на Сократ. Езикът на съч. му е достъпен и неукрасен, какъвто е езикът на научната проза по негово време. (ДМ)

Съч.: FVors. 2.

АНТИФОНТ (Antiphón) от Рамнунт - ок. 480-411 г. пр. Хр. - стгр. оратор. Ревностен привърженик на олигархическата партия в Атина. През 411 г. пр. Хр. участва в антидемократическия преврат на “400-те”, а след падането им е осъден и екзекутиран. Тукидид* в „История на Пелопонеската война“ оценява високо неговата защитна реч в съда. Поради предубежденията си на аристократ А. рядко излиза да говори пред публика. Учредява ораторска школа и пръв от атическите оратори записва и публикува своите речи. Запазени са 3 тетралогии с образцови речи за учебна цел, както и други 3 речи, които са действително произнесени пред съда. Всички те засягат процеси за убийства. Обратно на Горгий*, А. полага усилия за развитието на практическото красноречие. Пръв от атическите оратори създава някои формули и подходящ за широка аудитория език. Използва и сложни изрази с подчинени изречения, т. нар. периоди. Често си служи с антитези. Установява деленето на речта на увод, изложение, аргументация и заключение. (ДМ)

Съч.: Orationes. Leipzig: ed. Th. Thalheim, 1914.

АНТОНИЙ (Antónius), Марк - 143-87 г. пр. Хр. - рим. оратор. Популярността и успехите му се дължали преди всичко на грижливата предварителна подготовка на речите. Сведенията сочат, че не говорел особено изящно, но с изкусно подбраните думи и с малко пресипналия си глас особено се харесвал на слушателите. Запазени са фрагменти от незавършеното му съч. **“За красноречието”** (De ratione dicendi). (ИА)

Съч.: ORF.

АНТОНИЙ ДИОГЕН (Antónios Diogénes) - II в. - стгр. прозаик. Автор на романа “Чудните неща отвъд Туле” (Tá hypér Túle ápista) в 24 кн. от които до нас е достигнал само един по-дълъг откъс. Произв. е написано съобразно с традицията на жанра приключенски роман. Главният герой Диний разказва в гр. Тир за чудното си пътешествие до о. Туле на Крайния север. Произв. е пародирано, от Лукиан* в повестта му “Истинска история”. (РН)

Съч.: ESG.

АНТОНИН ЛИБЕРАЛ (Antonínos Liberális) - вер. II в. - стгр. митограф. Не са известни данни за живота му. Предполага се, че е бил освободен, роб. Автор на кратки преразкази, наречени **“Метаморфози”** (Metamorphóseon synagogé), които представят не много известни митове. Без да има особена худ. стойност, произв. е ценно с това, че

повечето от митовите са почерпани от високохудожествени, елинистически източници, които А. Л. непосредствено е използвал - напр. съч. на Никандър*. (РН)

Съч.: *MG; Les métamorphoses. Budé: ed. M. Parathomopulos, 1968.*

АНЦИАТ (Ántias), Авъл Фурий – II-I в. пр. Хр. - рим. поет. Автор на ист. епос, вер. със сюжет съвременни на автора събития. От произв. са запазени само фрагменти. (АБН)

Съч.: *PRV.*

АНЦИАТ (Ántias), Валерий - I в. пр. Хр. - рим. историк, представител на младата *аналистика*. Автор на съч. **“Анали, или Истории”** (*Annales sive Historiae*) в 75 кн., които обхващат рим. история от основаването на Рим до диктатурата на Сула* (82-79 г. пр. Хр.). Запазените фрагменти свидетелстват за необикновено и недостовърно описание, което прави съч. ненадежден източник. Въпреки това Ливий* много често го използва. (ИА)

Съч.: *HRRel.*

АПИАН (Appianós) от Александрия - ок. 100-170 г. - стгр. историк. Първоначално висш служител в градската управа, по време на управлението на имп. Адриан (117-138 г.) става адвокат в Рим, където се сприятелява с *ретора* Фронтон* и чрез неговото посредничество е назначен за прокуратор (вер. в Египет). В съч. си **“Римска история”** (*Romaiká*) в 24 кн. описва историите на отделните страни и народи, съставляващи Рим. империя, следвайки с този начин на изложение метода на изложението, схващанията и стила на Ефор*. Произв. обхваща цялата рим. история от “царския период” (753-509 г. пр. Хр.) до нач. на II в. сл. Хр. До нас изцяло са достигнали от кн. 6-8 и 11-17, сред които пет кн. за гражданските войни - единствен подробен извор за тази епоха. (РС)

Съч.: *Appiani historia Romana. BT: ed. P. Viereck - A. G. Roos., 1939.*

АПОЛИНАР (Apolináris) Сидоний, Гай Солий Модест - 5.XI.430-479 г. - рим. поет и прозаик. Произхожда от знатен гало-римски род, зет на имп. Авит. През 469 или 470 г. получава епископски сан в Арверна (сега Клермон Феран, Франция). Автор на сб. “Стихове” (*Carmina*), съставен от 24 стих., написани по образец на Клавдиан*. Сб. включва 3 *панегирика* към Авит и управлявалите за кратко време императори Майориан (456-461 г.) и Антемий (467-472 г.), както и други поетически творби в различни размери, посветени на приятели или адресирани до тях. Прозата му обхваща **“Писма”** (*Epistulae*) до другари и роднини, създадени по образец на Плиний* Млади. Творчеството на А. е важен ист. извор за живота и нравите в Рим. империя през V в. Доказателство за родолюбие и приятелската вяност на автора, то е и свидетелство за неговата неоригиналност като творец и педантичната му склонност към детайли, за увлечението му към обилни и тежки реторически похвати. (ННГ)

Съч.: *Epistulae et Carmina. Berlin: rec. Chr. Liitjohann, 1887; Sidonius Apollitnaris. Leipzig: ed. P. Mohr, 1895; MGH 8; PL 58.*

АПОЛОДОР (Apollódoros) от Атина - II в. пр. Хр. - стгр. прозаик. Учи при Аристарх*, живее в Александрия, Пергам и Атина. Автор на една **“Хроанка”** (*Chroniké syntaxis*) в ямб, обхващаща периода от 184 до 144 г. пр. Хр., посветена на Атол II - цар на Пергам. Едновременно с данните за ист. събития А. дава сведения за филос. школи, за известни философи, поети, историци. Под негово име е достигнало до нас съч. **“Библиотека”** (*Bibliothéke*), описание на традиционната грц. митология. А. е автор и на трактата **“За боговете”** (*Perí theón*). Създава и произв. в областта на филологията под загл. **“Етимологии”** (*Etymologíai*), в което анализира названията на частите на човешкото тяло. Пише и лит. труд **“За каталога на корабите”** (*Perí neón katalógu*), в който

коментира Омировия каталог за корабите. От изследванията му върху творчеството на Софрон* и Епихарм* са запазени фрагменти (РН)

Съч.: Fragmenta. Leipzig: ed. R. Wagner, 1926; MG 1

АПОЛОДОР (Apollódoros) от Карист - III в. пр. Хр. - стгр. комедиограф, съвременник на Посидип* и последовател на Менандър*. Предполага се, че му е било дадено атинско гражданство. Автор на 47 пиеси и носител на 5 награди от театрални състезания. Комедията **“Свекърва”** (Hékyra) служи за образец на Теренций*, който преработва и друга негова творба **“Ищецът”** (Epidikazómenos), като за загл. използва името на *паразита* от нея Формион. Вер. А. е бил под силното влияние на Менандър. (ВВ)

Съч.: CAF 2.

АПОЛОДОР (Apollódoros) от Пергам - I в. пр. Хр. - I в. сл. Хр. - стгр. ретор. Възпитател на Август*. Автор на недостигнал до нас учебник по реторика, преведен на лат. език от Валгий Руф*. А. оглавява школа, която води полемика с другата *атицистична* школа от онова време - с привържениците на Теодор* от Гадара. А. е покраен в атицизма си от Теодор. (ББ)

АПОЛОНИЙ (Apollónios), наречен Родоски - III в. пр. Хр. - стгр. поет и филолог. Роден в Александрия. Двете достигнали до нас негови биографии си противоречат за почти всички подробности от живота му. Сигурно е, че е оглавявал Александрийската библ., а като поет не следва Калимах* в изискването за кратка поетична форма. Засегнат при разгорилата се полемика, той се премества на о. Родос, където вер. живее до смъртта си. Резултат от заниманията му като филолог са споменатите от традицията негови работи върху творчеството на Архилох*, Антимах* и Хезиод*, както и съч. под загл. **“Срещу Зенодот”** (Katá tu Zenódotu). Поетическата му дейност включва и кратки поеми, прославящи в *хекзаметри* историята на градовете, с които е свързан животът му. От тези произв. до нас са достигнали незначителни фрагменти. Една епиграма срещу Калимах му се приписва вер. неоснователно. С поемата **“Аргонавтика”** (Argonauticá) осъществява амбициозната идея да създаде епос на своето време. Той вплита в единна фабула използваните дотогава отделно мотиви на преданието за аргонавтите. Поемата е разделена на 4 кн. В повествованието се различават 3 основни момента: пътуването до Колхида, събитията там и завръщането, фактите са представени в хронологичен ред. А. прави опит да съчетае аналитичността на своя подход на учен с худ. структура на митологичния епос. Така дава израз на елинистическата склонност към натрупването на подробности и парадокси. От цялото съч. се открояват няколко епизода с характер на новели или жанрови картини. Между тях в кн. 3 изпъква разказът за любовта на Медея - епизод, в който са надминати възможностите на дотогавашните антични автори за психологическо мотивиране. Езикът и метриката сочат като образец Омир*, но се отличават и с оригинални черти. Докато А. е жив, “Аргонавтика” няма успех, но по-късно е сред най-коментираните антични кн., което довежда до запазването както на самия текст, така и на многото *схолии* към него. Влиянието на “Аргонавтика” на А. се открива в творбите на Ений*, Вергилий*, Овидий*, Валерий Флак*. (ВВ)

Съч.: Argonautica. Oxonii: ed. H. F. Frankel, 1961; Anth. Pal. 2; Coll. Allex.

АПУЛЕЙ (Apuléius) от Мадавра, Сев. Африка - ок. 125 г. - неизв. - рим. прозаик. Учи реторика в Картаген и философия в Атина; известно време е адвокат, а после отново се връща в Африка. Първоначално живее в Еа (сега Триполи), където сключва брак с богата вдовица. Обвинен от нейните роднини в магьосничество, сам произнася защитната си реч. След това напуска града, за да се установи окончателно в Картаген.

А. е писател с всеотраслова образованост, с енциклопедични интереси и начетеност; владее грц. и лат. и твори на двата езика във всички лит. жанрове. Пише поезия и проза, речи, научни и филос. трактати. Най-голяма известност му донася романът **“Метаморфози, или Златното магаре”** (*Metamorphoseon 1. XI sive Asinus aureus*) в 11 кн. Сюжетът на романа е заимстван от стгр. извори. За основа на фабулата на “Златното магаре” - превръщането на главния герой Луций в магаре и неговите приключения до момента, в който отново възвръща човешкия си образ - е послужила повестта на някой си Луций от Патра, използвана и в приписвания на Лукиан* роман “Лукий или магарето”. Освен това личи влиянието на т. нар. “Милетски истории” на Аристид* от Милет, в които реалистичните и фантастичните сцени се преплитат. А. надниква в потайните кътчета на огромната държава и пресъздава живота на Рим. империя през II в., представя различни нравствени и религиозни идеи. В романа оживяват картини от всекидневието, наситени с рим. колорит и типични образи на герои от различни слоеве на рим. общество: богаташи, бедняци, разбойници, лихвари, шарлатани, развратници, роби. Реалистичното повествование на места граничи с натурализъм, а на комедийно-пародийните и сатиричните моменти не липсва разобличителна сила, въпреки че А. не притежава остротата и категоричността на Петроний* и Лукиан. За разлика от лит. водачи по негово време - архаистите Фронто* и Авъл Гелий*, А търси худ. и езикова образност не само в моделите на старата л-ра, а и в народното творчество. Истински шедьовър в романа е новелата за Амур и Психея, която изразява образно идеята на философа Платон* за лутанията на човешката душа и нейното извисяване чрез небесната любов. От достигналите до нас ораторски съч. на А. най-значителна е т. нар. **“Апология, или Самозащита по обвинение в магия”** (*Apologia sive Pro se de magia*). В тази реч той се представя като блестящ адвокат и довежда доводите на противниците си до абсурд. Чрез анонимен автор до нас са достигнали и отделни части от декламациите на А., събрани в сб. **“Букет”** (*Florida*). В запазените откъси се разглеждат различни въпроси из областта на л-рата, философията, ораторското изкуство, естествените науки и др. филос. възгледи на автора са представени в 3-те запазени трактата: **“За бога на Сократ”** (*De deo Socratis*), **“За Платон и неговото учение”** (*De Platone et eius dogmate*), **“За Вселената”** (*De Mundo*). Обединяващо начало в тях е идеализмът на философа Платон, примесен с елементи от *питагорейството*. А. създава и стихове, научни трактати – **“Естественонаучни въпроси”** (*Naturales quaestiones*), **“За рибите”** (*De piscibus*), **“За дърветата”** (*De arboribus*), **“За аритметиката”** (*De arithmetica*), **“За музиката”** (*De musica*) и др., новелата **“Хермагор”** (*Hermagoras*). Прави преводи на стгр. език, но нищо от тази част на творчеството му не е запазено. Като творец, възприел и обединил в светогледа си елементи на гръко-римската, елинистическата и източната традиция, А. обогатява рим. л-ра с нови идеи. Влиянието му върху развитието на европейската л-ра и особено върху романа е безспорно. През късната Античност и Средновековието и той като Вергилий* е смятан за магьосник и чудотворец, а през Ренесанса са открити и използвани реалистичните и пародийните елементи в неговото творчество. (ЛЙ)

Съч.: *Florida*. ВТ; ed. R. Helm, 1963; *Metamorphoses*. ВТ; ed. R. Helm, 1968; *Apulei opuscula de philosophia* (*De deo Socratico. Asclepius. De Platone ei eius dogmate. De Mundo*). ВТ; ed. P. Thomas, 1970; *Apologia*. ВТ; ed. R. Helm, 1972. На бълг.: *Амур и Психея*. Прев. И. Соколов [Г. Бакалов]. С., 1911 (1918); *Амур и Психея*. Прев. Бл. Пенева. С., 1918; *Златното магаре*. Прев. от лат. Г. Батаклиев и П. Радев. С. 1961 (*В: Антични романи*. С., 1975, 1976, 1984); *Апология*. *Антология*. Прев. от стгр. Д. Бояджиев. С., 1990.

ΑΡΆΤ (Arátos) - 310-245 г. пр. Хр. – стгр. поет. Роден в Соли, Киликия; приятел на Калимах*. Зенон* от Китион го запознава с македонския цар Антигон Гонат, който го поканва в своя двор в Пела. По-късно поетът заминава за Сирия в двора на Антиох I.

Пише *химни*, елегии, траурни песни, *епиграми*. Най-известната му достигнала до нас творба е краткият епос на астрологическа тема, **”Явления”** (Phainόμενα) в 1154 *хекзаметъра*. Подражава на Омир* по език, но по стил е по-близо до Хезиод*, поради което е наречен Новия Хезиод. А. пръв свързва грц. митология с източната астрология. Макар и не особено поетична, ”Явления” е жива и колоритна творба. Влязла в училищното обучение, по-късно тя влияе върху творчеството на мнозина поети, някои от които създават нейни подражания. Превеждана е на лат. език от М. Цицерон*, Манилий*, Германик*, а също и на арабски език. (МС)

Съч.: *Arati Phaenomena. Berlin: ed. E. Maas, 1955.*

АРАТОР (Arátor) - VI в. - лат. християнски поет. Автор на епическата поема на библейска тема **”За деянията на апостолите”** (De actibus apostolorum) в 2 кн., с посвещение на папа Вигилий. Опирайки се на традициите, създадени от рим. епици, А. преработва описанията за живота на апостолите от Библията в поетическа форма - 2336 *хекзаметъра*, като се стреми към мистично-алегорични тълкувания. Към поемата са добавени две писма - до игумена Флориан и до Партений, племенник на Енодий* и покровител на А. Написани са в *елегически дистихон*. През Средновековието произв. е много популярно. (ИП)

Съч.: *CSEL 72; PL 68.*

АРИАН (Arrianós), Флавий от Никомедия - ок. 95-175 г. - стгр. историк. Ученик на Епиктет*, по време на управлението на имп Адриан (117-138 г.) е *консул* и наместник в Кападокия, Мала Азия. Наред с Лукиан* и Дион* от Пруса А. е виден представител на *атицизма*. Лит. му дейност е многостранна. Негов образец е Ксенофонт*. Записаните от А. **”Беседи на Епиктет”** (Diatribai Epiktétu) а 8 кн., от които са запазени първите 4, и **”Наръчник на Епиктет”** (Encheirídion Epiktétu) още през Античността са единственото свидетелство за учението на този философ. От ист. произв. на А. с най-голямо значение е **”Походът на Александър”** (Anábasis Alexándru) в 7 кн. С него тематично е свързана **”История на Индия”** (Indiké), написана на йонийски диалект. А. е ползвал като източници произв. на Аристобул*, Мегастен, Непарх. Изгубени са съч. му **”Събитията след Александър”** (Tá metá Aléxandron) в 10 кн., **”История на Витиния”** (Bithyniaká) в 8 кн., **”История на партските войни”** (Parthiaká) в 17 кн., **”История на аланите”** (Alaniké). Интерес представлява достигналото до нас **”Описание на Черно море”** (Períplus Euxeínu róntu) - доклад до имп. Адриан във връзка с предприетото от А. служебно пътуване (131-132 г.). Поради сходното съдържание още през Античността към него е прибавено и **”Описание на Червено море”** (Períplus téс Erythrás thaláttes). Запазени са и трактатите на А. **”Военна тактика”** (Téchne taktiké) и **”За лова”** (Kynegetikós). (РС)

Съч.: *Opera quae extant omnia. T. 1-2. Leipzig: ed A. C. Roos - G. Wirth, 1967.*

АРИОН (Aríon) от Метимна - VI в. пр. Хр. - полулегендарен стгр. поет. Известен е разказ на Херодот* за спасяването на А. от делфин, пренесъл го до нос Тенар, след като на път за Коринт А. бил ограбен от разбойници и скочил в морето. Чрез нововъведенията, които извършва (декламационни партии на сатирен хор), поетът оформя *дитирамба* като лирически вид, което става основа за развитието на ранната трагедия. От творчеството му не е запазено нищо. (РС)

АРИСТАРХ (Arístarchos) - 217-145 г. пр. Хр. - александрийски филолог. Роден на о. Самотраки. Оглавява Александрийската библиотекa след Аполоний Ейдограф. Дейността му на издател и коментатор на стгр. автори е връх в античната критика и *екзегеза*. Заедно със своя учител Аристофан* от Бизантион създава коментари и тексткритически издания. Вер. негово издание е в основата на съвременния текст на Омировите произв.

А. се придържа към принципа за обяснение на Омир* чрез самия Омир и внимателно прилага атетезата (вж. Аристофан от Бизантион), като оспорва редица места, редактирани от Зенодот*. Окончателно оформя система от тексткритически знаци. Един от първите застъпници на унитарната теория за създаването на Омировите поеми (вж. Омир). Пръв поставя въпросите за свободата на твореца да интерпретира поетически своята тема, за изкуството да разполага материала в произв., за изображението на характера. Противопоставя се на Кратет* от Малос. Като привърженик на теорията за аналогията в граматиката (вж. Аристофан от Бизантион), я използва и в лит. екзегеза. Коментира и издава произв. на стгр. лирици (напр. Анакреонт*), трагичи и комедиографи, както и на прозаици - непозната дотогава дейност. Поставя нач. на нов етап в александрийската филология с това, че откъсва филологията от литературнотворчески и други занимания и я обособява в строго професионална дейност. Птолемей VIII прогонва А. и неговите ученици от Александрия, след което те продължават да работят на други места. От многобройните му съч. не се е запазило нищо, но голяма част от античните схолии към съч. на Омир са на А. (МС)

Съч.: *Aristachs Homerische Textkritik nach den Fragmenten des Didymus*. BT: ed. Arthur Ludovich, 1884-1885.

АРИСТЕЙ (Aristéas) от Проконес - VII в. пр. Хр. - полулегендарен стгр. поет. По свидетелства на Херодот* произхождал от знатен род. Вдъхновен от Аполон, А. извършил пътешествие в страната на иседоните. Според преданието починал в родината си, но отново се появил там 7 г. след смъртта си и създал своя **“Епос за аримаспите”** (Arimaspeía épe), посветен на митичното племе еднооки. Описаните у Херодот чудеса, преживени от А., са отглас на стари шамански мотиви. На този автор се приписват още **“Теогония”** (Theogonía) и няколко съч. в проза. Запазените фрагменти са ценен извор за народите, населявали областите по Северното Черноморие. (РС)

Съч.: FGH 1.

АРИСТИД (Aristeídes) от Милет - II в. пр. Хр. - стгр. прозаик. Автор на сб. разкази **“Милетски истории”** (Milesiaká). Единственият достигнал до нас фрагмент е без особено значение. По-многобройни и по-значителни са откъсите от произв. в превод на лат. език, направен от Сизена*. Творбата на А. е представлявала сб. от истории с най-различен характер: анекдоти, новели, митове и разкази за чудеса. Стилът е бил разговорен и малко грубоват. Произв. е оказало влияние при оформянето на романа (вж. Апулей*). Било е много популярно. (РН)

Съч.: *Milesiaka*. Leipzig: ed. W. Dindorf. 1829 (1964).

АРИСТОБУЛ (Aristóbulos) от Касандрия - IV в. пр. Хр. - стгр. прозаик. Съпровождал Александър Велики в похода му до Индия. Автор на история за делата на пълководеца, недостигнала до нас. Използвана е от Ариан* в съч. му **“Походът на Александър”**. Историята на А. съдържала многобройни сведения от географски и етнографски характер. Съч. е включвало и легенди за Александър, които били разпространени в простонародната устна традиция. (РН)

Съч.: FGH 2.

АРИСТОКСЕН (Aristóxenos) - IV в. пр. Хр. - стгр. философ *перипатетик*. Роден в Тарент (сега Таранто, Южна Италия). Ученик на Аристотел*. Музикалните си интереси дължи на своя баща. А. пише много и високоценени съч. в областта на музикалната теория и история на музиката, от които до нас са достигнали две - по проблемите на ритмиката и за хармонията. С произв. си **“Животоописания”** (Bíoi), от което са

запазени фрагменти, е смятан за основоположник на жанра биография. Сб. съдържа биографиите на философи (Питагор*, Архит, Сократ, Платон*) и влияе върху по-нататъшното развитие на жанра с поставените в духа на *перипатетическата* философия изисквания към повествованието, което трябва да представя характера на човека чрез най-малките подробности от поведението му. От произв. му са запазени фрагменти. (МС)

Съч.: *Fragmenta (The harmonics of Aristoxenos)*, Oxford: ed. H. S. Macran. 1902; *Sch Arist.* 2.

АРИ́СТОН (Aríston) от о. Хиос - III в. пр. Хр. - стрг. философ стоик. Ученик на Зенон* от Китион; заради словесната му дарба е наречен Сирена. Занимава се предимно с проблеми на етиката. Противопоставя се на научната етика на Зенон и на неговите сложни разработки. Според А. всички неща от външния свят са без значение, единственото благо е добродетелта. Диоген* Лаерции твърди, че А. изобщо не е публикувал съч. си, но това не е сигурно. За възгледите му има запазени косвени свидетелства. (РС)

Съч.: SVF 1.

АРИСТО́ТЕЛ (Aristotéles), наречен Стагирит (по името на гр. Стагира на Халкидическия п-в) - 384-322 г. пр. Хр. - стрг. философ и учен. Баща му Никомах е лекар при двора на македонския цар Аминт II. Там А. прекарва детството си, общувайки с наследника - бъдещия цар Филип II, който по-късно му поверява възпитанието на сина си Александър. През 367 г. пр. Хр. постъпва в Академията, където е до смъртта на философа Платон* - отначало като слушател, а по-късно като преподавател. След известен период на странстване (Асос. Митилена, Пела) се завръща в Атина и през 335 г. пр. Хр. основава т. нар. *перипатетическа* школа край *гимназия* Ликейон. Смъртта на Александър засилва антимакедонските настроения и срещу философа е предявено обвинение в "безбожие". А. напуска града и се установява в Халкида на о. Евбея, където скоро след това умира. Огромното му творчество, от което до нас е достигнала само малка част, включва (без писмата и няколкото стих.) три категории съч.: а) диалози и други произв., предназначени за публикуване; б) сб. от материали, основа на теоретични разработки, сред които има и няколко свързани с л-рата - напр. сведенията за поставянето на трагедии и комедии в Атина, изследванията върху произв. на Омир*; в) т. нар. езотерични съч. - систематически трактати, предназначени за вътрешните нужди на перипатетическата школа (вер. лекции на А. или записки на негови слушатели без лит. обработка). Макар през елинистическия период А. да е бил известен главно с публикуваните си съч. (в каталога от 146 творби, съставен от александрийските филолози, не са споменати някои от най-важните му трактати), от първите две категории почти всички произв. са изгубени, с изключение на откритото през 1891 г. произв. (записано върху папирус) под загл. "**Атинска държавна уредба**" (Athenaíon politeía) - част от сб., съдържащ 158 подобни изследвания на уредби на градове. Систематическите трактати, открити през I в. пр. Хр. и издадени от *перипитетика* Андроник Родоски, се делят тематично на следните групи: логически, обединени през VI в. сл. Хр. от коментаторите в т. нар. "**Органон**" (Órganon) – "**Категории**" (Kategoríai), "**За тълкуването**" (Perí hermeneías), "**Първа Аналитика**" (Analytiká prótera) в 2 кн., "**Втора Аналитика**" (Analytiká hýstera) в 2 кн., "**Топика**" (Topiká) в 8 кн., "**Опровержение на софистическите доказателства**" (Perí sophistikón elénchon); натурфилософски – "**Физика**" (Physiké akróasis) в 8 кн., "**За небето**" (Perí uranú), "**Описания на животните**" (Perí tá zóa historíai) в 10 кн., "**За възникването и унищожението**" (Perí genéseos kai phthorás) в 2 кн., "**Метеорологика**" (Meteorologiká) в 4 кн.; психологически – "**За душата**" (Perí psychés) в 3 кн., сб. "**Малки трактати**" (Párgva naturália); етически и филос. – "**Никомахова етика**" (Ethiká Nikomácheia) в 10

кн. **“Голяма етика”** (Ethiká megalá) в 2 кн., **“Евдемова етика”** (Ethiká Eudémeia) в 2 кн., **“Метафизика”** (Tá metá tá physiká) в 14 кн.: социалнополитически и естетически – **“Политика”** (Politiká) в 8 кн., **“Реторика”** (Rhetoriké téchne) в 3 кн., **“Поетика”** (Perí poetikés) в 2 кн., от които притежаваме част от първа кн. Корпусът включва и множество трактати из ученици и последователи на А. Съч. му започват да се коментират още през Античността (Александър Афродизийски), на лат. език го превежда Боеций*. Известни са преводи на сирийски и арабски език. През късното Средновековие в Европа съч. му са превеждани от арабски и стгр. език. Запазената отчасти **“Поетика”** предизвиква в по-ново време особен интерес със скритата си полемика срещу философа Платон и със засегнатите в произв. лит. проблеми - същност, части и форма на трагедията, единство на действието, разлика между трагедията и епоса. Възгледът на автора за поезията като плод на **“подражание”** и въпросът за т. нар. Аристотелов катарзис (пречистване от отрицателни емоции) са предизвикали много и противоположни тълкувания. Литературнокритически възгледи се съдържат и в **“Реторика”**. В **“Тописка”** авторът се занимава главно с особеностите на худ. мислене. Неговата школа служи за модел на Птолемей I при основаването на Музейона в Александрия, където е пренесена част от библ. на А. Като създател на първата стройна естетическа система оказва огромно въздействие върху Хораций*, представителите на класицизма, Лесинг, Хегел. (РС)

Съч.: *Aristoielis opera*. Т. 1-4. Berlin: ed. I. Bekker, 1960-1963. **На бълг.:** *Атинската държавна уредба*. Прев. Г. Кацаров. С., 1904; *Поетиката на Аристотеля*. Прев. от стгр. Кр. Генов и П. Радев. С., 1943; *Поетики*. Пълен прев. от стгр. Кр. Генов и П. Радев. С., 1947. *За поетическото изкуство*. Прев. от стгр. Ал. Ничев. С., 1975 (1993); *За душата*. Прев. от стгр. М. Марков. С., 1979; *Реторика*. Прев. от стгр. Ал. Ничев. С., 1986 (1993); *Категории*. Прев. от стгр. И. Христов. С., 1992; *Атинската политика*. Прев. от стгр. Ц. Панициду и Х. Паницидис. С., 1993; *Никомахова етика*. Прев. от стгр. Т. Ангелова. С., 1993; *Политика*. Прев. от стгр. А. Герджиков. С., 1995.

АРИСТОФАН (Aristophánes) - 450-385 г. пр. Хр. - стгр. комедиограф, най-значителният представител на старата *атическа комедия*. Атинското му гражданство се оспорва от изследователите. Не е известно да е заемал административни длъжности. Едновременно консервативен и критичен, А. цени миналото и се отнася с недоверие към съвременността. Полит. му симпатии са на страната на земевладелеца и обикновения селянин, които предпочитат мирния труд пред войната. Нововъведенията в музиката, л-рата и философията стават за А. удобен повод за присмех, но самата му дружба със Сократ, философа Платон*, Агатон* - обект на неговите закачки, определя характера на хумора му като по-скоро карнавален, отколкото еднозначно сатиричен. А. създава над 40 пиеси, от които изцяло са запазени 11 - единствените достигнали до нас творби от периода на старата атическа комедия. От останалите са известни загл. на 32 и ок. 1000 фрагмента. **“Ахарняни”** (Acharnéis) е най-ранната измежду запазените комедии на А. Поставена е през 425 г. пр. Хр. (по време на Пелопонеската война). Чрез постъпките и речите на главното действащо лице - стареца Дикеополис, авторът се опитва да внуши на атиняните необходимостта да бъде сложен край на войната. Победените в театралното състезание си Кратин* и Евполид*. Комедията **“Конниците”** (Hippéis). насочена срещу демагога Клеон и неговата политика, донася през 424 г. пр. Хр. на А. първата награда. **“Облаците”** (Nephelai) е най-известната, а според автора - и най-сполучливата му пиеса. Насочена е срещу упадъчното влияние на софистическото образование, представено (неоснователно) чрез образа на Сократ. През 423 г. пр. Хр. пиесата е класирана на трето място. До нас е достигнал преработеният и вер. незавършен по-късен вариант. **“Осите”** (Sphékes), поставена през 422 г. пр. Хр., е сатира срещу слабостта на атиняните да участват в съдебни процеси. **“Мирът”** (Eiréne). поставена през 421 г. пр. Хр., подхваща разглежданата в **“Ахарняни”** тема за мира и

войната. Тя отбелязва края на един период от творчеството на А., характерен с относително постоянна структура на творбите му в съотношението парод (влизането на хора), парабаза (обръщението на хора към публиката) и останалата част на комедията. В **“Птиците”** (Orníthes), поставена през 414 г. пр. Хр., както и в следващите му пиеси, хоровите песни загубват всякаква връзка с действието. Докато в “Птиците” са отразени настроението и надеждите, които атиняните възлагат на т. нар Сицилийска експедиция, то а **“Лизистрата”** (Lysistráte), поставена през 411 г. пр. Хр., след катастрофата в Сицилия, е показан комичният заговор, който жените от цяла Елада организират, за да бъде сключен мирен договор. Темата на пиесата **“Жените на празника на Тесмофориите”** (Thesmophoriázusai) е друг заговор - жените решават да отмъстят на Еврипид* заради пренебрежителното му отношение към тях. **“Жабите”** (Bátrachoi), донесла на А. първа награда през 405 г. пр. Хр., също е насочена срещу Еврипид, който е обвинен за настъпилия в трагическото изкуство упадък. В **“Жените в народното събрание”** (Ekklesiázusai), поставена ок. 391 г. пр. Хр., е разработена пародийно идеята за равенството между жените и мъжете. **“Богатството”** (Plútos), поставена през 388 г. пр. Хр., е нов вариант на по-стара постановка. В нея е представено излекуването на бога на богатството от слепота, с което се слага край на несправедливото разделение на богатата. Комедиите на А. принадлежат към станал вече традиционен, но все още развиващ се лит. вид. Макар в тях да се откриват постоянни градивни елементи, те никога не застиват в окончателна схема. Последните две творби на А., които не са достигнали до нас, са били поставени от сина му Арарот. Едната от тях – “Еолозикон” (Aiolosikón), е без хорови песни и парабаза, а другата – “Кокалос” (Kóicalos), изпреварва дори Менандър* с въвеждането на мотиви и похвати, характерни за новата атическа комедия. Блестящ в реалистичния си диалог, А. еднакво добре пародира всякакви стилове: на полит. реч, на съдопроизводството и свещенослужението, на епоса, трагедията и лириката. Сквернословието като естествена и дори необходима страна на първоначалния обред на плодородието е налице в старата атическа комедия, която има подчертано карнавален характер. А. не прави изключение, но това, което остава най-характерно за неговия творчески стил, са остроумието и неизтощимата му фантазия. (ВВ)

Съч.: Aristophianis Comoediae. T. 1-2. BT: rec. F. W. Hall - W. M. Geldardt, 1906-1907 (Budé: ed. V. Coulon, 1923); CAF 1; v. Comitorum Graecorum Fragmenta in papyris reperta, ed. C. Austin, 1973. **На бълг.:** Ахарняни, или Война и мир. Прев. от стгр. Ал. Балабанов. С., 1914 (1918,1919); Женска управия. Прев. от стгр. Ал. Балабанов. С., 1914 (1917, 1919, 1925); Облаци. Прев. Н. Соколов (Г. Бакалов). С., 1914 (1918, 1925); Облаци. Прев. от стгр. Ал. Балабанов. С., 1915 (1917, 1918[?], 1925, 1939); Облаци. Прев. Р. Леваков. Шумен, 1915; Жаби. Прев. Ив. Шишков. Пловдив, 1917; Женско народно събрание. Прев. от стгр. Ал. Балабанов. С., 1929; Облаци. С., 1938; Жените в Парламента. Прев. Д. Симидов. С., 1940; Облаци. Прев. от стгр. В. Бешевлиев. С., 1947; Облаци. Прев. от стгр. Ал. Милев. С., 1962; Мира. Жените в Народното събрание. Плутос. - В: Антични комедии. Прев. от стгр. Ал. Ничев. С., 1978; Комедии. Прев. в стих. Ал. Ничев. С., 1985.

АРИСТОФАН (Aristophánes) от Бизантион — ок. 257-180 г. пр. Хр. — александрийски филолог. Отрано заживява в Александрия, където е ученик на Зенодот* и Калимах*. През 195 г. пр. Хр. оглавява Александрийската библиотечка. Един от най-ерудитите филолози на своето време. Със съч. си **“За аналогията”** (Perí analogías) е смятан за създател на филол. метод на Александрийската школа - чрез него разработва възгледите си за норма на езика и вярност към лит. традиция. Текстологическите му занимания са продължение на работата на Зенодот - при издаването на произв. на Омир* се ръководи като него от принципа на отстраняване на стихове при наличието на противоречия и логически несъобразности (т. нар. атетеза); увеличава броя на текст

критическите знаци. А. пръв издава съч. на Хезиод* и на лирическите поети. Пише бележки върху трагедии на Софокъл* и Еврипид*, като нему принадлежи първенството в тази характерна за елинистическите филолози дейност. Останалите му филол. съч. са свързани с проблемите на новата комедия, с допълнения към големия библиографичен речник на Калимах "Таблицы". Автор и на сб. с поговорки в 6 кн., както и на важно съч. за архаичните и диалектните думи. Приписва му се идеята за създаването на канони на стгр. писатели по жанрове, което определя учебните програми и школските занимания след него, както и съхраняването на текстовете на произв. на много стгр. автори. От творбите му са запазени само фрагменти. (МС)

Съч.: *Aristophanis Byzantini grammatici Alexandrini fragmenta. Halle: ed. A. Nauck, 1848.*

АРКТІН - вж. Циклически* поети.

АРНО́БИЙ (Arnóbius) - III-IV в. - рим. прозаик и *ретор*. Живее в Сика, Африка. След приемането на християнството става негов апологет, като в съч. **"Срещу езичниците"** (*Adversus nationes*) се опитва да обори езическото схващане, че новата религия ще донесе гибел на света. Християнската идеология на автора е повлияна от платонизма и стоицизма. Позоваванията на Новия завет* са бегли, а критиката на политеизма се гради върху цитати от съч. на Варон* Реатински и Лукреций* Кар. Композицията на тази реторическа творба е нестройна, изложението - непоследователно. През Античността и Средновековието съч. е причислявано към апокрифната християнска л-ра и не е представлявало особен интерес, освен за Хиероним*, според когото А. е бил учител на Лактанций*. (ЛЙ.)

Съч.: PL 5.

АРНО́БИЙ (Arnóbius), наречен Млади - вер. края на IV - нач. на V в. - рим. християнски прозаик. Автор на **"Тълкувания на псалмите"** (*Commentarii in psalmos*), **"Изяснения на някои евангелски текстове"** (*Annotationes ad quaedam evangeliorum loca*), **"Книга за Григория"** (*Liber ad Gregoriam*), на диалога **"Спор на католика Арнобий с египтянина Серапион"** (*Conflictus Arnobii catholici cum Serapione Aegyptio*), отразяващ нестихващата по негово време полемика между различните християнски секти. Приписва му се авторството на трактата **"Предопределеният"** (*Praedestinatus*) в 3 кн., насочен срещу защитниците на предопределението. (АБН)

Съч.: PL 53; PL (*suppl.*)

А́РХИЙ (Archías), Авъл Лициний от Антиохия - II в. пр. Хр. - стгр. поет. Автор на една поема за войната с кимврите, на друга - в чест на Марий, и на трета - за войната с Митридат. Приписват му се няколко посветителни и надгробни *епиграми*. Известен е най-вече чрез прочутата реч на М. Цицерон* "За поета Архий". (РН)

Съч.: *Anth. Gr. 1.*

АРХИЛÓХ (Archílochos) - VII-VI в. пр. Хр. - стгр. поет, най-яркият представител на стгр. ямбическа и елегическа лирика. Роден на о. Парос. Син на освободен роб и на робиня. Известни са данни за участието му като наемник в колонизирането на о. Тасос и за смъртта му - загива в битка между жителите на о. Парос и о. Тасос. Ценен е високо като поет още през Античността. За творческите му постижения и влияние върху по-късните поети е сравняван с Омир*. Новатор в метриката, езика и темите на лирическата поезия, той въвежда ямба в лириката. В много свои стих. А. възпява любовта си към Необула. Според легендата поетическите му нападки срещу братята и баща ѝ, който му отказва ръката ѝ, и срещу самата нея са толкова жлъчни и ожесточени, че ги довеждат до самоубийство. На А. се дължи и въвеждането на подигравателния тон в лирическата поезия, подет по-късно от представителите на

атическата комедия. Пише елегии, *еподи*, басни с традиционни сюжети (за маймуна и лисица, за лисица и орел и др.), епиграми, *епитафии* и *химни*. Използва изключително разнообразна метрика, както и мелодекламация, за която сам композира музика на флейта. От произв. му са запазени значителен брой фрагменти. Твори на разговорен йонийскн диалект, на места (в елегииите) с епически форми. (НР)

Съч.: Anth. Lyr. Gr. 1. **На бълг.:** В: - *Старогръцка лирика*. Прев. Б. Георгиев. Велико Търново, 1993.

АРХИП (Archíppos) - V в. пр. Хр. - стгр. комедиограф. Не са известни данни за живота му. До нас са достигнали 6 загл. и 54 фрагмента. Загл. са **“Херакъл се жени”** (Heraklēs gamón), **“Амфитрион”** (Amphitrýon), **“Ринон”** (Rhínon), **“Сянката на магарето”** (Ónu skiá), **“Плутос”** (Plútos), **“Рибите”** (Ichthýes). Един фрагмент от последната пиеса показва близост с комедията “Птици” на Аристофан*, а фрагменти от комедията “Херакъл се жени” - с произв. на Епихарм* “Бракосъчетанието на Хеба”. (РН)

Съч.: CAF 1.

АСКЛЕПИАД (Asklepiádes) от о. Самос - 320-290 г. пр. Хр. - стгр. епиграмист от т. нар. Йонийско-александрийска група. До нас са достигнали 43 негов *епиграми*. Живее известно време на о. Кос, където е под влиянието на Филет*. Неговият съвременник Теокрит* го нарича с псевдонима Сикелидас в идилията си “Жътвен празник” и признава, че не може да го надмине в майсторството. Заедно с приятелите и последователите си Хедил* и Посидип* А. издава сб. с епиграми. Изпълва произв. си с лирична емоционалност, въвежда символа на любовта - детето стрелец Ерос, с което спомага за оформянето на епиграмата като поетически вид. От творчеството на А. са почерпани много от мотивите, превърнали се по-късно в лит. клишета. Той пише и фиктивни *епитафии* за гробове на герои, за поети и техните творби. Някои от поетическите размери, с които си служи, са наречени по негово име *асклепиадови строфи*. (АЙВ-К)

Съч.: Anth. Gr. 1.

АСТИДАМАНТ (Astydámas) от Атина - IV в. пр. Хр. - стгр. трагически поет. Син на Астидамант и внук на Морсим, също трагически поети. Учи реторика при Изократ*. Приписват му се 240 драматически произв. и 15 победи на театралните състезания на Големите Дионисии. Освен загл. на 17 трагедии и *сатирни драми* – **“Ахил”** (Achilléus), **“Лудият Аякс”** (Áias mainómenos), **“Атамант”** (Athámas), **“Антигона”** (Antigóne), **“Епигони”** (Epígonoi), **“Феникс”** (Phoínix) и др., до нас са достигнали и десетина фрагмента. Аристотел* го споменава в съч. си “Поетика”. Трагедията на А. **“Хектор”** (Héktor) вер. е преработена за рим. сцена от Невий*. (ББ)

Съч.: TGF 1.

АТА (Átta), Тит Квинкий – II-I в. пр. Хр. - рим. комедиограф, най-младият от тримата видни представители на *тогатата* по негово време (вж. също Афраний* и Титиний*). От комедиите му са запазени 20 фрагмента и 12 загл., между които са **“Топли бани”** (Aquae caldae), **“Сводницата”** (Conciliatrix), **“Поздравление”** (Gratulatio), **“Лелите”** (Materterae), **“Снаха”** (Nurus), **“Тъща”** или **“Свекърва”** (Socrus). Темите за комедиите си взема от семейния живот и всекидневието. През Античността го ценят за умението да изгражда характери и за изкуството, с което предава женските разговори. Комедиите му се задържат на сцената дори през епохата на Август*. Пише и *епиграми*, от които е запазен само един стих. (ЮФ)

Съч.: CRF.

АТАНА́СИЙ (Athanásios) от Александрия - ок. 295-373 г. - богослов, писал на стгр. език. Получава светско и богословско образование в родния си град. През 328 г. става епископ на Александрия. Животът и лит. дейност на А. са свързани с борбата на двете основни течения на християнското учение от IV в. - православие и *арианството*. Отявлява се противник на арианството, А. участва в Първия вселенски събор в Никея през 325 г. на страната на православие. През 343 г. участва в събора, състоял се в Сердика (сега София). Изпращан е пет пъти в изгнание, където прекарва общо 17 г. Лит. му творчество се състои главно от полемически трактати срещу арианството и езичеството. Той е автор на **“Четири слова против арианите”** (4 orationes contra arianos) с подчертана догматико-полемическа насоченост, а така също и на **“Апология против арианите”** (Apologia contra arianos), **“Послание до монасите или история на арианите”** (Historia arianorum ad monachos) и др., в които описва тяхната история. Пише *екзегетични* произв. Запазени са негови писма. Между тях е написаното във формата на писмо житие на Антоний Египетски, което е паметник на агиографската л-ра (църковна л-ра, която съдържа жития на светци) В полемиката си срещу арианите А. разкрива един от основните догмати на православие - за единосъщността на Бог Отец и Бог Син. По-късно е наречен “баща на православие”. Стилът му е пъстр и съобразен с традиционните правила на античната реторика. (ЦЛ)

Съч.: Athanasii opera. Leipzig: ed. H. G. Opitz, 1934; PC 25-28.

АТЕНЕ́Й (Athénaios) – II-III в. - стгр. прозаик. Роден в Навкратис, Египет, по времето на имп. Марк Аврелий*. Учи в Александрия, после заминава за Рим. Знаем за негово изгубено съч., посветено на някои сирийски царе. Единственото достигнало до нас произв. на А. е **“Гощавка на мъдреците”** (Deipnosophistai), вид голяма енциклопедия, написана под формата на разговори край трапезата. Първ философът Платон* в своя диалог “Пир” придава лит. облик на тези трапезни разговори, които дават възможност на автора под формата на диалог да дискутира по различни въпроси. В следващите векове този лит. жанр става много популярен. А. преразказва беседите, водени на гощавката у богатия рим. *конник* Ларенсий. Сред главните лица - участници в пира, са юристът Улпиан и лекарят Гален. Желанието на автора да обхване много и разнообразни теми често му създава композиционни затруднения. Разговорите са свързани с вкусни ястия, напитки и сладкиши, но засягат и проблеми на философията, л-рата, любовта и красотата. Съч. е едно от най-богатите на цитати в древността, което го прави особено ценно като извор. Чрез него научаваме загл. на повече от 500 изгубени антични произв. и имената на ок. 700 писатели. Съч. е било в 15 кн., които са запазени във фрагменти. Изцяло е съхранено едно съкращение, съдържащо ок. 60 на сто от текста, от което през XII в. коментаторът на Омир* Евстатий заимства ок. 2000 цитата. През Средновековието кн. е изключително популярна. (МС)

Съч.: Athenaei Dipnosophistae. T. 1-3. BT: ed. G. Kaibel, 1887-1890 (Leiden: ed. S. P. Peppink, 1936-1939); The Deipnosophists. T. 1-7. LCL: ed. Ch. B. Gulick, 1957-1963; FGrH. **На бълг.:** Македонско пируване, Прев. Ст. Захариев. - В: Читалище. Цариград, 1871, кн. 1-7.

А́ТИК (Átticus), Тит Помпоний - 110-32 г. пр. Хр. - рим. прозаик, първият известен книгоиздател, наречен Атик заради 20-год. му пребиваване в Атина. Като земевладелец, търговец и банкер натрупва значително състояние. Поддържа близки отношения с изтъкнати обществени и лит. деятели, между които видно място заема М. Цицерон*. А. представя накратко цялата рим. история в една кн. **“Летопис”** (Liber Annalis), в която с голяма точност сочи годината на издаването на всеки закон, сключването на мир, обявяването на война, както и родословието на знатни родове. Пише и няколко отделни съч. за генеалогията на рим. родове. На същата тема посвещава и една кн. стихове под загл. **“Изображения”** (Imagines), в която под

ликовете на представените личности с няколко стиха описва делата на всеки от тях. На стргр. език издава ист. монография за консулството (63 г. пр. Хр.) на М. Цицерон. От писмата на А. до М. Цицерон и от останалите му съч. са запазени незначителни фрагменти. (ИА)

Съч.: *Annalis. - In: HRRel; Epistulae. s.l: ed. S. Consoli, 1913; Imagines. -v. Plin., NH 35; Cic., Brutus 72, Atticus 2, 1, I.*

АТІЛИЙ (Atílius), Марк - II в. пр. Хр. - рим. комедиограф. Известен с *палиатата* “Женомразецът” (Misogynos), която вер. е преработка на оригинал на Менандър*. (ЮФ)

Съч.: CRF.

АУСПІЦИЙ (Auspícius) - V в. - епископ на гр. Тул. Запазено е неговото послание до вожда на франките Арбогаст - отговор на молбата на Арбогаст за съдействие при тълкуването на църковни текстове, отправена към Сидоний Аполинар*, който предоставя писмото на А. Произв. представлява възхвала към Арбогаст за всички негови качества и особено за това, че е примерен християнин. Написано е в 164 ямбични диметри на език, близък до народния. Няма особена поетическа стойност. Заслужава внимание като един от най-старите известни примери за ритмичен стихотворен химн. (ИП)

Съч.: PL 61.

АФЕР (Áfer), Гней Домиций - I в. - рим. оратор, учител на Квинтилиан*. Запазени са фрагменти от речите му, от съч. му „За свидетелите** (Oe leŞİŹиз) и от една сбирка „Духовитости" (№Bape cИc1a). (ИА)

Съч.: ORF.

АФРАНИЙ (Afránius), Луций - II в. пр. Хр. - рим. комедиограф, съвременник на Гай Гракх* и Тиберий Гракх*. От комедиите му са запазени ок. 400 стиха и 43 загл., по-значителни от които са “Разводът” (Divortium), “Съпрузи” (Mariti), “Сестри” (Sorores), “Отхвърленият” (Repudiatus), “Девојката” (Virgo), “Братовчеди” (Consobrini), “Пожарът” (Incendium) и др. А. е един от най-известните майстори на тога-тата, а темите на комедиите му са от живота на обикновения римлянин, често се явяват женски персонажи. Сюжетите си разработва по маниера на Менандър*, от когото, както сам признава, се учи. Подобно на Плавт* и Теренций*, А. бързо преминава от пролог към експозиция на фабулата, действието на места е усложнено. През Античността той е ценен много - съвременниците на Хораций* го поставят наравно с Менандър, а Квинтилиак* му отрежда първото място сред майсторите на тогатата. Комедиите на А. се задържат дълго на сцената, като „Пожарът” е представян и по време на управлението на нмп. Нерон*. (ЮФ)

“АФРИКАНСКАТА ВОЙНА” (Béllum Africánum) - I в. пр. Хр. - анонимно лат. ист. съч. за войната на Цезар* срещу привържениците на Помпей в Африка до битката при Тапс (46 г. пр. Хр.), част от т. нар. “Цезаров* корпус”. Авторът вер. е бил участник в тази война. (ИА)

Съч.: CC; v. *De supplementis commentariorum Caesaris, Berlin: ed. C. Nipperdey, 1846. На бълг.: Африканската война, Прев. К. Костанев - В: Цезар. Исторически съчинения. С., 1991.*

АХЕЙ (Achaíos) от Еретрия – V-IV в. пр. Хр. - стргр. трагически поет, по-млад съвременник на Софокъл*. А. написва ок. 40 трагедии. Включен е от александрийските филолози в канона на трагичите; сред майсторите на *сатирната драма* е поставян

непосредствено след Есхил*. От творчеството му са запазени съвсем малко фрагменти. (РС)

Съч.: TGF 1.

АХИЛ ТАЦИЙ (Achiléus Tátios) от Александрия - II в. - стгр. прозаик. Няма сигурни данни за живота му. Автор на любовно-приключенския роман „**Историята на Левкипа и Клитифонт**” (Tá katá Leukíppen kaí Kleitophónta). Произв. следва образците на жанра (двама влюбени преодоляват многобройни премеждия и опасности - пътуване по море, коработушение, отвличане от пирати, мъчения, разбойници; накрая всичко завършва благополучно). Необичайното е, че разказът се води от името на Клитифонт, за когото авторът казва, че го е срещнал в малоазийския град Сидон. Изложението е изпълнено с много описания, разкази, митове, които нямат тясна връзка с основната сюжетна линия. Характеристиката на героите е направена с елементи на реализъм, може би като реакция срещу идеализацията, преобладаваща дотогава в този жанр. А. Т. проявява склонност към детайлни описания - на предмети, животни, местности, природни явления. (РН)

Съч.: Tá katá Leukíppen kaí Kleitophónta. Stockholm: ed. E. Vieborg, 1955. На бълг.: Левкипа и Клитифонт. - В: Два любовни романа. Прев. от стгр. И. Радева. С. 1990.

АЦИЛИЙ (Acílius), Гай – III-II в. пр. Хр. - рим. историк, представител на старата аналитика, н обществен деец. Автор на история, написана на стгр. език, която започва от най-старата и стига до съвременната на автора епоха. По-късно с преведена на лат. език. (ИА)

Съч.: HRRel.

Б

БАБРИЙ (Bábrios) - II в. - стгр. баснописец, вер. от Сирия. Не са известни данни за живота му. Б. е автор на 123 басни в стихотворна преработка (*холиямб*). Част от тях са т. нар. Езопови басни, друга част представляват новели и анекдоти, подредени по азбучен ред, с прекъсване по средата при буквата “О”. Заслуга на автора са съвършенството на метрическата форма и лекият, изящен език. Още по негово време басните му са широко известни и популярни. В Рим Б. става изучаван в училищата автор (лат. превод в проза прави Тициан Млади, а в стихове – Авиан*). По-късно античната басня се развива именно в дадената ѝ от Б. форма. (РС)

Съч.: Babrii fabulae Aesopicae. BT: ed. O. Crusius, 1897(LCL: ed. V. E. Perry, 1964).

БАКХИЛИД (Bakchylídes) – 520-440 г. пр. Хр. - стгр. хоров лирик. Роден на о. Кеос, племенник и ученик на Симонид*. Живее в Пелопонес (Тесалия) и в Македония. Известно време прекарва в Сиракуза (Сицилия) при тирана Хиерон, комуто посвещава и изпраща свои песни. Там пребивава едновременно със Симонид и Пиндар*. Б. твори в повечето лирически жанрове - *епиникии*, героични химни, *пеани*, *енкомии*, *партении*, *хипорхеми*. Смятало се, че от тях няма нищо запазено, но през 1896 г. е открит папирус с 14 негови *епиникии* (за Агрей Кеоски, Хиерон Сиракузки, Лахон Кеоски, Аглай Атински, Клеоптолем Тесалийски и др.) и 6 *дителирамби*. “**Тезей**” (Theséus) е единственият достигнал до нас в цялост негов дителирамб. Диалогичната му форма дава

представа за зараждането на драмата. На Б. не се приписват никакви откривателства или нововъведения в областта на поезията. Според античната преценка той бил талантлив и педантичен изпълнител, докато Симонид, бил признат за неоспорим гений. Б. отстъпва и на Пиндар с по-земните си мотиви в лириката, с житейския си песимизъм, представен чрез детайлни образи. (НР)

Съч.: *Carmina cum fragmentis*. ВТ: ed. Br. Snell, 1949 (1970).

БАС (Bássus), Ауфидий - I в. - рим. историк. Автор на голям ист. труд и на съч. за войната с германите. И двете произв. не са запазени. Плиний* Стари продължава неговата история, а Касиодор* използва съч. му в своята **“Хроника”**. (ИА)
Сън.: v. Sen. Rhet., Suas. 6,18,23.

БЕРОС (Berossós) – III в. пр. Хр. - жрец на бог Бел във Вавилон. Пише на стгр. език **“История на Вавилон”** (Babyloniaká) в 3 кн.: кн. 1 обхваща времето от митичното нач. на света до библейския потоп; кн. 2 - до царуването на Навуходоносор I (747 г. пр. Хр.); кн. 3 - до смъртта на Александър (323 г. пр. Хр.). “История на Вавилон” била ценна като популяризация на вавилонската митология, история и астрология в грц. свят. От съч. са , запазени само фрагменти. (ДМ)

Съч.: FGH 1.

БИБАКУЛ (Bibáculus), Марк Фурий - края на II-I в. пр. Хр. - рим. поет и прозаик. Автор на жлъчни и остроумни *епиграми*, написани по маниера на Катул*, и на епоса **“Секванската война”** (Bellum Sequanicum). Приписва му се и съч. в проза **“Бдения”** (Lucubrationes). (Фс)

Съч.: FPR.

БИОН (Bíon) от Бористен, Скития - ок. 325-255 г. пр. Хр. - стгр. философ *киник*. Син на търговец и хетера. Заради престъпление на бащата семейството е продадено в робство. Б. става роб на *ретор*, получава добро образование, по-късно е освободен и наследява богатството на господаря си. Отива в Атина, където посещава Ликейона и Академията на философа Платон*. Възгледите му са силно повлияни от хедониста атеист Теодор. Прекарва известно време в двора на македонския цар Антигон Гонат. Пътува до различни градове, изнасяйки лекции, в които проповядва *кинизъм*, Смята се, че той е създател на лит. *диатриба*. До нас са достигнали загл. на някои негови диатриби: **“За робството”** (Perí duleía), **“За гнева”** (Perí orgés), **“За погребението”** (Perí taphés). Дори противниците му признавали силата и остроумието на творбите му. По-късно този вид повлиява на рим. сатира и става основа на християнската проповед. (АЙВ-К)

Съч.: Syll. Gr.

БИОН (Bíon) от Смирна - II в. пр. Хр. - елинистически поет, съвременник на Мосх*. Живее в Сицилия. Пише *буколическа* поезия. От творчеството му са известни 16 фрагментарни или къси поеми и една по-дълга (98 хекзаметъра) – **“Оплакването на Адонис”** (Adónidos Epitáphios). Приписва му се и една сватбена песен – **“Епиталамий на Ахил и Деидамия”** (Epithalámios Achilléos kaí Deidameías). Темите са от игриво-еротични до сериозно-сентенциозни, а стилът - емоционален и напрегнат. (НР)

Съч.: BG.

БОЕЦИЙ (Boëthius), Аниций Манлий Торкват Северин - 480 г. Рим - 524 г. Павия - лат. прозаик. Получава отлично образование в Атина. След завръщането си в Рим става приближен на крал Теодорих, но обвинен несправедливо в заговор, е хвърлен в затвора и убит. Автор на филос. и теологически съч. и коментари към Съч. на грц. автори. В най-известното си филос. съч. **“Утешението на философията”** (Consolatio

philosophiae) в 5 кн., писано през 525-524 г. в затвора в Павия, авторът, въпреки че е християнин, прави опит да запознае рим. читател с основите на грц. философия, опирайки се главно на философа Платон* и на Аристотел*. Като въвежда нови термини, той разширява лат. филос. терминология. Многобройни са съч. му върху произв. на грц. автори: **“Диалози към Порфирий”** (Dialogi in Porphyrium) - два коментара към съч. на грц. философ Порфирий* и коментарът в диалогична форма **“Към категориите на Аристотел”** (In cathedrias Aristotelis); **“Голям и малък коментар към Аристотеловото съчинение „За тълкуването”** (In librum Aristotelis de interpretatione commentaria minora et majora); **“Тълкуване на Първа Аналитика на Аристотел”** (Interpretatio priorum analyticorum Aristotelis); коментари към **“Топика”** на Аристотел и **“Топика”** на М. Цицерон*. Б. е автор и на няколко съч. по реторика и 5 теологически трактата. От произв. **“Квадривий”** (Quadrivium) до нас са достигнали само трудовете под загл. **“За аритметиката”** (De arithmetica) и **“За музиката”** (De musica). Б. е популярен и сред съвременниците си, и в по-късно време. През Средновековието съч. му са използвани като учебници по философия, а през Ренесанса най-голям интерес предизвиква **“Утешението на философията”**. (АШ)

Съч.: PL 63-64. **На бълг.:** *Утешението на философията. Прев. Б. Кацарска. С., 1993.*

БРУТ (Brútus), Марк Юний - I в. пр. Хр. - рим. прозаик, оратор и обществен деятел. Близък приятел на М. Цицерон*, автор на много съч., преди всичко на филос. теми. Представител на *атицеското* ораторско направление. Прави извлечения от съч. на Фаний*, Антипатер* и Полибий*. Пише и стихове, които не са достигнали до нас. (ИА)

Съч.: HRRel.; ORF.

В

ВАЛЕРИЙ (Valérius), Едитуй - II в. пр. Хр. - рим. поет. Автор на еротични епиграми по елинистически образци. (ЮФ)

Съч.: FPR.

ВАРОН (Várgo), Марк Теренций, наречен Реатински (по името на родния му град) - 116 г. пр. Хр., Реате (Риети) - 27 г. пр. Хр., Рим - рим. учен, поет, историк и обществен деятел. Ученик на Стилон*. Отрано се отдава на лит. и филол. занимания и по поръка на Цезар* организира обществена библиот. в Рим. През 43 г. пр. Хр. попада в списъците на обявените извън закона, но успява да се спаси. Умира в дълбока старост, уважаван и обичан от съвременниците си. От 150 негови *менипови сатири* са ни известни загл. и фрагменти на 95, които са свидетелства за многообразието на темите. **“Логистории”** (Logistorici) в 76 кн. представляват задълбочени филос. трактати на етични теми, изяснени обикновено в двойните им загл., от които са ни известни 19: едното е името на лицето, което прави разсъжденията, а другото сочи самото съдържание – **“Кат за възпитанието на децата”** (Catus de liberis educandis) и пр. Прозаичните съч. на В. обхващат всички области на знанието и са енциклопедия за живота на рим. общество. От ист. му съч., в които изследва историята и общественото устройство на Рим най-забележителното е **“Човешки и божии древности”** (Antiquitates rerum humanarum et divinarum) в 41 кн. - история на частния, държавния и религиозния живот в древния

Рим. Малко е запазено и от илюстрираната енциклопедия за бележити хора **“Седмици, или Изображения”** (Hebdomades vel de Imaginibus) в 15 кн. Изучава също древната л-ра и нейната история, като най-голямо внимание обръща на драмата и на театралното изкуство; уточнява лит. наследство на Плавт*. Голяма част; от творчеството на В. се отнася до лат. език и неговата граматика. Запазени са 6 кн. от съч. му **“За латинския език”** (De lingua Latina) в 25 кн., разделени на 3 части: етимология, склонение и синтаксис. От съч. по рим. право, навигация, реторика са запазени само фрагменти. Енциклопедията под загл. **“Книги за науките”** (Disciplinarum libri) в 9 кн. съдържа трактати за същността на различните науки. Единственото достигнало до нас почти изцяло съч. в диалогична форма **“За селското стопанство”** (De re rustica) в 3 кн. обхваща въпроси на земеделието, животновъдството и отглеждането на птици и риби. В него авторът се стреми да пробуди любов към живота на село, тъй като хората бягат оттам и се отправят към града. Творчеството и обществената дейност на В. са високо оценени още в древността. Той има значителен принос в развитието на науката и резултатите от неговите изследвания не са били надминати през Античността. (ИА)

Съч.: *Sententiae Varronis. Padua: ed. V. Devil, 1843; Saturarum Menippearum reliquiae cum lopstoricis. Bonn: ed. A. Riese, 1868; Varronis femm rusticanim I. III. Lipsiae: rec. M. Keili, 1884 (BT: ed. G. Götz, 1929); De lingua latina. Berlin: ed. L. Spengel, 1885 (BT: ed. G. Götz - R. Schoell, 1964); Anth. Lat; Gramm. Rom. Fr.; HRRel.*

ВА́РОН (Várro), Публий Теренций, наречен Атацински (по името на река Атакс в Южен Нарбон, където е роден) - I в. пр. Хр. - рим. поет. Автор на епически, сатирични и дидактични стихове, написани в стила на рим. традиция и на елинизма, с което стои близо до *неотеориците*. Следвайки Ений*, В. създава ист. епос под загл. **“Секванската война”** (Bellum Sequanicum) най-малко в две кн., описвайки войната на Цезар* с Ариовист в Галия през 58 г. пр. Хр. По образец на Луцилий* пише *менипови сатири*, от които нито една не е достигнала до нас. Най-известен бил преводът му на “Аргонавтика” от Аполоний* Родоски. (ИА)

Съч.: *FPL; FPR.*

ВАСИЛИЙ (Basílios) от Кесария, Кападокия - ок. 330-379 г. - рим. философ и християнски автор, писал на стгр. език. Представител на *патристиката* от IV в. Баща му е известен ретор. В. получава висшето си образование в реторическите школи в Кесария, Константинопол, Атина. След 370 г. заема висши духовни длъжности. Изпитва влиянието на *неоплатонизма*, който формира неговата философско-богословска позиция. Стремехът му е да изгради светоглед, съответстващ на изискванията на църковното православие и приемлив за широките слоеве на населението. В. е автор на догматически съч., сред които важно място заема ироизв. му в 5 кн. **“Опровержение на защитителната реч на Евномий”** (Adversus Eunomium), насочено срещу Евномий - един от водачите на т. нар. крайна *арианска* партия. Заедно с произв. на Григорий Нисийски* и Григорий Богослов* то бележи заключителния етап на тринитарните спорове, които се водят с особена активност от кр. на II в. до IV в. В трактатите си, посветени на образованието, разглежда въпросите за отношението към класическата антична л-ра. Сред тълкуванията на библейските текстове се откроява неговият **“Шестоднев”** (Hexaemeron), станал основа на едноименния превод от стб. писател Йоан Екзарх (IX в.). Кореспонденцията на В. (ок. 365 писма) разкрива не само неговите лит. вкусове, а съдържа и информация за историята на източната църква от IV в. Стилът му се отличава с ясен изказ и умело използване на богатството от изразни средства на античната философия. (ЦЛ)

Съч.: *PG 29-32.*

ВЕНОНИЙ (Vennónius) - II в. пр. Хр. - рим. историк, представител на средната *аналистика*. Пише ист. съч., от което е запазен само един фрагмент. (АБН)

Съч.: HRRel.

“ВЕРГИЛИЕВ СБОРНИК” (Appéndix Vergiliána) - сб. поетически творби от различни автори (I в. пр. Хр. - I в. сл. Хр.); някои са смятани за ранно творчество на Вергилий*. Сб. съдържа: 1) **“Малки стихове”** (Catalepton) - 14 *епиграми* на различни теми в *елегически дистихон* и *ямб*; на някои от тях вер. автор е Вергилий 2) **“Проклетия”** (Dirae) в 183 *хекзаметъра*. От 1-и до 103-и стих авторът, според някои изследователи Валерий Катон*, излива в проклетия гнева си по повод отнемането на едно негово име по време на гражданските войни, а от 104-и и 183-и стих жали по любимата си Лидия. 3) **“Цирида”** (Cirís) - малка поема за Сцила, дъщеря на цар Низ, която предала баща си на врага му Минос и за наказание била превърната от боговете в морска птица. 4) **“Комарът”** (Culex) - поема в 415 стиха за смъртта на един комар, който, ужилвайки заспал овчар, го спасил от ухапването на змия, но бил смачкан от ръката на овчаря. След това овчарят надигнал на комара надгробен паметник с надпис. В поемата, написана по елинистически образец, се смесват хумор и сантименталност. 5) **“Етна”** (Aetna) - поема в 646 стиха, която запознава с природата на вулканите и проследява причините за изригването им. 6) **“Кръчмарката”** (Cora) - представя сирийска кръчмарка, привличаща пътниците към своята кръчма, където ги очакват вино, жени и хазарт. 7) **“Закуска”** (Moretum) - описание на приготвянето на скромно селско ястие. 8) *Две елегии* за смъртта на Меценат*. 9) **“Приапови* стихове”**. (АБН)

Съч.: PLM 2; Appendix Vergiliana. Heidelberg: ed. J. Mähly, 1870 (Turin: ed. A. Salvatore, 1960).

ВЕРГИЛИЙ (Vergílius) Марон, Публий - 15.X.70 г. пр. Хр., Андес край Мантуа - 21.IX.19 г. пр. Хр., Брундизий (сега Бриндизи) - рим. поет. Произхожда от незнатен род, но получава добро образование в реторическите школи в Кремона, Медиолан (сега Милано) и Рим. Завръща се в родното си място и остава там до 41 г. пр. Хр., като се занимава със земеделие и л-ра. През тези години се влияе, от една страна, от *неотерическата* поезия, а от друга - от философията на *епикурейството*. От това време е първата му творба – **“Буколики”** (Bucolica) или **“Еклоги”** (Eclogae), чрез която се прославя и спечелва благосклонността на ценителите на л-рата Азиний Полион* и Меценат*. Те осигуряват на В. щедра материална подкрепа при установяването му в Рим след 41 г. пр. Хр. Между 37 и 30 г. пр. Хр. той създава второто си произв. - дидактическата поема за земеделието **“Георгики”** (Georgica) в 4 кн., издадена вер. 29 г. пр. Хр. Оттогава до смъртта си В. работи над най-голямата си творба - епическата поема **“Енеида”** (Aeneis), която не успява да довърши. През 19 г. пр. Хр. предприема пътешествие до Мала Азия и Гърция, за да опознае местностите, където се развива действието в поемата. Тежко заболяване го принуждава да спре в Атина и да се завърне в Италия, където умира още при слизането си на брега. Освен споменатите произв. му се приписва и т. нар. **“Вергилиев* сборник”**. На фона на условен пейзаж, съчетаващ черти на Сицилия и Сев. Италия, 10-те “Еклоги” пренасят на рим. почва жанра, създаден от Теокрит*. От него са заети както теми - скърби на влюбен овчар (еклоги 2 и 8), надпяване на пастири (еклоги 3 и 7) и техни вариации - смъртта и прославата на Дафнис (еклога 5), така и образи, цели пасажи и композиционни похвати - диалози и монолози на действащите лица. Но разликата между реалното ист. време и поетическото време е намалена - явяват се алюзии за полит. събития (в еклоги 1 и 9 пряко се говори за онеправдано положение на селяните при раздаване земи на ветераните войници в края на 40-те г. пр. Хр.). Намалена е дистанцията между автора и героите му: пастирите на В. са образовани, запознати са с актуални лит. събития, говорят на изтънчен език. Реалните детайли от пастирския бит са малко. На преден

план е изведено душевното състояние, като напрежението, особено в любовното чувство, достига до трагически патос. Преки обръщения към приятели са две еклоги (6 и 10), като 6 - към Алфен Вар, представя мита за Силен, а 10 - към Гал* - страданията на този поет по невярната Ликорида. Особено място заема еклога 4 - предвещание за раждането на божествен младенец и настъпването на т. нар. Златен век. Още от древността изясняването ѝ върви по две линии: историческа, свързана с действителен факт - очакваното раждане на дете в семейството на Азиний Полион или на Август*, и алегорична, свързана с предсказание за настъпване на нов ред в света. Тълкувателите християни откриват в еклогата алузия за раждането на Христос и оттук идва славата на В. като езически пророк и мъдрец. Чрез "Еклоги" той създава нов жанр в рим. поезия, усъвършенства худ. ѝ похвати и стих. Посветената на Меценат поема "Георгики", чиято основна идея е възхвала на селския труд и живот - източник на блага и достойнства, е в тон с политиката на Август, целяща да закрепи разрушеното от гражданските войни селско стопанство в Италия. Поетически предшественици на "Георгики" са стих. на Хезиод*, Никандър*, Лукреций* Кар, а конкретни факти по темата са взети от прозаични съч. (напр. "За земеделието" на Марк Катон*). Четирите кн. са посветени съответно на обработването на земята, на отглеждането на дървета и лозя, на животновъдството и пчеларството. Многобройни, различни по обем отстъпления разнообразяват ритъма и тона: прослава на Юпитер като създател на земеделието; знаменията в годината на убийството на Цезар (кн. 1); химн възхвала на Италия и селския живот (кн. 2); описание на борба между бикове и на страшната чума по добитъка в Италия (кн. 3); митът за Аристей, в който е вмъкнат митът за Орфей и Евридика (кн. 4). Поетът издига значението на селския труд до средство не само за материално, но и за морално заздравяване на обществото. Чувството за дълбоката близост на автора с разработваната тема, великолепната образност и стих правят "Георгики" най-съвършеното произв. на В. Дванадесетте кн. на "Енеида" описват странстванията и подвизите на троянския герой Еней от опожаряването на Троя до окончателното му установяване на италийска земя. Образци са поемите на Омир*, но у В. митът е основа, върху която е изградена ист. перспектива на Рим, явяваща се непрекъснато в гадания и предсказания (особено ярко е предсказанието на Енеевия баща Анхиз в кн. 6). Затова и "Енеида" - първият национален епос, създаден от един, при това не анонимен автор - представлява митологическа поема с историческа перспектива. Тъй като Еней е митичен прародител на рода на Юлиевци, към който принадлежи Август, тя е и възхвала на *принцепса*, но без каквато и да било груба полит. пропагандност. Всяка кн. е ясно композирана цялост. Първите 6 кн. описват странстванията на Еней и са аналог на "Одисея". Кн. 1 - буря, предизвикана по волята на разгневената Юнона, изхвърли корабите на Еней на картагенския бряг; троянците са приети от царица Дидона. Кн. 2 - разказ на Еней за гибелта на Троя. Кн. 3 - разказ на Еней за пътуването му по Егейско и Адриатическо море. Кн. 4 - любовта на Дидона и Еней, самоубийството на Дидона след отплаването на Еней. Кн. 5 - игри в Сицилия в чест на годишнината от смъртта на Анхиз. Кн. 6 - Еней при Сибилата в Куме; слизване в подземния свят; пророчеството на Анхиз. Следващите 6 кн. са аналогични на "Илиада". Кн. 7 - среща на Еней с цар Латин на италийска земя; сключване на договор и нарушаването му по волята на Юнона; каталог на войските на рутулския вожд Турн, съперник на Еней за ръката на Лавиния, дъщеря на Латин. Кн. 8 - съюз на Еней с цар Евандър и сина му Палант; изковаване оръжията на Еней от Вулкан. Кн. 9 - битка; смъртта на троянските разузнавачи Низ и Евриал. Кн. 10 - връщане на Еней при троянците; битка, гибелта на Палант. Кн. 11 - погребение на убитите; битка. Кн. 12 - двубой между Еней и Турн, смъртта на Турн. Традиционните олимпийски богове се явяват и в "Енеида", но земните перипетии на героя са зависими от развоя на конфликта между двете богини - Венера и Юнона, подпомагани от многобройни второстепенни божества. А сила над тях е фатумът - предопределението, непреодолим

основен двигател на събитията. Главният герой е носител на най-висши добродетели в рим. смисъл на думата и на непоколебимо чувство за дълг пред общество и бъдеще, така че напомня типа на *стоическия* мъдрец. От друга страна, сблъсъкът между съдбовна необходимост и лични желания мотивира засилването на патетиката и афекта, основни емоционални тонове в поемата. Тук се проявява и влиянието на Аполоний* Родоски и на Еврипид*. В. използва образност, в която личи влиянието на Омир, и съвършен епически стил и стих, подготвени от предшествениците му Невий*, Ений*, Лукреций Кар. Творбите му са станали основни за рим. у-ще, него цитират и имитират следващите поколения поети. Произв. му са основен материал за създаване на *центони*. Името и значението си на образцов автор В. запазва както през Средновековието, така и през Възраждането и класицизма. На поезията на В. подражават творците, които пишат епическа и пасторална поезия. Известна отрицателна реакция срещу него повдигат романтиците, някои от които смятат произв. на В. за изкуствен епос с фалшив патос. Днешното време му връща дължимата почит. (АБН)

Съч.: Aeneis. BT: rec. G. Janell, 1920; Eclogae et Georgica. BT: rec. G. Janell, 1920. **На бълг.:** Енеида, песен втора. Прев. Р. Горанов. С., 1897; Енеидата, Буколиките и Георгиците. Прев. в проза от бившия скопски митрополит Теодосии. С. 1911; Енеида. В 3 т. Прев. епископ Теодосии. Пловдив, 1918 (Т. 1. С., 1930); Най-хубавото от Енеида. Прев. Н Вранчев. С., 1921 (1924, 1926, 1933. 1938, 1940); Енеида, песен I-IV. Прев. от лат. Д. Дечев. С., 1927; Енеида, песен I-VI. Прев. от лат. Д. Дечев. С., 1933; Енеида. Избрани отделни части. Прев. от лат. Ат. Танчовски. Пловдив, 1937; Буколики. Прев. Кр. Димитров. С., 1937; Георгики. Прев. Кр. Димитров. С., 1937; Енеида, песен I-VI. Прев. от френски И. Сотирова, С., 1939 (1941); Енеида. Прев. Д. Симидов. С., 1940; Енеида. Худ. превод от първообраза от Б. Тонков. С., 1940 (1979); Буколики. Георгики. Енеида. Прев. Г. Батаклиев, С., 1980.

ВЕРЕКУНД (Verecúndus) от Юнка - VI в. - лат. християнски писател, епископ на Юнка в областта Бизацена, Сев. Африка. Автор на стих. **“За покаяното удовлетворение”** (De satisfactione poenitentiae), в което с патос и горчивина описва собствените си прегрешения (достигнало до нас в цялост), и в проза **“Обяснение”** (Explanatio) на 9 старозаветни песенни текста - съч., което е известно и с названието **“Девет книги коментари към църковни песнопения”** (Commentariorum super cantica ecclesiastica libri IX). (АБН)

Съч.: v. Spicilegium Solesmense. Paris: ed. J. B. Pitra, 1858.

ВЕСПА (Vésipa) - III или IV в. - рим. поет, пътуващ учител по реторика. Автор на стих. **“Готвач и пекар в надпревара пред арбитъра Вулкан”** (Iudicium coci et pistoris iudice Vulcano) в 99 хекзаметъра, чиято тема е съперничеството в двата занаята. В поетическото изложение се вплитат моменти от рим. митология и рим. фолклор. Стих. е изпълнено с остроумия и с игри на думи. Размерът, въпреки някои отклонения, е в класическата схема. (ННГ)

Съч.: Anth. Lat.; PLM 4; Vespae iudicium coci et pistons iudice Vulcano. Rome: ed. F. Pini, 1958.

ВИКТОР (V́ictor) от Вита - V в. - лат. прозаик. Автор на **“История на преследванията в провинция Африка, или История на вандалските преследвания”** (Historia persecutionis Africanae provinciae sive Historia persecutions vandalicae), създадена според данни на автора през 487 г. В нея са описани гоненията на християните в Сев. Африка от вандалските крале Гайзерих и Хунерих. В. изглежда добре запознат с обстановката, а когато няма собствена информация, използва сведения от достоверни източници. (АШ)

Съч.: PL 58.

ВИКТОР (V́ictor), Секст Аврелий - IV в. - рим. историк и полит. деятел. Роден в Африка, приближен на имп. Юлиан* и на Амиан* Марцелин. В. пише история на Рим. империя под загл. **“За цезарите”** (De caesaribus), в която обхваща времето от управлението на Август* (31 г. пр. Хр.) до края на управлението на Констанций (361 г. сл. Хр.). Съч. принадлежи към рим. морализаторска ист. проза и е издържано в стила на Салустий* и Тацит*. Изложението на събитията е стегнато, примесено с много биографични факти. Творбата е използвана често за извор и е в основата на съкратеното издание на **“За цезарите”** (Epítome de caesaribus), което обхваща времето до имп. Теодосий (395 г.). Сигурни данни сочат, че В. не е автор на това издание. Още през Античността неизвестен редактор е обединил **“За цезарите”** на В. с две по-малки анонимни ист. съч. – **“Произход на римския народ”** (Origo gentis Romanae) и **“За знаменитите мъже”** (De viris illustribus). Първото произв. обяснява легендарния произход на Рим, а второто - историята на **“царския период”** (753-509 г. пр. Хр.) и републиката, и то по извори, които предхождат Ливий* и не са свързани с неговото съч. Тази обща кн., наречена **“Триделна история”** (Historia tripartita), е създадена с цел да представи историята на Рим цялостно и да я противопостави на християнските хроники. (ЛЙ)

Съч.: *Fragmenta. Lipsiae: ed. F. Schröter, 1829-1831; Epítome. - In: CIL 6; Incerti auctoris liber de origins gentis Romanae. München: ed. B. Sepp, 1879; Caesares. BT: ed. F. Pichimayer - R. Grundel. 1970.*

ВИКТОРИН (Victorínus), Гай Марий - IV в. - рим. филолог, *ретор* и философ. Роден в Африка, живее и работи в Рим. За заниманията си по реторика той съставя подробно ръководство по метрика в 4 кн. под загл. **“Граматика”** (Ars grammatica), в което запознава с основните метрически понятия, 9-те основни размера и техните производни. В края на труда си В. представя на читателите метриката на Хораций*. Ръководството е компилация от **“За метриката”** на Афтоний, като В. е автор на увода и частите, свързани с правописа. От филос. му съч. са запазени само т. нар. обяснения към творбата на М. Цицерон* **“За откриване на темата”**. Преводите, които В. прави на произв. на Аристотел*. Порфирий*. философа Платон*, както и коментарът към **“Топика”** на М. Цицерон, са изгубени. След като приема християнството, В. написва 3 *химна.*, съставени като псалми, и няколко други богословски съчинения. Известността му била толкова голяма, че неговите съграждани му надигнали почетна статуя на Траяновия форум. (ЛЙ)

Съч.: *Ars grammatica. - In: Gramm. Lar. 6; Explanationes. - In: RhLM; De trinitate contra Arium. - In: PL 8.*

“ВОЙНАТА НА ЖАБИТЕ И МИШКИТЕ” - анонимно произв. Вж. Омир*.

ВОПИСК, Флавий - вж. Писатели* на историята на императорите.

ВУЛГАТА (Vulgáta - V́ersio vulgáta) - наименование на лат. превод на Библията, направен през IV в. от Хиероним* по поръчка и под покровителството на папа Дамаз*. Като основа са послужили старолатински, **“предхиеронимови”** преводи, обработени от Хиероним в съответствие с грц. оригинали, като текстът е доближен до грц. и еврейската ръкописна традиция. В областта на християнската терминология и език преводачът се е стремил да запази облика на лат. образци. В. се налага бързо в Зап. рим. империя и измества използваните преди това лат. и грц. текстове. На събора в Триент през 1546 г. е канонизирана и след някои критични обработки остава в сила в католическата църква и до днес. Броят на достигналите до нас ръкописи - 8000, доказва изключителната ѝ популярност. (ЛЙ)

Съч.: NT Latine. Oxford: ed. J. Wordsworth - H. J. White, 1889 (E. Nestle, 1954); Biblia sacra iuxta Lat. versionem, s. l, 1969; PL 127. **На бълг.:** Вж. Завет, Нов.

“ВЪЗХВАЛА НА ПИЗОН” (De laude Pisónis) - I в. - анонимен *панегирик* на лат. език, приписван на поета Сикул*. Произв. е посветено на Калпурний Пизон - ръководителя на заговора срещу имп. Нерон* през 65 г. Написано е в стила на класическите образци; съдържа 261 *хекзаметъра*. (ННГ)

Съч.: PLM 1.

“ВЮРЦБУРГСКИ ТРАКТАТИ” - вж. Присцилиан*.

Г

ГАЛ (Gállus), Гней Корнелий - 69 г. пр. Хр., форум Юлий (сега Фрежю, Франция) - 26 г. пр. Хр. - рим. поет, най-ранен представител на рим. елегическа поезия. Макар и от незнатен произход, той достига високи държавни длъжности. Назначен за *префект* на Египет, Г. проявява нелоялно отношение към Август*. След съдебно решение на сената да бъде заточен, се самоубива. Г. е най-близкият последовател на Евфорион* и преработва няколко негови *епилии*. Автор на сб. любовни елегии в 4 кн., в които под псевдонима Ликорида възпявал актрисата Цитерида; от тях са запазени само няколко стиха. Стиховете на Г. оказват влияние на поетите елесици от следващото поколение – Овидий*, Тибул*, Проперций*. (ФБ)

Съч.: Anth. Lat.; FPL; PLM 3; v. C. Völker, De C. Galli vita et scriptis. Bonn, 1840; v. Erotici graeci. Lipsiae: ed. R. Hereher, 1858.

ГÁЛБА (Gálba), Сервий Сулпиций - II в. пр. Хр. - рим. оратор и обществен деятел. Пръв използвал реторически фигури и прибегнал до различни външни средства (поза, жестове и др.), за да влияе на слушателите си и да постига желания ефект у тях. Буйните му и разпалени речи се отличавали с остроумия и язвителност; при четене въздействието им било по-слабо. (ИА)

Съч.: v. Cicero, Brutus, 82 sqq.

ГАЛИКА́Н, Вулкаций - вж. Писатели* на историята на императорите.

ГАЛИО́Н (Gállio), Юний - I в. - рим. декламатор и *ретор*, най-изтъкнатият представител на т. нар. Първа реторска четворка, в която освен Г. влизат Латрон*, Фуск* и Сил*. Близък приятел със Сенека* Ретора и Овидий*. По-младото поколение оратори не одобрявало многословието му (ФБ)

Съч.: v. Sen. Rhet.. Suas. 5, 8; Contr. 1, 7, 9, 10.

ГАУДÉНЦИЙ (Gaudéntius) от Бриксия – IV-V в. - епископ на Бриксия (сега Брешиа). Автор на сб. от 21 проповеди. (АШ)

Съч.: PL 20.

ГÉЛИЙ (Géllius), Авъл - II в. - рим. писател и юрист. Роден вер. в Рим. Първоначално учи при граматика Сулпиций Аполинар и при *софиста* Фаворин, по-късно продължава образованието си в Атина. Там написва нач. на съч. **“Атически нощи”** (Noctes Atticae), върху което работи през целия си живот, грижливо записвайки всичко прочетено и чуто. В 20 кн. (400 гл.) авторът предлага откъси и цитати от съчинения по различни

научни дисциплини (граматика, етимология, лексикография, л-ра, история, философия, диалектика, етика, право, реторика и др.). Разнородният материал е поднесен без определена система, така както е прочетен. Размесени са всевъзможни теми: медицина с поезия, забавни анекдоти от бита с филос, размишления. В това се изразява стремежът на автора едновременно да осведомява, забавлява и отморява. Г. съветва читателите си да не четат всичко в кн., а да потърсят само интересувашата ги информация. Свободата на избор превръща съч. в полезен общообразователен справочник. Творбата е композирана във формата на диалози, диспути и сцени от живота в Рим и Атина. При избора на фрагментите Г. се ръководи от идеите на своето време, които не се отличават с критична острота. В “Атически нощи” често се говори за незначителни неща от всекидневието и бита. Същевременно съзнателно не се засягат общественозначими проблеми. Г. принадлежи към лит. кръг на *архаистите* и като Фронтон* търси езикови и стилови образци в творчеството на Невий*, Ений* и Марк Катон*, без да отхвърля М. Цицерон* и Вергилий*. Той сам назовава изворите си (275 имена), много от които не познава в оригинал. Между тях първо място заема Варон* Реатински. Авторът пише на ясен, класически лат. език, украсяван с архаични форми. Значението на съч. му е преди всичко в многобройните извлечения и цитати от недостигнали до нас творби. Негови последователи са Марцел и Макробий*. На Петрарка той бил известен с името Агелий. (ЛЙ)

Съч.: *Noctes Atticae*. ВТ: ed. C. Hosius, 1903 (1967). **На бълг.:** *Атически нощи*. Прев. от лат. и стар. Вл. Атанасов. С., 1985.

ГЕ́ЛИЙ (Géllius), Гней - II в. пр. Хр. - рим. историк - представител на Средната *аналистика*. В ист. си съч. “**Анали**” (Annales) в 33 кн. описва подробно рим. история от основаването на Рим до 216 г. пр. Хр (ИА)

Съч.:

ГЕМИН (Géminus). Танузий - I в. пр. Хр. - рим. историк. Автор на съч. “**Анали**” (Annales), от което са запазени само фрагменти, цитирани от Светоний* и Плутарх*. В тях се долавя враждебното отношение на автора към Цезар*. Произв. е използвано също и от Страбон*. (ЮФ)

Съч.: *HRRel*.

ГЕНА́ДИЙ (Gennádus) - V - VI в. - лат. християнски писател, епископ на Масилия (сега Марсилия, Франция). Автор на трактати срещу различни ереси, на “**Книга за църковните догмати**” (De ecclesiasticis dogmatibus), на “**Писмо за вярата**” (Epistula de fide). Основното му произв. е “**За бележитите мъже**” (De viris illustribus), което представя 91 християнски автори и е продължение на едноименното съч. на Хиероним*. Съч. остава важен, а понякога и единствен извор на сведения за ранната християнска л-ра. (АБН)

Съч.: *PL 85*.

ГЕРМА́НИК (Germánicus), Нерон Клавдий Друз – 15 г. пр. Хр. - 19 г. сл. Хр., Антиохия - рим. пълководец. Води многобройни успешни войни в Германия; племенник на Тиберий*, който го осиновява. Под името на Г. е запазена поемата на астрономическа тема “**Явления**” (Phaenomena) в 725 *хекзаметъра*. Произв. представлява свободна преработка на едноименна поема на Арат*. Светоний* споменава и за стихове, които Г. писал по повод смъртта на Луций Цезар - брат на жена му, както и за поеми в *неотеричен стил*. (АЙ-Н)

Съч.: *Phaenomena*. Leipzig: ed. A. Breysing, 1861; *PLM 1*.

ГЕТА (Géta), Хозидий - II в. - рим. поет. Вер. е автор на трагедията **“Медя”** (Medea), запазена в сб. **“Латинска* антология”**. За диалога и хоровите партии Г. използва фрази и стихове от произв. на Вергилий* и създава първия *центон*. (ННГ)

Съч.: Medea. Leipzig: ed. Prof. Dr. R. Lamacchia, 1981.

ГОРГИЙ (Gorgías) от Леонтини, Сицилия - ок. 483-376 г. пр. Хр. - стгр. *ретор* и *софист*, ученик на Емпедокъл*. Като посланик на родния си град през 427 г. пр. Хр. посещава Атина, където спечелва голямо признание с красноречието си. С неговото име са свързани т. нар. Горгиеви фигури: антитеза (противопоставяне), изоколон (смыслов завършени части от изречението, съдържащи еднакъв брой срички) и хомойотелеутон (съзвучие на завършеците). Г. се стреми да увеличи худ. стойност на своята проза с честа употреба на поетически изрази. Поради това е смятан за основоположник на *епидейктичното* красноречие. Писаните от него речи са с измислен или взет от митологията сюжет. Запазени са в цялост **“Възхвала на Елена”** (Encomion Hélénes) и **“Защита на Паламед”** (Hupér Palamédus Apología). За непълната **“Надгробна реч”** (Epitáphios) се знае, че е била произнесена в Атина. По-късните автори му приписват следите филос. тези: първо - че нищо не съществува; второ - че дори да съществува, то е непознаваемо за човека; и трето - че дори и да е познаваемо, не може да се споделя с ближния. (ДМ)

Съч.: FVors. 2.

ГОРГИЙ (Gorgías) - I в. пр. Хр. - стгр. ретор. Учител на младия Цицерон*. Съч. му **“За реторическите фигури”** (Perí schemáton) е преведено от Луп* на лат. език през I в. сл. Хр. (ДМ)

Съч.: v. Cicero, *fam.* 16, 21, 6; *Plut. Cic.* 24, 8 f.; *Quint Inst.* 9, 2, 102.

ГРАКХ (Gracchus), Гай Семпроний - 153-121 г. пр. Хр. - рим. оратор и обществен деятел, син на Тиберий Семпроний Гракх*. Речите на Г. били остроумни, стройни и благозвучни. Често стремително нападал противниците си, но притежавал и способността да ги трогва до сълзи. (ИА)

Съч.: v. Cicero, *Brutus*, 125.

ГРАКХ (Gracchus), Тиберий Семпроний - ок. 220-150 г. пр. Хр. - рим. оратор и обществен деятел, баща на Гай Гракх* и Тиберий Гракх*. В средата на I в. пр. Хр. била позната неговата реч, която произнесъл на о. Родос на стгр. език. (ИА)

Съч.: v. Cicero, *Brutus*, 79.

ГРАКХ (Gracchus), Тиберий Семпроний - 162-133 г. пр. Хр. - рим. оратор и обществен деятел, син на Тиберий Семпроний Гракх*. Бил добър оратор; речите му се отличавали с многословие и язвителност. (ИА)

Съч.: v. Cicero, *Brutus*, 104.

ГРАТИЙ (Grattius), Фалиск - I в. пр. Хр. - I в. сл. Хр. - лат. поет. Автор на “Поема за лова” (Cynegetica), от която са запазени 541 стиха в *хекзаметър*. Извор на творческо вдъхновение му е била поема от елинистическата епоха на същата тема. След увода Г. преминава към описание на ловните оръжия, кучета, коне. Отделно разработени теми, умело вплетени в произв., са разказът за двама ловци и описанието на пещерата на бог Вулкан. Творбата, създадена по елинистически образец, е незавършена. (АИ-Н)

Съч.: Anth. Lat.; FPR; PLM 1.

ГРЕГОРИЙ (Gregorius) Турийски - ок. 540 г., Арверна (сега Клермон Феран. Франция) - 594 г., Тур - лат. прозаик, епископ на Тур. Автор на **“История на франките”** (Historia

sive annales Francorum) в 10 кн., основен извор за историята на Галия от VI в. Повествованието, започващо от библейското нач., става по-подробно и задълбочено с приближаването до съвременни на автори събития. Той пише и съч. **“Чудеса”** (Miracula) в 2 кн.; **“За чудесата на св. Мартин”** (De miraculis S. Martini или De virtutibus S. Martini); **“За славата на изповядващите християнството”** (De gloria confessorum) и **“Жития на светци”** (Vitae pairum). Запазени са и няколко фрагмента от коментари на псалми. Езикът в съч. му представлява автентичен извор за историята и развоя на лат. език. (АШ)

Съч.: PL 71.

ГРИГО́РИЙ (Gregórios) Нисийски -ок. 330-394 г. - представител на *патристиката*, писал на стгр. език. Брат на Василий*, от когото получава началното си образование. По-късно учи реторика и философия и известно време практикува като *ретор*. През 371 г. става епископ на Ниса. Свързва християнската идеология и догматика с философията на *неоплатонизма*. Представител на т. нар. мистично богословие. Автор на догматически трактати, насочени срещу ересите от IV в. Пише и *екзегетични* произв., речи. хомилии (проповеди). В писмата си (ок. 30 на брой) разглежда социални, богословски и културни проблеми. Някои от тях поради богатството на описанията имат стойност на извор за християнската архитектура и изкуство. Произв. на Г. поканват и познаване на различни течения в съвременния му интелектуален живот, дълбочина на мисълта. Стилът му следва изразните средства на класическите антични автори - на места е натруфен, с излишен патос, тежък и скован. (ЦЛ)

Съч.: PG 44-46; *Gregorii Nysseni Opera. T. 1-8. Leiden: ed. G. Pasquilli, 1959 (T. 8, p. 2 - Epistulae).*

ГРИГО́РИЙ (Gregórios) Назиански, наречен Богослов - ок. 329-390 г. - представител на *патристиката* от IV в., писал на стгр. език. Получава светско образование в Кесария (Кападокия), Константинопол, Атина. Посещава и християнските школи в Кесария (Палестина) и Александрия (Египет). През 379 г. става епископ на Константинопол. *Неоплатонизмът* оказва силно влияние върху неговия светоглед. В творчеството си разработва основни въпроси от учението за богопознанието, а също от областта на триадологията и христологията. Пише и речи (45 на брой), създадени между 370 и 381 г. Бил е оратор с блестящ стил, заради което през византийската епоха го наричали **“християнския Демостен”**. Автор на ок. 400 стих. Едно от тях е образец на автобиографичния жанр в античната л-ра. До нас са достигнали и ок. 244 негови писма, повечето от които са адресирани до приятеля му Василий и имат личен характер. Стилът му се отличава с лекота и искреност. (ЦЛ)

Съч.: PG 35-38; *Epigrammata. - In: Anth Pal. 8; Epistulae, ed. P. Gallay. 1965.*

Д

ДАМА́З (Damásus) - IV в. - лат. християнски поет, рим. папа за периода от 366 до 384 г. Роден вер. в Испания. Автор на християнски епиграми върху гробовете на мъчениците, достигнали до нас запазени върху самия камък или в ръкописни сб., съставяни от поклонници. Епиграмите, макар и невинаги да са метрически издържани, оказват голямо влияние върху развитието на християнската л-ра. (АШ)

Съч.: Anit. Lat.; ICh 1; PL 13.

ДАРЕС (Dáres) - псевд. на неизв. лат. писател, на когото се приписва авторството на **“История на падането на Троя”** (Historia excidii Troiae) или **“Падането на Троя”** (De excidio Troiae). Съч. е запазено в лат. вариант, превод на грц. оригинал от неизвестен автор. Високо ценена през Средновековието, тази история заедно с “Дневник на Троянската война” от Диктис* е един от източниците на средновековния рицарски роман. (АШ)

Съч.: *Historia de excidio Troiae. Lipsiae: ed. F. Meister, 1873.*

ДЕКСИП (Déxippos), Публий Херений - III в. - атински политик и историк, писал на стгр. език. Автор на **“История”** (Chroniké historía), достигнала до 270 г. и продължена от Евнапий*; на **“Събитията след Александър”** (Tá metá Aléxandron), съкращение извадка от съч. на Ариан*, и на **“Скитска история”** (Skythiká), в която проследява войните на Рим с термините от 238 до 274 г. Негови материали използват Каснодор* и Зосим*. В запазените фрагменти се чувства влиянието на Тукидид* (ББ)

Съч.: *FGH 2.*

ДЕМА́Д (Demádes) - 380-319 г. пр. Хр. - стгр. оратор. Роден в атическата община Пеания. В нач. на полит. си дейност застава на страната на антимакедонската партия в Атина, но след битката при Херонея в Беотия (381. пр. Хр.) оглавява промакедонски настроените кръгове. По времето на Ламийската война (323 г. пр. Хр.) е осъден на изгнание, но след една година отново се завръща в Атина. Наказан със смърт от македонския цар Касандър заради предателство. От речите на Д. до нас са достигнали само фрагменти. Вер. *перипатетическите* среди била изработена сбирка от негови крилати мисли, към които по-късно са прибавени подобни сентенции от други автори. Известни са един вид анекдоти, които носели името **“Демадови”** (Demádeia). Личността на Д. става обичаен персонаж в по-късните училищни декламации, в които той е представян като опонент на Демостен*. (МС)

Съч.: *ОА.*

ДЕМЕ́ТРИЙ (Demétrios) от Фалерон (пристанище на Атина) - ок. 350 - 283 г. пр. Хр. - стгр. философ *перипатетик*. Ученик на Аристотел* и приятел на Теофраст*; притежавал държавнически умения, съчетани с висока начетеност. Като управител на Атина през периода 317-307 г. пр. Хр. се опитва да осъществи на практика възгледите на Аристотел за държавната уредба. След свалянето му от власт се установява в Александрия по покана на Птолемей I; спечелва симпатииите му и допринася за създаването на Музейона и Александрийската библиотек., като отнася там част от библиотек. на Аристотел. Последният измежду големите атически оратори и първият представител на елинистическото епидейктично красноречие, Д. не е включен от александрийските филолози в канона на стгр. оратори. Изключително продуктивен, но от съч. му са запазени само фрагменти. Автор на речи и на един теоретичен труд за реториката. Приписва му се и съч. **“За стила”**. Известни са 15 загл. на ист. и държавно-политически съч., както по общи въпроси на законодателството, полит. устройство и мира, така и мемоари за 10-те години на неговото управление. Д. е автор и на 8 филос. диалога. Интерес представляват литературно-историческите и филол. му трудове - две съч. върху проблеми от “Илиада” и “Одисея”, една сбирка с Езопови басни. Автор и на стихове, които не се отличават с особена оригиналност. Неговият талант на оратор бил ценен от М. Цицерон* и Квинтилиан*. (МС)

Съч.: *Sch. Arist. 4.*

ДЕМОКРИТ (Demókritos) - 460-380 г. пр. Хр. - стгр. философ атомист. Роден в Абдера. Предприема дълги пътувания, след които се завръща в родния си град. Негови филос. принципи във физиката са съществуването на атома (átomos) и празното пространство,

както и движението на атомите като основа за възникването на света и познанието. Калимах* разделя многобройните му трудове на тетралогии, които обхващат ок. 60 съч. по етика, физика, математика, астрономия и музика. В една от тетралогииите се разглеждат и проблеми на поезията – ритъмът, хармонията и критериите за красотата на думите. Стилът му бил одобряван и хвален от М. Цицерон* и противопоставян на стила на философа Платон*. От произв. му са запазени само фрагменти. (МС)

Съч.: FVors. 2.

ДЕМОСТЕН (Demosthénēs) - 384-322 г. пр. Хр. - стгр. оратор. Роден в Атина. Син на богат производител на оръжие. На 7-год. възраст загубва баща си, а 23-год. започва процеси срещу настойниците, които разпилели имуществото му. Учи при Изей*, запознава се със съч. на философа Платон*, Изократ* и Тукидид*. До 352 г. пр. Хр. Д. става известен *логограф*. Постепенно преодолява слабостите на гласа и дикцията си. През 354 г. пр. Хр. произнася за пръв път реч пред народното събрание, известна под наименованието **“За симориите”**, във връзка с финансовите проблеми на полиса. Решителен прелом в ораторската му практика настъпва по време на Олинтийската война (344 г. пр. Хр.), когато присъединява усилията си в борбата срещу македонската експанзия. По това време създава своите три **“Олинтийски речи”** (Olynthiakoí), речта **“За мира”** (Perí eirénes), **“За лъжливото пратеничество”** (Perí parapresbeías) - реч срещу Есхин*, и четирите речи **“Срещу Филип”** (Katá Philíppu), които блестят с патриотичния си патос и издържана аргументация. Постепенно усилията му да обезсили промакедонската партия в Атина завършват с успех. След превземането на Перинт и Бизантион през 340 г. пр. Хр. е признат за водач на демоса, а през 340 и 334 г. пр. Хр. - увенчан със златен венец. Под негово ръководство Атина енергично се въоръжава и укрепва флота си. Независимо от поражението при Херонея в Беотия през 338 г. пр. Хр. мнозинството атиняни не загубват доверие в него и го натоварват с пълномощия по управлението на полиса. Задето е прибавил и свои пари към обществените средства по време на службата си, Ктезифонт предлага през 336 г. пр. Хр. Д. отново да бъде увенчан със златен венец. Във връзка с повдигнатия от оратора Есхин процес срещу това предложение произнася прочутата си реч **“За венеца”** (Perí stcphánu), в която прави равностойност на своя жизнен и полит. път. През 324 г. пр. Хр. едно подозрение за приет от него подкуп поставя под съмнение авторитета му и го принуждава да напусне Атина. След смъртта на Александър Велики (323 г. пр. Хр.) Д. се завръща триумфално и става един от водачите на демоса и антимакедонската партия. След разгрома в Ламийската война (322 г. пр. Хр.) напуска града и се самоубива. Под негово име са запазени 61 речи, каталогизирани от Калимах*. От тях почти половината не са автентични. Те са извор на сведения за полит. живот и за съдебната практика в Атина и са свидетелство за ораторския талант на Д., за умението му да ритмизира словото и да използва различни стилове в съответствие с предмета на речта. Майсторството му е в съчетаването на неподправената страст и убедителност със съвършеното владение на реторическите похвати. М. Цицерон* го цени като непостижим образец. След I в. сл. Хр. Д. е смятан за най-забележителния представител на публичното красноречие - творчеството и стилът му стават обект на изследвания, речите му се коментират. За популярността и признанието му допринася и изтъкнатият представител на атицизма Дионисий* от Халикарнас, който заради чистата атическа реч и ораторския му талант го определя като най-голям майстор на всички стилове в сравнение с останалите видни творци на класическата елинска словесност. Влиянието на Д. върху публичното красноречие се разпростира и в ново време. (МС)

Съч.: Demosthenis Orationes. T. 1-4. Oxonii: rec. S. H. Buther - W Remie, 1903-1931. **На бълг.:** Словото на Демостена за венеца. Прев. Н. Лица, Пловдив, 1889; Избрани откъси. - В: Херодот и Демостен. Прев. от стгр. Иваго и Нун. С., 1941. Избрани речи. Прев. от стгр. Ив. Грозев. С. 1982.

ДЕМОФИЛ (Demóphilos) - нензв. - стгр. комически поет. представител на новата атическа комедия. До нас е достигнало само загл. на неговата творба **“Магаретар”** (Onagóts), която Плавт* преработва за Рим. сцена. (ВВ)

ДИАГОР (Diagóras), наречен Безбожника - V в. пр. Хр. - стгр. поет. Роден на о. Мелос; по-млад съвременник на Пиндар* и Бакхилид* Осмиван от Аристофан*. Вер. през 415 г. пр. Хр. е принуден да напусне Атина поради обвинение в безбожие. От творчеството му (главно *диптирамби*) са запазени само 3 фрагмента. (РС)

Съч.: Anth. Lyr. Gr. 2

ДИДИМ (Dídymus) - I в. пр. Хр. - александрийски филолог. В творчеството му епигонството и компилаторството са проявени в крайната им форма. Заради неговата огромна работоспособност и количеството на съч. му (ок. 4000) е наречен Железния. Пише голямо произв. за разночетенията в Аристарховото издание на Омир* (вж. Аристарх*), което може да се намери в античните **схолии** към Омир; коментира текстове на стгр. поети лирици, трагици, комедиографи от класическата епоха. Известен е коментарът му към речи на Демостен*, Автори на съч. пад формата на трапезни разговори (symposiaká). Съставя сборка от пословици, лексикон за езика на трагици и комедиографи, като същевременно работи върху проблемите на лит. история, митографията и езика. (МС)

Съч.: Didymi Chalcenteri grammatici Alexandrini fragmenta. Leipzig: ed. M. Schmidt, 1854 (Amsterdam, 1964); De Demosthene commenta. Berlin: ed. H. Diels - W. Schubert, 1904.

ДИКЕАРХ (Dikaíarchos) - IV в. пр. Хр. - стгр. философ *перипатетик*. Роден в Месана (сега Месина), Сицилия. По многостранност на интересите си е най-изявеният сред перипатетиците от своето време. Ученик на Аристотел*. Най-популярното и значително съч. на Д. е **“Животът на Елада”** (Bíos Helládos) в 3 кн., което е пръв опит за съставяне на културна история на Гърция (запазено е във фрагменти). Автор и на произв. с полит. характер, някои от които са в диалогична форма. Най-голямото му постижение е в областта на географията, където с право го смятат за предшественик на Ератостен*. Занимава се и с измерване на височините на планини и обиколката на Земята, с географски описания и изработване на карти. От съществено значение са произв. му върху лит. въпроси. Негови са и най-старите, използвани от александрийските филолози кратки бележки върху драмите на Софокъл* и Еврипид*. Написва и едно животоописание на Седемте мъдреци, както и студии върху творчеството на Омир*. От произв. на Д. до нас са достигнали само фрагменти. (МС)

Съч.: Sch. Arist. 1.

ДИКТИС (Díctys) - псевд. на неизв. лат. писател, на когото се приписва авторството на съч. **“Дневник на Троянската война”** (Ephemeris belli Troiani), обхващащо събитията ок. падането на Троя. Според традицията произв. се представя за превод от финикийски и грц. език, като за преводач се посочва някой си Септимий, живял може би по време на управлението на имп. Диоклециан (284-305 г). Лат. версия се състои от 5 кн. и фрагменти от останалите, чийто брой е неизв. Този дневник, четен много през Средновековието, служи за образец на рицарския роман в по-късно време. (АШ)

Съч.: Ephemeris (Annales) belli Troiani. Lipsiae: ed. F. Meister, 1872.

ДИНАРХ (Deínarchos) от Коринт -360-290 г пр. Хр. - стгр. оратор. Преселва се в Атина, но като *метек* няма възможност за собствена изява в полит. живот и става професионален *логограф*. Макар че се стреми да подражава на Демостен*, стилът му е

доста тромав. Запазени са 3 негови речи (срещу Демостен, срещу Аристогейтон и срещу Филокъл). В канона на атическите оратори е поставен на последно място. (РС)

Съч.: *Dinarchi orationes. Leipzig: ed. F. Blass, 1888 (1967).*

ДИОГЕН (Diogénēs) от Аполония - втората половина на V в. пр. Хр. - стгр. естествоизпитател и натурфилософ. Вер. известно време е бил в Атина, косвено свидетелство за което е фактът, че Аристофан* пародира учението му в “Облаци” (423 г. пр. Хр.). Д. свързва тезата на Анаксимен за въздуха като първична материя с учението на Анаксагор* за космическия “разум”. Автор на трактат под загл. **“Против софистите”** (Katá sophistón), насочен срещу Емпедокъл*, Анаксагор и Левкип. До нас са достигнали фрагменти от трактата **“За природата”** (Perí physeos) (ЛЙВ-К)

Съч.: *FVors. 2.*

ДИОГЕН (Diogénēs), наречен Ванилонеца - ок. 240-152 г. пр. Хр. - стгр. философ, представител на Старата стоа. Роден в Селевкия; ученик на Хризип*. Оглавява *стоическата* школа след Зенон от Тарс. Участва в делегацията на философите в Рим през 156 г. пр. Хр., където с беседите си допринася за разпространението на филос. идеи на *стоицизма*. Най-известният му ученик е Панетий*, а най-същественият му принос е оформянето на стоическата езикови теория. Той и Хризип отделят 5-те части на речта и създават учението за 5-те достойнства на речта: чистота, яснота, краткост, уместност и красота. До нас са достигнали само незначителни фрагменти от неговите трудове и загл. **“За гадателското изкуство”** (Perí mantikés), **“За звука”** (Perí phonés téchne), **“За диалектиката”** (Dialektiké téchne), **“За водещото начало на душата”** (Perí tú tés psychés hegemonikú). (АЙВ-К)

Съч.: *SVF 3.*

ДИОГЕН ЛАЕРЦИЙ (Diogénēs Laërtios) - вер. III в. – стгр. прозаик. Не са известни данни за живота му. Автор на произв. **“Животът и възгледите на философите”** (Philosóphon bíon kaí dogmáton synagogé). В него се проследяват отделните филос. школи и тяхното развитие, а също и животът и творчеството на представителите на всяка школа, като се цитират и много анекдоти. Произв. е достигнало до нас в 10 кн. Авторът разделя философите на източни (йонийски), западни (италийски) и “спорадични” - философи, които не са имали последователи. Не е ясно на коя школа е привърженик самият Д., като се изключи известно пристрастие към *епикурейството*. Известно е, че е автор и на недостигнал до нас сб. епиграми, на който често се позовава в произв. си за философите. (РН)

Съч.: *De clarorum philosophorum vitis, dogmatibus et apophthegmatibus libri decem. Paris: ed. Ambr. Firmin - Didot, 1878 (Oxford: ed. H. S. Long. 1964).* **На бълг.:** *Животът на философите. Прев. от стгр. Т. Томов. С., 1985.*

ДИОДОР (Diódoros) от Агирион, Сицилия - I в. пр. Хр. - стгр. историк. Живее в Александрия в Рим. Автор на **“Историческа библиотека”** (Bibliothéke historiké) в 40 кн., от които напълно са запазени 1-5 и 11-20. Големи откъси са достигнали до нас чрез византийските историци. Съч. на Д., обхващащо историята на древните народи до завладяването на Британия от римляните (54 г. пр. Хр.), има компилативен характер. В основата си представлява хронология, в която са вплетени фрагменти от съч. на други историци (Хекатей*, Ктезий*, Мегастен, Ефор*, Теопомп*, Полибий*, Тимей* и др). Авторът е ползвал също и митографските романи на Дионисий* Скитобрахион и неизв. за нас митологичен наръчник. Хронологията отчасти е неточна, а достоверността на изложението е в зависимост от изискваните източници. (РС)

Съч.: *Diodori bibliotheca historica, T. 1-6. Berlin - BT: ed. I. Bekker - L. Dindorf - F. Vogel - C. Th. Fischer, 1964-1970.*

ДИОН (Dion), наречен Златоуст (Хризостом), от Пруса - 40 или 50 г. - след 112 г. - стрг. оратор, философ и обществен деятел, представител на *втората софистика*. Плиний* Млади го споменава в писмата си, а Филострат* II го включва като действащо лице в проичв. си “Животът на Аполоний от Тнана”. Д. произхожда от знатно семейство и получава добро образование по реторика. Поканен от имп. Веспасиан, остава в Рим и по време на управлението на сина му имп. Тит. Често влиза в спорове с философите, особено със *стоика* Музоний Руф*, поя чието въздействие по-късно се присъединява към *стоическата* школа. След идването на власт на имп. Домициан Д. е изгонен от Рим (82 г.) и осъден на заточение без право да живее в родния си град. Изгнанието си прекарва в пътувания: стига чак да Бористен (милетска колония по Сев. Черноморие), до рим. военен лагер Виминаций край Дунав, живее известно време сред гетите и написва за историята им съч., недостигнало до нас. Принуден е да изкарва прехраната си с физически труд. По-късно възприема *киническата* философия и преминава от ораторска дейност към кратки филос. беседи, т. нар. *диатриби*. След смъртта на имп. Домициан през 96 г. се завръща в Рим, където е посрещнат добре от имп. Нерва. От него измолва някои привилегии за родния си гр. Пруса и се връща там. Застава начело на благодарствено посолство до приемника на Нерва - имп. Траян*, чието приятелство спечелва. През 102 г. посещава Александрия и някои градове в Мала Азия, изпълнявайки успешно длъжността си на полит. съветник. През 111-112 г. влиза в разпра със съгражданите си; заведеното дело е разрешено в полза на Д. от Плиний* Млади, който по това време е *легат*. От Д. са запазени 74 произв., чието написване може да се отнесе към 3 периода от живота му. Първи период - до изгнанието. Повечето от речите му са на лит. теми - напр. **“Как да се упражняваме в говоренето”** (Perí lógu askéseos), в която дава съвети какво и как да се чете; реч. в която сравнява трагедията “Филоктет” от Софокъл* с недостигнали до нас трагедии от Есхил* и Еврипид*; в обширната си **“Троянска реч”** (Troikós) със софистическа ловкост изброява отклоненията на Омир от ист. истина и оспорва правдоподобие на мита за Троянската война. Втори период - по време на изгнанието. Излиза пред публика с кратки, резки, остроумни и на места грубовати кинически диатриби, които носят полит. окраска и са насочени срещу богатите и силните и особено срещу тираните. В повечето от тях главна роля играе киникът Диоген от Синопа. Трети период - след изгнанието. Речите му още носят печата на увлечението по *кинизма*. Съдържат много автобиографични данни. В тях - напр. в **“Евбейска реч”** (Euboikós) - възхвалява простия живот и издига в идеал връщането към природата. Стилът му е прост и изящен. Стреми се да подражава на старите атически автори - философа Платон*, Демостен*. Ксенофонт* и Антистен*, но на места в езика му се прокрадват и форми от говоримия по онова време общогръцки език - т.нар. койне. (ДМ)

Съч.: *Dionis Chrysostomi Orationes*. T. 1-2. Lipsiae: rec. L. Dindorfius. 1857 (*Bude* 1915-1919); *Dionis Prusaenis, quem vacant Chrysostomum, Opera omnia*. T. 1-2. Berlin: ed H. von Amim, 1893-1896 (1962).

ДИОН КАСИЙ (Díon Kássios), Кокцейян - 155-235 г. - историк, писал на стрг. език. Роден в Никея, Витиния, където получава образованието си от своя баща. Пристига в Рим по време на управлението на имп. Марк Аврелий*, а при имп. Комод (180-192 г.) става сенатор. Полит. си кариера продължава и при управлението на династията на Северите. През 229 г. се завръща в родния си град и се отдава на лит. дейност. Автор на **“Римска история”** (Romaiké hisloría) в 80 кн. До нас са достигнали изцяло кн. 36-60, които обхващат периода от 68 г. пр. Хр. до 47 г. сл. Хр. Съдържанието на другите кн. е известно от кратки изложения у византийските автори Константин Багренородни (X в.), Йоан Ксифилин (XI в.), Зонара (XII в.). Прекарал дълги години на държавна работа, Д. К. е добросъвестен историк. Като извори използва съч. на Ливий*, Дионисий* от

Халикарнас, Полибий*, Плутарх*, а последните части от историята си пише като очевидец. Представа фактите критично, като се стреми да си състави собствено мнение за хода на събитията, за лица, партии, военни събития; обработва стилистично съч. си. Стилът му е прост и ясен. Пише на лит. стгр. език, като подражава на Тукидид*. (ЦЛ)

Съч.: *Dionis Casii Cocceiani Historia Romana. T. 1-3. Lipsiae; ed. I. Melberg, 1890-1928.*

ДИОНИСИЙ (Dionýsios), наречен Тракиец - II в. пр. Хр. - стгр. филолог. Роден в Александрия, произхожда от тракийски род. Ученик на Аристарх*, преселва се на о. Родос, където основава школа; негови ученици са Тиранион, Стилон*. Пише коментари върху творчеството на Омир*, известни ни по фрагменти. Съч. му, насочени срещу пергамските филолози, са изгубени. Под името на Д. е запазена една **“Граматика”** (Grammatiké techné), първият известен труд в тази област. В съч. е направен опит да се свърже позитивният метод на александрийските филолози с филос. теория. Съч. започва с дефиниция на филологията, разбирана като изкуство на анализа. Разработени са въпросите за ударението, препинателните знаци, звуковете и сричките, частите на речта, склонението и спрежението. В по-късно време е добавен материал върху метриката. Макар и малко по обем, поради стегнатото изложение и ясните дефиниции съч. е служело за основа и образец на всички нормативни граматики до XVIII в. (у Донат*. Хелиодор, Порфирий* и др.). Достигнало е до нас с много *схολии*, известни са и преводи на сирийски и арменски език. (РС)

Съч.: *Dionysii Thracis ars grammatica. Leipzig: ed. G. Uhlig. 1883; Fragmenta. - In: Scholia in Dionysii Thracis artem grammaticam. Leipzig: ed. A. Hilgard, 1901.*

ДИОНИСИЙ (Dionýsios) от Халикарнас, стгр. *ретор* и историк. Освен че е преподавал в Рим от 30 до 8 г. пр. Хр., други данни за живота му не са достигнали до нас. Автор на **“Римска древност”** (Romaiké Archaiología) в 20 кн., от които само 10 са запазени изцяло, а останалите - във фрагменти. Съч., написано в морализаторски дух, представлява грижливо изследване и е ценна добавка към историята “От основаването на града” от Ливий*. Д. смятал своето съч. за шедьовър и илюстрация към лит. си теории, в които защитава атицизма, но не в неговата крайна форма. Автор на следните реторически съч.: 1) **“За подражанието”** (Perí miméseos), сходно със съч. на Квинтилиан* и запазено във фрагменти; 2) **“За древните оратори”** (Perí tón archaíon rhetóron), в което изразява неодобрението си към *азианския* стил. Запазена е само частта за Лизий*, Изократ*, Изей* и Демостен*; 3) Група от съч., писани по конкретни поводи: **“За Динарх”** (Perí Deinárchu), **“За Тукидид”** (Perí Thukydídu), където преценява качествата на историка от гледна точка на реториката от своето време и го критикува остро, с цел да спре превърналото се по това време в мода увлечение по неговия стил; две писма до Амей - едното за Демостен, другото отново за Тукидид; писмо до Гней Помпей, в което критикува “дитирамбичния” стил на философа Платон* и прави паралелна характеристика на Херодот*-Тукидид и Ксенофонт*-Филист* от гледна точка на формата; 4) **“За свързването на думите”** (Perí synthéseos onomáton) - единственото запазено от древността съч. върху подредбата на думите и благозвучието. Реторическите съч. на Д. не съдържат оригинални разсъждения, но са ценни заради изворите (някои изгубени за нас), от които черпи сведения. Заимства и от произв. на Аристотел*, Теофраст* както и от литературнокритически съч. от своето време. Творчеството му е близко до стила на ретора Цецилий”. (ДМ)

Съч.: *Dionysii Halicarnasei opuscula. Leipzig: ed. H. Usener - L. Rademacher, 1885-1929.*

ДИОНИСИЙ ПЕРИЕГЕТ (Dionýsios Periegetés) - II в. - стгр. поет. Автор на поемата **“Описание на обитаемия свят”** (Oikuménēs Periégēsis), състояща се от 1187 стиха,

която представлява географско описание на Африка, Европа. Азия. Географските познания на Д. П. не са много точни. И в стила, и в метриката следва поетите от елинистическата епоха. Произв. му е училищна кн. във Византия през Средновековието, а в някои зап. страни е познато и в превод на лат. език. (РН)

Съч.: *Oikuménēs Periégēsis*. Leipzig: ed. G. Bernhardt, 1828; *Geographi Graeci Minores*. T. 2. Paris: ed. C. Müller, 1882.

ДИОНИСИЙ СКИТОБРАХИОН (Dionýsios Skytobrakhíon) от Мнтилена - II - I в. пр. Хр. - стгр. *ретор* и прозаик. Живее в Александрия. Автор на митографски романи. До нас са достигнали загл. **“Аргонавтика”** (Argonautiká) и **“Тройка”** (Troiká). Близък по стил на Евхемер*. Стреми се да обедини различни митове в общ митологичен цикъл, като същевременно показва характерното за елинистическата епоха предпочитание към по-малко известни митове. (РН)

Съч.: FGH 1.

ДИОСКОРИД (Dioskorídes) от Александрия - втората половина на III в. пр. Хр. - стгр. епиграмист. До нас са достигнали 40 негови *епиграми*. Някои от тях представляват възхвала на спартанското възпитание и дух и са своеобразен отглас на полит. промени в Спарта по онова време. Интересна е една поредица епиграми, за които се смята, че са съпровождали изображения в книга, посветени на личности от лит. поприще като Теспид*, Есхил*, Софокъл*, Созитей* и др. Останалите епиграми са любовни поеми, писани в лит. стил и по маниера на Асклепиад*, Калимах* и Леонид*. (АЙВ-К)

Съч.: *Hell. Epigr*, 1.

ДИФИЛ (Díphilos) от Синопе - 355-288 г. пр. Хр. - стгр. комедиограф, представител на новата *атическа комедия*. Син на емигранти от Синопе; прекарва по-голямата част от живота си в Атина. Спечелва много победи на *Ленеите* и на *Големите Дионисии*. Автор на ок. 100 пиеси, от които до нас са достигнали близо 60 загл. и фрагменти, представящи типичните за новата комедия готвачи, *паразити*, непослушни синове. Няколко загл. са свидетелства за пародии на митологични теми. Плавт* използва негов оригинал при написването на *“Въжето”*, *“Казина”*, *“Ковчежето”*, а Теренций* заимства от Д. сцени за произв. си *“Братята”*. (ВВ)

Съч.: CAF 2.

ДОЗИАД (Dosiádes) - вер. II в. пр. Хр. - стгр. поет. Автор на поема, чиито стихове образуват фигура, откъдето произлиза загл. **“Олтар”** (Bomós). Езикът на поемата е неясен и изпъстрен с алюзии. Сродна е с друга фигурна поема – *“Овчарска свирка”*, достигнала до нас в сб. стихове от Теокрит*. (ЦЛ)

Съч.: *Coll. Alex*.

ДОНАТ (Donátus), Елий - IV в. - рим. филолог. Учител на Хиероним*. Става широко известен с ръководствата си по граматика и коментарите си към Произв. на Теренций* и Вергилий*. Д. написва под формата на въпроси и отговори кратък курс за 8-те части на речта **“Малка граматика”** (Ars minor) и разширено ръководство **“Голяма граматика”** (Ars maior) по граматика, стилистика и реторика. Още през Античността двата труда са коментирани от Кледоний, Помпей и Сервий*. През Средновековието в Зап. Европа съч. стават основни помагала за изучаване на лат. език. Коментарът към 5 от комедиите на Теренций е преминал през допълнителни редакции. Особено ценни са *схолиите* на сценичната реализация на комедиите и съпоставянето им с грц. оригинали. От коментара към съч. на Вергилий са запазени само посвещението, биографията на поета и уводът към *“Буколики”*. (ЛЙ)

Съч.: *Gramm. Lat*. 4.

ДРАКОНЦИЙ (Dracóntius), Блосий Емилий - втората половина на V в. - лат. християнски поет. Работи като адвокат в Картаген. Заради стих., в което възхвалява рим. император, е хвърлен в затвора от вандалския крал Гунтамунд (упр. 484 - 496 г). Освободен е от приемника му Тразамунд, към когото Д. изразява благодарността си със стих. (недостигнало до нас). В затвора пише стих. **“Изкупление”** (Satisfactio) в *елегически дистихон*, в което моли краля за снизхождение, и лирико-епическа християнска поема в хекзаметър **“Прослава на Бога”** (De laudibus dei) в 3 кн. - поредица реторични картини на Божието милосърдие, в която отлично използва образци на Лукреций* Кар и Овидий*. Наред с поетическите постижения в произв. има много повторения, отклонения и липса на композиционно единство. Части от творбата били популярни през Средновековието. В сб. **“Ромулови стихотворения”** (Romulea) са събрани по-малки стих., писани от Д. преди затвора и след това: две сватбени песни, малки епоси на митологични теми, реторични *контраверсии* и *свазории* в хекзаметър; две стих., посветени на учителя му по реторика Фелициан. В епическа форма е написана и трагедията **“Орест”** (Orestis tragoedia) в 974 хекзаметъра, в която са включени дълги речи, свидетелстващи за забележителни познания на автора върху класическата рим. л-ра и Библията. Въпреки че добре владее поетическите изразни средства и използва многобройни подражания на класическите поети, езикът на Д. често е рязък, неясен, стихосложението - неправилно. Християнските и езическите му стих., в които ясно се вижда различието между новата църковна и старата светска култура, в течение на много векове са били преписвани и издавани отделно. (ИП)

Съч.: PL 60; PLM 5.

ДРЕПАНИЙ (Drepanius), Латин Пакат – IV в. - рим. оратор. Автор на *панегирик* към имп. Теодосий, управлявал от 379 до 395 г. - вж. Латински* панегирици (АБН)

Съч.: *Panegyricus Latini Pacati Drepani dictus Theodosio. Amsterdam: ed. I. Arntzen, 1753; Pan. Lat. 1.*

ДУРИС (Dúris) от о. Самос - ок. 340-260 г. пр. Хр. - стгр. историк и филолог, ученик на Теофраст*. Автор на различни произв. по история, музика, изобразително изкуство, предимно в анекдотична форма. Пише и върху проблеми от творчеството на Омир*, за трагедията, за Еврипид* и Софокъл. За негови произв. споменават Атеней* и Диоген* Лаерций. Диодор* включва в свои съч. откъси от недостигнали до нас трудове на Д. В увода към своето съч. **“Истории”** (Historíai) полемизира с Ефор* и Теопомп*, които пишат реторично: според Д. историята трябва да показва човешките страсти и живот по подобие на трагедията. (ЦЛ)

Съч.: FGH 2A.

Е

ЕВГАМОН - вж. Циклически* поети.

ЕВГИПИЙ (Eugíppius)- V-VI в. - лат. християнски прозаик. Автор на **“Животопис на св. Северин”** (Vita Sancti Severini) - източник на ценни ист. сведения за провинцията Норик край Дунав, и на **“Откъси от съчинения на св. Августин”** (Excerpta ex operibus Sancti Augustini). (АБН)

Съч.: PL 62.

ЕВЗЕ́БИЙ (Eusébios) - IV в. - лат. прозаик, епископ на Верцели {сега Верчели). Като ревностен противник на *арианството* той е изпратен от имп. Констанций в изгнание на изток, а по-късно – помилван. До нас са достигнали 3 писма на Е., свързани с борбата му за чистотата на вярата, и един ръкопис на евангелистите, който дава ценни сведения за старолатинските, “предхиеронимови” преводи на Библията. Е. обработва на лат. език и коментара към псалмите на Евзебий* от Кесария. Тази преработка била известна на Хиероним*, но в по-късно време е изгубена. (ЛЙ)

Съч.: PL 10-12.

ЕВЗЕ́БИЙ (Eusébios) от Кесария, Палестина - ок. 264-340 г. - християнски апологет и историк на църквата, писал на стгр. език. Получава образованието си в Ерусалим и Антиохия. Ученик и последовател на Памфил - виден църковен деятел в Кесария. Животът и дейността на двамата се преплитат така тясно, че Е. става известен и под името Памфил. След победата на християнството при управлението на имп. Константин Велики (306-337 г.) Е. става негов приближен. Като последен апологет и пръв историк на църквата го смятат за “баща на църковната история”. Лит. му наследство е огромно. Автор на различни съч. с богословски характер - библейско-екзегетически, апологетични, догматико-полемични произв., проповеди. Пише и *панегирици* в чест на имп. Константин Велики, от които най-значителен е “**Животът на Константин**” (Bíos Konstantínu). Създава съч. “Хроника” (Chroniká), в което въз основа на библейски предания прави опит да опише историята на човечеството от митичното сътворение на света до Никеийския събор (325 г.). Най-значителното му произв. е “**Църковна история**” (Ekklesiastiké historía). Авторът пръв от дотогавашните историци цитира автентични документи в повествованието, което нарушава композиционната цялост на произв., но повишава неговата стойност като ист. извор. (ЦЛ)

Съч.: GChS; PC 19-24.

ЕВМЕ́Л (Eúmelos) от Коринт - VII в. пр. Хр. - стгр. епически поет. Пише митологична история на родния си град “**Коринтска история**” (Korinthiaká). На Е. се приписва епосът “**Битката с Титаните**” (Titanomachía), в която морският бог Егеон защитава Титаните. От творчеството му освен традиционни епически стихове са запазени и 2 стиха в хекзаметър на еолийски диалект. (РС)

Съч.: EGF

ЕВМЕ́НИЙ (Euménios) от Августодун (Отюн, Франция) – III-IV в. - рим. *ретор*, грък по произход. Известно време завежда императорската канцелария, след това Констанций Хлор му възлага надзора над у-щата в Августодун. Запазена е една негова реч от 297 г., доказваща по всички правила на ораторското изкуство необходимостта от възстановяването на разрушените от войната у-ща. Речта, написана в стила на М. Цицерон* и Плиний* Млади, е хвалебствена и твърде изкуствена - вж. Латински” *панегирици*. (ЛЙ)

Съч.: Pan. Lat. 1.

ЕВНÁПИЙ (Eunápios) от Сарди, Мала Азия - 345-420 г. - стгр. философ и *ретор*. Учи през 60-те години на IV в. в Атина. След завръщането си в Мала Азия става привърженик на *неоплатониците* от Пергамската школа, преподава реторика. Автор на “**Исторически записки**” (Historiká hypomnémata), които са продължение на “История” от Дексип* и обхващат периода от 270 до 404 г. Заради силно изразената антихристиянска позиция са преиздадени веднага. Те са извор за ист. съч. и на езически писатели (напр. Зосим*), и на християнски автори (напр. Филосторгий”, Сократ, Созомен*). До нас е достигнало изцяло съч. на Е. “**Животът на философите и софистите**” (Bíoi philosophón kaí sophistón). Подражавайки на Филострат*, той рисува

портретите на главните представители на елинската култура от близкото минало и своето време – Плотин*, Порфирий*, Ямблих*, Юлиан*, Проерезий, Химерий*, Либаний* и пр., като ги идеализира, противопоставяйки ги по този начин на биографиите на християнските светци. Съч. е с висока културно-историческа стойност. Е. често обръща внимание на анекдотичната страна от живота на своите герои. Пише и по разкази на очевидци, но стилът му е реторичен. (ЦЛ)

Съч.: *Vitae Sophistarum*. LCL: ed. W. C. Wright, 1922; FHG 4; HGM 1.

ЕВПОЛИД (Eúpolis) - 455-410 г. пр. Хр - атински комедиограф. Признат още през античността заедно с Кратин* и Аристофан* като един от тримата майстори на старата *атическа комедия*. Първата си пиеса поставя още на 17-год. възраст. Отначало с Аристофан го свързва дружба, която по-късно е заменена от съперничество, съпроводено с ожесточени нападки и взаимни обвинения в плагиатство. Умира преди края на Пелопонеската война. Според някои източници е хвърлен в морето по време на Сицилийската експедиция от атинския стратег Алкивиад, когото осмял в пиесата си **“Накиснати”** (Báptai). Спечелва 3 победи на Ленеите и поне еднократно е отличен с първо място на Големите Дионисии. До нас са достигнали 19 загл. и над 460 фрагмента от произв. на Е. Относително запазена в по-големи папирусни откъси е вер. последната и най-значителна от комедиите му – **“Граждани”** (Démoi), в която представя как известни в миналото полит. деятели на Атина напускат подземното царство, за да помогнат на града със съветите си. Във фрагменти от **“Ласкателите”** (Kólakes) откриваме първия стигнал до нас образ на паразита. Античните филолози хвалят Е. за изяществото на фразата, остроумието и последователността в сюжетното развитие. В същото време анонимен трактат върху античната комедия отбелязва стила му като особено саркастичен, а езика му като неприличен дори за стандартите на старата атическа комедия. Мнозина изследователи откриват в комедиите на Е. бъдещия модел на рим. сатира. (ВВ)

Съч.: CAF 1.

ЕВРИПИД (Eurípides) от о. Саламин - 484 - вер. 406 г. пр. Хр. - най-младият от тримата велики трагически поети на Атина (вж. Есхил* и Софокъл*). Баща му е заможен търговец и му осигурява отлично образование. Като юноша Е. се отличава на традиционните атлетически състезания. По-късно се озовава в кръга на философи като Анаксагор* и Сократ, с когото го свързва и дружба. Между наставниците му са Продик* и Протагор*. Притежава лична библ., което за V в. пр. Хр. е все още рядкост. Е. предпочита уединението пред шумния обществен живот. Въпреки че не се числи към привържениците на някое филос. течение и е с неопределени полит. убеждения, той реагира на редица съвременни нему проблеми от живота на полиса. Заради това го наричат “философа на сцената”. Участва в театрални състезания от 455 г. пр. Хр., но първата си награда спечелва едва на 43-год. възраст. Творбите му донасят известност, но не и признание. Приживе побеждава само 4 пъти (5-ата победа му била присъдена посмъртно). Към несполуките в личния му живот се добавят и издевателствата на комическите поети (Аристофан*, Евполид*) над него. През 407 г. пр. Хр. напуска Атина. Посещава гр. Магнезия в Тесалия, а по-късно е приет от македонския монарх Архелай, в чийто двор прекарва последните години от живота си. Едва през елинистическата епоха популярността му нараства дотолкова, че наред с Омир* става най-четеният автор. Поради това от Е. са запазени повече творби, отколкото от Есхил и Софокъл, взети заедно. От 92 негови пиеси до нас са достигнали 19 (авторството на “Рез” е спорно), както и много загл. и фрагменти. Макар че не всичките му пиеси са сигурно датирани, те са представени в следния ред (по години пр. Хр.): 1) **“Алкестида”** (Alkéatis, 438 г.); 2) **“Медея”** (Médeia, 431 г.); 3) **“Децата на Херакъл”** (Heracleídas, 430 г.); 4) **“Иполит”** (Hippólytos, 426 г.); 5) **“Андромаха”** (Andromáche, 426 г.); 6.)

“Хекаба” (Hecábe, 424 г.); 7) “Молителките” (Hikétides, 420 г.); 8) “Херакъл” (Heraclés, 417 г.); 9) “Електра” (Eléctra, 417 или 413 г.); 10) “Троянки” (Troádes, 415 г.); 11) “Елена” (Eléne, -112 г.); 12) “Ифигения в Таврида” (Iphigéneia he en Tauroís, 412 г.); 13) “Ион” (Íon, 411 г.); 14) “Орест” (Oréstes, 408 г.); 15) “Финикийки” (Phoinissai, 408 г.); 16) “Ифигения в Авлида” (Iphigéneia he en Aulídi, 405 г.); 17) “Вакханки” (Bácchai, 405 г.); 18) “Рез” (Rhésos); 19) “Циклоп” (Kýclops) - единствената изцяло запазена *сатирна драма*, която е достигнала до нас. Е. променя сюжетите от традиционната митология, като влага в тях нова проблематика (“Медея”). В “Иполит” изобразява драматически любовната страст. Той изменя и самия характер на трагичното, заради което е наречен “най-трагичен от трагичните”. Боговете в пиесите му не са движещи морални сили, а съдбата не е толкова израз на божествена воля, колкото следствие от превратността на случая. Човешкото страдание е ирационално като самия живот. На неговото изобразяване е подчинена и композицията на трагедиите му. Някои от тях се разпадат на отделни самостоятелни епизоди, всеки от които представлява самостоятелна малка трагедия (“Троянки”). Прологът най-често се произнася от някое божество и разкрива на публиката общия ход и мотивите на действието. Независимо от това, че по негово време са критикувани като худ. неиздържани, пиесите на Е. насочват вниманието на зрителите към конкретното поведение на индивида. В творчеството му хоровите песни се превръщат в самостоятелни музикални интермедии. Неговите произв. бележат края на атичката трагедия от периода на класиката и поставят нач. на двете нови направления в развитието на стгр. драма - патетичната трагедия на силните страсти и битовата драма на новата *атическа комедия*. Особено характерни за късните творби на Е. стават стремежът към усложняване на действието и натрупването на епизоди, както и вмъкването на разнообразни сценични ефекти. Перипетиите на подхвърления Ион се нуждаят от малка намеса, за да се превърнат в комическа перипетия; в “Елена” от митичните образи са останали само имената, а сюжетната схема изпреварва развитието на стгр. роман. Успоредно с приближаването до действителността и езикът в пиесите на Е. става по-опростен, особено в диалога и монолога, където той използва широко и средствата на реториката. Влиянието му (повече върху комедията, на която дава битовата фабула и актуалното нравствено съдържание) далеч надхвърля рамките на драмата. Цяла редица сюжети и характери, начините на построяване на интригата и диалога, психологическият анализ, въведени първо от Е., са останали трайно наследство на античната лит. традиция (Аполоний* Родоски, Ликофрон*, Нон*), преминават в Рим (Ений*, Сенека* Философа), а оттам и в европейската драма (Расин). (ВВ)

Съч.: Euripidis Tragoediae. Upsiae: ed. A. Nauck, 1854 (1913-1921; Oxonii: rec. G. Murray, 1903-1913; Budé, 1925-1961); Fragments. - In: Supplementum Euripideum. Bonn: ed. H. von Arnim, 1975; TGF. **На бълг.:** Ифигения в Таврида. Прев. от рус. Л. Попов. Шумен, 1902; Вакханки. Прев. Г. Кацаров. Пловдив, 1903 (1919); Циклоп. Прев. Н. Лазаров. С., 1907; Медея. Прев. от рус. И. Соколов [Г. Бакалов]. С., 1912 (1918, 1925); Вакханки. Прев. от рус. Г. Шопов. С., 1913; Алкестиди. Прев. Н. Соколов [Г. Бакалов]. С., 1914; Йон. Прев. Г. Леваков. Шумен, 1914; Ифигения в Авлида. Прев. А. Младенов. С., 1914 (1918); Ифигения в Таврида. Прев. А. Младенов. С., 1914; Ифигения в Таврида. Прев. от фр. П. Желев. Шумен, 1914; Медея. Прев. от стгр. Ал. Балабанов. С., 1914 (1916, 1919, 1921; Пловдив, 1932; С., 1939. 1942, 1945.1946); Ифигения в Таврида. Прев. от ориг. Ал. Балабанов. С., 1915 (1921); Медея. С., 1925; Ифигения в Таврида. Прев. от ориг. Ал. Балабанов. С., 1929 (1937). Медея. Прев. от фр. и рус. Г. Жечев. С., 1937 (1938, 1940, 1947); Медея. Прев. Д. Симидов. С., 1937 (1939); Медея. Прев. П. Чинков. С., 1938; Медея. Прев. от стгр. А. Андреев. Севлиево, 1939 (1940, 1941); Медея. Прев. от стгр. Р. Ценова. С., 1939; Ифигения в Таврида. Прев. Д. Симидов. С., 1940; Медея. Прев. от стгр. В. Бешевлиев. С., 1946; Електра. Вакханки. – В: Антични трагедии.

Прев. Ал. Ничев. С., 1977; Троянки. Прев. Г. Михайлов. С., 1983; Рес. Трагедия. Прев. от стгр. Ст. Гечев. С, 1995.

ЕВТРО́ПИЙ (Eutrópius) - IV в. - рим. историк и полит. деятел. По поръка на имп. Валент написва “Кратко изложение на римската история” (Breviarium ab urbe condita) в 10 кн. Съч. обхваща в съкратена форма цялата история на Рим от основаването на града до края на управлението на имп. Йовиан (364 г.). Първите 6 кн. включват “царския период” (753-509 г. пр. Хр.) и републиката, последните 4 кн. - събитията от императорската епоха. Е. описва хронологично външните събития, свързани с рим. история: сражения, войни, завоевания на нови земи. Характеристиките на републиканските полит. дейатели са малобройни, докато в историята на империята подробно са описани отделните личности. Като извори той използва *периохите* на ист. съч. на Ливий*. “Дванадесетте цезари” от Светоний* и една императорска хроника от неизв. автор. Композиционната и езикова яснота допринасят през Средновековието произв. на Н. да се превърне в учебник по лат. език и рим. история. От преводите му на грц. език са изцяло запазени текстът на Пеоний и фрагменти от превода на Капитон. През VIII в. Павел Дякон използва съч. като основа за своята “Римска история”, която продължава до имп. Юстиниан (553 г.), а Ландолф Сагакс разширява съч. до 820 г. и го нарича “Пъстра история”. (ЛЙ)

Съч.: *Breviarium ab urbe condita*. ВТ: ed. F. Rühl, 1887.

ЕВФÓРИОН (Euphórión) от Халкида, о. Евбея - III в. пр. Хр. – стгр. поет и филолог от елинистическата епоха. Получава филос. и реторическо образование в Атина. На ок. 50-год. възраст е поканен от Антиох I за директор на библиотеката в Антиохия, където вер. умира. Той е продуктивен творец. Създава ист. съч. в проза “За Алевадите” (Perí Aleuadón), “За Истмийските игри” (Perí Isthmíon), “Исторически възпоминания” (Hístoriká hupomnémata), “За лирическите пости” (Perí melopoíón). Резултат на филол. му занимания е изработването на речник към съч. на Хипократ. В поезията създава произв. в различни форми: *епиграми*, елегии, *епилии*. До нас са достигнали загл. на някои поеми с митологични сюжети - напр. “Мопсопия” (Mopsopía) - сбор. от атически легенди, “Тракиец” (Thrax), “Хилиади” (Hiliádes), “Хезиод” (Hesíodos), “Проклятия” (Aráí), “Дионис” (Díonysos) и др. Малкото запазени фрагменти от тях не позволяват да се състави точна представа за съдържанието им. Стилът на Е. е учен, неясен, маниерен. По-късно от него се влияят Никандър*, Партений*, Нон*, а в Рим - поколението на неотериците (Катул*, Гал*). (АЙВ-К)

Съч.: *Coll. Alex.*

ЕВХЕМЁР (Euhémeros) от Месена, Пелопонес - IV-III в. пр. Хр. - стгр. прозаик. Автор на произв. “Свещен надпис” (Hierá anagraphé) - разказ за едно фантастично пътешествие до група острови в Индийския океан и описание на живота на жителите на главния о. Панхея. Там пътешествениците виждат колона с надпис, разказващ за живота на Уран, Кронос и Зевс, някогашни царе, обожествени след смъртта си от хората в знак на признателност. Това рационалистично разбиране на митологията е в духа на елинистическата ученост. Името на Е. става нарицателно за начин на алегорично тълкуване на митологичните събития и личности, наричано евхемеризъм. Произв. му е достигнало до нас във фрагменти. (РН)

Съч.: *FGH 1.*

ЕВХÉРИЙ (Euchérius) от Лион - V в. - лат. прозаик, епископ на родния си град от 434 г. Съставя “Правила за духовното познание” (Formulae spiritualis intelligentiae), с които насочва към проникване в скрития смисъл на Божието слово и алегорично тълкуване на Библията. Също с теологическо съдържание е и съч. “Наставления” (Instructiones) в 2

кн Е. е автор и на едно писмо до отшелника Хиларий със загл. **“Прослава на отшелничеството”** (De laude eremi); на **“За презрението към света и светската философия”** (De contemptu mundi et saecularis philosophiae), също в епистоларна форма; на съч. **“Страданията на свети Мавриций и сподвижниците му, мъченици от Агавънския манастир в Галия”** (Passio Agaunensium martyrum SS. Mauritii et sociorum eius). Средновековната теология е най-силно повлияна от неговите **“Правила за духовното познание”** и **“Наставления”**. (АШ)

Съч.: PL 50.

ЕГЕРИЯ – вж. Етёрня*.

ЕЗÓП (Aísopos) - вер. VI в. пр. Хр. - легендарен стгр. творец, създател на баснята. Според Херодот* Е. е фригиец, роб на Иадмон от о. Самос, по-късно освободен. Пътува на Изток (Лидия, Месопотамия). Според Аристофан* Крез го изпраща с делегация в Делфи, където е несправедливо обвинен от жреците и хвърлен от делфийските скали. Описаните от античните автори странствания образуват по-късно т. нар. **“Роман за Езоп”**. За пръв път басните под името на Е. (с ярко изразен фолклорен характер) са събрани от Деметрий*. Достигналите до нас сборници от Средновековието носят следите на много добавки, на които се дължи честото разминаване между съдържанието и поуката в басните. Очевидна е езиковата и стиловата разнородност: наред с лексиката от класическия йонинско-атически диалект се срещат и думи от късния грц. език. Мнозина автори от Античността до наши дни (Федър*, Бабрий*, Лутер, Лафонтен, Крилов) са преработвали и подражавали на басните на Е. На бълг. език са преведени за пръв път от Софроний Врачански в нач. на XIX в. (РС)

Съч.: Aesopi Fabulae. T. 1-2. ВТ: ed. A. Hausrath-H. Hunger, 1959-1970. **На бълг.:** Езопови басни. Прев. П. Р. Славейков. Букурещ, 1852; Басни Езопови. Прев. И. Емануилов. Белград, 1852; Есона фригийскаго баснотвореца басни или приказки. Прев. Р. Попович. Белград, 1854 г.; Езопови басни. Прев. от рус. Хасково, 1891; Избрани басни. Прев. от рус. (Хр. Драганов) - Враца, 1898; Поучителни басни. Прев. И. Влахов. Ловеч, 1898; Езопови басни. Прев. Ал. Балабанов. С., 1924; Басни. Прев. Ж. Ботев. С., 1947; Езопови басни. Прев. от стгр. Ал. Балабанов. С., 1947; Еленът и изворчето. Басни. Преразказани от Рени Карастоянова. С., 1961; Басни. Прев. от стгр. Т. Сарафов. С., 1967 (Пловдив, 1982).

ЕЛИА́Н (Ailianós), Клавдий от Пренесте - II-III в. - стгр. прозаик, освободен роб. Е. се славел със съвършеното владение на атическия диалект и с това, че никога не напускал Рим. Творчеството му, повлияно от реториката по негово време, има компилативен характер. Той се отнася безкритично към използваните източници. Търсейки преди всичко разнообразието на фактите и стила, Е. създава занимателни четива, останали популярни и през Средновековието. Напълно е запазено съч. **“За животните”** (Perí zóon idiótetos) в 17 кн., възхваляващо мъдростта на природата; запазена е и част от **“Пъстра история”** (Poikíle historía) в 14 кн., смесица от разкази с ист. и естественоисторическо съдържание, заимствали от Ктезий*, Теофраст*, Теопомп* и др. Подобна е композицията на изгубените **“За провидението”** (Perí pronoiás) и **“За божествената промисъл”** (Perí theíon enargeión). Под името на Е. до нас са достигнали и 20 **“Писма на селяни”** (Agroikokái epistolai) - разработки в духа на реторическата епистолография (стгр. epistole – “писмо”, “послание”). Приписват му се още и елегии с литературнокритично съдържание. (РС).

Съч.: Fragmenta (Varia historia. Epistutae rusticae). Paris: ed. R. Hercher, 1858 (ВТ. 1864; ed. P. Aloisius, 1974); De natura animalium. T. 1-7. LCL: ed. F. Scholfield, 1958-1959.

ЕЛИЙ АРИСТИД (Aélius Aristeidés) - 117 или 129-189 г. - стгр. оратор, един от най-видните представители на *втората софистика*. Роден в Адрианутерай, Мизия, син на жрец. Получава високо образование в Смирна, Атина, Пергам при видни учители - Полемон* Периегет, Херод* Атик, Аристокул и др. Предприема няколко пътувания из Азия, Гърция, Египет (142-143 г.) и Рим (143-144 г.), които му донасят голяма слава на оратор. В Рим заболява и е принуден да се завърне в родината си. Болестта влияе върху неговото творчество до края на дните му. Под името на А. са запазени 55 декламации и две реторически съч. Сред декламациите се открояват хвалебствените речи за божества, най-известната му реч - подражание на реч на Изократ*, както и 6 **“Свещени речи”** (Hieroi λόγοι), проникнати от суеверие. В тях А. разказва за странната си болест и за лечебните съвети, които бил получавал от бог Асклепий. Към речите принадлежат и няколко декламации, в които А. се пренася в класическа Атина, като разглежда полит. и военни проблеми. Значителни са двете теоретически съч., в които защитава реториката като връх на всички духовни дейности, опълчвайки се срещу омаловажаването ѝ от философа Платон*. Негов образец е езикът на Демостен, по подобие на когото старателно обработвал речите си. Заради качествата на своя стил е много популярен и коментиран (запазени са *схолии* към неговите съч.). Във Византия го ценят наравно с Демостен*. (МС)

Съч.: *Aelii Aristidis orationes et libri rhetorici. Lipsiae: ed. G. Dindorf, 1829 (Berlin, ed. B. Keil, 1958).*

ЕМПЕДОКЪЛ (Empedoklés) от Акрагант, Сицилия - ок. 493-433 г. пр. Хр. - стгр. философ, автор на дидактически поеми. Въпреки че е от аристократичен произход, симпатизира на демократите. Античните сведения го представят като философ, учен, поет, оратор, политик и същевременно чудотворец и лечител, който претендира за божествени почести. Изгонен от родния си град, заминава за Пелопонес, където го канят да декламира свои творби на олимпийските игри. Във филос. си възгледи е повлиян от *питагорейците*, от Ксенофан* и Парменид*. От приписваните му разнообразни съч. до нас са достигнали фрагменти от две поеми със значителни поетически достойнства. В едната – **“За природата”** (Perí phýseos), разкрива своите космологични схващания във вид на поучение към ученика си Павзаний. Според Е. светът се състои от 4 начала - земя, огън, въздух и вода, които се сливат и разделят под влияние на две сили - дружба и раздор. В поемата “Пречиствания” (Katharmoi) разкрива възгледите си за душата и нейното прераждане. (АЙВ-К)

Съч. *FVors. 2.*

ЕНДЕЛÉХИЙ (Endeléchius), Север Санкт - IV-V в. - рим. поет. Вер. от галски произход, приятел на Павлин* от Нола. Преподавател по реторика в Рим (395 г.). Автор на съч. **“За мора по стадата”** (De mortibus boum, ок. 400 г.) - единственото запазено негово произв., написано в изискан стил, в 33 *асклепиадови строфи*. Описани са драматични събития в Галия по време на чумната епидемия по животните (вер. през 386 г.). Тълкуването на случките е наивно, основаващо се на християнските догми. (ННГ)

Съч.: *Ath. Lat.*

ЕНИЙ (Ennius), Квинт - 239 г. пр. Хр., Рудие, Калабрия - 169 г. пр. Хр. - рим. поет. Получава отлично образование, говори 3 езика - грц., лат. и оскийския диалект на родното му място; запознава се не само с л-рата, но и с философията, по-специално с *питагорейството* и учението на Емпедокъл*. Участва във Втората пуническа война, като служи в Сардиния. Там се запознава с Марк Катон*, който през 204 г. пр. Хр. го довежда в Рим. Живее на Авентинския хълм заедно със Стаций*. През 184 г. пр. Хр. получава рим. гражданство. В Рим Е. преподава грц. и лат. език, поставя и пиеси. С тях

бързо постига успех, заедно с това и достъп до Сципионовия кръг (вж. Сципион* Емилиан). Е. е известен преди всичко като епически поет. В своето най-значително произв. “Анали” (Annales) в 18 кн., от които са запазени ок. 600 стиха, описва историята на Рим от бягството на Еней от Троя до свое време (вер. до 179 г. пр. Хр.). Основна тенденция на поемата, в които се редуват епизоди от военния, политическия и религиозния живот в Рим, е възвеличаването на града - пазител на древни традиции, и на неговите герои. Чрез това свое съч. Е. въвежда рим. епос в кръга на елинистическата епическа традиция, сливайки местните рим. худ. похвати със средствата на грц. епическа поезика в Омиров стил, изоставя сатурновия стих и създава лат. хекзаметър, който става задължителна стихотворна форма за рим. епос. От трагедиите на Е., за които авторът използва предимно оригинали на Еврипид*, са запазени над 400 фрагмента и 21 загл., между които са “Александър” (Alexander), “Андромаха” (Andromacha), “Хекуба” (Hecuba), “Ифигения” (Iphigenia), “Медия” (Medea) и др. Известни са загл. и на две претексти – “Амбракия” (Ambracia) и “Сабинянките” (Sabinae), със сюжети съответно превземането на Амбракия от Фулвий Нобилиор през 189 г. пр. Хр. и отвличането на сабинянките. От комедиите му са известни две загл. и 5-6 фрагмента. В драмите си Е. използва *контаминацията*, засилва патетиката и сентенциозността. доближава езика и метриката до лат. традиция. Многостранны интереси на Е. са засвидетелствани в малките му произв. - философско-религиозното съч. “Евхемер” (Euhemerus); дидактичната поема “Епихарм” (Epicharmus); поемата “Сципион” (Scipio), посветена на Сципион Африкански; сб. в 4 кн., наречен “Сатири” (Satirae) - с разнообразно съдържание и размери; “Сота” (Sota); “Наставления” (Praecepta или Protrepicon); “Гастрономия” (Hedyphagetica). (ЮФ)

Съч.: CRF; PRV; Rem. Lat.; TRF.

ЕНОДИЙ (Ennódios), Магн Феликс - 473 или 474 г., Арелате (сега Арл, Франция) - 521 г. – рим. поет и оратор от галски произход. Получава епископски сан в Павия след 511 г. Е. оставя богато лит. наследство: 2 кн. “Стихове” (Carmina) на религиозна и светска тематика (*химни, епиталамии, епиграми, посвещения*); 297 “Писма” (Epistulae), издадени в 9 кн.; 28 “Речи” (Dictiones); “Житие на Епифаний, епископ на Тицин” (Vita Epiphanií episcopi Ticinensis); “Панегирик на Теодорих” (Panegyricus Theodorico); трактата “Защита на събора” (Libellus apologeticus pro Synodo), написан в отговор на противниците на папа Симах (498-514 г.) и в защита на римския диоцезен събор, който го оправдал от отправените обвинения. Характерно за произв. на Е. е съчетаването на езически и християнски елементи и грижлива обработка на стила. (ННГ)

Съч.: PL. 63.

ЕПИКТЕТ (Epíktetos) от Хиераполис, Фригия - 55-135 или 138 г. - стгр. философ *стоик*. Бил е роб на Епафродит - освободен роб на имп. Нерон*. Слуша лекциите на Музоний Руф*. След като го освобождават, преподава философия отначало в Рим, а когато имп. Домициан изгонва философите от града през 87 г., Е. отива в Никея (Епир) и преподава там до края на живота си. Сам не записва нищо, но един от учениците му - Ариан* - събира и публикува неговите лекции в две кн.: “Беседи” (Diatribai) и “Наръчник” (Encheirídion). Е. се занимава не толкова с теоретичната страна на философията, колкото с въпросите, свързани с човешкото поведение и с етиката. Привърженик на Старата *стоа*, той изпитва влиянието и на Средната стоа, и на *кинизма*. Принадлежи към еkleктическото направление на Новата стоа. В произв. си използва формата на беседа с фиктивен опонент - т. нар. диатриба. (РН)

Съч.: Epicteti Dissertationes ab Arriano digestae. Accedunt fragmenta enchiridion ex rec. Schweighäuseri, gnomologiorum Epictetontm reliquiae, indices. Lipsiae ed H. Schenkl, 1916; The Discourses as reported by Arrian. The manual and fragments. T. 1-2. London: ed.

W. A. Oldfather, 1926-1928 (1959). **На бълг.:** *Полезни мисли. Прев. от рус. Богдан [Н. Станков].* Пловдив, 1897.

ЕПИКУР (Eπίκουρος) от о. Самос - 341-270 г. пр. Хр. - стгр. философ материалист-атомнет, основател на Епикурейската школа. Баща му е атинянин, учител, преселник на о. Самос. Като момче Е. учи при *платоника* Памфил и при Навситан - последовател на Демокрит*. На 18-год. възраст се връща в Атина. Сближава се с Ксенократ и Теофраст*, чрез които се запознава с идеите на философа Платон* и на Аристотел*. На 32-год. възраст започва да преподава философия в различни градове на Мала Азия: Колофон, Митилена, Лампсак. През 306 г. пр. Хр. се връща в Атина, където основава своя школа, известна под името "Градината на Епикур". Тя е организирана на демократичен принцип: допускат се представители на всички прослойки, а също и жени. Школата на Е. е малко общество от хора, стремящи се по пътя на философията да достигнат безметежен и блажен живот. Учението се състои от 3 части: етика - практическа философия, или начини за постигане на безметежен живот; каноника - учение за пътищата и критериите на познанието; физика. От голямото количество творби, които му се приписват, до нас са достигнали: 3 писма - до Херодот* (резюме на натурфилософията на Е.), до Менойкей (в което излага етическото си учение) и до Питокъл (посветено на астрономията и на метеорологията); сб. от 40 сентенции "**Главни мисли**" (Κύρια δόχαι); намереният през 1888 г. във Ватикана "**Ватикански сборник от изречения**" (Gnomologium Vaticanum), състоящ се от 81 подобни сентенции; няколко фрагмента от други негови писма и съч. Едно от основните положения на епикурейската етика е борбата против традиционните богове. Е. отрича митологията, която според него е мнение на тълпата за боговете, и издига принципа за немитичното обяснение на природните явления. Критикува и митологичната основа на Омировия епос и отрича познавателното и възпитателното му значение. Рационалното обяснение на природата изисква яснота на езика, което Е. смята за основното достойнство на речта. Е. има много ученици, от които най-известни са Метродор и Хермарх. (АЙВ-К)

Съч.: *Epistulae tres et ratae sententiae. Lipsiae: ed. P. von der Mühl, 1922 (Turin: ed. G. Arrighetii, 1960).* **На бълг.:** *Писма. Главни мисли. Прев. Хр. Данов. – В: Р. Радев. Епикур. С, 1977.*

ЕПИМЕНИД (Epimenídes) от о. Крит - VI в. пр. Хр. - легендарен стгр. чудотворец, извършил според преданието публично "пречистване" в Атина. На Е. се приписват произв. "**Теогония**" (Theogonia), състоящо се от 5000 *хекзаметъра*, сб. с предсказания, епос за аргонавтите, а също и няколко съч. в проза, от които не е запазено нищо. (РС)

Съч.: FGH; FVors. 1.

ЕПИХАРМ (Eπίχарμος) - 540-450 г. пр. Хр. - стгр. комедиограф. Творчеството му е свързано със Сицилия и Сиракуза, където вер. е роден (някои източници сочат за негово родно място о. Кос). Създал е ок. 80 пиеси, от които до нас са достигнали 35 загл. и незначителни фрагменти. Творбите му, в които не откриваме злободневност и сатира, се отличават от старата атическа комедия с липсата на хор. Множественото число на достигналите до нас загл. – "**Перси**" (Πέρσαι), "**Острови**" (Νέσοι), обаче пречи това да се приеме безрезервно. Кротките комедии на Е., изглежда, са били пародии на митологични теми, в които боговете и митологичните герои се редуваха с персонажи, взети от всекидневието. Отзвуци от творбите му се откриват в произв. на старата атическа комедия, философът Платон* определя на Е. същото място в комедията, което се отрежда на Омир* в трагедията, а Хораций* го сочи като източник на вдъхновение за Плавт*. Архип* подражава на неговата пиеса "**Херакъл се жени**" (Heraklés gamón), а Алексид* пренася в Атина традициите му. (ВВ)

ЕРАТОСТЕН (Eratosthénēs) – 275 - 195 г. пр. Хр. - александрийски филолог. Роден в Кирена, Сев. Африка; ученик на Калимах*, от когото поема ръководството на библ. при Музейона в Александрия. Интересите му са свързани с творчеството на старите трагичи и комедиографи, към съч. на които пише *схолии*, а също и съч. в 12 кн. за старата *атическа комедия*. Енциклопедично образован, той е автор и на произв. в областта на астрономията, математиката и хронологията. Чрез въвеждането на математически и астрономически принципи става един от основоположниците на географията като наука: изчислява с малка грешка обиколката на Земята, пише съч. по география, от което са запазени само фрагменти. Изучава Омир* и обратно на съвременниците си оспорва географската му начетеност. Автор на митологично-астрономическото произв. в проза **“Възнасяне сред звездите”** (Katasterismoi), в което описва митологичните основания за наименованията на звездите. Занимава се с подреждането на дните в “Илиада”, изследва маршрутите на Одисей. Пише и елегии, от които до нас е достигнал само един откъс. Последен универсален учен преди времето на специализирането на филологията, известен с прякора Бета (т.е. Втори), защото, обединявайки много области на знанието, не е бил пръв в нито една от тях. (MC)

Съч.: *Eratosthenis Chronographiae fragmenta, s.l.: ed. C. Müller. - In: W. Dindorf's Herodotus, 1844; Eratosthenis carminum reliquiae. Leipzig: ed. E. Hilier, 1872; Eratosthenis catasterismontm reliquiae, s.l.: ed. C. Robert, 1878 (Catasterismi. - In: MG 3); Eratosthenis Geographiae fragmenta. Leipzig: ed. A. Berger, 1880 (1964); Coll. Alex.*

ЕСХИЛ (Aischýlos) - 525-456 г. пр. Хр. - стгр. поет, най-ранният от тримата велики трагически поети на Атина (вж. Еврипид* и Софокъл*). Роден в Елевзин, близо до Атина, в знатния род на едър земевладелец. През младежките си години става свидетел на установяването на демократичния строй в Атина. Взема лично участие в битката край Маратон (490 г. пр. Хр.) и вер. в сраженията край о. Саламин и Платея. Излиза на театралните състезания още на 25-год. възраст като съперник на Пратин* и Хойрил*, но първата си победа извоюва едва през 484 г. пр. Хр. През 476 г. пр. Хр. е поканен да гостува на Хиерон - тирана на Сиракуза, покровителя на изкуството и л-рата, сред чиито гости са Симонид*, Пиндар* и Бакхилид*. Когато през 468 г. пр. Хр. се връща в Атина, е победен на театралните състезания от 30 г. по-младия от него Софокъл. На следващата година спечелва първата награда с тетралогията, чиято трета част е “Седемте срещу Тива”. Времето на неговия успех съвпада с триумфа на Перикъл*, водача на радикалните демократи. По всичко личи, че Е. не е приемал безрезервно неговата политика. Изглежда, във връзка с това поетът е обвинен, че е разкрил тайните на Елевзинските мистерии, и е направен опит да бъде осъден. През 458 г. пр. Хр. отново напуска Атина и две години по-късно умира в Сицилия, близо до Гела, където вер. е написал “Прикованият Прометей”. Но предложение на оратора Ликург* по-късно атиняните издигат на поета бронзова статуя в театъра. Е. е автор на близо 90 драматически произв. (трагедии и *сатирни драми*). Отличаван е приживе 13 пъти с първа награда. Изцяло са достигнали до нас само 7 от трагедиите му, а от останалите притежаваме фрагменти и загл. на повече от 75 пиеси. Запазени са: **“Персите”** (Pérsai), поставена през 472 г. пр. Хр. като част от несвързана в тематично единство тетралогия - представя посрещането на разгромения край Саламин Ксеркс в персийския двор; **“Седемте срещу Тива”** (Heptá epí Thébas), поставена през 467 г. пр. Хр. като заключителна част от трилогия, която обхваща цикъла от легенди за царския дом на Тива; трилогията **“Орестия”** (Orésteia), включваща **“Агамемнон”** (Agamémnon). **“Хоефори”** (Choephóroi) и **“Евмениди”** (Eumenídes), е посветена на трагичната съдба на потомците на Атрей, над които тежи проклятие за извършеното от него престъпление; **“Молителките”** (Hikétides) е първа част от трилогия, изградена върху

мита за Данай и неговите дъщери, и представя тяхното посрещане в Аргос, **“Прикованият Прометей”** (Prométhéus desmótes) вер. е втора част от трилогия, в която влизали и **“Прометей огненосец”**, и **“Освобожденият Прометей”**. Рамките на трилогията, в която Е. обикновено свързва сюжетно трагедиите си и сатирната драма, следваща с пародираща сюжета фабула, са необходими на поета, за да представи съдбата на рода, предопределяща и съдбата на индивида. Повечето от сюжетите си Е. взема от епоса - сам той нарича творбите си “трохи от великата Омирова трапеза”. Елементите на традиционния светоглед се преплитат у Е. със съвременни нему гледища: той вярва в реалното съществуване на божествените сили, като се придържа към представата за наследствена родова отговорност; страданието е оръдие за справедливото управление на света; чрез мъдростта, придобита в страданието и добродетелта, може да се избегне дори проклятието, което тегне над рода. Поетът е смятан за създател на атическата трагедия. Като увеличава броя на актьорите на двама и намалява партиите на хора, неговата трагедия престава да бъде един вид оратория и мимично представление и се превръща в драма. Въпреки че в ранните пиеси (напр. “Персите”) хоровите партии доминират и участието на втория актьор е ограничено, хорът е централна фигура, а диалогът на актьора с него, макар все още неразвит, вече е носител на драматически заряд. В “Седемте срещу Тива” партиите на актьора решително преобладават над хоровите партии. С въвеждането на втория актьор вече независимият от хора диалог повишава драматическите си възможности да противопоставя борещите се страни. В “Орестия” Е. използва въведения от Софокъл трети актьор, но трагедията все още остава съсредоточена ок. една ситуация, а фабулата е проста, неусложнена от перипетии; за да придаде внушителност на героите си и да ги издигне над обикновените хора, той ги поставя при необичайни условия - похват, който често използва в трагедиите си. Стилът му е приповдигнат и величав - с гръмки и сложни думи, с архаизми, многобройни и разнообразни епитети и смели метафори. Някои хорови партии от трагедиите му може да се смятат за шедьоври на стгр. лирика. Тържественният стил и все още неразгърнатата драматичност стават причина много скоро, още в края на V в. пр. Хр., Е. да изглежда архаичен. Влиянието му в ново време е ограничено и може би е най-плодотворно върху музикалната драма на Вагнер. (BB)

Съч.: Aeschyli Tragoediae. Leipzig: ed. U. von Wilamovitz-M., 1852 (Berlin, 1914, 1958; Oxonii: rec. G. Murray, 1955; Fragmenta. - In: Appendix. LCL, 1957; Supplementum Aeschyleum. Berlin: ed. H. J. Mate, 1959; TGF. **На бълг.:** Прикованият Прометей. От рус. прев. на В. Алексеев. Шумен, 1902; Прометей. Прев. от стгр. Ал. Балабанов. С. 1905 (1911, 1914, 1919, 1921, 1924, 1925, 1927, 1931, 1934, 1939, 1941, 1945, 1946, 1947, 1954); Агамемнон. Прев. от ориг. Ал. Балабанов. С. 1914 (1921, 1925); Евмениди. Прев. от ориг. Ал. Балабанов. С. 1914 (1919[?], 1925); Орест. Прев. от ориг. Ал. Балабанов. С. 1914 (1919, 1925); Прикованият Прометей. Прев. П. Желев. Шумен, 1914; Перси. Прев. от фр. прев. на Г. Пуеша отец Шишков. Пловдив, 1916; Перси. Прев. И. Вранчев. Пловдив, 1918; Приковани Прометей. Прев. С. 1920; Орест. Прев. от стгр. Ал. Балабанов. С. 1937; Прометей. Прев. Г. Жечев. С. 1937 (1938, 1940, 1946, 1947); Окованият Прометей. Прев. от фр. В. Димитрова. С. 1938 (1942); Прометей. Прев. П. Цинков. С. 1938; Агамемнон. Прев. от ориг. Ал. Балабанов. С. 1939; Евмениди. Прев. от ориг. Ал. Балабанов. С. 1940; Прометей. Прев. от стгр. А. Андреев. Севлиево, 1939 (1940, 1941); Орест. Прев. от ориг. Ал. Балабанов. С. 1940; Прометей. Прев. Ал. Балабанов. С. 1940; Прикованият Прометей. Прев. от стгр. Н. Вранчев. С. 1946; Прометей. Прев. от стгр. Ал. Балабанов. С. 1947; Прометей. Прев. Г. Жечев. С. 1947; Прикованият Прометей. Прев. от стгр. Ал. Иичев. С. 1959 (1962, 1963, 1964, 1967, 1968, 1969, 1970, 1971, 1972, 1973, 1974, 1975, 1976); Трагедии (Молителките. Персите. Седемте срещу Тива. Прикованият Прометей. Агамемнон. Евменидите). Прев. от стгр. Ал. Иичев С. 1967 (1982); Агамемнон, Хоефори. Евмениди. – В: Антични

трагедии. Прев. от стгр. Ал. Ничев. С. 1977; Прикованият Прометей. Прев. от стгр. Ал. Ничев. В. Търново, 1993.

ЕСХИН (Aischínes) от Атина - ок. 389-314 г. пр. Хр. - стгр. оратор и политик. Поради бедност не посещава школи по реторика, а се самообразова. Усвоява ораторското изкуство от практиката си на секретар при длъжностни лица. Известно време е актьор. Поради злополука става отново секретар и попада при водача на промакедонската партия Евбул. В полит. живот получава известност заради стълкновенията си с Демостен*. Разменените помежду им речи съдържат ценна информация за отношенията между Атина и Македония от 346 до 330 г. пр. Хр. От Е. са запазени 3 речи. **“Срещу Тимарх”** (Katá Timárchu) е произнесена през 346 г. пр. Хр., когато Демостен чрез подставеното лице Тимарх организира процес срещу Е. с обвинение в измяна към отечеството. Е. успява да спечели процеса. През 343 г. пр. Хр. Демостен произнася друга обвинителна реч срещу Е. – **“За лъжливото пратеничество”** (Perí parapresbeías), който се защитава с реч под същото загл. През 330 г. пр. Хр. на организирания процес във връзка с увенчаването на Демостен със златен венец Е. излиза с обвинителна реч **“Срещу Ктезифонт”** (Katá Ktesiphóntos), насочена срещу лицето, предложило у венчаването на Демостен. Речта е изпълнена с полит. нападки срещу самия Демостен, който обаче спечелва процеса. Е. отива доброволно в изгнание на о. Родос, където преподава реторика. През младите си години пише любовна поезия, която не е запазена. В речите си на места допуска повторения, неясно изразяване на мисълта, прекалена пищност на стила. Понякога демонстрира ученост с чести цитати от трагедии, които като актьор знае наизуст. (ДМ)

Съч.: Orationes. Leipzig: ed. F. Blass, 1908.

ЕТЕРИЯ (Aethéria) - IV в. - знатна римлянка, родена в Южна Галия или Испания. Авторка на съч. **“Пътуване до светите места”** (Peregrinatio ad loca sancta), в което описва своето пътуване (между 379 и 395 г.) до Египет, Месопотамия, Мала Азия и Константинопол. Произв. е важен източник за историята и културата на тези земи, както и за развитието на лат. език. (АБН)

Съч.: CSEL 39; Peregrinatio ad loca sancta. Heidelberg: ed. O. Prinz, 1960.

ЕФОР (Éphores) от Куме - 405-330 г. пр. Хр. - стгр. историк. Ученик на Исократ*. Автор на няколко съч., най-важното от които е **“История”** (Historíai) в 30 кн., достигнало до нас във фрагменти. Последната кн. е добавена по-късно от сина му. Произв. включва периода от митическото завръщане на Хераклидите до обсадата на Перинт (341 г. пр. Хр.). Вдъхновен от идеята на Исократ за общогръцко единство, Е. за пръв път пише история на целия грц. свят, включително на източните и зап. колонии, за разлика от своите предшественици, които пишат истории на отделни градове. Познава голяма част от ист. и географската л-ра от своето време и я използва критично. Стилът му е силно повлиян от реториката на Исократ. Съч. му е използвано като основен извор от Полибий*, Диодор*, Страбон*, Полиен*, Трог*, Плутарх*, (ЦЛ)

Съч.: FGH 2.

3

“ЗА БЕЛЕЖИТИТЕ МЪЖЕ” - вж. Виктор* Секст Аврелий; Генадий*; Изидор*; Хиероним*.

“ЗА ВЪЗВИШЕНОТО” (Perí hýpsus) - ок. I в. - неголям трактат. Погрешно приписван на Лонгин*. Насочен срещу едноименната творба на ретора Цецилий*. Като се позовава на мнозина поети и прозаисти от различни лит. епохи, анонимният автор ерудирано определя същността на понятието “възвишен”. Съч. е написано като литературнокритическо произв. Трактатът се характеризира с индивидуалност на стила, освободен от строгия *атицизъм*. Авторът се позовава и на свои съч. върху творби на Ксенофонт* от Атина, недостигнали до нас. “За възвишеното” оказва силно влияние върху литературнокритическата и естетическата мисъл в епохата на класицизма и Просвещението. (РС)

Съч.: De sublimitate. Oxford: ed. D. A. Russel. 1964. **На бълг.:** За възвишеното. Прев. от стгр. Ив. Генов. С, 1995.

“ЗА СТИЛА” (Perí léxeos) - I в. - анонимна творба на стгр. език, погрешно приписвана на Деметрий* заради *перипатетическата* окраска на съч. Съдържа оригинална, илюстрирана с много примери теория за 4-те стила - прост, величествен, изящен и мощен. Според автора тези стилове може да се съчетават по определен начин, а при нарушаване на мярката - да преминават в своята противоположност. Като внушава, че всяка мисъл, идея, факт съдържа и налага съответен реторически изказ, той представя особеностите на стиловете и пътищата за постигане на съответстващото им въздействие. Произв. е ценен извор на лит. вкусове и естетически теории през елинистическата епоха. (МС)

Съч.: Demetrius. On style. LCL: ed. W. R. Roberts, 1965.

ЗАВѢТ, НОВ (He Kaíne Diathéke) - втората част на християнската Библия. Състои се от 4 евангелия (от Матей, Марк, Лука, Йоан), Деяния на апостолите, 21 апостолски послания и откровение на Йоан Богослов (Апокалипсис). Н. з. е написан на грц. език от I в. - т. нар. койне. Представя живота, дейността, мъките, смъртта и възкръсването на Исус Христос, както и сведения за разпространението на вярата след това от Ерусалим до Рим. Частите на Н. з. са датирани към края на I в. и нач. на II в. Най-малко отклонения от езиковите норми се срещат в Евангелието от Лука и посланието на Яков. Наред с включените в християнския канон на Н. з. писания е съществувала и значителна по обем “апокрифна” л-ра. (РС)

Съч.: Novum testamentum graece. Stuttgart: ed. Nestle - Aland, 1988. **На бълг.:** Библия, сиреч книгите на Свещеното писание на Ветхий и Новий Завет. Цариград, 1871; Свещена история юг Новий завет. Прев. от рус. Търново, 1883; Свещена история на Новия завет. Прев. от рус. С. Кънев. Русе, 1883; Новий завет на господата нашего Исуса Христа. Самоков, 1909; Библия, сиреч книгите на Свещеното писание на Ветхий и Новия завет. Прев. от ориг. Изд. на Британското и чуждестранно библиейско дружество. С, 1924; Библия, сиреч книгите на Свещеното писание на Ветхий и Новия завет. Издава Св. Синод на Българската църква. С, 1925 (1982); Новий завет нашего Исуса Христа. С, 1925; Новият завет на нашия господ Исус Христос. С, 1933; Библията. Книгата на книгите. Враца, 1938; Новий Завет. Псалтир. Издава Св. Синод на Българската православна църква. С, 1990.

ЗАВѢТ, СТАР - вж. Септуагинта*.

ЗЕНОДÓТ (Zenódotos) - IV-III в. пр. Хр. - първият александрийски филолог. Роден в Ефес, ученик на Филет*. В продължение на 15 г. заедно с Ликофрон* и Александър* работи над ръкописното наследство от класически автори в Александрийската библиотек. Текстологичните му занимания са свързани с нова за елинистическата наука област - възстановяването на автентичния Омиров текст. Като пръв редактор на поемите на Омир* създава тексткритически знаци преди всичко за отстраняване на добавените

стихове (т. нар. атетеза), поради което целият му текстологичен метод е наречен “атетеза”. Много от редакторските му бележки се оспорват от по-късните филолози. Негова заслуга вер. е разделянето на Омировите поеми на песни, съотнасянето на събитията в тях с ист. време и изготвянето на речник на Омировите *глоси*. Произв. на 3. не са запазени. (МС)

ЗÉНОН (Zénon) от Елея, Южна Италия - ок. 490-430 г. пр. Хр. - стгр. философ. Представител на т. нар. Елейска школа, чийто основател според философа Платон* е Ксенофан*. Ученик и приятел на Парменид*. Аристотел* го смята за създател на диалектиката като изкуство за постигане на истината чрез спор или чрез тълкуването на две противоположни мнения. Вер. кн. “Спорове” (Eírides) 3. написва още като младеж. В нея защитава и обосновава учението на Парменид за единното битие. Най-известни са неговите 4 апории (безизходни положения) - Дихотомия, Ахил, Стрела и Стадий, за невъзможността да има движение. Преразказва ги Аристотел. Запазен е фрагмент и от произв. му “**За природата**” (Perí phýseos). (АЙВ-К)

Съч.: FVors. 1, H. D. P. Lee Zeno of Elea. Cambridge, 1936.

ЗÉНОН (Zénon) от Китион - ок. 336-262 г. пр. Хр. - стгр. философ, основоположник на *стоицизма*. Вер. от финикийски произход. Ок. 313 г. пр. Хр. отива в Атина. Става ученик на *киника* Кратет, а по-късно - на Стилпон от Мегарската школа. Силно е повлиян от идеите на Сократ и учениците му. Ок. 300 г. пр. Хр. основава своя школа, наречена *стоическа*, а учението му носи названието *стоицизъм*. Той създава пълна филос. система, състояща се от 3 части: физика, логика и етика. Във връзка с логиката е интересът на 3. и стоиците към въпросите на езика и поезията. На тях били посветени трактатите му “**Омирови въпроси**”, “**За слушането на поезия**”, “**За думите**”. До нас са достигнали фрагменти от трактата “**За държавата**”. (Perí politeías). (АЙВ-К)

Съч.: SVF 1; N. Festa. I Frammenti degli stoici antichi. 1. Zenone. Bari, 1932. На бълг.: Зенон.- В: Стоици. Фрагменти. Прев. С. Минева. С., 1995.

ЗОИЛ (Zoílos) - IV в. пр. Хр. - стгр. софист. Роден в Амфиполис. Автор на съч. за историята на света от възникването му до смъртта на Фипип II, както и на история на Амфиполис. Творчеството му не било харесвано заради непочтителното отношение и невъздържаната критика, която отправя срещу своите съвременници - философа Платон* и Изократ*, а също и срещу Омир*, когото критикува за някои противоречия и несъобразности в съч. си “**Срещу поезията на Омир**” (Katá tés Homéru poiéseos). Съвременниците наричат софиста Бич за Омир (Homeromástix). Причисляван е към направлението на т. нар. порицатели на Омир, към което принадлежат известни философи като Ксенофан*, Хераклит*, Платон, Епикур*. В съч. на 3. критичният метод и острият тон на софистите са доведени до крайност. От произв. му са запазени фрагменти. (МС)

Съч.: FGH 2.

ЗÓСИМ (Zósimos) - V-VI в. - историк, писал на стгр. език. Известно е, че е живял в Константинопол и заемал държавни длъжности, за които се изисква юридическо образование. Автор на “**Нова история**” (Néa historía), създадена ок. 498 г. и описваща историята на рим. държава от нач. на управлението на Август (30 г. пр. Хр.) до 410 г. Основна тема на този труд е борбата между рим. и варварския свят. Езичник по религиозни убеждения и консерватор в полит. си възгледи, за пръв път 3. признава упадък на Рим и се опитва да обясни причините за това с отхвърлянето на езическите богове и приемането на християнството. В “**Нова история**” е събран ценен материал за варварските племена. Езикът е ясен и точен; по стил подражава на Полибий*. Негови

основни извори за IV и V в. са Банални* и Олимпиодор*, а за по-ранно време – Дексип*. (ЦЛ)

Съч.: *Zosimi comitis et exadvocati fisci historia nova. Lipsiae: ed. L. Mendelsson, 1887 (Budé: ed. F. Paschend, 1971-1979).*

И

ИБИК (Íbykos) от Регион, Южна Италия - VI в. пр. Хр. - стгр. поет, представител на стгр. солова лирика. Роден в богато и влиятелно семейство. Отказва да стане тиран на Регион и поема съдбата на странстващ поет. Обикаля Южна Италия, престоява в Сицилия, а през 533-522 г. пр. Хр. пребивава на о. Самос при тирана Поликрат. Според една легенда на път за Коринт е убит от разбойници. Наред със Стезихор* И. принадлежи към стгр. лирици, следващи сицилийската поетическа традиция. Произв. му били събрани в 7 кн. В достигналите до нас фрагменти са разработени следните мотиви: епически - за превземането на Троя; митологични - за Калидонския лов, раждането на Атина и Ортигия (Артемида), а също и легенди, свързани със Сицилия. Автор на *химни, енкомии*, любовни стих. Интересна жанрова особеност на поезията му е преминаването на химните в чест на божества в енкомии на човешки качества. (НР)

Съч.: PMG

ИДАЦИЙ (Idácius или Hydátius) – V в. - лат. прозаик, епископ на Акве Флавие (сега Шавеш, Франция). Съставител на продължение на Хиеронимовия превод на “Хроника” от Евзевий* от Кесария, което обхваща периода от 349 до 467 г. Хрониката на И. се дели на две части. Едната е основана на консулските списъци на Константинопол, а за другата авторът черпи от собствени наблюдения. Тази част е най-ценна, тъй като И. очевидно е прецизен в използването на източниците си и отбелязва сведенията, които изглеждат съмнителни. Той описва много точно всички събития в църковния живот, съобщава и за изключителни природни явления като земетресения, комети, затъмнения и др. (АШ)

Съч.: PL 51.

ИЗЕ́Й (Izaíos) от Халкида, о. Евбея -ок. 420-350 г. пр. Хр. - стгр. оратор. Вер. е живял в Атина като метек. Нищо определено не се знае за живота му. По традиция се приема, че е бил ученик на Исократ* и учител на Демостен*. Изкарвал е прехраната си като *логограф*. От 50-те речи, които му се приписват, 11 са достигнали до нас цялостно, а една във фрагменти. В голяма част от тях се разглеждат наследствени въпроси, тъй като И. е бил експерт в тази област. Тясната му специализация показва, че ораторското изкуство по негово време вече е силно развита дейност, Речите му са лишени от полит. окраска. Езикът му е прост, ясен и свидетелства за влиянието на Лизий* и Исократ*. (ДМ)

Съч.: *Orationes. Leipzig: ed. Th. Thalheim, 1903.*

ИЗИДÓР (Isídorus) - ок. 570 г., Севиля - 636 г., пак там - лат. прозаик, епископ на Севиля. Автор на “Етимологии” или “Начала” (Etymologiae или Origines) в 20 кн., където освен етимология на думите дава сведения за различни области на познанието: естествени науки, медицина, законодателство, църковни въпроси и др. Това съч. е ценно с многобройните извадки и цитати, въпреки че те не винаги са точни, “**За природата на нещата**” (De natura rerum) разглежда въпроси с натурфилософски, обществено-политически и религиозно-философски характер. Подобно е съдържанието

и на **“Различия, или За качествата на речта”** (Differentiae или De proprietate sermonum) в 2 кн., **“За различните значения на думите”** (De differentiis verborum) и **“За различните значения на нещата”** (De differentiis rerum). Главният теологически труд на И. е **“Мисли”** (Sententiae) в 3 кн., който също обяснява различни, главно теологически, понятия. Допълнение към това съч. представлява **“За църковните сложения”** (De ecclesiasticis officiis) в 2 кн. и **“Монашески правила”** (Regula monachorum или Monastica regula). Съч. **“За вселенската вира от Стария и Новия завет, против юдеите”** (De fide catholica ex veteri et novo testamento contra Iudaeos) в 2 кн. е насочено срещу юдейството. **“За бележитите мъже”** (De viris illustribus) обхваща църковните отношения в Испания по негово време. Други теологически трудове на И. са: **“Някои алегии в Светото писание”** (Allegoriae quaedam Sacrae Scripturae), **“За раждането и смъртта на отците, прославени в Светото писание”** (De ortu et obitu qui in Scriptura laudibus efferuntur), **“Въведение в Стария и Новия завет”** (In libros veteris et novi testamenti proemia), **“Книга за числата в Светото писание”** (Liber numerorum qui in Sactis Scripturis occurrunt) и др. Той е автор и на **“Световна хроника”** (Chronica maiora) и на **“История на кралете на готите, вандалите и свебите”** (Historia de regibus Gothorum, Vandalorum et Sueborum). Известно е загл. на едно изгубено съч. – **“За ересите”** (De haeresibus). И. се ползва с огромен авторитет и слава както приживе, така и след смъртта си, чак до времето на Каролингското възраждане (VIII-IX в.). Най-ценени, преписвани и превеждани през средните векове са теологическите му съч. **“Мисли”** и **“Срещу юдеите...”** В днешно време представлява интерес с цитатите от изгубени вече произв. (АШ)

Съч.: PL 81-84; *Chronica*. Leipzig: ed. D. Coste, 1910; *Etymologiae*. Oxonii: ed. W. M. Lindsay, 1911.

ИЗИЛ (Ísylos) от Епидавър - ок. 350-300 г. пр. Хр. - стгр. поет. Автор на 6 поеми, свързани с култа на Аполон и Асклепий. Намерени са написани върху камък при разкопките на храма на Асклепий в Епидавър. Първата и третата поема са посвещения. Във втората се разказва за тържествено шествие в чест на Аполон и Асклепий, а четвъртата е *пеан*. Петата поема - химн в чест на Асклепий, представлява възхвала на бога за това, че с защитавал Спарта от атаките на Фипип II. Поемите са с незначителна поетическа стойност. (АЙВ-К)

Съч.: *Coll. Alex*

ИЗОКРАТ (Izokrátes) - 436-338 г. пр. Хр. - стгр. оратор и *ретор*. Роден в Атина; получава солидно образование при Продик*, Тизий*, Терамен и Горгий*, когото вер. среща в Тесалия. Баща му се разорява през Пелопонеската война и материалните затруднения принуждават И. да пише речи по частни дела - става *логограф*. През 390 г. пр. Хр. прекратява публичните си речи поради отслабналия си глас и основава реторска школа. В нея учат видни политици като Тимотей и Ликург*, а от ораторския му стил се вдъхновяват Изей*, Демостен*, Ефор* и Теопомп*. Противник на Платоновото учение за философията като най-висша школа (вж. философа Платон*), И. твърди, че реториката е универсално знание, което формира у човека не само уменията да говори, но и да мисли и да бъде годен за обществена дейност. По полит. възгледи е привърженик на олигархията. През 50-те години на IV в. пр. Хр. когато Атина е в упадък, И. търси силна полит. личност в лицето и на Дионисий Сиракузки, и на Филип II, която да осъществи идеята му за единство на всички елини в борбата срещу Персия. Умира наскоро след битката при Херонея През късноелинистическия период са запазени 60 негови речи (на част от тях авторството му не е сигурно). До нас са достигнали 21 речи и 9 писма (част от които неавтентични). От логографския му период са запазени 6 речи, от които една за младия Алкивиад (бъдещия атински стратег). Образователните принципи на И. са представени в речта **“Срещу софистите”**

(Katá tón sophistón). От полит. му речи е забележителна **“Тържествена реч”** (Panegyíkos), в която прославя Атина и която се смята за образец на епидейктичното красноречие. Създава нов реторически вид - *енкомий* - с похвалната реч за кипърския цар Евагор, в която установява схемата за биография на ист. дейци. За развитието на реторическата проза допринася като създател на т. нар. периоди (система от осъразмерени дълги фрази), в които умерено прилага Горгиевите реторически фигури (вж. Горгий*от Леонтини) и ритмизирането. Огромността и взаимосвързаността между частите на периода, както и ритмичният увод и завършек стават норма за по-късните представители на епидейктичното красноречие, особено за М. Цицерон*. (МС)

Съч.: *Eloquentia. T. 1-3. London - Cambridge: ed. G. B. Norlin - L. van Hook, 1928 - 1945 (Discours. Texte établi et trad, per G. Mathieu ed E.: Brémante. T. 1-4. Paris, 1928-1972).* **На бълг.:** *Благодарение юности. – В: Две советователни слова Плутарха Херонеа о воспитании детей и Исократ Ритора о Благодарении юности. Прев. Стоянов. Белград, 1845; Изократ увещава и поучава Цимоника. – В: Любословие. Смирна, 1846. кн. 2.*

ИМБРЕКС (Ímbrex), Лициний - II в. пр. Хр. - рим. комедиограф. Автор на палиати. Запазено е загл. на една от тях – **“Неера”** (Neaera). (АБН)

Съч.: CRF

ИОН (Íon) от о. Хиос - V в. пр. Хр. - стгр. поет и прозак. Познава се с мнозина от известните личности на своето време - Кимон, Перикъл, Есхил*, Софокъл*. Описвайки срещите си с тях, И. поставя нач. на мемоарния жанр през Античността. Автор е на история за основаването на Хиос, която Павзаний* използва. Създава и *химни, пеани*, сколии (трапезни песни). Запазено е загл. **“Триадата”** (Triagmós ana Triagmoí) - съч., което представя в проза основните принципи на Питагор*. За пръв път излиза на театрални състезания ок. 450 г. пр. Хр. През 428 г. пр. Хр. е победен от Еврипид* с трагедията “Иполит”. Броят на пиесите на И. е между 12 и 40. Александрийските филолози го включват в списъка на изтъкнатите трагически поети. От неговото творчество до нас са достигнали само отделни фрагменти и някои загл. (ВВ)

Съч.: TGF 1.

ИОФОНТ (Iorphón) - V в. пр. Хр. - трагически поет, син на Софокъл*. Спечелва първа награда на театралните състезания през 435 г. пр. Хр. и втора през 428 г. пр. Хр., когато бива победен от Еврипид*. От 50-те творби, които му приписва традицията, до нас са достигнали незначителен брой фрагменти. (ВВ)

Съч.: TGF 1.

“ИСПАНСКАТА ВОЙНА” (Béllum Hispaniense) - I в. пр. Хр. - анонимни лат. записки за войната на Цезар* в Испания до победата му край Мунда (45 г. пр. Хр.). Произв. е част от т. нар. “Цезаров* корпус”. В сравнение с другите съч., описващи войните на Цезар (вж. “Африканската* война”), тази творба се отличава с народния си език. (ИА)

Съч.: CC; v. *De supplementis commentariorum Cuesaris. Berlin: ed. C. Nipperdey, 1846.* **На бълг.:** *Записки за испанската война. Прев. К. Костакев, - В: Цезар. Исторически съчинения. С., 1991.*

„ИСТОРИЯ НА АПОЛОНИИ, ЦАР НА ТИР” (História Appolónii régis Týri) - анонимен роман, запазен само в по-късна лат. преработка на грц. оригинал от II в. Забавният разказ за приключения, любов, страдания и раздели привличал много читатели. През Средновековието произв. е преработено най-напред на лат. език през X в. под наименованието **“Делата на Аполоний”** (Gesta Apollonii), а след това на англ.,

исп., фр., ит. и други езици. В първоначалния лат. ръкопис от V—VI в. се откриват нееднородни езически и християнски елементи, добавки и промени. (ЛЙ)

Съч.: *Hisioria Apollonii regis Tyri*. BT: ed A. Riese, 1893. **На бълг.:** *История на Аполоний, цар на Тир*. Прев. от лат. А. Шелудко. - В: *Три антични романа*. С., 1987.

ИСТЪР (Ístros) от Кирена, Сев. Африка - III в. пр. Хр. - стгр. прозанк. Предполага се, че е бил роб и ученик на Калимах*. Автор на история на отделни области на Гърция – “**История на Атика**” (Attiká), която е основната му творба, “**История на Арголида**” (Argoliká); на изследвания върху основни принципи – “**Критските празници**” (Synagogé tón Kretikón thysión), “**За празниците на Слънцето**” (Perí tú Helíu agónon). Пише и биографии на лирически поети, граматически трудове, напр. “**За атическия диалект**” (Attikaí léxeis). Автор на една полемика срещу Тимей*, в която го критикува, че използва худ. измислици. От произв. на И. са запазени фрагменти. (НИ)

Съч.: FGH 3

ИТАЛА (Itála, sc. Iiála vérsio) - под това наименование са известни многобройни варианти на “предхиеронимови” преводи (вж. Хиероним*) на Библията, направени за нуждите на християнските общини вер. през II в. - вж Вулгата*. (АБН)

Съч.: *Bibliorum sacrorum Latinae versiones antiquae sen vetus italica*. Rhiems: ed. P. Sabatier, 1743 (Paris, 1751); *Itala*. München: ed. L. Ziegler, 1883.

ИТАЛИК (Itálicus), Силий - ок. 25 г., Неапол - 101 г., пак там - рим. епически поет. През 68 г. става консул, а ок. 77 г. - проконсул на провинция Азия. По късно се оттегля от полит. живот и живее и твори в имението си в Кампания, като събира и произв. на изкуството. Привърженик на стоическата философия, И. принадлежи към онова поколение поети, което отново се обръща към жизнения идеал от Августовото време (вж. Август*), съчетавайки особеностите на “новия стил”, представен от Сенека* Философа и Лукан*, с традициите на Вергилий*. В епическата поема “**Пуника**” (Punica) в 17 кн. поетът описва Втората пуническа война до победата на Сципион Стари край гр. Зама в Нумидия през 202 г. пр. Хр. Докато в нач. творбата е почти буквално подражание, постепенно се превръща в самостоятелно, оригинално произв. Главният герой Еней е носител на типичните рим. добродетели Популярно но времето на И., по-късно съч. е забравено. (АЙ-Н)

Съч.: PLM 3, 7; *Punica*. T. 1-2. BT: ed. L. Bauer, 1890 - 1892 (LCL: ed. J. W. Duff - A. M. Duff, 1934).

Й

ЙОАН (Ioánes), наречен Златоуст (Хризастом) - ок. 344-407 г. - оратор и църковен проповедник, писал на стгр. език. Учи в реторическата школа на Либаний* в Антиохия. През 398 г. става патриарх на Константинопол. Чрез неговото творчество усвояването на традициите на античната култура от християнската църква достига завършеност. Й създава и развива стила на проповедническата проза. В творбите му важно място заемат въпросите на практическата етика. Проповедите му са злободневни и разобличителни. Те настройват враждебно срещу него управляващата върхушка и голяма част от духовенството. С императорски указ е изпратен в изгнание, където умира. Оставя богато лит. наследство, почти изцяло запазено. Автор на няколко трактата, в които разработва проблеми на образованието. Запазена е неговата кореспонденция (ок. 236

писма). Повечето от произв. му са проповеди (хомилии), в които разглежда различни страни от обществения и социално-политическия живот на съвременното нему общество. Притежава блестящ ораторски талант. Автор на *екзегетически* беседи върху части от Стария и Новия завет*. (ЦЛ)

Съч.: PG 47-64. **На бълг.:** *Беда от богатство*. - В: Любословие. Смирна, 1846, кн. 15; *На Йоана Златоуста заради прочитанието на писанията*. Цариград, 1865; *За немарението на духа*. - В: Зорница. Браила, 1866, кн. 2; *За примерното слушание и почитание на Св. писание*. - В: Духовни книжки. 1866, кн. 1-3; *Наставления за християнски брак и длъжностите на мъжа и жената*. Прев. Ив. Нейчев. Ст. Загора, 1888; *За свещенството*. Прев. от рус. Йеромонах Павел. С., 1904; *Към обнова*. 1. Гибелен сън. 2. Духовна обнова. 3. Не се гордейте! 4. Не се самозалъгвайте! 5. Смиреномъдрие. С., 1918; *Избрани Златоустови беседи на нравствени теми*. С., 1922; *Златоуст за апостол Павел*. Седем избрани речи из творенията на Йоан Златоуст заедно с биографията му, Кн. 1. С., 1922; *За нашите близки покойници*, С., 1923; *Към живата вода*. Кюстендил, 1923; *Нови Златоустови беседи*. С., 1923; *Частни писма и църковни проповеди*. С., 1923; *Нови приноси из светоотеческите творения на Йоана Златоуста*. С., 1924; *Животописни бележки*. Прев. Ц. Христов. Кюстендил, 1927; *Тълкувание на евангелието на Матей*. Беседи 1-90. С., 1934-1937; *Тълкуване на посланието на св. ап. Павла до римляните*. Беседи 1-11. С., 1937; *Тълкувание на Първото послание на св. ап. Павла до коринтяните*. Беседи 6-34. С., 1939; *Тълкувание на Първото и Второто послание на св. ап. Павла до коринтяните*. Първо послание: беседи 35-44. Второ послание: беседи 1-20. С., 1940; *Тълкуване на посланията на св. ап. Павла*. Второ (послание) до коринтяните. Беседи 21-30. До галатяните. Гл. 1-6. До ефесяните. Беседи 1-14. С., 1941; *Тълкувание на посланията на св. ап. Павла*. До ефесяните. Беседи 15-24. До филипяните. Беседи 1-15. До колосяните. Беседи 1-3. С., 1942; *Тълкувание на посланията на св. ап. Наела*. До колосяните. Беседи 4-12. Първо (послание) до солуняните. Беседи 1-11. Второ (послание) до солуняните. Беседи 1-5. С., 1943; *Девет слова за покаянието*. Прев. от стгр. Е Минева С., 1994.

ЙОРДАНЕС (Jordánes или Jordánis) - VI в. - лат. прозаик. Роден в Скития. В зряла възраст се оттегля в манастир, където написва два ист. труда. Първият – “**За произхода и делата на гетите**” (De origine actibusque Getarum), извлечение от “**История на готите**” от Касиодор* - е особено ценен, тъй като оригиналът на Касиодор е изгубен. Второто му съч. е със загл. “**За произхода и делата на римляните**” (De origine actibusque gentis romanorum, 551 г.). Източниците, които авторът е ползвал за написването на този труд, са запазени и затова историята не представлява особен интерес. (АШ)

Съч.: *Jordanis Romana et Getica*. Berlin: rec. Th. Mommsen, 1882. – In: MGH5.

ЙОСИФ ФЛАВИЙ (Jósephos Phlávios) - ок. 37 или 38 г. - ок. 100 г. - юдейски историк, писал на стгр. език. Роден в Ерусалим в знатно семейство. Участва активно в религиозния и полит. живот на страната. Още на 20-год. възраст става свещеник в храма и Ерусалим. Защитник на еврейската религия и култура и същевременно противник на крайния еврейски национализъм; проримски ориентиран. При избухването на въстанието срещу рим. власт през 64-66 г. е управител на Галилея. Участва в него на страната на въстаниците, а по-късно спасява живота си, като прави предсказание, че Веспасиан ще стане император. След като това се сбъдва, Й. Ф. спечелва в рим. императорски двор привилегировано положение, което запазва и по време на императорите Тит и Домициан. След падането на Ерусалим се установява в Рим, където пише произв. си. Автор на съч. “**Юдейска война**” (Perí tú Iudaikú polému) в 7 кн., публикувано между 75 и 79 г. Написано е главно по спомени и по негови собствени бележки. Ист. труд “**Юдейски древности**” (Iudaiké archaiología) в 20 кн. е

публикуван през 93 или 94 г. Основни извори са Стариет завет* и съч. на Николай*. Историята на Юдея се свързва с историята на Изтока и на Гърция. **“Срещу Апион”** (Prós Apíona) в 2 кн. е апологетично съч., написано в защита на евреите. Автобиографията му има полемичен характер. В нея той се защитава, оспорвайки ролята, която му се отрежда във въстанието срещу римляните. (ЦЛ)

Съч.: *Opera omnia. T. 1-4. Lipsiae: ed. B. Niese, 1887-1895: (LCL, 1926-1965). На бълг.: Юдейската война или Историята на превземането на Йерусалим. Кн. 1. Прев. от първообразното на елински език Никола Лица. Пловдив, 1905.*

К

КАДЪМ (Kádmós) от Милет - VI в. пр. Хр. - стгр. историк, смятан през античността за най-стария от *логографите*. Приписването на К. съч. за основаването на Милет в 4 кн. не е запазено. (РС)

КАЛВ (Cálvus), Гай Лициний - 82 - ок. 47 г. пр. Хр. - рим. писател, син на историка *аналист* Лициний Мацер*. Като оратор е привърженик на *азианизма* и съперничи дори на М. Цицерон*. Поезията му - епиграми, любовна лирика, ямби, епосът **“Йо”** (Ío), носи чертите на *неотеризма*, което го сближава с Гай Валерий Катул*. (АБН).

Съч.: FPL.

КАЛИДИЙ (Calídus), Марк - I в. пр. Хр. - рим. оратор и обществен деятел. Ученик на Аполодор* от Пергам, К. е един от най-забележителните представители на атицизма. Говорел спокойно и умерено, без напрежение и патос. (ИА)

Съч.: ORF.

КАЛИМАХ (Kallímachos) от Кирена, Сев. Африка - 305-240 г. пр. Хр. - стгр, поет и филолог. Започва кариерата си като учител в Елевзин край Александрия. От 270 г. пр. Хр. е на работа в библ. при Музейона в Александрия. Резултат от тази дейност е съставеният от него каталог **“Таблицы”** (Pínakes) в 120 кн., описание на творбите, които се съхраняват в библ. К. написва **“Хронологичен регистър на атинските драматически поети”** (Pínax kai anagraphé tón kata chrónus kai ar' archés génoménon didaskálon), проучване на съч. и езика на Демокрит*, твори с енциклопедичен характер, речник от *глови*. В поетическата си дейност е образец на типично елинистическо отношение към лит. творчество: постоянно експериментира върху размери, стилове и поетически видове. Автор на най-разнообразни поетически творби. Изцяло запазени са 6 *химна* и 64 *епиграми*. От останалото му творчество до нас са достигнали фрагменти и отделни загл. Напълно изгубени са приписваните му трагедии и комедии. Химните му са създавани в различно време и са предназначени за изпълнение пред образована публика, а не за празнични тържества. Между достигналите до нас във фрагменти произв. на К. се открояват съч. **“Причини”** (Aítia) - сб. от повествователни елегии в 4 кн. Отделните сюжети са взети от фолклора или от неизв. или забравени още по негово време автори и са обединени от темата за възникването - авторът обяснява произхода на различни религиозни празници, паметници и култове. **“Къдрицата на Береника”** (Bereníkes bóstrychos), позната ни от лит. превод на Гай Валерий Катул*, първоначално е била отделна лирическа поема, а по-късно е прибавена към кн. 4 на “Причини”. Запазени са и фрагменти от **“Ямби”** (Íamboi) - произн., за което знаем, че е съдържало 13 ямбически стих., представляващи смес от хроника, дидактика, лит. възгледи и критика, сатирични описания и басни.

Творбата несъмнено е повлияла върху създаването и развитието на рим. сатира като жанр от Луцилий* и Хораций*. Лирическите творби на К. са запазени във фрагменти, по-значителен от които е **“За смъртта на Арсиноя”** (Arsínoe). Запазени са 4 фрагмента от епилия **“Хекала”** (Hekále) - творба, създадена като конкретен худ. израз на възгледа на К. за съвременната му епическа форма. Известните героични моменти от преданието за Тезей са послужили за фон на битовото и сантименталното в един не много познат епизод от живота му - гостоприемството, оказано на героя от старицата Хекала. Творбите на К. съдържат много литературнокритични отражения, в които ясно е изразена неговата лит. програма. Той отрича възможността да бъдат създавани големи епически поеми в духа на Омир* и циклическите* поети и защитава кратката поетическа форма, чийто образец открива в дидактичните поеми на Хезиод* и неговите последователи. Чрез Гай Валерий Катул и Проперций* оказва влияние както върху лат., така и върху европейската лит. традиция. (ВВ)

Съч.: *Epigrammata*. - In: *Hell. Epigr.* 2; *Iamboi*. Nupoli: ed. C. Gallavoti. 1946 (*Yales*: ed. Ch. M. Damon, 1950); *Callimachus*. T. 1-2. Oxford: ed. R. Pfeiffer, 1949-1953; *Aetia*. *Iambi*. *Hecate*. *Fragmenta*. LCL: ed. A. Trypanis, 1958.

КАЛИН (Kallínos) от Ефес - VII в. пр. Хр - стгр. елегически поет. Съвременник и свидетел на набезите на северночерноморските племена кимерийци и терийци по малоазийското крайбрежие на Фригия, Лидия и Йония, той пише стих. на военни теми - главно бойни маршове. В тях развива мотива за “сладката смърт за родината” и за “безсмъртието на героите”. Малкото запазени фрагменти от негови елегии се смятат за най-ранните образци на стгр. лирика и показват все още тясната ѝ зависимост от епическата поезия. (НР)

Съч.: *PETF*.

КАЛИСТЕ́Н (Kallisthénēs) от Олинт - IV в. пр. Хр. - стгр. историк. Племенник на Аристотел*. Придружава Александър Велики в походите му из Азия като официален летописец. След конфликт между него и Александър относно проскинезата (падане ничком пред царя) е осъден на смърт през 327 г. пр. Хр. Автор на **“История на Гърция”** (Helleniká), обхващаща периода от Анталкидовия мир {387 г. пр. Хр.) до Фокидската война (346 г. пр. Хр.); **“Делата на Александър”** (Alexándru práxeis) - незавършена ист. монография, която била интересна с географските описания, особено на делтата на р. Нил. Пише и **“Питийски игри”** (Pythiká) - сб. анекдоти за бележити негови съвременници, и произв. “Обиколка с кораб” (Periplus), за която нямаме сведения. От съч. му до нас са достигнали само фрагменти. Традицията му приписва авторството на “Роман* за Александър”. (РН)

Съч.: *FGH 2; Historia Alexandri Magni*. Berlin: ed. W. Kroll, 1926 (1958).

КАЛИСТРА́Т (Kallistratos) – III-IV в. 7 стгр. ретор. Автор на **“Описания на статуи”** (Ekphráseis), които поради сродното съдържание обикновено се прибавят към изданията на ист. съч. “Картини” от Филострат* II. (РС)

КАПЕ́ЛА (Capélla), Марциан - ок. V в. - лат. прозаик. Роден в Картаген. Автор на дидактично съч. - енциклопедия на седемте свободни изкуства, озаглавено **“За сватбата на Меркурий и Филология”** (De nuptiis Mercuri et Philologiae) в 9 кн., написано като *менипова сатира* и посветено на сина му. Първите две кн. представляват поетично-алегорично въведение към решението на боговете за тази сватба и възлизането на Филология на небето в свитата на Добродетелите, Харитите и Музите. По-късно тази алегория става образец за подобни описания. Тематиката на кн. 3-9 е разнообразна: обхванати са различни научни области - граматика, диалектика, реторика, геометрия, аритметика, астрономия и музика. Сведенията, почерпани от

различни източници - съч. на Варон* Реатински, Солин*, Плиний* Стари, Аристид*, Квинтилиан*, Аквила Роман*, не са органично обединени Произв. има подражателен характер и съдържа повърхностна информация, изложена във високопарен реторически стил. Въпреки слабостите си кн. изиграва важна роля за разпространението на античното езическо познание, през Средновековието е използвана като учебно помагало; многократно издавана изцяло или на части, тя е една от най-четените и популярни кн. през тази епоха. (ИГГ)

Съч.: De nuptiis Mercurii et Philologiae. Stuttgart: ed. A. Dick - J. Préaux, 1969.

КАПИТОЛИН, Юлий - вж. Писатели* на историята на императорите.

КАРБОН (Cárbo), Гай Папирий - II в. пр. Хр. - рим. оратор и полит. деятел. Става консул през 120 г. пр. Хр.; привърженик на Гай Гракх* и Тиберий Гракх*. След отправеното към него тежко обвинение (че хвърлял в тъмница неосъждани граждани) се самоубива. К. бил надарен оратор и изключително способен адвокат. Речите му се отличавали с блестящи, оригинални изрази; гласът му - звучен, плавен, проникновен, въздействал силно на слушателите (ЮФ)

Съч.: v. Cicero, Brutus, 104-105.

КАРКИН (Karkínos) - IV в. пр. Хр. - стгр. трагически поет, внук на едноименен трагически поет. На К. се приписват 160 пиеси и 11 победи на театрални състезания. По-голямата част от живота си прекарва в Сиракуза, в двора на тирана Дионисий Млади. Творбите му били сложни и почти неразбираеми. (ВВ)

Съч.: TGF 1.

КАСИАН (Cassiánus), Йоан - ок. 360 г., вер. Малка Скития (сега Добруджа) - 435 г. - лат. християнски писател. Постъпва в манастир във Витлеем (сега Бейт Лахм), в древната област Юдея. По-късно предприема пътуване из Египет, а ок. 415 г. основава два манастира - мъжки и девически - в Масилия (сега Марсилия, Франция). В съч. си **“За организацията на манастирите и лековете за осемте главни порока”** (De institutis coenobiorum ed de octo principalium vitiorum remediis) в 12 кн. описва манастирския живот в Египет и принципите за вътрешно усъвършенстване на монаха. В съч. си **“Беседи”** (Collationes) в 24 кн. използва формата на диалога, за да запознае читателя с христ. аскетика. По молба на папа Лъв I писателят създава съч. в 7 кн., насочено срещу *несторианството*. (ИП)

Съч.: PL 49-50.

КАСИОДОР (Cassiodórus), Флавий Магн Аврелий - ок. 487 г. - ок. 583 г., Виварий - лат. прозаик, приближен на крал Теодорих. Ок. 540 г. основава манастир във Виварий, оттегля се в него и организира събиране и преписване на ръкописи. Автор на **“Хроника”** (Chronica), която съдържа ценен списък на имената на рим. консули до 519 г.; **“Сборник”** (Variae) - официални документи в 12 кн.; **“Трисъставна църковна история”** (Historia ecclesiastica tripartita), съдържаща преводи на откъси от църковните истории на Теодорет*, Созомен* и Сократ до времето на Теодорих, коментари на псалми; **“Допълнение към посланията на апостолите”** (Complexiones in epistolae apostolorum); **“За душата”** (De anima) - съч. на морално-философска тема. С оглед нуждите на духовенството написва **“За изучаване на религиозната литература”** (De institutione divinarum litterarum) и **“За свободните изкуства и науки”** (De artibus ac disciplinis liberalium litterarum), в които дава кратки сведения по граматика, реторика, диалектика, аритметика, музика, геометрия и астрономия, както и **“Правопис”** (De orthographia) - учебно пособие, съдържащо ценни цитати. К. е автор и на **“История на готите”** (Historia Gothica), недостигнала до наши дни. Запазени са фрагменти от **“Рода**

на **Касиодорите**” (Ordo generis Cassiodorum). К. е много популярен през Средновековието. В манастира във Виварий са съхранени голям брой ръкописи - преписи на антични текстове. (АШ)

Съч.: PL 68-70; *Variae Chronica*. - In: MGH 1; *De Orthographia*. - In: Cramm. Lai. 7; *Institutiones*, ed. R. A. B. Mynors, 1937; *De Anima*, ed. J. W. Helporn. - In: *Traditio*, 1960, 39.

КА́ТОН (Cáto), Марк Порции, наречен Цензора - 234 г. пр. Хр., Тускул (близо до сегашния гр. Фраскати) - 149 г. пр. Хр. - рим. писател и виден полит. деятел. Произхожда от незнатен род, но се издига благодарение на качествата и енергията си до най-високите почетни длъжности - *военен трибун* през Втората пуническа война (218-201 г. пр. Хр.) в Сардиния, консул през 195 г. пр. Хр., *цензор* през 184 г. пр. Хр. До края на живота си със своите речи, ангажирани с най-важните полит. проблеми, продължава да бъде една от водещите фигури в сената. Творчеството на К. обхваща области като история, селско стопанство, медицина, реторика, военно дело, правни науки. С най-значителното си произв. **“Начала”** (Origines) в 7 кн., стигнали до нас във фрагменти, той поставя нач. на рим. историография на лат. език. В съч. си описва историята на Рим от неговото основаване до 149 г. пр. Хр. (кн. 1), а също и произхода на различните италиански градове (кн. 2-7), откъдето идва и загл. “Начала”. За разлика от Ений* К. се отнася враждебно към възвеличаването на отделни обществени деятели, премълчава имената им и ги заменя с техните длъжности. К. вмъква в историята действителни речи, предимно свои, което е нов момент в рим. историография. Трактатът му **“Към сина ми Марк”** (Libri ad Marcum filium) съдържа съвети за възпитанието и образованието - своеобразна енциклопедия, обхващаща земеделието, ораторското изкуство, правото и др. Много от тези наставления остават като сентенции и по-късно са събрани от античните автори, а самият трактат е изгубен. Единственото произв. на К., достигнало до наши дни, е трактатът му **“За земеделието”** (De agricultura), основано както на грц. източници, така и на собствен опит. В него авторът възхвалява почтения труд на селянина и същевременно дава практически указания за водене на малко имение, в което домакинството и земеделското стопанство още не са отделени. Съдържанието е наситено с наблюдения и разсъждения върху земеделието, редуващи се с рецепти, молитви и магически заклинания. Запазените фрагменти от речите на К., които той пръв (след Цек*) събира и записва, са над 150 и го характеризират като оратор с архаичен стил. Прилага похватите на италианското фолклорно красноречие, но познава и произв. на грц. ораторско изкуство. Творчеството му става нач. на рим. научна проза, а неговите речи са най-ранният образец на лит. реч в Рим. (ЮФ)

Съч.: *Catonianae poesis reliquiae*. Lipsiae: ed. A. Fleckeisen, 1854; *De agricultura*. Lipsiae: rec. H. Keili, 1884 (ed. A. Mazzarino, 1962); FPR; HRRel; ORF.

КА́ТОН (Cáto), Публий Валерий - I в. пр. Хр. - рим. поет, идеен ръководител на *неотеризма*. Автор на недостигналите до нас поеми **“Лидия”** (Lydia) и **“Диана”** (Diana). Приписва му се и авторството на **“Проклетия”** (Dirae) - вж. “Вергилиев* сборник”. (Фб)

Съч.: PLM 2.

“КАТОНОВИ ДВУСТИШИЯ” (Dísticha Catónis) - лат. сб. от морални максими в стихове в *хекзаметър* и проза, част от които са християнски. Наименуван е така от неизв. автор или съставител в знак на уважение към поученията, които Марк Катон* дава на сина си по практическа етика. Сб. е съставен вер. през III в. Голяма част от християнските поучения са прибавени в края на VI в. Произв. е редактирано отново през VIII в., когато вече са направени различни извадки, съкращения, размествания; някои двустиишия са намалени в едностиишия. Част от сентенциите се приписват на

Марк Катон, без да са автентично негови, а също и стих. **“За музите”** (De Musis) в 11 стиха и **“Епитафия на мимическия актьор Витал”** (Epitaphium Vitalis mimi) в 26 стиха. Моралните максими, отражение на многовековния човешки опит, учат на уважение към познанията, на прилежание в работата, на лоялност към приятелите, на внимание към робите, на съдържаност, на смелост в нещастие и умереност при благополучие, на вярност към християнските догми. В тях се откриват и реминисценции от грц. и рим. оригинали. Езикът им е прост и ясен, както изисква мъдростта, съдържаща се в пословиците. (ННГ)

Съч.: *Calonis philosophi liber. Berlin: rec. F. Hauthal, 1869; Disticha vel Dicta Catonis. Lustrum: ed. L. Bieler, 1957; PLM 3.*

“КАТОНОВИ СЛОВА” (Dicta Catónis) - вж. “Катонови* двустишия”.

КАТУЛ (Catúllus), Гай Валерий - 87 г. пр. Хр., Верона - ок 54 г. пр. Хр. - рим. поет. През 60-те години на I в. пр. Хр. К. се преселва в столицата и там се движи в средите на знатното общество. През 57 г. пр. Хр. заминава за малоазийската област Витиния като член на свитата на *пропретора* Мемий. Завръща се през 56 г. пр. Хр. в Рим. където вер. умира след няколко години. Той е най-изявеният талант в кръга на *неотериците* - негови съвременници. От творчеството му е останал малък сб. от 116 творби, наричани “шеги” според определението, дадено им от самия автор. В зависимост от размера си те се разделят в 3 групи: 1) кратки полиметри - стих. с различна метрична структура - *хендекасилаб*, *холия мб*, *санфическа строфа* и др.; 2) *епилии*, елегии и *епиталамии* в “учен” стил; 3) стих. в *елегически дистихон*. Теми в първата и третата група са интимните преживявания на поета, главно дълбокото му и сериозно чувство, надхвърлящо далеч представите за обикновената любовна връзка, към Клодия - видна римлянка, известна с привлекателността и свободните си нрави, възпята от поета, който я нарича с името Лесбия. Отношенията му с нея може да се проследят във всичките им нюанси: пламенни признания и клетви, опиянение от споделяната любов, възторг от любимата, страдания и проклетия заради неверността ѝ и дълбоко разочарование, довело до мъжествен отказ от връзката. Чувствата на К. се движат между полюсите на любовта и омразата. Значителен дял от стиховете му са посветени на приятелите. Шеговитостта или нежността на тона в отношението към другари и близки минава рязко в хули и ирония към враговете и съперниците. В нападките срещу тях К. е крайно невъздържан, дори циничен (стих. срещу Цезар* и приближения му Мамура). Външният свят и природата са включени като мотиви, доколкото дават начален тласък на емоциите на поета. Тематиката на втората група стих. е митологична Сред тях се открояват *епилиите* **“Сватбата на Пелей и Тетида”** и **“Атис”** (написан в редкия размер *гилиямб*), елегията **“Къдриците на Береника”** (по образец на Калимах*), двата *епиталамия* по образец на Сафо* (стих. 61 и 62), писмо-елегия до Алий за смъртта на брата на К. в Троада. Най-дързък, с най-голяма словесна и метрична свобода е поетът в полиметрите си - един нов лит. вид, който рим. поети по негово време още експериментират. В последната част - *двустишията*, тонът е по-спокоен и по-разсъдителен. Авторът винаги запазва емоционалната близост с читателя. Чувството е сякаш уловено в момента, в който се ражда, а словото, за да го изрази, достига понякога дори до афектни или драстични форми. Лириката на К. внушава живо авторово присъствие и остава най-яркото постижение на рим. л-ра в този жанр. Поетът е популярен и през I-II в., но през късната Античност не е добре познат. В по-ново време, когато лит. вкусове отговарят на интимната му лирика, го ценят високо. (ФБ)

Съч.: *Liber Catulli. Berlin: rec. L. Schwabe, 1886 (BT: ed. W. Eisenhut, 1958); Catulli carmina. BT-Stuttgart: ed. M. Schuster-W. Until 1960 (Berlin: ed. R. Helm, 1971; Leipzig: ed. W. Tilner, 1973). На бълг.: Шега. Прев. Г. Батаклиев. - В: Антологии на световната любовна лирика. С., 1979; Стихове. - В: Звезден венец. Римска поетия.*

Прев. Г. Батаклиев. С., 1987; Стихове. - В; Римска литература. Прев. Г. Батаклиев. С., 1988.

КАТУЛ (Cátulus), Квинт Лутаций - 152-102 г. пр. Хр. - рим. прозаик - оратор, историк мемоарист и обществен деятел. Пише съч. **“За моето консулство и за делата ми”** (De consulatu et de rebus gestis suis). Традицията му приписва и друго съч. – **“Обща история”** (Communis historia) и 4 кн. От него са запазени и две епиграми. (ИЛ)

Съч.: HRRel.

КВАДРИГАРИЙ (Quadrigárius), Квинт Клавдий - I в. пр. Хр. - рим. историк, представител на младата *аналистика*. Неговото съч. **“Анали”** (Annales) или **“Истории”** (Historiae) в 23 кн. обхваща рим. история от превземането на Рим от галите (390 г. пр. Хр.) до диктатурата на Сула* (82-79 г. пр. Хр.). К. си служи със стиловите похвати, присъщи на представителите на *азианското* направление - изложението е реторически украсено, а фактите преувеличени. Произв. му е използвано като извор от Ливий*, по-късно бива забравено, но през II в. сл. Хр. отново предизвиква интерес заради архаичния си език. (ИА)

Съч.: HRRel.

“КВЕРОЛ” (Quérolus) – **“Мърморкото”** - анонимна комедия на лат. език. Написана вер. ок. 400 г. в Галия. Наричат я още и **“Гърне”** (Aulularia) поради сходството ѝ с едноименната комедия от Плавт*. Разработката на темата се различава съществено от интерпретацията у Плавт, но и в диалога, и в метричната техника се чувства силното влияние на Плавт и Теренций*. (ННГ)

Съч.: Querolus. Lipsiae: ed. Pieper, 1875 (Berlin: ed. W. Emrich, 1965).

КВИНТ (Kóintos) - III в. - стгр. епически поет. Роден в Смирна. Създател на епос под наименование **“Следомирови песни”** (Tá met' Hómeron), който запълва празнината и хронологията между събитията в **“Илиада”** и **“Одисея”**. За извор му служат произв. на циклическите* поети, недостигнал до нас наръчник по митология, *схолии* към Омирови произв., поезията на Вергилий* и Овидий*. Сухият му стил се оживява само от многобройните худ. сравнения. Подражава на езика на Омир*. (МС)

Съч.: Quinti Smyrnaei posthometricorum libri XIV. BT: ed. A. Zimmermann, 1891.

КВИНТИЛИАН (Quintiliánus), Марк Фабий - ок. 35 г., Калагурис (сега Калаора, Испания) - 100 г. - Рим. писател, учител по реторика и оратор. Получава образование в Рим при Домиций Афер* и Сервилий Нониан. Реторската школа, която К. открива по време на управлението на имп. Веспасиан (69-79 г.), е първото държавно училище по красноречие, обединило грц. и рим. традиции. Между най-известните му ученици са Плиний* Млади, а вер. и Тацит*. От речите си К. публикува само една под наименование **“В защита на Невий Арпиниан”** (Pro Naevio Arpiniano), която не е запазена. Под неговото име били разпространявани и други речи, чието авторство той не признавал. В трактата **“Върху причините за упадък на красноречието”** (De causis corruptae eloquentiae) авторът прокарва идеята, че упадъкът на красноречието по негово време е свързан както с отказването от стила на М. Цицерон*, когото смятал за образец, така и с лошото обучение в реторските школи. Голямо влияние върху европейската реторика оказват приписваните на К. два сб. **“Декламации”** (Declamationes). В първия сб. подробно са разработени училищни декламации, а във втория - схеми (модел) за декламации, съдържащи напътствия за отделните моменти от речите, чиято тематика е далеч от реалния живот. Най-значителното произв. на К. е **“За обучението на оратора”** (Institutio oratoria) в 12 кн., публикувано през 95-96 г. и посветено на Виктория Марцел (ретор, приятел на К.), чийто син обучавал. Това е най-обширното от известните ни

антични ръководства по реторика, в което са проследени всички етапи в развитието на бъдещия оратор от детството до зрялата възраст. Наред с реториката К. разглежда много въпроси от педагогически характер и разработва проблеми от други области - граматика, лит. история и критика, право, естетика и етика. К. се придържа към грц. образци и традиционното подреждане на материала. В първите две кн. описва детството и началното училищно образование на бъдещия оратор, а в кн. 12 - моралния образ и обществените прояви на идеалния оратор, пред когото К. поставя изискванията за висока нравственост и многостранна образованост. В кн. 2 и 3 коментира същността на реториката и ползата от нея. От кн. 4 до 9 се спира върху подбора и разпределението на материала, привеждането на доказателства и подбирането на примери, логическата основа и външните форми на речта. Лит. образование, необходимо за оратора, е тема на кн. 10, която е оформена като подробен очерк за грц. и рим. л-ра. В кн. 11 К. разглежда външното поведение на оратора, маниерите и похватите при неговото излизане пред публика. Материалът е представен систематично и ясно. Стилът на К. е изграден под влияние на М. Цицерон, но не липсват и ефектите на „новия стил“ (вж. Сенека* Философа). Произв. е ценено от неговите съвременници, а след това забравено. Оказва силно влияние върху някои автори през Средновековието и Ренесанса, особено върху Еразъм Ротердамски и Мартин Лутер. (ИП)

Съч.: *Institutio oratoria. Prag: ed. P. Meister. 1886; M. Fabii Quintiliani Institutionis oratoriae libri XII. ВТ: ed. L. Rademacher - V. Buchheit, 1971. На бълг.: Обучението на оратора. Прев. М. Порталски. С., 1982.*

КЕБЕТ (Kébes) - вер. I в. - автор на диалога **“Картина”** (Pinax) на стгр. език. В произв. със средствата на алегорията са изобразени различни житейски съдби. По-късно диалогът е приписван на Кебет от Тива - ученик на Сократ. Под името на К. се споменават и два недостигнали до нас диалога – **“Дебдомс”** и **“Фриних”**. (РС)

Съч.: *Cebetis tabula. Leipzig: ed. K. Praechter, 1893. На бълг.: Кебет Тивски. Таблицу. Прев. П. Константинов. 1850.*

КЕРКИД (Kerkídas) от Мегалополис - 290-220 г. пр. Хр. - стгр. полит. деятел, поет и философ. Активно участва в полит. събития в Пелопонес през втората половина на III в. пр. Хр. През 226 г. пр. Хр. преговаря с македонския цар Антигон, за да получи помощ за Ахейския съюз срещу посегателствата на Спарта. През 222 г. пр. Хр. участва в битката при Селазия начело на отряд от 1000 свои съграждани. Други свързват името му с падането на тиранията в родния му град и възстановяването на законността там. От творчеството на К. са запазени само кратки фрагменти. Най-известната му творба е **“Мелиамби”** (Melíamboi) - сб. от лирически по форма поеми със сатирично съдържание. Фрагментите дават възможност да открием влиянието на комика Кратет* и киниците Менил* и Бион* от Бористен. (ВВ)

Съч.: *Anth. Lyr. Gr. 3: Coll Alex.; FGH; v. Herodes, Cercidas and the Greek Choliambic Poets. LCL: ed. A. D. Knox 1929.*

КИКЛИЧЕСКИ ПОЕТИ - вж. Циклически* поети.

КИПРИАН (Cypriánus), Тасций Цецилий - след 200 г., Картаген - 14.IX.258 г. - рим. прозаик. Приема християнството през 246 г. и след две години е избран за епископ на Картагенската църковна община. Творчеството на Ц. е подчинено изцяло на дейността му на църковен пропагандатор. Неговите трактати (13 на брой) дават израз на идеите му за църковно единство и християнско великодушие: **“За единството на Вселенската църква”** (De catholicae ecclesiae unitate); **“За падналите”** (De lapsis). Писмата му (81 броя, от които автентични са 65, 249-258 г.) са актуални документи за вътрешноцърковните борби по негово време, за религиозните спорове на автора по

повод схизмата на Фелицисим и Новациан*. Още през Античността творбите му са поставяни наравно с Библията. До Августин* той остава най-четеният християнски писател, оказал влияние върху Комодиан*, Лактанций*, Пруденций*. Под негово име до нас са достигнали и съч. от различни епохи, които не му принадлежат. (ЛЙ)

Съч.: CSEL1-3; PL 4; PL Suppl. 1.

КЛАВДИАН (Claudiánus), Клавдий -ок. 375 г., Александрия - след 404 г. - поет, писал на стргр. и лат. език. През 395 г. живее в Рим, където талантът му осигурява прием в някои знатни семейства. Следващите няколко години прекарва в Медиолаи (сега Милано) като всепризнат пръв поет в двора на имп. Хонорий, чийто главнокомандващ Стилихон (по произход вандал) и съпругата му Серена са негови ревностни покровители. Най-голямото отличие за поета е поставянето на бронзовата му статуя на Траяновия форум. От стиховете му на стргр. език са запазени фрагменти от **“Битката с гигантите”** или **“Гигантомахия”** (Gigantomachia); приписват му се и няколко епиграми в т. нар. “Палатински сборник”. Повечето от творбите му на лат. език са написани по повод актуални полит. събития и за прослава на видни римляни. Те обхващат: 1) *Панегирици* в чест на трите консулства на имп. Хонорий (през 396, 398 и 404 г.); **“За консулството на Стилихон”** (De consulatu Stilichonis, 400 г.) в 3 кн.; **“За войната с Гилдон”** (De bello Gildonico, 398 г.) - за победата на рим. войска срещу Гилдон в Африка: **“За войната с готите”** (De bello Gothico или Gethico; друго име De bello Pollentino) - за победата на Стилихон срещу Аларих при Поленция през 402 г.; **“Панегирик за консулството на братята Аниций Пробий и Аниций Хермогениан Олибрий”** (Panegyricus de consulatu fratrum Anicii Probini et Anicii Hermogeniani Olybrii, 395 г.); **“Панегирик за консулството на Манлий Теодор”** (Panegyricus de consulatu Manlii Theodori, 399 г.); 2) Поеми, съдържащи полит. нападки срещу Руфин и Евтропий, врагове на Стилихон и първенци в двора на Аркадий (брат на имп. Хонорий и владетел на източната част на империята): **“Срещу Руфин”** (In Rufinum, 395 г.) в 2 кн. и **“Срещу Евтропий”** (In Eutropium, 399 г.); 3) Сватбени песни в чест на брака на имп. Хонорий с Мария - дъщерята на Стилихон: **“Епиталамий за сватбата на Хонорий Август”** (Epithalamium de nuptiis Honorii Augusti, 398 г.) и **“Шеговити стихове за сватбата на Хонорий Август”** (Fescennina de nuptiis Honorii Augusti), написани в разнообразни размери. Митологичният епос на К. обхваща освен “Гигантомахия” и **“Грабването на Прозерпина”** (De raptu Proserpinae) в 3 кн., последната останала незавършена; в поемата се долавя неоплатоническо влияние. Между по- малките творби в различни размери изпъкват **“Епиталамий за Паладий и Целерина”** (Epithalamium dictum Palladio et Celerinae), **“Похвала за Серена”** (Laus Serenae) и **“Феникс”** (Phoenix) - *епилий* за митичната птица, подражаван по-късно от Лактанций*. Петте писма в стих съдържат автобиографични данни. В т. нар. **“Идили”** (Eidyllia) описва необичайни животни и природни явления. Подобни са темите на многобройните му епиграми, като само някои засягат лит. живот на времето. В т. нар. **“Прибавка”** (Appendix) са включени още ок. 22 приписвани на К. творби. Поетическото мислене на К. е изградено с понятията и образите на езическата култура и л-ра. Във виртуозния му стих се явяват традиционните митологични фигури, към които по силата на утвърдена поетическа практика се прибавят многобройни персонификации на абстрактни понятия - Справедливост, Снизходителност и др., и дори на географски области, напр. Африка, Галия, Британия. Талантът на К., който с голяма свобода използва целия традиционен арсенал от най-разнообрази и похвати, се проявява с цялата си сила в умението да постигне ярка зрителност (напр. персонификацията на Рим в “Панегирик за консулството на братята Аниций Пробин и Аниций Хермогениан Олибрий”, градините на Венера и “Епиталамий за сватбата на Хонорий Август”) и величав епически ритъм. Смятан е за последния епически поет на езическия Рим. (АБН)

Съч.: *Gramm. Lot. 5, Fan. Lot.: Eidyllia. Epigrammata. Appendix.* - In: *Anth. Lat., PLM 3; Gigantomachia.* Turin: ed. L. Jeep, 1874; *De raptu Proserpinae.* Cambridge: ed. J. B. Hall, 1969; *Opera.* Leipzig: ed. J. B. Hall, 1985. **На българ.:** вж. *Палатинска антология.* Прев. Ст. Гечев. С., 1994.

КЛАВДИЙ (Claúdius), Тиберий К. Нерон Цезар Германик - 1.VIII.10 г. пр. Хр. - 54 г. сл. Хр. - рим. император (41-54 г. сл. Хр), Автор на научни студии върху историята на Рим, също и на изследвания върху историята на етруските в 20 кн. и на Картаген в 8 кн. на стгр. език. Пише автобиографично съч. в 8 кн. и защита на М. Цицерон* срещу нападите на Азиний Гал. К. работи и в областта на филологията, като най-същественото от тази дейност е, че се опитва да въведе в рим. азбука още 3 букви. (ИА)

Съч.: *HRRel.; v. Suet, Claud, 41, 42.*

КЛЕАНТ (Kleánthes) от Асос, Мала Азия - 331-232 г. пр. Хр. - стгр. философ и поет, представител на Старата стоа. Произхожда от низините на свободните граждани (известно време е боксьор и през целия си живот се занимава с тежък физически труд. за да изкарва прехраната си). Ученик на Зенон* от Китион, след когото оглавява Стоата от 263 до 232 г. пр. Хр. Отличителна черта на неговото творчество е по-подробното разработване на етическата тематика, което личи от запазените загл. и фрагменти от съч. му. Занимава се и с филос. въпроси, на които били посветени незапазените трактати **“За поета”**, **“За дарованието”**, **“За изреченията”**, **“За обратите на речта”**. Пише и учебник по ораторско изкуство. До нас е достигнал **“Химн към Зевс”** (Hýmpos eis tón Día), който е на филос. тема. В молитвата към Зевс - носител на реда в света, на разумното и творческото начало, К. моли опрощение за тези, които не осъзнават мощта на бога. (АЙВ-К)

Съч.: *SVF 1.*

КЛИМЕНТ (Klémens) от Александрия - ок. 150 - ок. 215 г. - християнски апологет и философ, писал на стгр. език. Получава началното си образование в Атина. След това учи в Александрия, в богословската школа, основана от Пантен, когото наследява след смъртта му (ок. 200 г.). Тази школа пропагандира християнската вяра сред образованите среди. По време на гоненията при имп. Септимий Север К. напуска Александрия. Много от произв. му са изгубени. Почти изцяло са запазени само съч.: **“Увещание”** (Protreptikós), насърчаващо колебаещия се езичник да приеме християнската вяра; **“Наставник”** (Paidagogós) - подготвя за християнския морал онзи, който е решил да възприеме християнската вяра; **“Антология”** (т. нар. Stromataís) - разкрива на убедения в християнството висшето християнско знание. В произв. си К. за пръв път поставя проблемите за съотношението между вярата и знанието, богословието и философията. Учението му не е систематично. Съч. имат дидактична и полемична насоченост. Съдържат сведения за всекидневния живот и много цитати от антични автори. Езикът е достъпен и ясен. (ЦЛ)

Съч.: *Opera. T. 1-4.* - In: *GChS 12, 15, 17, 39; PG 8-9.*

КОЛУТ (Kó[l]uthos) – V-VI в. - стгр. епически поет. Роден в Ликопол, Египет. Автор на няколко поетически творби (**“Калидонски песни”**, **“Персийски песни”** и др.), които не са запазени. Приписва му се и епическата поема **“Отвлечането на Елена”** (Harpagé Helénes) в 394 *хекзаметъра*. Стилът и строежът на стиховете му са повлияни от Нон*. Използва готови фрази както от Нон (пасажа за Хиацинт), така и от Омир*. В описанията се чувства и влиянието на елинистическата *буколическа* поезия (МС)

Съч.: *Rape of Helen. LCL: ed. A. W. Mair, 1928; L'enlevement d'Heléne, texte établi et trad. par Pierre Orsini. Paris, 1972.*

КОМОДИАН (Commodianus) - рим. християнски поет. Животът и лит. му дейност не са точно установени по време и място (вер. III, IV или V в.; в гр. Газа, Сирия, в Галия или в Африка). Автор на **“Наставления”** (Instructiones) - 80 кратки стих. в акrostих, и **“Апологетика”** (Carmen apologeticum) - изложение на християнското учение в метрична форма. Стиховете са написани на простонароден лат. език в неправилен хекзаметър. (ННГ)

Съч.: *Commodiani carmine. Lipsiae: rec. F. Ludwig, 1877; PL 5; CSEL 15.*

КОНОН (Kónon) - I в. пр. Хр. - I в. сл. Хр. - стгр. митограф. Автор на сбирка под наименование **“Разкази”** (Diegéseis), в която са разработени 50 митологични фабули. До нас е достигнала част от сбирката. Вер. К. е използвал недостигнали до нас справочници по митология. Съч. е предназначено за четене от широка публика. Поради редките източници, които включва, съч. е ценен извор за вярванията по бълг. земи от тракийско време. (ББ).

Съч.: *Diegesis. Grehwald: ed U. Höfer, 1890; v. Bibliotheca Photii T. 3, ed. R. Henry, 1961; FGH 1.*

КОРАКС (Kórax) от Сиракуза - V в. пр. Хр. - стгр. ретор. Учител на Тизий, заедно с когото стават автори на един от първите учебници по красноречие. Двамата се занимават главно със съдебно ораторство. Утвърждават подразделянето на речите на части. Главната им заслуга е основаването на теорията за правдоподобие (eikós), според която ораторът трябвало да предпочита правдоподобните пред действителните положения. Това е първият опит за теоретична трактовка на въпроса за отношението на словесното творчество към реалната действителност. Сведенията ни за дейността на К. и Тизий са от косвени източници. (ДМ).

КОРВИН (Corvinus), Марк Валерий Месала - 64 г. пр. Хр. - 8 г. сл. Хр. - рим. полит. деятел и покровител на лит. таланти, между които е Тибул*. Създава лит. кръг, в който влизат Овидий*, Тибул и др. През младите си години превежда и пише на стгр. език и проза, и поезия. По-късно се занимава с изследвания върху рим. старини и лат. граматика. Ораторската му реч притежавала блясък и мекота, съчетани с най-голяма грижа за чистотата на лат. език. (ФБ)

Съч.: *ORF.*

КОРД (Córdus). Авъл Кремуций - I в. - рим. историк. Автор на съч. **“Анали”** (Annales), в което описва вътрешните борби след убийството на Цезар* и събитията от времето на имп. Август*. Поради републиканските си убеждения е съден от сената, а съч. му е изгорено. Един екземпляр от него бил спасен и издаден по-късно, но до нас са достигнали само фрагменти. (ИА)

Съч.: *HRRel.*

КОРИНА (Kórinna) от Танагра, Беотия – VI-V в. пр. Хр. - стгр. поетеса, съвременничка на Пиндар*. Представителка на Беотийската лирическа школа. За живота ѝ има оскъдни сведения - напр. че побеждава Пиндар в поетическо състезание. Достигналите до нас загл. **“Беот”** (Boiotós), **“Седемте срещу Тива”** (Heptá epí Thébais), **“Еунимия”** (Euonymíai), **“Иолай”** (Íolaos), **“Завръщането на Орион”** (Katáplous) показват, че твори главно върху основата на местни сказания. Това потвърждават и запазените по-големи фрагменти от две поеми. Едната представлява песенно състезание между боговете от планините на музите Китерон и Хеликон, което се приема за намек за съперничеството между школите на К. и Хезиод*. Втората поема предава предсказанията на Акрефей за съдбата на дъщерите на Азоп. На К. се приписва и

хоровият химн **“Орест”** (Oréostas). К. пише на родния си диалект, примесен на места с еолийски и форми от езика на Омир*. (НР)

Съч.: Anth. Lyr. Gr. 1.

КОРИП (Coríppus), Флавий Кресконий - VI в. - рим. поет. Роден в Африка, прекарва живота си в Константинопол, където заема важни длъжности в императорския двор. Автор на ист. поеми **“Йоанида”** (Iohanneis) в 8 песни, прославяща подвизите на пълководеца Йоан Троглит, и **“За славата на Юстин”** (De laudibus Iustini) - хвалебствие на имп. Юстин II, управлявал от 565 до 578 г. (ННГ)

Съч.: Iohanneis et De laudibus Iustini. Mailand: ed. R Mazzuchelli, 1820; MCH 3.

КОРНИФИЦИЙ (Cornificius), Квинт - I в. пр. Хр. - рим. поет неотеерик. Автор на любовни стихове и епиграми. (фБ)

Съч.: v. Macrobius, Saturnalia, 6, 4, 12; 6, 5. 13; Gramm. Lat. 5.

КОРНУТ (Cornútus), Луций Аней - I в. - учител по реторика и философия в Рим. Роден в Лепсис, Сев. Африка. Сред учениците му са поетите Лукан* и Персий*, чиито стихове К. издава заедно с поета Цезий Бас. Изпратен е в изгнание ок. 65 г., но вер. след смъртта на имп. Нерон* се завръща в Рим. Автор на съч. по граматика - напр. **“За произношението, или Правопис”** (De enuntiatione vel Orthographia); по реторика - напр. **“За фигурите на мисълта”** (De figuris sententiarum); по философия - написани на стгр. език. Запазено е едно кратко изложение върху стгр. митове, разгледани от позициите на философите стоици, под загл. **“За природата на боговете”** (Perí tés tón théon phýseos). (АЙ-Н)

Съч.: Cornuti theohgiae graecae compendium. Lipsiae; rec. C. Lang, 1881.

КОРОНАТ (Coronatus) - VI в. - рим. поет и граматик. Автор на няколко стих., едно от които е Вергилиев *центон*, и на едно граматическо съч., посветено на Луксорий*. (ИП)

Съч.: Anth. Lat.

КРАС (Crássus), Луций Лициний - 140-91 г. пр. Хр. - рим. оратор, ученик на Антипатер*. Речите му се отличавали с ясно и отчетливо изложение и със сериозен тон, разчупван от остроумия. Стремил се да говори едновременно и кратко, и красиво, с умерени жестикулации, които будели възхищение у слушателите. От речите му била публикувана малка част. (ИА)

Съч.: ORF.

КРАС (Crássus), Ниний – II-I в. пр. Хр. - рим. преводач на **“Илиада”** от Омир*. От малкото достигнали до нас фрагменти не може да се преценят качествата на лат. текст. (АБН)

Съч.: FPR.

КРАТЕТ (Krátēs) - V в. пр. Хр. - атински комедиограф, представител на старата *атическа комедия*. Отначало се появява на сцената като актьор в пиесите на Кратин*. От общо 3 победи на театрални състезания първата спечелва през 449 г. пр. Хр. От произв. му до нас са достигнали фрагменти н 6 загл. По тях и по сведенията на Аристотел* за К. се приема, че той е един от създателите на атическата комедия, тъй като пръв надхвърля пасквила срещу конкретната личност и утвърждава в творбите си последователно развиващо се действие. Приписва му се създаването на първия комедиен образ на пияница. (ВВ)

Съч.: CAF 1.

КРА́ТЕТ (Krátēs) от Малос, Киликия - II в. пр. Хр. - стгр. философ стоик и филолог. Учител на Панетий*. Оглавява Пергамската филол. школа, чиито принципи на лит. екзегеза са повлияни от схващанията на философите стоици и съществено се различават от принципите на александрийските филолози. К. продължава установеното в *Стоата* след Зенон* от Китион алегорично тълкуване на Омир*. Занимава се с тексткритика на Омировите поеми и по-специално с проблемите на цитираните от него географски сведения. Като привърженик на принципа на т. нар. аномалия (вж. Хризип*), се противопоставя на александрийските филолози и в областта на езиковата теория. К. съставя каталозите в Пергамската библиотекa. Известно ни е негово съч. за атическия диалект. От произв. му са запазени фрагменти. (МС)

Съч.: Sphairopoia. München: ed. H. J. Mette, 1936.

КРАТИН (Cratínos) - 520-420 г. пр. Хр. - атински комедиограф. Признат през Античността за един от тримата майстори на старата *атическа комедия* (вж. Евполид* и Аристофан*). Започнал да поставя пиесите си ок. 453 г. пр. Хр., той получава за **“Бутилката”** (Pytíne) своята последна, 9-а поред награда, побеждавайки Аристофан, който участва с пиесата *“Облаци”*. До нас са достигнали 27 загл. и 460 фрагмента на произв. от К., както и съдържанието на една от пиесите му **“Дноисалександър”** (Dionysaléxandros), които разкриват несъмнена приемственост и сходство с комедията на Епихарм*. Особено характерна за творчеството му е полит. насоченост, която се открива и в неговите митологични пародии. Сатирата е неприкрита, силните на деня, между които твърде често е и самият Перикъл, са назовани поименно. Единствено в **“Одисеевци”** (Odysseís) липсва полит. злободневност. С това произв. К. изпреварва творбите на представителите на средната атическа комедия. Аристофан говори с възторг за *“неистовия му език”*, а други го хвалят за остроумието и изобретателността му. (ВВ)

Съч.: CAF 1.

КРАТИП (Krátippos) от Атина - ок. V в. пр. Хр. - стгр. историк, съвременник на Тукидид*. Ист. му съч. не е достигнало до нас. Дионисий* от Халикарнас съобщава, че К. е описал събития, пропуснати или неспоменати от Тукидид. Плутарх* потвърждава това свидетелство, но на друго място споменава, че К. продължил *“История”* на Тукидид, като стигнал до момента на възстановяването на атинската морска мощ от Конон (394 г. пр. Хр.). Някои изследователи отъждествяват К. с неизв. автор на *“Гръцка история”* от Оксиринхския папирус. (АЙВ-К)

Съч.: FGH 2.

КРИНАГО́Р (Krinagóras) от Митилена - I в. пр. Хр. - стгр. епиграмист. На два пъти участва в грц. пратеничество в Рим - през 45 г. пр. Хр. при Цезар* и през 26-25 г. пр. Хр. при Август*. Пише епиграми, повечето от които са насочени срещу събития и личности от неговата съвременност. Някои от произв. са близки по стил до стиховете на Леонид*.

(ДМ)

Съч.: Krinagorae; Mytilenaei epigrammata. s.l.: ed. M. Rubensohn, 1888; Anth. Gr. 2.

КРИТИЙ (Kritías) от Атина - ок. 460-403 г. пр. Хр. - стгр. поет и *софист*. Произхожда от знатно атинско семейство, намиращо се в родство с философа Платон* и с Андокид*; К. е включен като действащо лице в диалозите *“Тимей”* и *“Критий”* от Платон. Противник на демокрацията и привърженик на Спарта, след поражението на Атина в Пелопонеската война през 404 г. пр. Хр. застава начело на олигархическото правителство на т. нар. 30 тирани. Загива в битка срещу демократическите сили при

Мунихия през 403 г. пр. Хр. Автор на елегии и поеми в *хекзаметър*, предвестници на интелектуалната елинистическа поезия. Пише и драми, някои от които били смесвани с драмите на Еврипид*. В един запазен дълъг фрагмент от *сатирната драма* “Сизиф” (Sísyphos) К. дава рационалистично обяснение на религията като опора на закона. Автор и на прозаичните съч. “Държавни устройства” (Politeíai), “Афоризми” (Aphorismoí) и “Беседи” (Homilíai), които вер. са едни от първите диалози с герой Сократ. Някои изследователи приписват на К. речта на Херод Атик* „За държавното устройство”. (ДМ)

Съч.: FVors. 2; TGF 1

КСАНТ (Xánthos) от Лидия – VI-V в. пр. Хр. - стгр. логограф. Според Ефор* е по-стар съвременник на Херодот*. Съч. му “История на Лидия” (Lydiaká) в 4 кн. е използвано от Херодот и от историците на елинизма (вж. Николай*). Запазени са малко на брой фрагменти. (РС)

Съч.: FGH 1.

КСЕНО́КЪЛ (Xenoklés) - V в. пр. Хр. - стгр. трагически поет, син на Каркин*. Преселва се от Акрагант в Атина. През 415 г. пр. Хр. К. побеждава на театрално състезание Еврипид* с тетралогията си “Едип” (Oidípus), “Ликаон” (Lykáon), “Вакханки” (Bákchai), “Атамант” (Athámas), известна ни само по загл. (РС).

КСЕНОФ́АН (Xenophánes) от Колофон - VI-V в. пр. Хр. - стгр. поет и философ. От запазен фрагмент на негово произв. се разбира, че на 25-год. възраст (вер. при персийското нашествие през 545 г. пр. Хр.) напуска родината си и че живее над 67 г. Заселва се в Сицилия - отначало в Занкла, после в Катана (сега Катания) и накрая в Сиракуза при тирана Хиерон. Има сведения, че учи в Елея, а според философа Платон* К. е основател на Еленската филос. школа (вж. Парменид*). Автор на епически поеми за основаването на Колофон и колонизацията на Елея, недостигнали до нас. Известно е, че пише ямби, елегии, също и сатири в *хекзаметър*, между които най-известно е произв. “Сили” (Sílloi). От запазените фрагменти на негови творби личат филос. характер на поезията му и влиянието на някои питагорейски схващания. К. критикува Омир*, Хезиод* (вж. Зоил*) и традиционното тълкуване на митологията. (НР)

Съч.: FVors 1.

КСЕНОФ́ОНТ (Xenophón) от Атина - вер. 430-354 г пр. Хр. - стгр. историк. Аристократ по произход; на младини е един от учениците на Сократ. Противник на атинската демокрация и поклонник на Спарта и олигархията. През 401 г. пр. Хр., когато в Атина е възстановена демокрацията, се включва в похода на Кир Млади срещу Артаксеркс. През 396 г. пр. Хр. К. придружава спартанския цар Агезилай по време на военните действия в Мала Азия, след което участва в битката край Коронея (394 г. пр. Хр.) на страната на Спарта срещу отечеството си. Осъден от атиняните на изгнание, живее в имение ок. Скилунт (близо до Олимпия). Там написва повечето от съч. си. През 370 г. пр. Хр. тиванците завладяват областта и К. е принуден да се засели в Коринт, където по-късно умира. Запазените му произв са: 1) От ист. съч. - 1. 1. “Анабазис” (Anábasis) в 7 кн. - ист. монография за похода на 10 000 грц. наемници начело с Кир Млади към вътрешността на персийската държава и изпълненото с опасности оттегляне до Черно море. Живо са предадени събитията по време на похода и наблюденията на автора върху страни, население, обичаи. За историята на бълг. земи интерес представляват описаните взаимоотношения на грц. наемници с тракийския владетел Севт II. 1. 2. “Гръцка история” (Helleniká) в 7 кн. е замислена като продължение на съч. “История на Пелопонеската война” от Тукидид* и е единственото цялостно запазено изложение на събитията от 411 г. пр. Хр. до битката край Мантинея (362 г. пр.

Хр.). Въпреки че подражава на обективността на Тукидид, К. не успява да достигне неговата дълбочина и безпристрастност. Проспартански настроен, пропуска редица известни факти (напр. образуването на Втория атински морски съюз), за да изтъкне на преден план с други, по-незначителни моменти ролята на Спарта в грц. свят. 2) От полит. съч. - 2. 1. **“Агезилай”** (Agesílaos) - възхвала на спартанския цар, тясно свързана с “Гръцка история”. Написана наскоро след смъртта на царя (360 г. пр. Хр.), възвеличава неговите полит. цели и качествата му на пълководец. 2.2. **“Възпитанието на Кир”** (Kýru paideía) в 8 кн. - произв. е под формата на роман; К. си служи прекалено свободно с ист. факти, пресъздавайки живота и делата на Кир Стари, основателя на персийската държава, като развива своите възгледи за идеалния владетел. Самото загл. подсказва и основния замисъл на произв. - успехите на монарха се дължат на правилното възпитание. 2. 3. **“Спартанското държавно устройство”** (Lakedaimoníon politeía) - авторът описва съществуващия в Спарта държавен ред, опиращ се на създадените от митичния законодател Ликург институции. 2. 4. **“Атинското държавно устройство”** (Athenáion politeía) - произв., важно като свидетелство за ранната атическа проза и за полит. борби в Атина (авторството на К. не е съвсем сигурно). 2. 5. **“Хиерон”** (Hierón) - разговор на поета Симонид със сиракузкия тиран Хиерон I за преимуществата и негодите в живота на владетеля и средствата, чрез които той би могъл да направи страната си благоденстваща. 3) От т. вар. сократически произв. - 3. 1. **“Спомени за Сократ”** (Aromnemeuímata Sokrátus) в 4 кн. - основното съч. на К. за Сократ, състоящо се от две обособени, неравни части - отхвърляне на обвиненията срещу философа и запознаване с неговото учение и диалектически метод, при което авторът се стреми да допълни и поправи онова, което другите съобщават за Сократ. 3. 2. **“Пир”** (Sympósiōn) - вер. е замислено като отговор на едноименното съч. на философа Платон* с цел да се даде вярна характеристика на личността на Сократ. Участниците водят поредица от беседи за справедливостта, красотата, любовта, поезията, богатството, бедността. 3.3. В **“Апология на Сократ”** (Sokrátus apología), както и в останалите “Апологии”, написани от други автори след смъртта на Сократ, К. цели да оправдае философа и да отхвърли повдигнатите срещу него обвинения, предизвикали процеса и смъртта му през 394 г. пр. Хр., 3.4. **“За стопанството”** (Oikonomikós) не би могло да се разглежда като строго ист. свидетелство за Сократ. Съветите за рационално управление на извънградското имение звучат странно, отправени от философа, който рядко напускал града. Към творчеството на К. традицията причислява и няколко “Писма на Сократ и привържениците му”, чието създаване се отнася към императорската епоха. 4) От дидактическите съч. - 4.1. **“Държавните доходи или средствата за тяхното увеличение”** (Póroi e perí prosódon) - рядко по характер съч. през Античността, съдържащо предложения на автора за финансова реформа в Атина. 4. 2. В **“Ездаческото изкуство”** (Perí hippikés) и **“Задължението на командващия конницата”** (Hipparchikós) се дават практически съвети за купуването и обучаването на коне и за въоръжаването на конника. Авторството на **“За лова”** (Kunegetikós) не е сигурно През Античността произв. му са много популярни. В Рим е високо ценен (Цезар*, М. Цицерон*), а *реторите* и *филолозите* виждат в него главния представител на простия и непринуден стил. Съч. му служат като образец за подражание на *атицистите* (Дион* от Пруса, Елий Аристид*, Павзаний*, Ариан*). (РС)

Съч.: Xenophontis opera omnia. Т. 1-5. Oxonii: rec. E. C. Marchant, 1962. **На бълг.:** Възпоминания (за Сократа). Прев. Г. Кръстев. Буда, 1837; Учение за стопанството. Прев. Г. Кацаров. - В: Училищен преглед, 1908. кн. 8: Киропедия, или Възпитанието на Кира, Кн. 1. Прев. от стгр. Д. Карадимчев. С., 1939; Анабазис. Кн. 1. Прев. от стгр. М. Молчанов. С., 1941; Анабазис. Прев. от стгр. М. Мирчев. С., 1942; Исторически съчинения (Анабазис и Гръцка история). Прев. М. Мирчев и Р. Стефанов. С., 1984; Сократически съчинения. Прев. Р. Стефанов. С., 1985.

КСЕНОФОНТ (Xenophón) от Ефес - вер. II в. - стгр. прозаик. Не са известни данни за живота му. Автор на любовно-приключенския роман **“Ефеска повест за Антия и Аброком”** (Tá káta Anthían kaí Abrokómen Ephesiaká). Сюжетът е в традицията на жанра. Главните герои Антия и Аброком веднага след сватбата си потеглят на път от Ефес, преживяват много преमेждия (пиратско нападение, раздяла, попадане в робство), и накрая се намират отново и се връщат в Ефес. В композицията са включени много странични епизоди. Езикът е издържан в традицията на класическия атически диалект. (РН)

Съч.: *Ephesiacorum libri V de amoribus Anthiae et Abrocomae*, ВТ: *rec. A. P. Paranikolau*, 1973. **На бълг.:** *Аброком и Антия*. Прев. А. Кънева. - В: *Три антични романа*. С., 1987.

КТЕЗИЙ (Ktesías) от о. Книд - 445-399 г. пр. Хр. - стгр. прозаик. Бил е лекар в персийския двор, съпровождал Артаксеркс II в битката през 401 г. пр. Хр. край Кунакса в Месопотамия. Автор на следните произв.: **“Описание на Земята”** (Ges periégesis), **“История на Индия”** (Indiká), **“История на Персия”** (Persiká) в 23 кн. Произв. му не са ист. достоверни. Той се славел като разказвач на интересни и любопитни истории. От съч. му до нас са достигнали фрагменти. (РН)

Съч.: FGH 3.

КУРИОН (Cúrio), Гай Скрибоний - I в. пр. Хр. - рим. оратор-атицист и обществен деятел. Автор на памфлет срещу Цезар*, написан като диалог. (НА)

Съч.: ORF.

“КЪМ ХЕРЕНИЙ” (Ad Herénnum) - анонимен учебник по реторика от I в. пр. Хр., в който за пръв път е представена рим. реторика. Дълго време е приписван на Кориифиций*; до нас достига заедно с реторическите произв. на М. Цицерон*. Съч. разглежда частите на реториката, видовете речи, качествата на оратора. Много места са сходни със съч. от ранните години на М. Цицерон **“За откриване на темата”** - очевидно е използван един и същ източник. През Средновековието учебникът често е използван и допълван с откъси от други източници. (ИЛ)

Съч.: *Ad Herennium*. ВТ: *ed. F. Marx*, 1964.

Л

ЛАБЕРИЙ (Labérius), Децим Юний - 107 или 106 г. пр. Хр. - 43 г. пр. Хр. - рим. поет. Автор на мимове. Запазени са загл. на 44 от тях - свидетелства, че Л. разработва теми от рим. всекидневие: **“Авгурът”** (Augur), **“Бояджията”** (Colorator), **“Тепавичарят”** (Fullo), **“Овенът”** (Aries), **“Гърнето”** (Aulularia), **“Празникът на Сатурн”** (Saturnalia), **“Сестрите”** (Sorores) и т. н. Раздразнен от злословията на поета по негов адрес, Цезар* го задължава да участва в един свой мим - акт, означаващ декласиране на свободен рим. гражданин, какъвто е произхождащият от коннишкото съсловие Л. След края на представлението Цезар му подарява златен пръстен и 500 000 сестерции, което означава връщане на ранга и имуществото. Тези свои преживявания Л. описва в стихове, които са запазени. (ФБ)

Съч.: PRV.

ЛАБИЕН (Labiénus). Тит - I в. пр. Хр. - I в. от Хр. - рим. *ретор*, декламатор и историк. След много трудности спечелва признание за таланта си, но не и благоразположението на съвременниците си. Спрямо него сенатът за пръв път налага наказанието изгаряне на съч. - унищожени са ист. му съч.; Л. не може да понесе този удар и се самоубива. Той владее съвършено стила на старото красноречие и живата сила на новото. Бичува яростно недостатъците на отделни хора и различни съсловия, заради което го наричат Бесния. (ФБ)

Съч.: v. Sen. Rhet., Contr. 10, praef.

ЛАКТАНЦИЙ (Lactantius), Луций Цецилий Фирмиан - ок. 240 г., Сев. Африка - ок. 320 г. - рим. християнски поет. Преподавател по теория на красноречието в Никомедия, където приема християнската религия. Възпитател на Крисп - сина на имп. Константин Велики. Л. е автор на много произв. с различна тематика. Запазени са обаче само стих. на християнски теми: **“За творчеството Божие”** (De opificio Dei, 303-304 г.) - изложение на християнския догмат за създаването на човека; **“Божествени наставления”** (Divinae institutiones, 304-313 г.) - апология на християнството; **“За гнева Божи”** (De ira Dei, вер. 314 г.) - утвърждава, че Бог е не само милостив, но и справедлив; **“За гибелта на гонителите”** (De mortibus persecutorum, 314 г.) - памфлет срещу враговете на християните. На Л. се приписва и малката поема **“Феникс”** (Phoenix) в 85 *елегически дистихона*, посветена на приказната източна птица, която се самоизгаря, за да се възвърне към живота чрез смъртта. При разработването на темата са съчетани езически и християнски идеи. Като защитник на новата религия Л. показва разбиране на основните ѝ принципи, но не и филос. познания. Постига убедителност благодарение на изискания си стил, заради който през Ренесанса е уважаван и ценен като “християнски Цицерон”. (ННГ)

Съч.: PL 6-7; CSEL 19.

ЛАМПРИДИЙ (Lamprídus) - V в. - рим. прозаик, оратор и поет. Учител по реторика в Бурдигала (сега Бордо, Франция). Л. пише речи, предназначени за учебни декламации в стила на М. Цицерон*, и епиграми с шеговит характер. Често имитира стихове на Хораций* и Вергилий*. Творбите му не са запазени. (ЛЙ)

Съч.: v. Sidonii Apollinaris Epistulae 8, 11, 3.

ЛАМПРИДИЙ, Елий - вж. Писатели* на историята на императорите.

ЛАНУВИН (Lanuvínus). Лусций - III-II в. пр. Хр. - рим. комедиограф. Автор на *палиати*, лит. противник на Теренций*. Следва много точно своя грц. образец Менандър*. Известни са имената на две комедии на Л. – **“Призракът”** (Phasma) и **“Съкровището”** (Thesaurus). В дидактичните стих. на Седигит* той заема 9-о място. Въпреки че в творчеството на Л. липсва въображение, той бил ценен като добър познавач на грц. поезия. (ЮФ)

Съч.: CRF.

ЛАС (Lásos) от Хермиона - VI в. пр. Хр. - стгр. лирически поет. Съвременник на Ибик*, вер. учител на Пиндар*. Живее и твори в Атина в двора на Хипарх - един от синовете на тирана Пизистрат Пише *химни* и дитирамби, с което съперничи на Симокид*. Според някои източници е автор на първото теоретично съч. по музика. От произв. му до нас са достигнали отделни фрагменти. (НР)

Съч.: PMG.

“ЛАТИНСКА АНТОЛОГИЯ” (Anthología Latina) - сб. от лат. стих., чиято основа е записаната през VII в. „Салмазианска сбирка” (Codex Salmasianus), наречена по

фамилията на откривателя си Клод Сомез (в лат. версия името е Клавдий Салмазий). Л. а. е непълно копие на обширния сб. от стих., създаден в Африка при двора на вандалските крале в нач. на VI в. вер. под загл. **“Книги с епиграми”** (Libri epigrammaton). Първоначално Сб. е съдържал 24 кн., но в “Салмазианска сбирка” липсват кн. 1-5. Включени са стихове главно на африкански поети от V и VI в., но има и по-стари произв. от лат. автори. Съставителят на сб. е неизв. Жанровото разнообразие е голямо: малки епиграми, големи лирически стих. в поеми. Съдържанието на голяма част от тях е традиционно: стих. по повод някакъв случай (сватба, годеж, обществени събития и др.) и разработки на митологични и любовни теми. Само отделни мотиви в произв. характеризират епохата - епиграми за унищожаването на древни храмове и библиотеки и стих., в което е отразен култът към Слънцето. Л. а. носи характерните черти на късната антична поезия - упадък на самостоятелния творчески дух, но забележително майсторство в използването на класическото наследство, разнообразни стихотворни стъпки и поетически игри. Между известните поети, включени в Л. а., са: Авит*, Коронат*, Флавий Феликс*, Флорентин*, Луксорий* и Симфозий*. Сб. Л. а. играе важна роля в развитието на средновековната лат. поезия. (ИП)

Съч.: *Anthologia vett. lat. epigrammatum et poematum sive catalecta poetarum latinorum ex marmoribus et monumentis inscr. et codd. msc. eruta. Amstelodami: ed. P. Burman. 1759; Anthologia Latino sive poesis latinae supplementum (carmina in codicibus scripta). Leipzig: ed H. Meyer, 1835 (rec. A. Riese, 1869).*

“ЛАТИНСКА ИЛИАДА” (Ílias Latína) - съкратено издание на “Илиада” на лат. език в 1070 *хекзаметъра*, съставено вер. от поета Бебий Италик през I в. Първите 8 хекзаметъра образуват в акростих името Италик (Italicus), а последните 8 – думата “написа” (scripsit), Затова някои изследователи я приписват на Силий Италик*. Значителната преработка на материала, промените и допълненията сочат, че авторът се е стремил не само да преразкаже поемата, а по свой начин да тълкува някои моменти от нея. Необичайният вариант напр. на легендата за Хектор и Аякс (в Л. и. те се разделят в мир, тъй като става известно, че са роднини) показва, че освен Омирови творби поетът е използвал митографски извори за легендите от Троянския цикъл. Реторично-поетичният маниер на изложение е характерен за края на I в., а езикът на проичв. е силно повлиян от Вергилий* и Овидий*. (АЙ-Н)

Съч.: PLM 3-7.

ЛАТИНСКИ ПАНЕГИРИЦИ (Panegyrici Latíni) - сб. от 12 панегирици към различни императори, повечето от III и IV в. Сб. съдържа следните речи: 1) на Плиний* Млади към Траян*, произнесена през 100 г.; 2) и 3) - на анонимен автор към Максимиан - едната произнесена на 21. IV. 289 г., в деня на празника по случай основаването на Рим, другата - на рождения ден на императора; 4) на Евмений* към Констанций Хлор по случай възстановяването на у-щата в Августодун (сега Отюн, Франция) през 297 г.; 5) на анонимен автор към Констанций Хлор; 6) на анонимен автор към Максимиан и Константин Велики; 7) и 8) на анонимен автор към Константин Велики; 9) на анонимен автор към Константин Велики по случай победата му над Максенций, вер. през 313 г.; 10) на Назарий към Константин Велики, произнесена през 321 г.; 11) на Клавдий Мамертин към Юлиан*. произнесена през 362 г.; 12) на Дрепаний* към Теодосий, произнесена през 389 г. (АБН)

Съч.: Panegyrici Latini. Leipzig: ed E. Baehrens, 1874 (ed. E. Gallatierri, 1949).

ЛАТРОН (Látro), Марк Порций - I в. пр. Хр., Испания - I в. сл. Хр. - рим. *ретор* и декламатор, съвременник и приятел на Сенека* Ретора. Античната традиция го причислява към т. нар. Първа реторска четворка (вж. Галион*). Притежавал забележителна памет и работоспособност, добре познавал ист. извори, но не се грижел

за начина на произнасянето на речите си. Негови ревностни слушатели и почитатели били Овидий* и Флор*. (ФБ)

Съч.: v. Sen. Rhet., Contr. 1, praef. 13-18, 20-24.

ЛЕВИЙ (Laévius) - II-I в. пр. Хр. - рим. поет. Автор на **“Любовни шеги”** (Erotopaegnon) в 6 кн. и **“Полиметри”** (Polymetra) - вер. наречени така поради разнообразието на стихотворните размери. Възможно е обаче да става въпрос за едно и също произв. с две различни загл. Последовател на елинистическата поезия, с прецизната си словесна и метрическа техника Л. подготвя следващото поколение поети *неотерици*. (ФБ)

Съч.: FPR.

ЛЕЛИЙ (Laélius), Гай - II в. пр. Хр. - високообразован рим. оратор и полит. деятел. Консул през 140 г. пр. Хр., участник в Третата пуническа война (149-146 г. пр. Хр.), най-близкият приятел на Сципион* Емилиан. Л. е едни от покровителите на Теренций*. Интересите му към л-рата и философията, ярката му личност го правят централна фигура в Сципионовия кръг (вж. Сципион). Майстор на ораторското изкуство. Известна е неговата прочувствена надгробна реч за Сципион, от която е запазена заключителната част. Речта му като *авгур* срещу Лициний Крас* е наречена “златна” заради качествата ѝ. (ФБ)

Съч.: ORF.

ЛЕОН (Léo), наречен Велики - V в. - рим. папа (440-461 г.). Автор на писма и проповеди, композиционно издържани, написани на ясен език, с умело използване на реториката. (АБН)

Съч.: PL 54-56.

ЛЕОНИД (Leonídas) от Тарент (сега Таранто, Южна Италия) - III в. пр. Хр. - стгр. поет епиграмист, най-значителният представител на т. нар. Пелопонеска група. Води скитнически живот. Автор на вотивни (посветителни) *епиграми* и *епитафии*, в които личи интересът му към съдбите на обикновените хора. Настроението в тези епиграми е песимистично. Мрачните си теми Л. поднася в изкуствен, надут стил, оказал влияние върху по-късните грц. и рим. поети. Запазени са ок. 100 негови епиграми. (НР)

Съч.: Hell. Epigr. 1.

ЛИБАНИЙ (Libánios) от Антиохия - 314-393 г. - *ретор*, писал на стгр. език. Произхожда от богато семейство. Начално образование получава в родния си град, след това учи в Атина (336-340 г.). Преподава реторика в Константинопол (340-346 г.) и Никомедия. По заповед на император Констанций II (упр. 351 до 361 г.) е принуден да напусне столицата. Оглавява школата по реторика в Антиохия, където остава до края на живота си. Изпълнява и редица обществени задължения - член на градския съвет, няколко пъти избран управител на града. Автор на много произв. Пише и речи (ок. 70 на брой), които са отглас на съвременни нему събития. В тях разисква държавни и обществени теми, филос. и юридически въпроси, проблеми на изучаването и преподаването на ораторското изкуство, както и въпроси на деня. Първата от неговите речи (съставена през 374 г.) представлява автобиография, състояща се от 283 гл. Тя е първата обширна автобиография в античната л-ра. Друг дял от творчеството му са т. нар. декламации (ок. 50 на брой) - речи, в които се представя измислена ситуация. Декламациите също обхващат разнообразни теми. Обширната кореспонденция на Л. (ок. 1550 писма) представлява за нас един от най-важните извори за социалния, полит. и културния живот в Източната рим. империя през I в. сл. Хр. През целия си живот Л. остава чужд на християнството, убеден езичник и почитател на античната л-ра.

Поддържа приятелски връзки и си кореспондира с Юлиан*, Григарий* Нисийски, Григорий* Назиански. Известен е като библиофил. Езикът на речите му е богат и достъпен. Използва много реторически фигури, понякога е многословен. Пише на чист класически атически диалект, който звучи като естествена разговорна реч. (ЦЛ)

Съч.: *Opera. T. 1-11. BT: rec. R. Foerster, 1903-1927.*

ЛИБОН (Libo), Скрибоний - I в. пр. Хр. - рим. историк, автор на кн. **“Анали”** (Annales). (ИА)

Съч.: *HRRel.*

ЛИВИЙ (Lívius), Тит - 59 г. пр. Хр., Патавий (сега Падуа) - 17 г. сл. Хр., пак там - рим. историк. Произхожда вер. от заможено семейство. Получава отлично образование; още преди 27 г. пр. Хр. заминава за Рим, където се посвещава изцяло на занимания с история, философия и реторика. Сближава се с Август*, но не участва в полит. живот. След смъртта на *принцепса* през 14 г. сл. Хр. се завръща в родния си град, където вер. умира. Не са запазени философско-историческите му диалози и реторическото съч., оформено като писмо до сина му. Основният труд на Л., над който работи повече от 40 г., е история на Рим в 142 кн., известил под загл. **“От основаването на града”** (Ab urbe condita). С това съч. той попълва липсващото дотогава в рим. л-ра худ. пресъздаване на седемвековната история на Рим, което да е на равнището на грц. образци. Изложението започва от легендарни времена - пристигането на Еней в Италия, и завършва с кончината на Друз - доведен син на Август, през 9 г. пр. Хр. Вер. собствената смърт на автора му е попречила да довърши творбата си. Деленето ѝ на декади е от по-късно време (IV-V в.). Запазени са общо 35 кн.: в кн. 1-10 са описани събитията до времето на Третата самнитска война (293 г. пр. Хр.); в кн. 21-45-отнач. на Втората пуническа война (218 г. пр. Хр.) до триумфа на Емилий Павел след края на Третата македонска война (167 г. пр. Хр.); фрагменти от кн. 91 за войната със Серторий (80-72 г. пр. Хр.) и кн. 120 - за смъртта на М. Цицерон*. Източници на Л. са съч. на младите *аналисти*, а също и тези на Пиктор*, Квадригарий*, Фруги*, Полибий* и др. Липсата на критичност и предпочитанието към новата аналитика са довели до натрупване на неточни, а понякога и противоречиви сведения, до хронологични несъобразности. Но целта на Л. не е да даде безстрастна информация, а да създаде патриотично по дух, високовъзпитателно произв., което да посочва примери и за подражание, и за порицание. Негов главен герой е рим. народ, чиито достойнства и подвизи в миналото трябва да бъдат нравствен образец за неустойчивото съвремие на Л. Така авторът се доближава до провежданата от имп. Август тенденция за връщане към добродетелите на предците, като това поведение е резултат на дълбоко вътрешно убеждение, а не жест на ласкателство към принцепса. В полит. си възгледи Л. - привърженик на старата република, се стреми към обективност и въпреки че предпочитанията му са на страната на знатните, не премълчава както техните недостатъци (напр. епизодът с надменния патриций Корнолан, кн. 2), така и високите качества на плебеите (напр. характеристиката на Марк Катон*, кн. 34). Вярност към староримската традиция авторът проявява и чрез уважението на традиционната религия, обредност и знамения, допускайки като движеща сила и намесата на предопределението - Фатума. Съответно на голямата роля, приписвана на ист. личност, тя получава разнообразна характеристика: пряка (напр. Ханибал, описан контрастно в кн. 21, Сципион Африкански, кн. 26 и др.); в драматични ситуации (напр. Брут Стари при посичането на синовете му, кн. 2); или в задължителните за античната историография речи, които са ок. 400 на брой и показват блестящото худ. въображение на автора. Те са съобразени с обстановката, характера и мотивите на поведение на произнасящото ги лице. Към най-сполучливите части на произв. се числят и много от задължителните за жанра описания (напр. преминаването на Ханибал през Алпите, кн. 21). Непознаването на военното

дело, проявено в техническото описание на битките, се компенсира от умението му да предаде напрежението и драматизма на развоя им (напр. двубоя между близнаците Хораций и Куриаций, кн. 1; битката при Зама, кн. 30). В речта на Л., която е преход между класическата проза на М. Цицерон и тенденциите на Сребърния век (вж. Сенека* Философа), личи влиянието на поезията. Стилът му, който в първата декада е лаконичен и опростен, както у старите аналести, минава към плавност, сложно конструиране на фразата и “млечно”, по думите на Квинтилиан*, словообилие в по-късните кн. Обемът на историята налага резюмирането ѝ в т. нар. *периохи* (все още през IV в.). Запазени са периохи към всички кн., с изключение на 136 и 137. Съч. става образец за всички историци след Л., а стилът му е високо ценен от Сенека* Ретора, Сенека Философа, Тацит* и Квинтилиан. В цялостен вид то е съществувало вер. до края на античността, след това не се споменава. Отново се явява след XVI в. във вида, който ни е познат днес. (АБН)

Съч.: *Titi Livi Ab urbe condita libri*. BT: ed. M. Müller, 1910-1925. **На бълг.:** *Избрани отделни части*. - В: *Превод на латинските празници М. Т. Цицерон и Т. Ливий*. Прев. от лат. Ат. Танчевски. Пловдив, 1937 (1939); *Избрани откъси*. - В: *Латински преводи*. С., 1938 (1940); *История на Рим. Книга 1*. Прев. от лат. М. Марков. С., 1940; *История на Рим*. Прев. от лат. М. Марков. С., 1978 (В: *Римска литература*. С., 1988); *Достопаветни герои и деяния*. Прев. от лит. С. Арсова и др. С., 1989.

ЛИГДАМ (Lýgdamus) - 1 в. пр. Хр. - псевдоним на високопоставен римлянин, съвременник и ревностен почитател на поета Тибул*. Създаденият от Л. цикъл от 6 елегии, посветени на обичта му към Неера (псевдоним на знатна римлянка), е включен в кн. 3 от т. нар. Тибулов* корпус. Стиховете му принадлежат към субективната любовна елегия. Негов образец в тематично и стилово отношение е Тибул. (АЙ-Н)

Съч.: v. *Corpus Tibullianum*. BT: ed. F. W. Lenz, 1937; v. R. Helm. *Tibull* Berlin, 1968.

ЛИЗИЙ (Lysías) - ок. 445-380 г. пр. Хр. - стр. оратор. Роден в Атина. Син на *метек* от Сиракуза. На 15-год. възраст заминава за Турии, Южни Италия, където учи при оратора Тизий*. През 412 г. пр. Хр. се завръща в Атина. В края на 404 г. пр. Хр. имуществото му е конфискувано, а брат му - убит от олигархическата власт на т. нар. 30 тирани. След възстановяването на демокрацията отново се завръща в родния си град от Мегара, където преди това е намерил убежище, и започва кариерата си на *логограф*. Според античните свидетелства е автор на 233 речи. Запазени са загл. и фрагменти от 172 от тях, както и фрагменти от негови писма. Изцяло са съхранени 31 речи, някои от които са неавтентични, а от още 3 има големи откъси. Като реч 35 се приема цитираната от философа Платон* във “Федър” реч за любовта. С изключение на реч 2 - надгробно слово за падналите в Коринтската война, и реч 33 - посветена на олимпийските игри, всички останали са съдебни. Произнесъл е само една от тях - срещу Ератостен, убиеца на брат му. Сред останалите се открояват: речта в защита на убиеца на Ератостен; за поддръжката на нетрудоспособните; срещу Никомах - за злоупотребата с общественото положение; срещу Ерокъл - за пренебрегването на военните задължения; срещу Филократ - за присвояването на средства. Речите му съответстват на характера и стила на говорещия и се отличават с психологизъм, убедителна аргументация и непринуденост. Творбите на Л. стават образец за *атицистите* с чистия си атически диалект, с краткостта, убедителността и яснотата на стила си. (МС)

Съч.: *Orationes. Oxonii: rec: C. Hude, 1960.*

ЛИКОФРОН (Lykóphron) от Халкида, о. Евбея – IV-III в. пр. Хр. - стр. поет и филолог. През 285 г. пр. Хр. е повикан в Александрия от Птолемей II, за да състави

каталог на комедиите, съхранявани в библ. В изпълнение на това поръчение се появява научният му труд **“За комедията”** (Perí komodías), от който са запазени фрагменти. Работи заедно с Александър* и Зенодот*. Л. пише и трагедии (запазени са загл. на 20 от тях); причислен е към т. нар. Плеяда*. Става известен с поемата си **“Александра”** (Alexándra), съдържаща 1474 ямбически стиха. Тя представлява разказ на вестител, пазач на крепостта на Троя, за злокобните пророчества на Приамовата дъщеря Касандра (Александра), които включват не само всички теми от епическия цикъл, но и всички известни дотогава ист. събития, отразяващи конфликти между Европа и Азия. Авторът представя много редки версии на митовите, като при това често използва метафори, инверсии в много дълги синтактични обрати. Поетичната неяснота, съзнателно търсена от Л., се засилва най-вече от изпълнения със загадки странен език: една част от употребените думи се срещат само в неговото съч., друга голяма част представляват глоси, неологизми, модернизми и вулгаризми. Поради “мъглявостта” си поемата е коментирана многократно още в древността. “Александра” е достигнала до нас, придружена от подробни *схολии*. (АЙВ-К)

Съч.: *Lycophronis Alexandra. T. 1-2. Berlin: rec. Ed. Scheer. 1881-1908 (BT: ed. L. Mascialino. 1964).*

ЛИКУРГ (Lykúrgos) - 390-324 г. пр. Хр. - атински политик и оратор. Ученик на философа Платон* и на Изократ*. Привърженик на антимакедонската партия. Като висш финансов чиновник в Атина допринася за военното укрепване и архитектурното разхубавяване на града. Става инициатор за издигането на статуи на тримата велики стгр. трагически поети Есхил*. Софокъл* и Еврипид*, както и за съставянето на официален сборник на драмите им. Подобно на Демостен* успява да преодолее с упорит труд липсата на ораторска дарба. Автор на 15 речи, в които се обсъждат нарушения на държавните и религиозните закони. Стилът му се отличава с яснота, използва много поетически цитати. Запазена е само една от речите му. (МС)

Съч.: *Lycurgi Oratio in Leocratem. BT: ed. N. C. Conomis, 1970.*

ЛИЦИНИАН (Liciniánus), Граний- Н в. - рим историк. Автор на ист. съч., състоящо се от ок. 40 кн., части от които са запазени в 12 пергаментови свитъка, намерени в Египет (сега се съхраняват в Британския музей). Описанието е започвало вер. с основаването на Рим. Запазените откъси са от кн. 26 (войната с германското племе кимари), кн. 28 (битката при Пидна), кн. 36 (делата на консула Лепид). В типичен за историците *аналисти* стил, използвайки като образец Ливий*, авторът вмъква в хода на повествованието анекдоти, разкази за чудни и необикновени събития. Съч. му е използвано като училищно четиво. (АЙ-Н)

Съч.: *Gai Grani Liciniani annalium quae supersunt. Berlin: ed. C. A. F. Pertz, 1857.*

ЛИЦИН (Licinus), Порции - II в. пр. Хр. - рим. поет. Автор на стихове, в които описва историята на рим. л-ра, като отнася началото ѝ към времето на Втората пуническа война (218-201 г. пр. Хр.). Запазените фрагменти показват остра враждебност към *нобилитета*. (ИА)

Съч.: *FPL; FPR; Gramm. Lat.*

ЛОНГ (Lóngos) - вер. III в. - стгр. прозаик. Не са твествни данни за живота му. Възможно е да е роден на о. Лесбос. Автор на любовно-приключенския роман “Дафнис и Хлоя” (Poimeniká tón katá Dáphnin kaí Chlóen). Произв. е написано в традицията на жанра и същевременно се намира под силното влияние на буколическата поезия. Авторът разказва историята на двамата влюбени Дафнис и Хлоя, изпълнена с много перипетии, но завършваща, както изисква жанрът, щастливо - с брак. Действието се развива в идилична обстановка. За стила на Л. са характерни кратките изречения,

антитезите и симетриите, присъщи на реторическата проза на втората софистика. Ромонът оказва силно влияние върху развитието на европейския пасторален роман от XVII и XVIII в. Гьоте високо оценява произв. (РН)

Съч.: *Poimeniká tón katá Dáphnin kaí Chlóen*. Paris: ed. G. Dalmeyda, 1960. **На бълг.:** *Дафнис и Хлоя, Старогръцка повест за любовта на един овчар и една овчарка от остров Лесбос. По рус. ред. на Д. Мережковски прев, Кармен. С, 1911 (1911, 1918); Дафнис и Хлоя. Прев. Б. Богданов. - В: Антични романи. С., 1975 (1976, 1984); Дафнис и Хлоя. Прев. Б. Богданов. - В: Три антични романа. С., 1987.*

ЛОНГИН (Longínos), Дионисий Касий от Атина - III в. - стгр. ретор и философ. Племенник на Фронтон*. Оглавява Академията на философа Платон* през периода 250-267 г. Негов ученик е неоплатоникът Порфирий*. Като съветник на Зенобия - царицата на Палмира, поддържа нейната автономна политика, заради което е екзекутиран от имп. Аврелиан през 273 г. До нас са достигнали фрагменти от съч. на Л. **“Реторика”** (Rhetoriké lechné), в което авторът накратко характеризира средствата на речта и напътва свой ученик в ораторското изкуство; също и **“Увод”** (Prolegómena) към съч. на Хефестион от Александрия върху метриката. През Античността Л. е известен като критик на Омир*. Особен интерес е представлявало неговото произв. **“Филологически беседи”** в 21 кн., което не е достигнало до нас. Традицията му приписва авторството на трактата **“За* възвишеното”**. (РС)

Съч.: RhG.

ЛУКА́Н (Lucánus), Марк Аней - 3.XI.39 г., Кордуба (сега Кордова, Испания) - 30.IV.65 г., Рим - рим. поет. Племенник на Сенека* Философа, син на по-малкия му брат Мела. През 40 г. е отведен в Рим, където получава отлично образование. Още в ранна възраст Л. проявява поетическата си дарба с рецитация на стгр. и лат език. В края на учението си заминава за Атина, откъдето през 60 г. имп. Нерон* го повиква в Рим, за да го включи в своя кръг. Л. е отличен с *квесторство* и *авгурство*. През 60 г. на Нерониите - литературно-музикални състезания, учредени от Нерон, получава награда за похвалните си стихове в чест на императора. След публикуването на първите 3 кн. на ист. му епос, наречен от него самия **“Фарсалия”** (Pharsalia), а споменаван в различни ръкописи и със загл. **“За гражданската война”** (De bello civili), отношенията между него и Перон се влошават по неясни за нас причини (вер. поради завистта на *принцепса* към много по-талантливия от него поет). На Л. е забранено да пише поезия. Той се включва в заговора на Калпурний Пизон и след разкриването му се самоубива. Освен споменатия епос не са запазени други негови произв. от немалкото му творчество, обхващащо: **“Поема за Троя”** (Iliaca); **“Поема за подземния свят”** (Catachthonion); **“Орфей”** (Orpheus); незавършената трагедия **“Медея”** (Medea); 14 либрета за пантомими; **“Сатурналии”** (Saturnalia); сборка **“Гори”** (Silvae) в 10 кн. - стихове за различни случаи от рим. всекидневие; епиграми; реч - реторическо упражнение за и против обвинения в убийство Октавий Сагита; декламация за пожара в Рим; **“Писма от Кампания”** (Epistulae ex Campania), вер. на *стоически* морални теми; **“Обръщение към Пола”** (Allocutio ad Pollam), адресирано към съпругата му. Сюжет на **“Фарсалия”** е конфликтът между Цезар* и Помпей, разрешен в битката край тесалийския гр. Фарсал (48 г. пр. Хр.) с поражението на Помпей, което осигурява едновластието на Цезар в Рим. Замислена вер. в 12 кн. по аналогия на **“Енеида”**, поемата останала в 10 кн., като рязко завършва с делата на Цезар в Африка, фактите са използвани като конструктивни елементи на реторическата патетичност, чрез която авторът внушава, че падането на Рим. република е събитие от космическо значение. Образът на Цезар не е лишен от известна надменна величавост. Помпей е страдалец в името на републиката. Но истински герой и най-често изразител на мнението на Л. е младият Марк Катон*, изобразен като образец стоически мъдрец, устояващ на изпитанията на съдбата.

Вземайки сюжета от близко ист. събитие, авторът отнема на боговете функцията на движеща сила, която във “Фарсалия” е поверена на стоическото предопределение - Фатума, и на слепия случай - Фортуна, и по този начин прекъсва традицията на Омир* и Вергилий*. Тонът е приповдигнат, особено в многобройните (ок. 100) речи, обогатени с антитези, смели метафори, сентенции и езикови ефекти в стила на Сребърния век (вж. Сенека* Философа). И в тях, и в епизодите се подчертава страшното, необикновеното, което разтърсва читателя (напр. описанието на човешкото жертвоприношение, извършено от магьосницата Ерихто преди решаващата битка в кн. 6). Въмъкнати са многобройни отклонения (напр. каталози на народите, участващи във войната - кн. 1, за изворите на р. Нил - кн. 10, и др.). Поемата свидетелства за жив и изобретателен талант, който търси нови начини на изказ. Макар и критикувана от съвременниците, някои от които (напр. Петроний*) я пародират, а други (напр. Квинтилиан*) я намират реторическо, но не и поетическо произв., тя е четена и коментирана през Античността и Средно вековието. Тълкуването ѝ като призив за борба с тиранията в защита на републиката я прави особено популярна през епохата на буржоазните революции. (АБН)

Съч.: *Belli civilis libri decem*. ВТ: ed. C. Hosius, 1913 (Oxford: ed. A. E. Housman, 1950).

ЛУКИАН (Lukianós) от Самосата край р. Ефрат - 120-190 г. - бележит прозаик, по произход сириец, писал на стгр. език. Роден в семейство на занаятчия, първоначално е поверен за обучение на вуйчо си, ваятел занаятчия. Л. рано изоставя това занимание и продължава образованието си в различни реторически школи в Йония; става адвокат в Антиохия, а след това - странстващ *ретор*. Пътува из Мала Азия, Гърция, Македония, стига до Рим и Галия. На ок. 40-год. възраст се установява в Атина. Там изоставя реториката и се отдава на философията. Отначало е под влиянието на *епикурейството*, а после - на *кинизма*. С публични четения на свои творби си спечелва слава и средства, достатъчни да му осигурят поста наместник по юридическите работи в Египет. Под негово име са запазени ок. 82 произв., разнообразни по жанр и дух, издържани в атицистичен стил. Първите творби на Л. са: упражнения кърху зададена тема – **“Тираноубиец”** (Tyranoktónos), **“Лишеният от наследство”** (Apokeryttómenos); встъпителни слова и епидейктични речи в пародиен стил – **“Възхвала на мухата”** (Mýias enkómion). Пише и риторическите Произв. **“Зевксис”** (Zéuxis), **“Хармония”** (Harmonídes), **“Херодот”** (Heródotos), **“За дома”** (Perí tú oikú), комическите диалози – **“Прометей или Кавказ”** (Promethéus é Kaúkasos), **“Морски диалози”** (Enálíoi díalogoi) и др. Силно въздействие върху него оказват старата атическа комедия и мениповата сатира. Особено ярко този стил е изразен в диалозите, осмиващи човешките недостатъци, старите и новите суеверия, крайните филос. и религиозни схващания. Навсякъде насмешката се преплита с пародия на известни митове, персонажи, истории. В **“Събрание на боговете”** (Theón ekklesía), **“Зевс разобличаван”** (Zéus elenchómenos), **“Зевс трагик”** (Zéus tragodós), **“Харон”** (Cháron), **“Диалози на мъртъвци”** (Nekrikoí díalogoi) атеизмът на Л. се съчетава с презрението на *киник*, които отрича общоприетите житейски ценности. **“Разпродажба на животи”** (Bíon prásis), **“Киник”** (Kynikós), **“Менип”** (Ménippos), **“Икароменип”** (Ikaroménippos) бичуват лъжефилософстването, а в **“Учител по красноречие”** (Rhetfóron didáskalos) Л. представя карикатурен портрет на оратор. Някои от “Диалози на мъртъвци” и **“Диалози на хетери”** (Hetairikoí díalogoi) напомнят *мимовете* на Софрон* и Херондас*, а “Мизантроп” от Менандър* вер. е прототип на **“Тимон”** (Tímon). По-късните му творби с естетико-критичен и морализаторски характер са под влияние на диалозите на философа Платон* - **“Хермотии”** (Hermótimos), **“Кораб”** (Plóion), **“Изображения”** (Eikónes), **“Нигрин”** (Nigrínos). В някои от тях под името Лукин присъства и самият автор. Освен речи и диалози Л. създава и други прозаични произв.,

като напр. сатирата срещу лъженауката **“Как трябва да се пише история”** (Pós déi historian syngráphein) и **“Истинска история”** (Alethés historía) - пародия на приключенски роман. В **“Перегрин”** (Peregrínos) Л. представя вманиачен вярващ, който се самоизгаря, а в **“Александър лъжепророкът”** (Alexándros é pseudomántis) - шарлатанин *неопитагореец*, основател на прорицалище. В произв. **“Дукий или магарето”** (Lúkios é ónos), което му се приписва, разработва темата на **“Златното магаре”** от Апулей*. Въпреки че е запознат с кинизма и епикурейството, Л. не е философ. Кинизмът го спечелва с критичния си дух, а епикурейството - с реалистичната си позиция спрямо суеверията. С богатото си и разнообразно творчество Л. оказва въздействие върху л-рата от по-късно време. Известен и ценен във Византия, обичан и подражаван от хуманистите (Еразъм, Хутен, Деприе), Л. вдъхновява сатирата през века на Просвещението, а **“Истинска история”** служи за модел на Рабле и Суифт. (НР)

Съч.: *Luciani Samosatensis opera. T. 1-3, BT: ed. C. Jacobiz. 1913-1921 (Hildesheim, 1966). На бълг.:* *Соновидение, или Живот Лукиана Самосатеа. Прев. Е. Васкидович и И. Константинов. - В: Любословие. Смирна, 1844. кн. 5-6; Диалози на куртизанките. Прев. Н. Соколов [Г. Бакалов]. С., 1912; Разговори на мъртвите. Прев. от новогр. А. Дочков. Пловдив, 1920; Избрани съчинения. Прев. от стгр. Г. Кацаров. С., 1928; Диалози. Прев. Ал. Ничев. С., 1971; Истинска история. Прев. от стгр. В. Богданов. - В: Антични романи. С., 1975 (1976,1984); Сатири и пародии. Прев. от стгр. Вл. Атанасов и Б. Богданов. С., 1986.*

ЛУКИЛИЙ (Lukíllios) - I в. пр. Хр. - стгр. епиграмист от времето на имп. Нерон*. Живее в Рим. До нас са достигнали ок. 130 негови епиграми. Повечето от тях са шеговити сатирични стих. за лекари, ретори, философи, всевъзможни шарлатани и лъжци - както гърци, така и римляни. Л. е първият автор, който придава на епиграмата сатирична насоченост. Сатирата достига кулминационната си точка в последната строфа на епиграмата, останалата част е изпълнена с леки, шеговити стихове, предназначени да забавляват слушателите. Езикът на Л. е разговорен, но лит. обработен. (АЙВ-К)

Съч.: *Hell. Epigr. 2.*

ЛУКРЕЦИЙ (Lucretíus) Кар, Тит - 95-55 или 51 г. пр. Хр. - рим. поет. Данните за живота му са оскъдни; вер. е от ниско потекло. Не участва в обществения живот. Според Хиероним* Л. загубил разсъдък си под въздействието на любовно питие, творил в периоди на просветление и сам сложил край на живота си. Автор на дидактическия филос. епос **“За природата на нещата”** (De rerum natura) в 6 кн., където по образец на Емпедокъл* представя в поетическа форма трудовете по физика на Демокрит* и Епикур*. Произв. е посветено на Гай Мемий, претор за 58 г. пр. Хр., а е издадено от Цицерон* след смъртта на Л. Основната цел на автора е, доказвайки тезата за материалната същност на света и душата, която след смъртта се разпада на съставящите я атоми, да освободи човека от страха пред религията и заплахите за наказания в отвъдния свят. В кн. 1 описва атомистичната теория на Демокрит, изключваща намесата на боговете в живота на хората и в природата, където действат постоянни закономерности; представени са природата и същността на атомите В кн. 2 доказва движението им. В кн. 3 обяснява учението за духа и душата и тяхната материалност. В кн. 4 описва усещанията и възприятията, а в кн. 5 - произхода на Земята, небесните тела и живите същества, развитието на цивилизацията, произхода на езика, религията и изкуствата. В кн. 6 дава реалистично тълкуване на страшни и необясними по онова време природни явления: мълнии, вулканични изригвания, разливания на р. Нил. Вер. Л. е използвал като извор извлечения от трудовете на Епнкур* на стгр. език. Книгите започват с различни по теми и обем въведения. Голяма

част от изложението заемат разсъжденията, в които Л. проявява страстна полемичност. Образите се явяват и като единични метафори в абстрактните логически построения, и като картини-сравнения, които добиват стойността на неоспорими доказателства. Така спонтанно свързаните в цялост рационалност, сетивност и дълбока емоционалност на поемата ѝ придават наред с познавателните и изключителни худ. достойнства като единствена дотогава цялостна творба на материалистичната антична философия. Произв. е запазено изцяло. Стилът на Л. е архаичен в сравнение със стила на съвременните му *неотерици*, стихът - в някои случаи тронав поради трудностите при предаването на стгр. филос. терминология на лат. език. Влиянието на Л., който е своеобразна худ. връзка между Ений* и Вергилий*, може да се открие още в поезията на следващата го епоха на Август*. Критично издание на поемата му подготвя Проб*, използват го Изидор* от Севиля, Августин*. В по-късно време произв. му влияят върху авторите от епохата на Ренесанса и върху философите материалисти. (фБ)

Съч.: *De rerum natura*. ВТ: ed. J. Matin, 1959. **На бълг.:** *За природата на нещата*. Прев. от лат. М. Марков. С., 1950 (1971).

ЛУКСОРИЙ (Luxírius) - нач. на VI в. - рим. поет и филолог. Роден в Картаген. Автор на съч. **“Книга с епиграми”** (Liber epigrammaton), която е включена като съставна част на “Салмазианска* сбирка”. Л. е християнин, но това не личи от творчеството му. Стих. му са в различен стихотворен размер, написани по образец на Марциал*. Имат еротичен характер, а някои епиграми описват худ. произв. Негови са също една сватбена песен, центон и епиграма, посветена на вандалския крал Хилдерих. (ИП)

Съч.: *Anth. Lat.*

ЛУКЦЕЙ (Luccéius), Луций - I в. пр. Хр. - рим. историк и обществен деятел. Приятел на М. Цицерон*, Л. вер. е убит през 43 г. пр. Хр. Започва да пише история на съюзническата война (91-98 г. пр. Хр.) и на гражданската война (88-82 г. пр. Хр.), но и двата труда остават незавършени. (ИА)

Съч.: *ORRel.*

ЛУП (Lupus), Публий Рутулий - I в. - рим. *ретор*. Превежда в съкратен вид съч. на Горгий* “За реторическите фигури” под загл. **“За фигурите на речта и мисълта”** (De figuris sententiarum et elocutionis). Преводът показва широкото използване на реторически фигури в античната л-ра. Трудът има значение не само като образец за учебник от ранната империя, но и като съч., благодарение на което са запазени лит. и ист. свидетелства от стгр. оратори. (ИА)

Съч.: *RhLM.*

ЛУЦИЛИЙ (Lucílius), Гай от Кампания - 180 г. пр. Хр., Свеса Аврунка - 102 г. пр. Хр. - рим. поет, създател на жанра сатира. Произхожда от богато и знатно семейство, получава отлично образование. За да запази своята независимост, Л. се отказва от държавни почести и достъп до сената, задоволявайки се с положението си на конник. Неговото независимо социално и материално положение му дава възможност да критикува свободно и остро полит., обществен и лит. живот на своето време. Близък приятел на Сципион* Емилиан и Лелий*, поетът споделя полит. и културните интереси на Сципионовия кръг. Автор на 30 кн. **“Сатири”** (Satirae) с различна тематика и различни метрически размери: кн. 1-21 - хекзаметър, кн. 22-дистихон, кн. 26-30 - различни размери; хронологично най-ранни са кн. 26-30. Терминът сатира се среща и като загл. на сб. стих. на Ений* с полудидактично, полузабавно съдържание. Подобен сб. създава по-късно и Пакувий*, но за пръв път сатирата придобива значение на разобличителен лит. вид в хекзаметър в творчеството на Л. Запазени са ок. 1400 фрагмента с най-разнообразна тематика - филос. дискусии, нападки срещу негови

съвременници, непостоянството на човешката съдба, еротични сцени, пародии на дотогавашния епос и на трагедиите, иронично описание на съдебни процеси, разкази за пътешествия и гладиаторски борби, писма до приятели, любовни стихове и др. Заедно с всички тези теми той разглежда и граматически и лит. въпроси. Поетът разсъждава за истинското и фалшивото приятелство, разобличава користолюбието, алчността, завистта, измамата, лицемерието, критикува гръкоманията. Сатирата му е най-остра, когато се отнася за неговите полит. противници - знатни римляни, *консули*, пълководци, представени с техните истински имена - нещо, което не дръзва да направи нито един от следващите рим. сатирици. Л. се старае да се приближи до обикновената реч. Използва изключително стихотворната форма - отначало ямбо-трохеичните размери, а по-късно - хекзаметър. През Античността произв. му са ценени заради разобличителната им сила. Л. оказва голямо влияние върху по-късните рим. сатирици – Хораций*, Ювенал*, Персий*. (ЮФ)

Съч.: *Fragmenta. Berlin: ed. C. Lachmann, 1876; Saturae. BT; ed. F. Marx, 1904-1905 (Amsterdam, 1963); CFR; FPR; TRF.*

ЛУЦИФЕР (Lúcifer) - IV в. - рим. християнски прозаик, епископ на Каларис (сега Каляри, о. Сардиния). Като краен привърженик на християнските догмати, приети на Никейския събор през 325 г, на Медиоланския събор през 355 г. той отказва да подпише текста за осъждане на Атанасий* и е изпратен в изгнание. До края на живота си остава откъснат от Вселенската църква - крайно недоволен от снизходителното отношение на Александрийския събор от 362 г. към *арианците*, Л. образува схизматическо общество на луциферианите. Написаните по време на заточението памфлети срещу Констанций II съдържат многобройни големи цитати от "предхиеронимовите" преводи на Библията (вж. Хиероним*), които дават представа за развитието на лат. език през IV в. (ЛЙ)

Съч.: PL 13.

ЛЪВ ВЕЛИКИ - вж. Леон*.

М

МАВЪР (Maúrus), Теренциан – II-III в. - рим. филолог и поет. Роден в Сев. Африка. М. е автор на учебно помагало по метрика, написано в стихове и наречено "**За писмената, сричките и метриката на Хораций**" (De litteris, syllabis et metris Horatii). В него той разглежда въпроси от областта на фонетиката и прозодията (дължината и краткостта на сричките). Описани са най-важните положения на стгр. и лат. стихосложение. Като основен извор вер. е използвал съч. на Цезий Вас. Трудът на М. дава ценни сведения за историята на метриката и е цитиран от Викторин*. (ЛЙ)

Съч.: *Gramm. Lat. 6.*

МАГНЕТ (Mágnēs) от Икария - V в. пр. Хр. - стгр. комедиограф, смятан за най-ранен представител на старата *атическа комедия*. На театрални състезания 11 пъти излиза победител Творчеството му ни е известно само по няколко загл. и десетина запазени фрагмента. (РС)

Съч.: CGF 1.

МАКРО́БИЙ (Macróbins), Амброзий Теодосий – IV-V в. - рим. прозаик, принадлежащ към кръга на К. А. Симах*. Роден вер. в Африка. Заема високи длъжности в управлението и императорския двор: преториански префект в Испания - 399 г., *проконсул* на Африка – 410 г., главен надзорник на императорските покои - 422 г. В първото от двете съч., посветени на сина му Евстахий – **“Коментар към Съня на Сципион”** (Commentarii in Somnium Scipionis). той разглежда откъс от кн. 6 на Цицероновия трактат “За държавата” (вж. М. Цицерон*). В произв. си М. излага *неоплатоническите* си възгледи по най-различни теми, произволно свързани с текста - за числата, за движението на звездите, за музикалните тонове и т.н. Второто произв. **“Сатурналии”** (Saturnalia) в 7 кн. (не всички запазени цялостно) е изградено по образец на Платоновия “Пир” като беседа между видни римляни, защитници на езическата култура, които са събрани в дома на Ветий Агорий Претекстат по време на традиционния празник на бог Сатурн през декември. Първите 3 кн. съдържат разнообразни сведения за езическата древност: хронология и календар, религия, рим. обичаи, кулинария и анекдоти. В останалите М. изследва поезията на Вергилий*, оценена като източник на знания по древна рим. религия и обреди, по философия и астрономия. Творчеството му се сравнява с това на Омир*, на което според участниците в беседата то не отстъпва по художествена стойност. Проследено е и влиянието на древните лат. поети. Някои изследователи са склонни да разглеждат “Сатурналии” като свидетелство за деликатно изразена езическа опозиция, чрез която М. се стреми да утвърди “Енеида” като един вид Библия за лат. говорещия езически свят. Извори на М. са главно съч. на Авъл Гелий*, Плутарх*, Светоний*. Сенека* Философа, Атений*, Варон* Реятински. От третото му съч., озаглавено **“За разликите и приликите между гръцкия и латинския глагол”** (De differentiis et societatibus Graeci Latini verbi), са запазени фрагменти. (АБН)

Съч.: *Gramm Lat. 5; Macrobbii opera. 1. Saturnalia. 2. Cammentarii in Somnium Scipionis. Leipzig: ed. I. Willis, 1970.*

МА́КСИМ (Máximus) - края на IV в. - V в. - рим. християнски прозаик, епископ на Августа Тавринорум (сега Торино). Автор на многобройни проповеди, развиващи на ясен и достъпен език и стил основни положения на християнския морал. Били са използвани от Амвросий* и Августин*. (АБН)

Съч.: PL 57.

МА́КСИМ (Máximos) от Тир -125-185 г. - стгр. *ретор*. Изнася лекции в Атина и Рим между 180 и 185 г. Макар да смята себе си за последовател на философа Платон*, запазените 41 **“Беседи”** (Dialéxeisk) не разкриват задълбочена филос. подготовка. (РС).

Съч.: *Maximi Tyrii philosophu-mena. s.l.: ed. H. Hobein, 1910.*

МА́КСИМ (Máximus), Валерия - I в. - рим. прозаик. Автор на посветения на имп. Тиберий* сб. **“Достопааметни дела и слова”** (Factorum et dictorum memorabilium libri novem) в 9 кн. Отделните рубрики на съч., написано за нуждите на реторските школи, са композиционно слабо свързани помежду си. Започват с теми из областта на религията (кн. I), преминават, през полит. институции (кн. 2), разглеждат различни добродетели - храброст, човечност, вяност (кн. 3-6), обхващат въпроси, важни за обучението на декламатора и оратора (кн. 7-9). Като извори М. използва съч. на М. Цицерон*, Ливий*, Варон* Реатински и др. Стилът на произв. носи характерна реторическа окраска. Поради педагогическата си насоченост и многото приведени нравствени примери съч. на М. е широко използвано пособие по реторика през късната Античност, Средновековието и ранния Ренесанс. (АЙ-Н)

Съч.: *Dictorum et factorum memorabilium libri IX. BT: ed. C. Kempf, 1888 (Stuttgart, 1966).*

МАКСИМИАН (Maximiánus) - VI в. - лат. поет. Произхожда от Етрурия; приятел на Боеций*. Запазени са 6 елегии, написани в изящен *елегически дистихон*. В тях поетът се оплаква от настъпилата старост, която му е отнела всички радости на живота; описва свои предишни авантюри. Чувстват се влиянието на Овидий* и доброто познаване на класическите образци на елегията. Въпреки еротичното си съдържание стих. са популярни през средните векове заради темата за старостта. (ИП)

Съч.: PLM 5.

МАМЕРТ (Mámertus), Клавдиан - неизв. - ок. 475 г. - *ретор* и философ, епископ на Виена в Нарбонска Галия. Религиозно-философският му трактат **“За състоянието на душата”** (De statu animi), посветен на приятеля му Сидоний, е със схоластичен характер и в него личи влиянието на средната неоплатоническа метафизика. Известно е и едно писмо на М., в което той се противопоставя на занемаряването на класическото образование. (ЛЙ)

Съч.: CSEL 11; PL 53.

МАМЕРТИН, Клавдий - вж. Латински* панегирици.

МАНЕТОН (Manétho) - III в. пр. Хр. - египетски жрец в Хелиополис. По молба на Птолемей II пише **“История на Египет”** (Aigyptiaká) на стгр. език, която обхваща времето от митологичната древност до смъртта на Александър Велики (323 г. пр. Хр.) За написването ѝ М. използва автентични документи - анали, т. нар. Свещени списъци на царете, съхранени и до днес в Туринския царски папирус. Разделянето на египетската история на Старо, Средно и Ново царство, което се използва и до днес, води нач. си от М. От **“История на Египет”** са запазени само фрагменти. (ДМ)

Съч.: FGH 3.

МАНИЛИЙ (Manilius) - I в. - рим. поет. Автор на създадената между 9-22 г. и посветена на имп. Тиберий* поема **“Астрономия”** (Astronomica) в 5 кн., последната незавършена. Построената в хекзаметри творба разглежда популярните в тогавашното общество понятия и представи за астрономията и астрологията. В кн. 1 М. описва небесните сфери, звездната картина на сев и южното небе, въображаемия път на Слънцето, Млечния път, кометите; в кн. 2 - разположението на зодиакалните знаци и влиянието им върху съдбата на родените под тях; в кн. 3 - разделянето на човешкия живот на 12 периода в зависимост от влиянието на 12 планети; в кн. 4 - зодиакалните божества и влиянието им върху астрологическата география; в кн. 5 - влиянието на разглежданите от грц. астролози т. нар. неподвижни звезди. Авторът говори с възмущение и топлота за силата на човешкия разум, като завладява читателя с оригиналността и силата на творческото пресъздаване на трудната материя. (АЙ-Н)

Съч.: Astronomica. BT; ed. J. van Wugeningen, 1915.

“МАРГИТ” - анонимно произв. (вж. Омир*).

МАРК АВРЕЛИЙ АНТОНИН - вж. Аврелий*, Марк.

МАРКЕЛИН (Markellinos) - V в. - стгр. филолог. Автор на схолии към речи на оратора Хермоген* и на една биография на Тукидид*. Вер. само първата част на биографията е дело на М. Известно е, че той пише и коментари на съч. на Демостен*. (РН)

Съч.: Thukydides. Lipsiae: ed. C. Hude, 1898 (ed. Luschkat, 1960); Thucydides Historiae. LCL: ed. H. S. Jones, 1963.

МАРС (Mársus), Домиций - I в. пр. Хр. - рим. поет. Автор на сб. жлъчни епиграми със загл. **“Бучиниш”** (Cicuta), **“Историйки”** (Fabellae), вер. сб. шеги в стихове; на поемата **“Амазонида”** (Amazonis); на съч. в проза **“За духовитостта”** (De urbanitate). Някои изследователи смятат, че е писал и любовни елегии, възпяващи любимата му Меленида. Марциал* го споменава като именит свой предшественик. (ФБ)

Съч.: FPR.

МАРТИН (Martínus) от Бракара (сега Брага, Испания) - неизв. - 580 г. - лат. прозаик. Основател на манастир в близост до родното си място. Автор на няколко съч. с морално-философско и теологическо съдържание, на писма и на някои незначителни поетически творби. Произв. му **“За гнева”** (De ira) е извлечение на едноименното съч. на Сенека* Философа, под чието влияние е написан трактатът **“Правила за честния живот”** (Formulae vitae honestae). Оригинални морално-философски съч. на М. са: **“Да отхвърляне на самохвалството”** (Pro repellenda iac-tantia), **“За гордостта”** (De superbia), **“Поощрение на смирението”** (Exhortatio humilitatis). Най-разпространен е неговият сб. проповеди, насочени срещу езическите обичаи и празници пол загл. **“За поправянето на селяците”** (De correctione rusticorum). (АШ)

Съч.: Formulae vitae honestae. Nisse: ed. O. May, 1892; De correctione rusticorum - v. A. May. Auctores Classici. T. 3. Rom, 1831; v, Sulp. Severus. Vita Martini, Epistulae et Dialogi.

МАРУЛ (Marullus) - II в. - рим. поет *мимोगраф*. Известен с острите си нападки срещу Марк Аврелий*. Славата му на поет достига до времето на Хиероним*. (АБН)

Съч.: v. Capitolinus, ant. phil. 8, 1; Hieronimus, adv. Rufin. 2, 20; CRF.

МАРЦЕЛИН КОМЕС (Marcellínus Cómes) - VI в. – лат. прозаик. Автор на **“Хроника”** (Chronicon), представляваща продължение непреведената от Хиероним* хроника на Евзевий* от Кесария. Съч. на М. К. обхваща периода от 379 до 534 г. Неизв. автор го продължава до 566 г. В труда си М. К. се основана на Константинополските консулски списъци. Освен за полит. и църковни събития, авторът съобщава за забележителни природни явления и различни литературноисторически факти. (АШ)

Съч.: PL 51.

МАРЦИАЛ (Martiális) 1Марк Валерий - ок. 42 г. Билбилис (сега Билбао, Испания) - вер. 101 или 104 г. пак там - рим. поет, класик на епиграмата не само в рим., но и в световната л-ра. Заради лит. си дейност е удостоен с почести и отличия от императорите Тит и Домициан. Към кръга на приятелите му принадлежат водещи в духовно отношение личности като Италик*, Плиний* Млади, Квинтилиан*, Ювенал*. Не успява да спечели благоразположението на следващите владетели Нерва и Траян* и ок. 98 г. се връща обратно в Билбилис. Ичдава 15 кн. с епиграми (ок. 1200 на брой). Тематиката на стих. в кн. 1-12 е изключително разнообразна и разглежда актуални за времето на М. въпроси - в стихотворните миниатюри е отразено всекидневието с неговата суета, пирове, изпращане на подаръци, любовни похождения и градски сплетни. Наред с насмешливата епиграма той създава и други разновидности на любовната и описателната (характеризираща произв. на изкуството) епиграма. Пише и хвалебствени стихове, адресирани главно до Домициан, които са неизбежно следствие от конкретната ист. обстановка, от социалната зависимост на поета, М осмива човешките слабости, като алчност, лицемерие, глупост, разсипничество и морално падение, подиграва философи, артисти, лекари, граматисти, бръснари - цялото общество, без обаче да назовава точно обектите на присмеха си. Неговите епиграми са характерни с острота, която се проявява не само в типичните за жанра неочаквани обрати на мисълта, но и в необикновената находчивост на езика, който представя лат.

реч с всичките ѝ бляскави възможности Сб. **“Книга на зрелищата”** (Liber spectaculorum) е посветен на тържествените игри, организирани от Тит и Домициан във връзка с откриването на Колизея в Рим. Съдържа 32 или 33 епиграми, описващи бой на диви зверове, гладиаторски игри, *пантомимически* зрелища, морски сражения в басейн на арената. Двата сб. С епиграми **“Ксении”** (Xenia) и **“Апофорети”** (Aprophoreta), т. е. подаръци за гости, се състоят от кратки двустншия, които съпровождат подаръците (лакомства или предмети от тоалета и украшения), изпращани на приятели и познати по време на празника Сатурналии. Известен още приживе из цялата Рим. империя, високо ценен през късната Античност, познат през Средновековието, М. влияе силно върху развитието на епиграмата през Ренесанса и особено върху класиката от XVII-XVIII в. е Германия, Франция и Италия. (АЙ-Н)

Съч.: *Epigrammata*. BT; rec. W. Gilbert, 1886 (ed. W. Heraens, 1982); *Anth. Lat.*; PLM 4.

МАТЕРН (Matérnus), Куриаций - I в. - рим. оратор и трагически поет, сенатор; от галски произход. По време на управлението на имп. Нерон* създава две трагедии: първата, разобличаваща порочния Ватиний, втората – **“Медей”** (Medea). По време на управлението на имп. Веспасиан (69-79 г.) и неговите наследници създава претекстите **“Домиций”** (Domitius) - с главен герой Луций Домиций Аенобарб, полит. противник на Цезар*, и **“Катон”** (Cato) - посветена на Катон Млади, издиган през императорската епоха като идеален образ на републиканец. Поради ясно изразената си позиция на противник на тиранията с последната си трагедия **“Тиест”** (Thyestes) М. предизвиква недоволство у силните на деня. (АЙ-Н)

Съч.: v. Tacitus, *Dialogus de oratoribus*. 11 sqq.

МАЦЕР (Macer), Ган Лициний - I в. пр. Хр. - рим. прозаик, оратор и историк, представител на младата *аналистика*. Автор на ист. съч. **“Анали”** (Annales) в 21 кн., което започва от най-древната история на Рим. Използва сведения от първоизточниците, с което превъзхожда своите предшественици. М. Цицерон* смята, че е скучен и многословен историк, но Ливий* го цитира с уважение. (ИА)

Съч.: HRRel.

МАЦЕР (Macer), Емилий - I в. пр. Хр. - рим. поет. Роден във Верона. Автор на написани по александрийски образец поеми за птици, змии и лечебни растения. (ФЕ)

Съч.: FPR; PLM 3.

МАЦИЙ (Mátius). Гней – II-I в. пр. Хр. - рим. поет. Автор на мимиямби – *мимове* и *холиямб* по образец на Херондас*. Сюжетите вер. са били от рим. всекидневие. (ФБ)

Съч.: FPR.

МЕЗОМЕД (Mesomédés) - II в. - стгр. поет. Освободен роб на имп. Адриан. Автор на химни. Съвременните изследователи му приписват и един малък сб., съдържащ 3 химна: **“На музата”** (Eis Músan), **“На Слънцето”** (Eis Hélión), **“На Немезида”** (Eis Némesin). Приписват му се и някои фрагменти, между които са два химна – **“На природата”** (Eis tén phýsin) и **“На Изида”** (Eis tén Ísin); молитва **“Към Адриатическо море”** (Eis Adrián); две описания на слънчев часовник. М. използва особени метрически стъпки, характерни за религиозната поезия от неговото време. Химните на Изида и природата са в духа на орфическата* поезия. (РН)

Съч.: GDFRK.

МЕЛА (Méla), Помпоний - I в. - рим. прозаик. Роден в Тингентера, Испания. Произв. на М. е първата запазена рим. география в 3 кн. със загл. **“За земеописанието”** (De

chorographia). Като започва от Средиземно море, авторът описва познатите по онова време земи в Азия и Африка (кн. 1), Ев ропа (кн. 2), териториите около Атлантическия океан и Черно море в Галия, Германия, Сарматия и Скития (кн.3). Източниците си, между които са съч. на Херодот* и Непот*, той използва безкритично. За да направи произв. си по-привлекателно, вмъква разкази за фантастични племена и животни и си служи с цветисти реторически ефекти. (АБН)

Съч.: De chorographia. Leipzig: rec. C. Frick, 1880 (Stuttgart: ed. W. Schaub, 1968).

МЕЛЕАГЪР (Meleágnos) от Гадара -130-60 г. пр. Хр. - стгр. поет епиграмист и философ *киник*. В родния си град получава добро образование, овладява 3 езика, пише сатири в духа на *кинизма*, които не са достигнали до нас. По-късно заминава за Тир, а в края на живота си се преселва на о. Кос. Автор на *епиграми*, по-голямата част от които са със закачливо и любовно съдържание. Въпреки тривиалността на темите М. намира оригинални решения. Епиграмите му са изискани, изкусно написани, нелишени от реторичност, но изпълнени с чувство, особено стиховете, които М. посвещава на рано починалата си любима Хелиодора. На о. Кос съставя сборка, в която включва епиграми от 47 автори от VII в. пр. Хр. (вж. Архилох*) до свое време. Озаглавява сб. „**Венец**“ (Stéphanos), защото оприличава всеки поет на някакво цвете. Уводното стих. е запазено. „Венец“ е първата известна ни поетическа сборка от епиграми, образувала ядрото на по-късно съставените антологии. (АЙВ-К)

Съч.: Hell. Epigr. 2.

МЕЛИС (Melíssus), Гай Меценат - I в. пр. Хр. - I в. сл. Хр., Сполеций (сега Сполето) - рим. филолог и поет.

Освободен роб на Меценат*, негов близък приятел и доверено лице. Приписва му се опит за обновяване на рим. комедия *тогата* под името *трабеата* и издаването на сб. анекдоти. Споменаваният като автор на граматично съч. М. вер. е филологът Елий Мслис от II в. (АЙ-Н) *Съч.: Gramm. Lat. 5.*

МЕЛИС, Елий - вж. Мелис*, Гай Меценат.

МЕНАНДЪР (Ménandros) - 341-290 г. пр. Хр. - стгр. комедиограф, признат за създател на комедията с характери, главен представител на новата *атическа комедия*. Произхожда от богато атинско семейство. Някои източници сочат Алексид*, от когото се учи, за негов вуйчо. В юношеските му години го свързва дружба с Епикур*, а поради приятелството му с Теофраст* и Деметрий* се предполага, че е получил образованието си в *перипатетическата* школа. Отказва на поканата на египетския монарх Птолемей I да се премести в Александрия. Материално обезпечен, М. не се нуждае от покровители и предпочита да живее независимо в собственото си имение в Пирея. В зенита на славата си случайно се удавя при едно къпане край Пирея. Творческата си кариера започва, преди да навърши пълнолетие (322 г. пр. Хр.) с пиесата „**Гняв**“ (Orgé). От произв. на М. са останали над 100 загл. и 1000 фрагмента, но само една напълно запазена пиеса „**Мъчният човек**“ (Dýskolos), известна още като „**Мизантроп**“. С нея спечелва първа награда на театралните състезания през 316 г. пр. Хр. Освен нея до нас са достигнали почти изцяло още две творби - „**Третейски съд**“ (Epitrépontes) и „**Саминка**“ (Samía), както и значителни откъси от други 14 комедии - „**Остриганата**“ (Perikeiroméne), „**Щит**“ (Aspís), „**Герой**“ (Héros), „**Сикийонец**“ (Sikyónios), „**Селянин**“ (Georgós), „**Ахейци**“ (Achaioí) и др. Броят на спечелените от него награди (само 8) е незначителен в сравнение с цялостното му творчество. М. задълбочава и обогатява характеристиката на традиционните фигури на роба и *паразита* и свободно заема теми и мотиви от трагедията (напр. подхвърленото и по-късно познато дете). Стилът му е свободен и лек. Монолозите и диалозите в ямб създават илюзия, че се използва

разговорна реч, а промяната в ритъма допълнително характеризира душевното състояние на говорещите. Техният диалог, чийто образец М. открива у Еврипид*, е непринуден, енергичен и остроумен, но изчистен от груби шеги и неприлични изрази. Атинското общество присъства на сцената с всички свои представители, типизирани чрез определен, но не и малък брой стандартни персонажи-маски. На баналното, което произтича от сюжета, М. противопоставя живата фабулна разработка, на гротескните фигури от традицията - смекчените и хуманизирани характери. За да преодолее неубедителната сантименталност, понякога авторът претоварва със сентенции техните диалози и монолози. Той споделя съдбата на Еврипид - много повече го ценят след смъртта му, отколкото приживе. До края на Античността е един от най-четените автори, но *атицизмът*, който предопределя вкусовете във Византия, го поставя извън византийските библ. и М. остава неизв. за Средновековието. Изключение правят т. нар. „**Изречения на Менандър**“ (Menándru (Gnómai) - сбирка от над 900 цитата, ценени заради тяхната сентенциозност. Новата атическа комедия и типичното от творчеството на М., макар и изменени от времето и новия кон текст, преминават във веселата комедия на Плавт* и сантиментално-сериозното настроение у Теренций*. (ВВ)

Съч.: *Menandri quae Supersunt* T. 1-2. Leipzig: ed. A. Körte -A. Thierfelder, 1957-1959; *Menandri Sententiae*. Leipzig: ed. S. Jaekel, 1964. **На бълг.:** *Мъчният човек*. - В: *Антични комедии*. Прев. от стр. Ал. Ничев. С., 1978.

МЕНИП (Ménippos) от Гадара -първата половина на III в. пр. Хр. -стгр. философ *киник*. Първоначално роб, по-късно забогатява и откупва свободата си; става гражданин на Тива. Смятан за създател на т. нар. сериозно-смешен жанр, носещ неговото име - *менипова сатира*. Във формално отношение тя представлява смес от проза с поезия. Най-типичният ѝ белег е бързият преход от шегата и каламбура към сериозен критично-сатиричен тон. М. съставя философско-сатирични диалози във фантастична разказна рамка, събрани в 13 кн., които не са достигнали до нас. Както личи по някои запазени загл. като „**Завещания**“ (Diathékai), „**Раждането на Епикур**“ (Epikúru génesis), „**Пир**“ (Sympósion). „**Призоваване на мъртвите**“ (Nékyia) и др., М. полемизира със съвременни философи, осмива религията и човешката глупост, засяга социални недъзи. Сатиричната насоченост на творбите му е съпроводена с проповядване на моралните принципи на *кинизма* и *киническата* етика. Творчеството му оказва влияние върху Лукиан*. а рим. учен Варон* Реатински изцяло му подражава в своите менипови сатири. (АИВ-К)

Съч.: *Syll. Gr.*

МЕРОБАУД (Merobáudes), Флавий -V в. - лат. военачалник, оратор и поет. По произход испанец, прави блестяща кариера при пълководеца Аеций. Израз на славата, която спечелва, е издигането на негова статуя на Траяновия форум в Рим. Запазени са фрагменти от *панегирик* в проза, написан в чест на второто консулство на Аеций (437 г.), и *панегирик* в стихове в чест на третото му консулство (446 г.). М. е автор и на стих. „**Рожден ден**“ (Genethliacon) - по случай рождения ден на сина на Аеций; „**За градините**“ (De viridiariis) - описание на парка на един велможа; стих. за кръщаването на една императорска дъщеря; химн „**За Христос**“ (De Christo). (ИП)

Съч.: *Anth. Lat.; PLM 2.*

МЕСИЙ (Méssius), Арузиан - IV в. -рим. филолог и оратор, съвременник на К. А. Симах*. Автор на сбирка от подредени в азбучен ред примери за често употребявани в реториката граматични конструкции от различни части на речта. Като илюстративен материал са използвани откъси от произв. на класическите, изучавани в у-щата автори - Теренций*, Салустий*, М. Цицерон*, Вергилий*. Сбирката е споменавана от

Касиодор* и е позната на Амвросий*. Особено ценни в нея са цитатите от съч. „История“ на Салустий. (ЛЙ)

Съч.: *Gramm. Lat. 7.*

МЕТЕЛ МАКЕДОНСКИ (Metellus Macedonicus), Квинт Целий - II в. пр. Хр. - рим. оратор и обществен деятел. Става известен *като цензор* (131 г. пр. Хр.) със строгата си реч срещу безбрачието. Заради тази реч Луцилий* го напада иронично. (ИА)

Съч.: *v. Cicero, Brutus, 81.*

МЕЦЕНАТ (Maecenas), Гай Цилний

- 70 г. пр. Хр. - 8 г. пр. Хр., Рим - рим. държавен деятел, писател, покровител на л-рата и изкуствата. Произхожда от древен и знатен етруски род. Дарбата му на ловък дипломат и лоялността му към Август* го правят негов близък сподвижник и доверен съветник. След установяването на *принципата* М. създава лит. кръг, в който включва Вергилий*, Хорацій*, Марс*, Луций Варий Руф* и др. Самият М. е автор на творби, озаглавени „Прометей“ (Prometheus), „Октавия“ (Octavia), „Пир“ (Symposium), на стихове в различни размери Приписва му се и едно произв. в проза по естествена история и мемоари за Август. Културният разцвет по време на управлението на Август се дължи до голяма степен на М. (ФБ)

Съч.: *FPR.*

МИМНЕРМ (Mimnermos) от Колофон - VII—VI в. пр. Хр. - стгр. поет елегик. За живота му не е известно почти нищо. Неговото творчество е познато по фрагменти, които потвърждават античното сведение, че елегите му били събрани в две кн., едната от които е наречена „Нано“ (Ναννό) по името на негова любима

- флейтистка. М. пише на много теми от митологията и от историята (за основаването на Колофон, за войната между Смирна и лидийския цар Гигес), но най-много - за радостите на младостта и тъгите на старостта. Тях той представя чрез сполучливи образи и сравнения, редуващи се със сентенцозни мисли за живота. Любимите му стих., написани в *елегически дистихон*, са много ценени и служат за образец на рим. поети. (НР)

Съч.: *PETF.*

МОНТА́Н (Montánus), Воциен - I в. пр. Хр., Нарбонска Галия - I в. сл. Хр. - лат. *ретор* и оратор. Осъден от Тиберий* за обида на „императорското величие“ и завършил живота си като заточеник на Балеарските острови. Най-важната му проява била защитната реч по делото на Гала Нумизия. Недостатък в стила на М. били честите повторения. (ФБ)

Съч.: Sen. Rhet., Contr. 9, praef. 1; 28, 15 sqq.

МОСХ (Móschos) от Сиракуза - II в. пр. Хр. - елинистически поет, автор на *епилии*. Подражател на Теокрит*, той е споменаван сред *буколическите* поети заедно с Бион* от Смирна. Предполага се, че е ученик на Аристарх*, изследвал езика на о. Родос. От поезията му са запазени 3 цитата от „**Буколика**“ (Bukoliká), 29 стиха от „**Избягалият Ерос**“ (Éros Drapétes) и един по-голям фрагмент от 166 *хекзаметъра* от *епилия* „**Европа**“ (Európe). В него е описан познатият мит за отвличането на Кадмовата сестра Европа от Зевс, но с нови худ. похвати, които са в съответствие с късноелинистическия възглед за поетическа красота, постигната чрез декоративност, чудноватост и неестественост на словото. (НР)

Съч.: BG.

МОСХИОН (Moschíon) от Атина -вер. първата половина на III в. пр. Хр. - стгр. трагически поет. Освен загл. на 3 негови трагедии, две от които на ист. тема - „**Темистокъл**“ (Themistoklés) и „**Ферейци**“ (Pheraíoi), до нас са достигнали и десетина фрагмента. (ББ)

Съч.: TGF 1.

МУЗЕ́Й (Mousaíos) - V в. - стгр. епически поет и филолог. Автор на *епилия* „**Херо и Леандър**“ (Tá kat' Heró kai Léandron). Сюжетът е любовен и е зает от елинистически оригинал, използван и от Овидий* в „*Метаморфози*“. Разработен е в стила на реторическата проза. М. е популярен в епохата на европейския Ренесанс. (НР)

Съч.: Tá kat' Heró kai Léandron. Bonn: ed. A. Ludwick, 1912 (ed. E. Malcovati, 1947).

„**МЪРМОРКОТО**“ - вж. „Кверол“*.

Н

НАЗÁРИЙ - вж. Латински* панегирици.

НАМАЦИА́Н (Namatiánus), Рутилий Клавдий - IV в., вер. Толоза (сега Тулуза, Франция) - V в. - рим. епически поет от гало-римски произход. Син на висш императорски служител. Н. получава солидни знания по грц. език, граматика, реторика, л-ра, стихосложение. Издига се до важни служебни постове - началник на императорската канцелария (412 г.) и *претор* на Рим (414 г.). През есента на 416 г. предприема пътуване по море от Рим до опустошената от готите Галия. Описва пътешествието си в поетически дневник, озаглавен „**Завръщане**“ (De reditu suo), в 2 кн. в *елегически дистихон*. От втората е запазен фрагмент от 68 стиха. Нач. на първата е реторично хвалебствие на Рим като обединител на народа, след което се описват различни местности и градове по италиейското крайбрежие, радостни срещи с приятели, лов, силна и продължителна буря. Поетът отразява съвременни нему събития, светогледа и психиката на антихристиянската рим. аристокрация и пише язвителни нападки срещу евреите и християните. Творбата е богата на топографски наблюдения, а

стилът и стихосложението напомнят Вергилий* и Овидий*. Н. придава собствен облик на поетическия си дневник с живата и стегната реч, с ясната мисъл, с използването на жизнения си опит, с подчертаната си образованост. (ННГ)

Съч.: PLM 3.

НЕАНТ (Neánthes) от Кизик - III в. пр. Хр. - стрг. оратор и историк. Освен реторически произв., традицията му приписва съч. „**История на Гърция**“ (Helleniká), както и хроники за родния му град и за управлението на цар Атал I (241-197 г. пр. Хр.). Най-голяма известност му донася кн „**Биографии на прочути мъже**“ (Perí endóxon andrón). От творчеството на Н. са запазени фрагменти. Не е изключено обаче някои от произв., сочени като Неантови, да са написани от негов съвременник със същото име. (РС)

Съч.: FGH 2.

НЕВИЙ (Naévius), Гней - III в. пр. Хр. - рим. поет от плебейски произход. Роден в Кампания, участник в Първата пуническа война (264-241 г. пр. Хр.). Прекарва по-голямата част от живота си в Рим. Враждебно настроен към аристокрацията, често в своите комедии Н. отправя нападки към нейни представители. Засегнати от него, Метелите (влиятелен род в Рим) обвиняват поета в злословие и го изгонват от града. През 204 г. пр. Хр. той отива в гр. Утика, Сев. Африка, където и умира. Комедиите му заемат голям дял от творчеството му, но до нас са достигнали само ок. 30 фрагмента и едно загл. - „**Момичето от Тарент**“ (Tarentilla). Преработвайки грц. оригинал, авторът усилва комическия ефект чрез *контаминация*. На много места се долавят и рим. мотиви, така че Н. може да бъде причислен към предшествениците на *тогатати*. Той не се ограничава само с преработката на грц. драми, а съчинява и оригинални трагедии с рим. сюжети - *претексти*. Известни са загл. на две от тях - „**Ромул**“ или „**Вълкът**“ (Romulus vel Lupus), в която пресъздава легендата за Ромул, и „**Кластидий**“ (Clastidium) на актуална тема - победата на Клавдий Марцел (съвременник на Н.) над галите. По-голямо място в творчеството му заемат трагедиите с грц. сюжети, от които са запазени фрагменти и някои загл. - „**Ликург**“ (Lycurgus), „**Даная**“ (Danae), „**Троянският кон**“ (Equus Troianus), „**Хектор**“ (Hector), „**Ифигения**“ (Iphigenia). Н. е първият оригинален поет на ист. епос в рим. л-ра. Най-ценното произв. в творчеството му е „**Пуническата война**“ (Bellum Poenicum), отразяващо събитията, на които авторът е очевидец. Написано е в *сатурнови стихове* и през Античността е разделено на 7 кн., от които са запазени ок. 60 фрагмента. Освен ист. част, която започва с обсадата на гр. Акрагант в Сицилия през 262 г. пр. Хр., има

и митологична - падането на Троя, странстванията на Еней и пристигането му в Италия, основаването на Рим. Въмъкната е и легендата за царица Дидона. Това разделяне на митологична и ист. част се отразява и на стила - тържествен в първата част, сух и близък до *аналистиката* във втората. Н. оказва голямо влияние върху творчеството на Плавт* и Теренций*, а с епоса си - върху Вергилий*. (Юф).

Съч.: CRF; FPL; TRF.

НЕМЕЗИАН (Nemesiánuš), Марк Аврелий Олимпий - края на III в. - рим. поет. Роден в Картаген, награждаван на поетически състезания. Н. развива типичната за *буколическата* поезия сюжетна линия в 4 *еклоги*, състоящи се от общо 319 стиха. В първата възхвалява починалия си приятел-овчар, в 3-ата - Бакх, бога на лозята и виното, а 2-а и 4-та са пастирски жалби, породени от любовни несполуки и терзания. Темите, стилът и размерът им доказват силното влияние на Вергилий* и сходството с поезията на Сикул*, а използването на рефрен е имитация на стиховете на Теокрит*. Н. е автор на дидактическата поема „**Лов с хрътки**“ (Cynegetica), от която са запазени 325 стиха. Приписва му се поемата „**За птицелова**“ (De aucupio), от която са достигнали до нас два фрагмента с общо 28 стиха. И в буколическите, и в дидактическите си творби Н.

проявява талант при емоционалното и детайлно изобразяване на природни картини и образи. (ННГ)

Съч.: *Anth. Lat.; PLM 3.*

НЕОПТОЛѐМ (Neoptolémos) от Парион - III в. пр. Хр. - стгр. филолог. Автор и на поеми. Пише „**За епиграмите**“ (Perí epigrammáton) и

„**Поетика**“ (Perí poetikés) - съч., за което съобщава Филодем*. Според Порфирий* от тази „Поетика“ е заимствал Хораций* в своята творба „За поетическото изкуство“. Н. е автор и на филол. трактат „**За Омировите глоси**“ (Perí glossón Homéru) и „**За духовитостите**“ (Perí asteismón). Съч. на Н. не са достигнали до нас. (ДМ)

НЕО́ФРОН (Neóphron) - V-IV в. пр. Хр. - стгр. поет. Автор на 120 пиеси, от които до нас са достигнали само 3 фрагмента и едно загл. - „**Медея**“ (Médeia). Според традицията Еврипид* заема сюжета от Н. Изглежда обаче, че достигналите до нас фрагменти са от по-късно време и не принадлежат на Н. (ВВ)

Съч.: *TGF 1.*

НѐПОТ (Népos), Корнелий - ок. 100-32 г. пр. Хр. - рим. историк, приятел на Марк Тулий Цицерон*, Тит Помпоний Атик* и Гай Валерий Катул*. Н. е автор на съч. „**Хроника**“ (Chronica) в 3 кн., в което описва паралелно събития от рим. и грц. история. Сборникът от ист. анекдоти и курйози под загл. „**Примери**“ (Exempla) в 5 кн. е написан с поучителна цел. Основното му съч. „**За бележитите мъже**“ (De viris illustribus) съдържа биографии на видни личности от древния свят: историци, пълководци, поети, граматисти, като в отделните кн. биографиите на римляни се редуват с биографиите на чужденци (предимно на гърци). От влизащата в съч. кн. „**За бележити пълководци на чужди народи**“ (De excellentibus ducibus exterarum gentium), която дълго време е издавана под името на Емилий Проб, са запазени 22 биографии, а от кн. „**За латинските историци**“ (De Latinis historicis) -биографиите на Марк Порций Катон* и Тит Помпоний Атик. В тези кратки животописи образите са ярки и сполучливи, макар че ист. сведения са неточни и неверни. Непретенциозното описание и естественият стил на изложение правят съч. достъпно за голям брой читатели. (ИА)

Съч.: *Vitae cum fragmentis. BT: ed. P. K. Marshall. 1977 (1985).*

НѐРО́Н (Néro), Домиций Клавдий Цезар Друз Германик - 15.XII.37—68 г. - рим. император от 54 до 68 г. Н. имал поетически и актьорски претенции, с които ни запознава биографията му от „Дванадесетте цезари“ на Светоний*. Пише стихове, според някои източници и сатири, автор на епическа поема „**Троица**“ (Troica) -за падането на Троя, откъс от която рецитирал под акомпанимент на китара при големия пожар в Рим през 64 г. Поетическият му дилетантизъм достига върха си при обиколката му из Гърция, където бил честван като победител във всички музикално-поетически състезания. Съдържанието на речта му, с която дарява свобода на грц. градове, е било открито в Беотия (Гърция). (АЙ-Н)

Съч.: v. *Ausgabe der Caesares. BT: ed. M. Ihm, 1908; v. E. M. Smallwood. Documents illustrating the principates of Cuius, Claudius and Nero, 1967.*

НИГЕР (Níger), Брутедий -1 в. пр. Хр. - убит 31 г. сл. Хр. - рим. оратор и историк. От съч. му „**История**“ (Historiae) са запазени само фрагменти, между които описание на смъртта на М. Цицерон*. (АБН)

Съч.: *HRF.*

НИКА́НДЪР (Níkandros) от Колофон - средата на II в. пр. Хр. - стгр. поет, автор на дидактични поеми. Запазени са две от тях: „**Против животинските отрови**“ (Theriaká) в 958 *хекзаметъра*, в която авторът описва лекарствените средства срещу отровни ухапвания на животни, а „**Противоотрови**“ (Alexiphármaka), състояща

се от 630 хекзаметъра, се отнася до лечението при отравяния с храни. Написани неясно, изпъстрени с много старинни и поетични думи, още през Античността тези произв. трябвало да бъдат снабдени с подробни *схολии*. Н. е автор и на още няколко, недостигнали до нас поеми - една от тях за превращенията на митологични персонажи, послужила за образец на „Метамофози“ на Овидий*, а друга под загл. „**Прогностика**“ (Prognostiká) е едноименното научно съч. на Хипократ, обърнато в стихотворна форма. Запазени са големи откъси от поемата му „**Георгика**“ (Georgiká), подражавана по-късно от Вергилий*. (АЙВ-К)

Съч.: Nicandrea. Theriaca et Alexipharmaca. Lipsiae: rec. O. Schneider, 1857 (Cambridge: ed. A. S. F. Cow -A. S. Scholfield, 1953).

НИКОЛАЙ (Nicoláos) от Дамаск-ок. 64 г. пр. Хр. - неизв. - прозаик, писал на стгр. език. Получава добро образование. Служи като дворцов съветник и историк при Ирод Велики. Вер. е освободенец; работи в канцеларията на имп. Август*. Освен трагедии и комедии, филос. и естественонаучни съч. публикува автобиография, биография-панегирик на Август, от когото е поддържан и обичан. Пише и обща история в 144 кн., запазени във фрагменти. Съч. обхваща събитията от най-ранната епоха до времето на Ирод. За извори използва произв. на Ксант*, Гфор*. Посидоний*, а неговите съч. са източници за Йосиф* Флавий. Оценките за труда на Н. са противоречиви, но за нас той е ценен като единствен автор, който дава автентични сведения за своето време. (ЦЛ)

Съч.: FGH 2.

НИКОМАХ (Nícomachus), Флавиан Вирни - IV-V в. - виден римлянин, обществен деятел, един от последните защитници на езическата култура. Автор на съч. „**Анали**“ (Annales), посветено на имп. Теодосий. Превежда на лат. език произв. „Животът на Аполоний от Тиана“ от Филострат* II. (АБН)

Съч.: HRRel.

НОВАЦИАН (Novatiánus) - III в. -рим. християнски прозаик. Според Сократ* загинал като мъченик при управлението на имп. Валериан (253-260 г.). С ригористичното си отношение по въпросите на християнския морал той внася разцепление сред рим. духовенство и слага нач. на т. нар. *новацианска* схизма, която продължава да съществува и след неговата смърт. Н. е първият рим. теолог, писал на лат. език. Доказана е автентичността на съч. му „**За троицата**“ (De trinitate) и „**За храните на юдеите**“ (De cibis Iudaicis). Те са написани с безкомпромисна строгост и с умението на автор, получил отлично реторическо, филос. и геологическо образование. Запазени са и две негови писма до Киприан*. (ЛЙ)

Съч.: PL 3.

НОВИЙ (Nóvius) - I в. пр. Хр. - рим. комедиограф, представител на *ателаната*. Запазени са малко фрагменти и ок. 40 загл. на негови пиеси, между които са „**Говедарят**“ (Bubulcus), „**Хетера**“ (Hetaera), „**Тепавичарите**“ (Fullones), „**Смешният старец**“ (Pappus), „**Глупакът**“ (Maccus), „**Андромеда**“ (Andromeda), „**Херкулес**“ (Hercules), „**Финикийките**“ (Phoenissae) и др. (ЮФ)

Съч.: CRF.

НОН (Nónnos) - VI в. - стгр. епически поет. Роден в Панополис, Египет. Автор на най-обемистия и последен за Античността епос, посветен на живота на Дионис от раждането до апотеоза му. Поетът се опитва в 48 песни да обедини всичко, което е известно, за бога. Тъй като почти цялата поезия, която пресъздава митовите за Дионис и мистериите преди него, е изгубена, поемата на Н. е особено ценна за възстановяване на митологичната традиция. Разностранността на фабулата, неподправеността на чувствата и прецизността при построяването на *хекзаметрите* му създават име на майстор, едва ли не равностоен на Омир*. Съществена причина за големия успех на поемата са преди всичко подражанието и упоритото придържане към класическите

модели през късната Античност. Н. е автор и на стихотворна парафраза на евангелието от Йоан - вж. Завет* нов. (МС)

Съч.: *Dionysiaca. T. 1-2. BT: ed. A. Ludwich, 1909-1911 (Berlin; ed. R. Keydel, 1959).*

НОСИДА (Nossís) от Локри, Южна Италия - III в. пр. Хр. - елинистическа поетеса. Пише *епиграми* и лирически поеми на дорийски диалект. Почти навсякъде споменава култа на Афродита, на който е служела. Запазени са И нейни епиграми. (НР)

Съч.: *Anth. Pal. 6-7.*

„НОЩЕН ПРАЗНИК В ЧЕСТ НА ВЕНЕРА“ (Pervigilium Veneris) - стих., написано на лат. език, с неустановено датиране (II в. - средата на IV в.); приписвано на Флор*, Немезиан* и Тибериан*. Състои се от 93 *трохеични тетраметъра*, разделени на строфи с предшествващ ги рефрен. Стих. е посветено на живота и любовта, като възхвалява на Венера, пролетта, природата и младостта. В средата на творбата е разработена темата за хармонията между сезона и празника, която обяснява единството на настроенията, породени от омайващото въздействие на годишното време, свежата утрин и невинността на младостта. Краят е неочакван, с тъжна нотка в настроението, предизвикана от личната неудовлетвореност на поета. Възможно е стиховете да са писани за хор в чест на празника на Венера, честван всяка година в една сицилийска планинска област при настъпването на пролетта. Тази интерпретация се подкрепя от простонародната лексика, рефрена и размера, в чието построяване се забелязва замяна на дългите и кратките срички с ударени и неударени. Този факт основателно поставя творбата между две лит. епохи: античната и средновековната. (ННГ)

Съч.: *Anth. Lat.: PLM 4.*

O

ОБСЕКВЕНТ (Obsequens), Юлий-IV в. - рим. прозаик. Автор на „**Книга за знаменията**“ (Prodigiorum liber) - сб. извлечения от ист. съчинение на Ливий*. Произв. съдържа знаменията между 190 и 12 г. пр. Хр. О. не използва направо кн. на Ливий, а съкратена нейна преработка. Вер. като езичник прозаикът принадлежи към кръговете, които за последен път се опитват през IV в. да се противопоставят на християнството. (АБН)

Съч.: *Prodigiorum liber. Lipsiae: rec. O. Jahn, 1863; v. T. Livi periochae. Leipzig: ed. Rossbach. 1910.*

ОВИДИЕВ СБОРНИК - вж. Псевдо-Овидий*.

ОВИДИЙ (Ovidius) Назон, Публий - 20.III.43 г. пр. Хр., Сулмон (сега Сулмона. Средна Италия) - 17 или 18 г. сл. Хр., Томи (сега Констанца, Румъния) - рим. поет елегик. Получава отлично образование в Рим, започва там полит. кариера. Осигурен добре материално от бащиното си състояние, О. след кратко време изоставя службата си. Яркият му талант го отвежда в лит. кръг на Корвин* и скоро става известен. Сред слава и почит поетът живее в Рим до 8 г. сл. Хр., когато по заповед на Август* без съдебен процес е изпратен в изгнание в Томи. Повод за това вер. е еротичната му поезия, контрастираща с политиката на *принцепса* за връщане към добрите стари нрави. Самотният живот далеч от Рим в полуварварско обкръжение е изключително тежък удар за светския поет. Всички усилия за преразглеждане решението на Август остават напразни - О. умира в Томи. Още с първия си сб. „**Любовни елегии**“ (Amores) той става популярен. Първоначално сбирката се е състояла от 5 кн., а по-късно е съкратена на 3. Стедвайки традициите на предшествениците си, О. създава стих. от нов тип, като

се придържа към реалността, отнася се с жив интерес към обкръжаващия го свят и със забележителна наблюдателност и остроумие описва такива страни от живота, които елегическите поети дотогава не са се опитвали да пресъздадат. Разкривайки света на обикновения човек, той се отнася с ирония към сериозните морални теми от времето на Август и вижда в любовта само весело развлечение. Изобразява в шеговита форма любовните си преживявания, краха на илюзиите си и за разлика от Тибул* и Проперций* описва не толкова личните си изживявания, колкото чувствата и психиката на героите си. Тези стих. са последвани от сб. елегии със загл. „**Послания на героини**“ (Heroides) - писма в стихове от митологични героини (Пенелопа, Федра, Медея, Дидона и др.) до изоставилите ги съпрузи или любими. Пресъздавайки по нов начин широкоизвестни на рим. читател образи, той прави опит да освети духовния мир на персонажите си, като ги извежда от обичайните героични рамки и ги доближава до реални женски образи. По-късно към сб., състоящ се от 15 писма, са добавени още 3 двойки послания, всяка съставена от писмо на героинята и отговор на героя: Парис - Елена, Херо - Леандър, Кидипа - Аконтий. Първият период от творчеството на О. завършва с 3 псевдодидактически поеми: „**Средства за разхубавяване на женското лице**“ (Medicamina faciei feminae), от която е запазено само началото; „**Любовно изкуство**“ (Ars amatoria или Ars amandi), която иронично представя кодекс от правила за поведението на влюбените – първите две части са към младежа, когото поучава как да спечели и запази любовта на желаната жена, а третата - към жените. Изглежда, именно тази поема е предизвикала недоволството на консервативно настроените кръгове. Опирайки сам на себе си, О. създава остроумната и изпълнена с точни психологически наблюдения поема на противоположна тема със загл. „**Лекове срещу любовта**“ (Remedia amoris), в която препоръчва на читателя като средство срещу любовната мъка отдаването на обществена дейност, на занимания със земеделие или предприемането на далечни пътешествия. През първия период от творчеството си О. създава и прочутата, но недостигнала до нас трагедия „**Медея**“ (Medea). Нач. на следващия период от творчеството му поставя митологичната поема „**Метаморфози**“ (Metamorphoses) в 15 кн. В произв. са описани над 250 легенди за превращения на хора в животни или птици, растения или предмети. Поемата започва със сътворението на света от хаоса и завършва с превръщането на Цезар в комета, като в кн. 15 са вплетени елементи на филос. осмисляне чрез речта на Питагор* за вечните промени в природата. Единството в композиционно отношение е осъществено чрез различни похвати: обединяване на митовите по цикли, по място на действието, по сходство на персонажите, чрез вмъкване на един епизод в друг. Към същия период се отнася и поемата „**Празници**“ (Fasti) в 6 кн., където се описва произходът на рим. обреди, празненства и церемонии. Намерението на О. да обхване целия календар в 12 кн. е прекъснато след кн. 6 поради изпращането му в изгнание. Последният период от неговото творчество е по време на заточението му. В 5 кн. под общо загл. „**Скърбни елегии**“ (Tristia) О. изразява мъката си от раздялата с Рим и близките и от тежкия живот в Томи. Злостният памфлет „**Ибис**“ (Ibis) е насочен срещу неизв. за нас негов враг в Рим. В последната сбирка „**Писма от Черно море (Понта)**“ (Epistolae ex Ponto) - послания, адресирани до приятели в Рим, тонът е унил, но вече по-спокоен; явяват се и описания на суровата сев. природа и на племената, живеещи там. Незапазени творби на О. от този период са похвалните поеми към Август (на гетски език) и към Тиберий* и „**Поема за риболова**“ (Halieutica). Образността и поетичността на неговото творчество му осигуряват широка популярност от древността до днес. Творбите му представляват богата основа за създаването на лит. произв., опери, балети и картини, а майсторството на разказа, великолепият език и плавният стих правят О. един от най-ценените антични поети. (АЙ-11)

Съч.: Halieutica. Leipzig: ed. M. Haupt, 1838; Ovidii amatoria. Berlin: rec. L. Müller. 1861; ExPonto. Lipsiae.ed. O. Korn, 1868; Fasti. London: ed. G. H. Hallam, 1881; Ibis. Oxford: ed. R. Ellis, 1881; Tristia. London: ed. S. G. Owen, 1885 (Tristia. Ibis. Epistulae ex

Ponto. Fasti. Lipsiae: ed. R. Merkel. 1914); Metamorphoses. BT: ed. R. Ehwald-Levy, 1915. На бълг.: Избрани откъси. - В: Преводи на старите класици, от Р. Горанов. Пловдив, 1897; Превръщания. Кн. 1-2. Прев. от лат. Кр. Димитров. С, 1926; Метаморфозите на Овидия. Избрани отделни части от Д. Дечев. Ч. 1. Прев. Ат. Танчовски. Пловдив. 1937; Нов превод на някои по-важни части на Метаморфозите на Овидия съгласно превода на Joseph Chamondard. Пловдив, 1939; Метаморфози. Прев. Г. Батаклиев. С, 1974 (1981); Избрани части (Из: Любовни елегии. Любовно изкуство. Средства за разхубавяване на женското лице. Скръбни елегии). -В: Звезден венец. Римска поезия. Прев. Г. Батаклиев. С, 1987; Елегии (Любовни елегии. Героини. Любовно изкуство. Средства против любовта. Тъги. Писна от Понта). Прев. от лат. Г. Батаклиев. С. 1994.

„ОКТАВИЯ“ (Octávia) – единствената запазена рим. *претекста*, приписвана на Сенека* философа, който е действащо лице в нея. Сюжетът ѝ е трагичната съдба и смъртта на Октавия, дъщерята на имп. Клавдий*, убита по заповед на съпруга си Нерон*, който желаел да се ожени за Попея. Алюзиите за смъртта на Нерон дават основание да се допуска, че трагедията е написана след 68 г. сл. Хр. (АБН)

Съч.: *Senecae tragoediae. BT: ed. G. Richter. 1902.*

ОЛИМПИОДОР (Olympiódoros) - ок. 380-425 г. - историк, писал на стгр. език. Роден в Тива, Египет. Известно време живее в Атина, където се запознава с Атинската филос. школа. Част от живота си прекарва в Зап. рим. империя, пътува много, наблюдава живота на различни варварски народи (вестготи и хуни), сред които прекарва известно време през 412 г. като член на дипломатическа мисия. Съч. на О. **„История“** (Historikoi lógoi) е запазено във фрагменти. Състояло се е общо от 22 кн. и е обхващало периода между 407 и 425 г. В произв. се забелязват отстъпване от реторичния стил. характерен за историците от късноантичната епоха, и нач. на нов начин на изложение, подсказан вер. от съприкосновението с варварския свят. (ЦЛ)

Съч.: *Olympiodori fragmenta. -In: HGM 1.*

ÓМИР (Hómeros) - вер. VIII в. пр. Хр. - стгр. епически поет. Автор на **„Илиада“** (Iliás) и **„Одисея“** (Odýsseia). Сигурни данни за живота му няма. От Античността до нас са достигнали биографии, разпространявани в древността като популярно четиво, чието съдържание няма изворова стойност. Въз основа на диалектни особености на езика на поемите и на географски сведения, почерпани от биографиите, се приема, че О. е живял и творил в Йония (Мала Азия). Споровете за авторството и за характера на двете поеми се разгарят особено остро през XVIII в. Постепенно се оформя т. нар. О миров въпрос, при чието решаване се развиват следните 3 теории: 1) Аналитична, или теория на „малките песни“. Привържениците ѝ, основавайки се на редица противоречия в песните, твърдят, че личността О. е фикция, а поемите са се получили от свързването на отделни по-малки народни песни. Застъпници на този възглед са Фр. Волф (1759-1824 г.) и К. Лахман (1793-1851 г.). 2) Унитарна теория, чийто основател е немският филолог Г. В. Нич (1790-1861 г.). Последователите ѝ признават съществуването на О. и на единния творчески замисъл и план на поемите независимо от отклоненията и противоречията, които се откриват във всяко епическо творчество. 3) Теория за „основното зърно“, която донякъде обединява първите две теории. Според привържениците О. създава две прапоеми, които остепенно се допълват с нови части. Тази теория защитават немският филолог Г. Херман (1772-1848 г.) и английският историк Дж. Грот (1794-1871 г.). С разширяването на научния хоризонт от втората половина на XIX в. започва да отпада тясната литературоведска постановка на Омировия въпрос. Археологическите открития от последната четвърт на XIX в. в Троя, Микена, Тиринт, Орхомен, а през XX в. - на о. Крит, в Пилос и на други места, както и откриването и разчитането на писмени документи (критско-микенското линейно писмо

„Б“) повдигат въпроса за отношението на поемите на О. към древната история на Източното Средиземноморие. Изследвачите обръщат внимание на постепенното наслояване на ист. сведения в поемите; осъзнава се необходимостта да бъде анализиран процесът на формирането на епическата поезия, нейният характер и език. Отпада и версията, че О. не е съществувал. От една страна, той е народен певец (аед), използва сътвореното от други, служи си с народопесенната техника, фактът, че се представя като слепец, символизира тази страна от неговата творческа природа. От друга страна, по времето, когато твори, той е вече прочут певец. Това се потвърждава от единния творчески замисъл, плана и композицията на двете поеми, за чието създаване поетът вер. си е служил и с писане. Постиженията на съвременната фолклористика позволяват да се разбере по-добре устната предстепен на Омировите поеми, която определя творческата техника на автора. Епическият народен поет усвоява редица готови положения - теми, мотиви, герои, основни събития. В епическия изказ също си служи с готови стандартни „схеми“, отнасяни към един или друг момент често пъти без оглед на конкретната ситуация. Носител на този стил е епическият размер *хекзаметър*. В последните десетилетия се задълбочиха и знанията за особеностите на Омировия език. С разчитането на критско-микенското писмо „Б“ се установи, че върху глинени таблички от Пилос, Микена и Кнос има канцеларски текстове на древен грц. език. Това помогна за изясняването на характера на епическия език. Предполага се, че на езика на табличките (диалектна смесица на основата на един от ахейските говори в микенската епоха) съответства един поетически наддиалект, един вид микенско худ. койне. Макар че се развива до времето на О., епическият език не губи първоначалната си многодиалектна и наддиалектна структура. Наследил дълга традиция, на която остава верен, О. се отнася свободно към традиционните мотиви и поетическите средства, преодолява фолклорния стандарт и създава лично творчество. Революционна роля за превръщането му от аед в личен творец изиграва използването на писмото. Става дума за разпространителното се вер. от края на IX в. пр. Хр. алфавитно писмо, създадено чрез постепенното пригаждане на финикийската консонантна азбука. След първото писмено фиксиране на текста на Омировите поеми те продължават да се променят. Макар да са само рецитатори, а не импровизатори като аедите, по-късните популяризатори на поезията на О. (т. нар. рапсоди) си позволяват редица добавки. Тъй като се разпространява устно, тази поезия претърпява допълнителни фолклорни промени и наслоения. Оформилите се в Йония текстове на О. проникват чрез рапсодите из цяла Елада, попадат и в Атина. През VI в. пр. Хр. учредена от тирана Пизистрат комисия редактира поемите, за да сложи определен ред в тяхното рецитиране (станало обичайно по онова време) на големия атински празник Панатенеи. Творбите на О. продължават да се допълват като народно творчество и през V в. пр. Хр. От нач. на IV в. пр. Хр., когато се появява книгата, текстът на поемите започва да се чете и да се анализира подробно. През епохата на елинизма те стават основен обект на филол. търсения и изследвания. Особен принос има Александрийската филол. школа -вер. Зенодот* разделя поемите на 24 песни. Най-значително е направеното от Аристарх*. Предполага се, че неговото издание е в основата на достигналите до нас текстове на „Илиада“ и „Одисея“. Представа за работата на александрийските филолози получаваме от достигналите до нас *схолии* към текста на О., чиито автори са антични и византийски филолози. „Илиада“ и „Одисея“ са големи епически поеми (съответно от 15 693 и 12 110 стиха). Основа на сюжета е митът за Троянската война, който отразява кръг от действителни събития през късната микенска епоха. В „Илиада“ е представена поредица от епизоди - случки от последните 50 дни от последната, 10-а г. на митичната война. Основните събития са свързани с разпратата между Ахил и Агамемнон, с гнева на Ахил и отстраняването му от бойните действия, което става причина за успеха на троянците начело с Хектор. Ахил се връща на бойното поле след убийството на верния си приятел Патрокл. Поемата завършва със смъртта на Хектор и неговото погребение. Намесата на боговете в действието става причина за редица усложнения и включването

на допълнителни епизоди. „Одисея“ представя последните 40 дни от 10-год. завръщане на Одисей към родната Итака, което е предадено чрез разказите на самия Одисей. Героят стъпва благополучно на острова и успява да овладее окупирания от претендентите за ръката на Пенелопа свой дом. Справил се с размириците в Итака, предизвикани от недоволните роднини на избитите женихи, той възстановява своята царска власт. Между двете поеми на О. се откриват редица културно-исторически и худ. разлики, които не са достатъчни, за да бъде вероятна поддържаната още през Античността възможност „Илиада“ и „Одисея“ да са дело на различни автори. Тъй като в поемите са наслоени разнообразни ист. факти, те служат като богат източник на сведения за живота на елините на границата между второто и първото хилядолетие пр. Хр. „Илиада“ и „Одисея“ имат дълъг живот като образцови худ. произв. Ценени през грц. античност като учебна кн. и един вид енциклопедия на знанията, те са популярни и през византийското средновековие, а от нач. на XVIII в. започват да ги смятат за образец на непосредственото поетическо чувство и за древно нач. на европейската л-ра. Днес е ясно, че създаденото от О. е резултат на дълъг творчески опит. Високата худ. стойност на „Илиада“ и „Одисея“ се корени в това, че те свързват белезите на народното и на личното творчество. През Античността на О. се приписват и т. нар. Омирови* химни, двете пародии на „Илиада“ и „Одисея“ - съответно **Маргит** (Margítes) и **„Войната на жабите и мишките“** (Batrachomyomachía). От първото произв., създадено вер. през VII в. пр. Хр., са запазени само 6 стиха. Аристотел* е между онези, които вярват, че автор на „Маргит“ е О. През Античността на О. се приписват произв. и на циклическите* поети. (ЦП и ББ)

Съч.: *Homeri opera*. Т. 1-5. Oxonii: ed. D. B. Monroe - T. W. Allen, 1912-1946. **На бълг.:** *Илиада. Песен I и II*. Прев. Г. Пърличев. - В: *Читалище*. Цариград, 1871, кн. II и сл.; *Илиада, първа песен*. Прев. Н. Бончев. - В: *Периодическо списание*, 1871, кн. 4; *Омирова Илиада. Т. 1. (Илиада А-песен I)*. Преведена от първообразното от Ф. Велиев. Виена, 1875; *Илиада. I песен*. Прев. Петко Славейков. С, 1881; *Омирова Илиада. Т. 1-3*. Прев. от първообразното Ф. Велиев. Пловдив, 1882-1884; *Илиада. XI песен*. Прев. Ив. Вазов. - В: *Българска христоматия*. С, 1884; *Троянската война и странствованията на Одисея*. С, 1896 (1897); *Омир*. - В: *Преводи на старите класици*. От Р. Горанов. Пловдив, 1897; *Илиада. XXII песен, стих 1-261 от XXIII песен*. Прев. Ал. Балабанов. - *Български преглед*, 1898, кн. 12 и 1899, кн. 1; *Омирова Илиада в проза*. Прев. от стереот. герм. изд. Д. Душанов. Пловдив, 1899 (1917); *Троянската война*. Прев. и стъкмиха за юноши Г. Негенцов [Ран Босилек] и Г. Палишев. С, 1911; *Странствованията на Одисей*. Прев. и стъкмиха за юноши Г. Негенцов [Ран Босилек] и Г. Палашев. С, 1911; *Илиади*. Прев. Г. Попов. С, 1918 (1928); *Най-хубавото от Омировата Илиада*. С. 1920 (1924, 1925, 1931); *Най-хубавото от Омировата Одисея*. Прев. Н. Вранчев. С, 1920 (1923, 1927, 1937); *Омирова Одисея. (По Ф. План)*. Прев. От фр. Г. Юруков. С, 1923; *Одисея*. Прев. от фр. Ал. Мишев. С, 1924; *Одисеята*. Прев. за юноши Ран Босилек. С, 1928 (1949); *Илиада. Разказана за юноши от Ж. Норман*. Прев. А. Каралийчев, С, 1929 (1945); *Одисея. Разказана за юноши от Ж. Галиен*. Прев. Р. Стоянов. С, 1929; *Илиада. Откъси. (Песни I и XXII. Из песен II - Одисей бие Терсита; Из песен VI - Прощаването на Хектора с Андромаха; Из песен XV111 - Изковаване щита на Ахила; Из песен XXIV - Срещата на Приама с Ахила.)*. Прев. от ориг. А. Разцветников. С, 1933 (1938, 1939, 1940, 1941, 1945, 1946, 1948, 1956, 1960, 1962, 1964, 1965, 1966, 1967, 1980, 1984); *Илиада. Песни I, IX, XI, XVI, XXI, XXII, XXIV. Късове от VI и XVIII. Разговор на Хектора с Андромаха. Щитът на Ахила*. На бълг. в стих. от И. Вранчев. С, 1933 (1937, 1939, 1941); *Илиада. Прев. от стгр. Н. Вранчев*. С, 1938 (1946); *Илиада. Песен I, VI, XXII и XXIV, в резюме II-V и XIX-XXIII*. Превод от фр. Н. Сотирова. С, 1939 (1941); *Одисея. Песен I, V, VI, XI-XXII. Резюме на II, III, VII, VIII, X-XXIV*. Прев. от фр. Н. Сотирова. С, 1939 (1941); *Илиада. Прев. от ориг. М. Тонев*. С, 1940; *Илиада. Избрани късове*. Прев. от ориг. Д. Ангелов. С, 1940; *Илиада. Песни I, VI, XII и XIV*. Прев. Д. Симидов. С, 1940 (1946); *Най-хубавото от Хомеровата Одисея*.

Песни V, VI и IX. Прев. от стгр. Н. Вранчев. С, 1940; Одисея. Песни I, V, VII. IX, XI, XXII. Прев. Д. Симилов. С, 1940 (1946); Одисея. Прев. от ориг. А. Коджасв. С, 1941; Одисея. Прев. от стгр. Н. Вранчев. С, 1942; Троянската война. Прев за юноши Ран Босилек. С, 1945 (1949); Илиада. Прев. от стгр. Ал. Милев и Бл. Димитрова. С, 1969 (1971, 1976; Велико Търново, 1994); Одисея. Прев. от стгр. Г. Батаклиев. С, 1971 (1983).

ОМИРОВИ ХИМНИ - 33 анонимни епически произв., запазени във византийски ръкописи заедно с Омировите поеми Някои от *химните* вер. били изпълнявани по време на обряда в чест на някой бог. В повечето случаи традиционното название „химн“ е условно. Това са по-скоро епически разкази в *хекзаметър*. Два химна са посветени на Аполон; единият от тях очевидно свързва традициите на честването на бога в Делос и Делфи. Най-обширни са химните в чест на Хермес и Деметра. Изброените произв. са близки и по дух, и по стил до Омировата поезия, докато останалите са създадени вер. по-късно - през VI и V в. пр. Хр. (напр. химнът към Пан). Някои се отнасят дори към елинистическата епоха (III-II в. пр. Хр). Създавани на различни места и свързани с различни култове, те очевидно не принадлежат на автора на „Илиада“ и „Одисея“. (ЦЛ)

Съч.: *Homeri opera. T. 5. Othonii: ed. T. W. Allen, 1946. На бълг.: Омирови химни. - В: Хезиод Теогония. Прев. Р. Константинова. С, 1988.*

ОНОМАКРИТ (Onomákritos) от Атина - VI-V в. пр. Хр. - стгр. поет и прорицател. Хипарх*, синът на тирана Пизистрат (в чийто двор е служител О.), го изгонва от Атина за фалшифициране на стих от легендарния поет Музей*. Вер. О. е участвал в редактирането на поемите на Омир*, тъй като комедиографът Аристофан* му приписва фалшифицирането на стихове 602-604 от песен 11 в текста на „Одисея“. Според традицията О. е смятан за автор на орфическите поеми „Посвещения“ (Teletai), „Предсказания“ (Chresmoi) и „Орфееви слова“ (Orphiká ére), както и на някои от съч., разпространявани под името на Орфей (вж. Орфическа* поезия). (ДМ) **Съч.:** *OF.*

ОПИАН (Oppianós) - II в. - стгр. поет. Автор на поемата „За риболова“ (Halieutiká) в 5 кн., посветена на имп. Марк Аврелий* и сина му Комод. На О. се приписва произв. „За лова“ (Cynegetiká), което вер. е от друг автор, носещ същото име, и е посветено на имп. Каракала. Според сведения на антични автори заради тази поема императорът върнал бащата на О. от заточение. Въпреки реторическата форма поемите не са лишени от худ. изразителност. (РП)

Съч.: *Cynegetika. Halieutika. LCL: ed A. W. Mair. 1963.*

ОПТАТ (Optálus) - IV в. - рим. християнски автор, епископ на гр. Милеви, Сев. Африка. Автор на полемичния труд „История на донатистите“ или „За схизмата на донатистите“ (Historia Donatistarum sive De schismate Donatistarum) в 7 кн. Този незавършен труд е насочен срещу разпространялата се в Сев. Африка *донатистка* секта. (АШ) **Съч.:** *PL 11.*

ОРЕСТ (Oréstis tragoédia) – трагедия, смятана доскоро за произв. на анонимен автор - вж. Драконций*

.ОРЕХЪТ (Nux) - вж. Псевдо-Овидий*.

ОРИГЕН (Origénes) - ок. 185-254 г. -християнски апологет и философ, писал на стгр. език. Баща му загива по време на гоненията на имп. Север. Първият период от живота на О. е свързан с преподавателската дейност в богословската школа в Александрия, която ръководи между 203 и 231 г. Силно влияние върху него оказва Амоний Сакас, основателят на *неоплатоническата* школа. След няколко свои пътувания О. е лишен от

правото да бъде свещеник и се установява в Кесария (Палестина). Там основава богословска школа, която ръководи повече от 20 г. По време на гоненията (249-251 г.) на имп. Деций е репресиран и наскоро умира. О. е първият систематизатор на богословските учения на християнството. Рационализира максимално християнските догми. Използвайки широко метода на *екзегезата*, той тълкува фактите от библийската история с термини от съвременния му *неоплатонизъм*. Създава и своя философско-богословска теория. По-късно неговото учение е обявено за еретическо. Автор на огромен брой произв., които са изгубени. Негов е първият опит да се установи оригиналният текст на Стария завет.* Създава и *екзегетически* съч. под формата на *схолии*, *хомилии* (проповеди), *коментари* (смес от филол., текстови, ист. и етимологични бележки), богословски наблюдения. Най-важното богословско съч. на О. е **„За началата“** (Perí archón), чийто оригинал е изгубен. То е запазено в превод на Руфин*. Най-интересното му апологетично съч. е трактатът срещу философа от II в. Целз, наречен **„Срещу Целз“** (Katá Kélsu) в 8 кн. Произв. му са изгорени през 543 г. при имп. Юстиниан. (ЦП)

Съч.: GCHS; PG 11-17; Opera omnia. Pans: ed. C. de la Rue, 1733-1759 (ed. C. H. E. Lommatzsch, 1831-1848); Origenis Philocalia. s. l.; ed. J. A. Robinson, 1893.

ОРИЕНЦИЙ (Oriéntius) - нач. на V в. - лат. християнски поет. Роден в Галия. Автор на християнското дидактично стих. **„Наставление“** (Commonitorium) в 2 кн. Преработено е по-късно в проповед в стихове, в която се осъждат пороците, привеждат се примери от Библията и се подтиква вярващият към християнски живот. Стилът се доближава до маниерността на Седулий*. (ИП)

Съч.: PL 61.

ОРОЗИЙ (Orósius), Павел - IV-V в. - рим. прозаик. Роден вер. в Бракара (сега Брага, Испания). През 414 г. отива в Нумидия (Африка), където се сближава с Августин*. По негово предложение пише **„Седем исторически книги против езичниците“** (Historiarum libri septem adversum paganos) в 7 кн. В това съч. с апологетичен характер чрез примери, които подкрепят тезата му, авторът доказва, че християнството не е донесло повече мъки на хората, отколкото всяка друга вяра. О. е автор и на две полемични съч. на теологически теми: едно писмо до Августин, известно под загл. **„Паметна книга до Августин върху заблудите на присцилианистите и оригенистите“** (De Augustinum Commonitorium de errore priscillianistarum et origenistarum), и **„Апология против Пелагий за свободата на волята“** (Apologia contra Pelagium de libero arbitrio). Творчеството на О. е много популярно и сред съвременниците му, и през средните векове. Влиянието му намалява едва през Ренесанса. (АШ)

Съч.: PL 31.

ОРФИЧЕСКА ПОЕЗИЯ - название на група поетически произв., приписвани на Орфей и на т. нар. орфици (вж. Ономакрит*). У Еврипид* и Хипий* има сведения за съществуването на изгубени за нас древни орфически творби, а философът Платон* цитира стихове от тях. Александрийският учен Епиген съставя списък от по-късни поеми с това име, чиито автори и време на написване не са известни и на самия Епиген. Някои от тях са **„Астрономия“** (Astronomía); **„Дела и дни“** (Érga kai Hemérai) и **„Теогония“** (Theogonía) - силно повлияни от едноименните поеми на Хезиод*: **„Слизане в ада“** (Katábasis eis Hádu), **„За растенията, тревите и билките“** (**Perí tón Phytón, Botánon kai Pharmákon**) и др. Независимо от вер. късната си дата на написване орфическата „Теогония“ съдържа много по-ранни елементи и е най-богата на сведения за орфическото учение. Предполага се, че то възниква в Тракия и води нач. си от култа към Дионис и митичния поет Орфей, когото *неоплатониците* ценят високо и цитират. Под името на Орфей са оцелели и още по-късните поеми **„Аргонавтика“**

(Argonautiká) - подражание на едноименната поема на Аполоний Родоски, „Литика" (Lithiká) – съдържаща сведения за свойствата на 28 скъпоценни камъка, и „Химни" (Hýmnoi) - 58 на брой, вер. от рим. време. Те представляват молитвени възхвали-обръщения към традиционните елински богове (Атина, Аполон, Арес, Зевс, Дионис, Хеката, Сабазий, Рея), към герои (Херакъл), към божествата на природата и природните сили (Етер, Ветрове, Море, Нощ, Зора, Слънце, Звезди), към алегорични образи (Справедливостта, Любовта, Победата, Мъдростта, Съдбата) и др. (НР)

Съч.: Orphica. Leipzig: ed. E. Abel, 1885: OF. **На бълг.:** Орфей. Химни. Аргонавтика. Прев. от стр. I. Батаклиев. Пловдив, 1989.

П

ПАВЗАНИЙ (Pausánias) - II в. - пътешественик и географ, писал на стр. език. Роден вер. в Лидия, Мала Азия. Автор на „**Описание на Елада**" (Periégesis tés Helládos) в 10 кн. Използва голям брой извори - пътеводители на страни, разкази на местни историци (напр. историята за основаването на Хиос от Ион*, съч. на Полемон* и др.). Описанията му на очевидец са ценни като източници на сведения. Чрез неговото съч. до нас са достигнали многобройни данни за митологията, историята на изкуствата, археологията и географията на антична Гърция. Стилът му често е подражателен - следва стила на своите извори. (ЦЛ)

Съч.: Graeciae descriptio. T. 1-3. Lipsiae: ed. Fr. Spiro, 1903.

ПАВЛИН ОТ НОЛА (Paulínus Nolénsis), Меропий Понций-353 или 354 г., Бурдигала (сега Бордо, Франция) - 431 г. - рим. християнски поет. Роден в семейството на сенатор. Учи при Авзоний*, а след това започва многообещаваща полит. кариера. След покръстването си през 409 г. става епископ на Нола в Кампания (Италия). Той е значителна фигура сред християнските поети. От творчеството му са запазени 35 стих., от които 13 са посветени на св. Феликс* (Нолански епископ, ок. 200-260 г.); стих. под загл. „**За рождението**" (Carolina natalicia), предимно в *хекзаметър*, и повече от 50 „**Писма**" (Epistulae), адресирани до приятели, сред които са теософът Августин и историкът Сулпиций Север*. Стих. са източник за историята на рим. християнска поезия. (ННГ)

Съч.: PL 61.

ПАВЛИН ОТ ПЕЛА (Paulínus Pellaéus) - IV-V в. - рим. автор. Роден в Пела (в рим. провинция Македония), син на наместник на Македония и внук на Авзоний*. По време на варварските нашествия (след 406 г.) загубва семейството и ранга си. На 83-год. възраст написва автобиографията си в стихове под загл. „**Благодарност към Бога**" (Eucharisticon Deo) в 616 *хекзаметъра*. (ННГ)

Съч.: CSEL 16.

ПАВЛИН ОТ ПЕРИГÓР (Paulínus Petricórdiae) - V в. - лат. християнски поет, свещеник в Галия. Автор на епоса „**За живота на епископ св. Мартин**" (De vita S. Martini episcopi, след 460 г.) в 6 кн., посветен на епископ Перпетуй от Тур. За основа П. използва произв. в проза „**Животът на св. Мартин**" от Сулпиций Север*. В първите 3 кн. следва неговото „Животоописание", а в кн. 4 и 5 - „Диалози". В кн. 6 въз основа на едно писмо от Перпетуй разказва за чудесата, извършени от св. Мартин след смъртта му. Запазени са и по-малките стих. на П. - „**За посещението на внука ми**" (De

visitatione nepotuli mei) в 80 *хекзаметъра*, в което описва чудотворно изцеление, и „За молещите се“ (De orantibus) в 25 *хекзаметъра*, замислено като надпис върху стена в църквата „Св. Мартин“ в Тур. (ИП)

Съч.: PL 61.

ПАВЛИНОВИ ЕПИГРАМИ (Paulíni epigrámmata) - анонимна лат. поема в 110 *хекзаметъра*, създадена вер. в нач. на V в. Под формата на диалог се разискват актуални за времето обществени и морални проблеми. (АБН)

Съч.: PL 61.

ПАКУВИЙ (Pacúvius), Марк - 220-130 г. пр. Хр. - рим. трагически поет и художник, племенник на Ений*. Роден в Брундизий (сега Бриндизи). Прекарва по-голяма част от живота си в Рим. Запазени са ок. 400 стиха от негови трагедии и някои загл.: „Хриз“ (Chryses), „Хермиона“ (Hermione), „Робът Орест“ (Dulorestes), „Тевкър“ (Teucer), „Илиона“ (Iliona), „Антиопа“ (Antiopa), „Пентей“ (Pentheus), „Аталанта“ (Atalanta), „Персиецът“ (Medus) и една *претекста*, озаглавена „Павел“ (Paulus) - за битката край Пидна през 168 г. пр. Хр. В трагедиите си П. преработва сюжети от Софокъл* и Есхил*, като прилага и *контаминации*. Вер. е писал и сатири (вж. Луцилий*). През Античността са го смятали за класик на рим. трагедия, неговите драматически произв. са били образци на извисен стил. Според М. Цицерон* П. е най-големият трагически поет дотогава. (ЮФ)

Съч.: TRF.

ПАЛА́Д (Palladás) от Александрия -VI в. - поет епиграмист, писал на стгр. Възражда забравения по негово време жанр *еписграма*. От творчеството му са запазени ок. 160 произв., мрачни и песимистични по дух. В тях П. се опитва да припомни поетическите идеали на класическа Гърция. (НР)

Съч.: Anth. Gr. 4; Anth. Pal. 2

ПАЛÉМОН (Palaémon), Квинт Ремин -1 в. пр. Хр., Вицетия (сега Виченца) - I в. сл. Хр. - рим. филолог. Освободен роб, създал в Рим у-ще, което става много известно. Лит. традиция му приписва и поетически опити. (ФБ)

Съч.: v. Suetonii. De viris itlustribus. Grammatici. 23; Gramm. Lat.

ПАЛЕФÁТ (Palaíphatos) - IV в. пр. Хр. - стгр. прозаик. Името вер. е псевдоним. Предполага се, че е бил ученик на Аристотел* или на друг *перипатетик*. автор на съч. „Невероятни истории“ (Àpista). Описаните в него митове са обяснени рационалистично, като са сведени до реални факти. Произв. е много популярно и четено през Античността. (РН)

Съч.: MG 3

ПАНÉТИЙ (Panaítios) от Линд, о. Родос - 185-109 г. пр. Хр. - стгр. философ *стоик*, основател на Средната *стоа*. Посещава в Пергам лекциите на Кратет* от Малос, после заминава за Атина, където става ученик на оглавяващия тогава Стоата Диоген* от Селевкия, а по-късно - на приемника му Антипатър от Таре. Към 144 г. пр. Хр. отива в Рим, където е приет в кръга на Сципион - Емилиан и Лелий*. През 140 - 138 г. пр. Хр. придружава Сципион при пътуванията му на Изток. В Рим П. изиграва важна роля за възприемането на *стоическото* учение, проповядвайки етиката на „дейтелната добродетел, почиваща на обществените задължения на индивида“. През 129 г. пр. Хр. оглавява Стоата и до края на живота си остава неин ръководител. Във филос. си възгледи съчетава схващанията на Старата стоа с идеите на философа Платон* и Аристотел*. Възприема *перипатетическото* учение за вечността на света. Положителна страна в схващанията му е критиката на астрологията. До нас са

достигнали само отделни фрагменти и загл. на негови произв.: „**За дълга**” (Perí tú kathékontos), „**За държавата**” (Perí politeías) и др., които са оказали голямо влияние върху филос. идеи на М. Цицерон*, Плутарх* и други натици автори. Негов най-известен ученик и последовател е Посидоний*. (АЙВ-К)

Съч.: *Panaetii Rhodii Fragmenta. s. l.: ed. M. von Straaten, 1962.*

ПАНИАСИС (Panýasis) от Халикарнас - V в. пр. Хр. - стгр. епически поет, роднина на Херодот*. Загива в борбите срещу халикарнаския тиран Лигдам. Става известен с епическата „**Поема за Херакъл**” (Herákleia) в ок. 900 стиха и елегията за възникването на йонийските колонии в Мала Азия. Епосът на П. оказва влияние върху хоровата лирика (Бакхилид*, Пиндар*), творчеството на трагическите поети (Фриних*, Есхил*) и на *логографите*. Ценен високо от античната критика, П. е включен в канона на епическите поети. От творчеството му са запазени фрагменти. (РС)

Съч.: *EGF.*

ПАРМЕНИД (Parmenídes) от Елея, Южна Италия - VI-V в. пр. Хр. - стгр. философ, основател на Елейската школа. Произхожда от знатен и богат род, занимава се с полит. дейност, съставя закони за родината си. Във филос. си възгледи е повлиян от Ксенофан* и *питагореите*. Учението си излага в дидактическата поема „**За природата**” (Perí phýseos), която се състои от увод и 2 части: „**Истина**” (Alétheia) - представя учението за единното битие, и „**Мнение**” (Dóxa) - учението за сетивния свят. Уводът е алегорична картина, в която е описано пътешествието на философа с колесница, теглена от слънчевите Деви, от царството на нощта към светлината; самото учение е изложено като откровение на богинята Правда. Поемата е опит рационално да се представи в категориите на мисленето противоречивият движещ се свят. Ученик на П. е Зенон* от Елея. (АЙВ-К)

Съч.: *FVors. 1.*

ПАРТЕНИЙ (Parthénios) от Никея - I в. пр. Хр. - стгр. поет. Пленен от римляните по време на третата война с Митридат (74-64 г. пр. Хр.) и изпратен в Италия. По-късно освободен, живее в Рим, а след това - в Неапол. Бил високо ценен в древността за своята поезия (главно елегическа), която не е достигнала до нас; поставян е наред с Калимах* и Евфорион*. П. играе важна роля за разпространението на елинистическата л-ра в Рим. Негов приятел е рим. елегик Корнелий Гал*, в чест на когото съставя прозаичния сб. „**Любовни страдания**” (Erotiká pathémata). В него авторът преразказва любовни сюжети, взети от поезията на миналото и съвременността. П. е живият посредник между александрийската поезия и рим. л-ра на Златния век. (АЙВ-К)

Съч.: *MG 2.*

ПАТЕРКУЛ (Patérculus), Гай Велей - ок. 19 г. пр. Хр., Кампания - след 30 г. сл. Хр. - рим. историк. Произхожда от фамилия с ярко проявена гражданска активност и лоялност към официалната власт в Рим. П. участва във военните кампании в Германия по време на имп. Тиберий* в продължение на 8 г. През 7 г. сл. Хр. е *квестор*, а през 15 г. сл. Хр. - *претор*. Автор на „**Римска история**” (Historiae Romanae) в 2 кн., в която използва като източници произв. на Марк Катон* и Хортензий* Хортал. Посвещава съч. на Марк Виниций, който е негов приятел и зет на Германик*. Първата кн., от която са изгубени въведението и изложението на периода 753-168 г. пр. Хр., завършва с падането на Картаген и Коринт (146 г. пр. Хр.), като включва резюме на историята на Изтока и Гърция. Втората кн. обхваща ист. събития от 146 г. пр. Хр. до 30 г. сл. Хр., като авторът дава по-подробни сведения за времето след гражданските войни през I в. пр. Хр. Произв. представлява интерес преди всичко с характеристиките на отделните ист. личности (Цезар*, Помпей, Меценат*, Тиберий и др.) и с ист. и лит. отклонения, описващи рим. колонизация и рим. провинции, ранната и класическата рим л-ра,

упадъка на грц. и рим. л-ра след периода на разцвет. Произв. на П. е характерно за типа историография, в която безкритично се величае рим. императорско общество и не се предоставя никакво задълбочено филос. тълкуване на историята. Написано е в стила на реторическата проза от Сребърния век (вж. Сенека* Философа) и е най-ранното произв. от това време. (ННГ)

Съч.: *Historiae Romande. Lipsiae: rec. F. Kritz 1848 (ed. St. von Peitzawald, 1932).*

ПАЦИАН (Pacianus) - IV в. - рим християнски прозаик, епископ на Барцинон (сега Барселона. Испания). От кореспонденцията му са запазени 3 писма, в които оборва *новацианството*. Автор на проповедите „**За кръщението**” (Sermo de baptismo) и „**Подбуждение към покаяние**” (Paraenesis sive exhortatorius libellus ad poenitentiam), в които коментира различните грехове и целебното въздействие на покаянието. Пише на висок стил, на места отличаващ се с тънка ирония. Теологическите мисли в по-голямата си част са заимствани от Киприан* и Тертулиан*. (ИП)

Съч.: PL 13.

ПЕДИАН (Pedianus), Квинт Асконий - ок. 9 г. пр. Хр. - 76 г. сл. Хр. - рим. филолог. Роден в Патавий (сега Падуа). Неговият основен труд е коментарът му към всички речи на М. Цицерон*, подредени хронологично. До нас са достигнали обясненията към 5 от тях: „**Против Пизон**”. „**В защита на Милон**”, „**В защита на Скавър**”, във фрагменти „**В защита на Корнелий**” и т. нар. „**Реч при кандидатстването за консул**”. Изследванията на А. са съсредоточени върху ист. страна на речите, а не върху лексиката, граматиката и реториката. Той използва като образец коментара на Дидим* към речи на Демостен*. В работата му личи и задълбочено познаване на цялостното творчество на М. Цицерон. Има сведения и за други недостигнали до нас творби на П.: „**Срещу противниците на Вергилий**” (Contra obtrectatores Vergilii) и „**Пир**” (Symposium). Не е установено точно дали „**Животоописание на Салустий**” (Vita Salustii) е от П. (ЛЙ)

Съч.: v. *Auctores class, Lat. T. 2. Rom, 1828; Ciceronis oratorium scholiastae. T. 2. Wien - Leipzig: ed. Th. Stangl, 1912.*

ПЕДОН (Pédo), Албинован -I в. - рим. епически поет, вер. идентичен с едноименния началник на конницата във войската на Германик*. Като очевидец П. възпява походите на Германик в ист. поема, от която е запазено само едно описание на морска буря *хекзаметър*. Автор и на митологичен епос под загл. „**Тезеида**” (Theseis). Сенека* философа го нарича „елегантен разказвач”, а Марциал* хвали *епиграмите* му, които му служели като лит. образци. (ЛЙ)

Съч.: FPL.

ПЕЛАГИЙ (Pelágus) - средата на IV в. - 418 г. - рим. християнски автор. Роден в Ирландия или Британия; основател на секта, наречена по неговото име *пелагианство*. От съч. му са запазени „**Коментари към послания на св. Павел**” (Commentarii in epistulas S. Pauli), „**Книжка за вярата**” (Libellus fidei) - до папа Инокентий, „**Писмо до Деметриада**” (Epistula ad Demetriadem, 413 или 414 г.) и многобройни фрагменти. На събора в Ефес през 431 г. учението на П., чиито противници са били Августин*, Хиероним*. Орозий* и Целестий, е окончателно осъдено. Най-известни последователи на П. са Юлиан* от Еклан и Фастидий. (ИП)

Съч.: PL 30-31, suppl. 1.

ПЕНТАДИЙ (Pentadius) - III в. - рим. поет. Автор на стих. в *елегически дистихон*, от които са запазени: „**За Фортуна**” (De Fortuna), „**За настъпването на пролетта**” (De adventu veris), „**Нарцис**” (Narcissus), съдържащи общо 67 стиха, и 3 кратки *епиграми* с общо 10 стиха - „**Нарцис**” (Narcissus), „**Златокосата**” (Chrysosome) и приписваната му

„За жената” (De femina). В произв. си П. използва ехоподобен ефект, постигнат чрез повтаряне на думи с еднакво звучене. (ННГ)

Съч.: Anth. Lat.

ПЕРОТИНОВ СБОРНИК - съдържа 30 басни от Федър*, издадени от Пероти през 1465 г. въз основа на недостигнал до нас ръкопис. (АБН)

Съч.: Anth. Lut.

ПЕРСИЙ (Persius) Флак, Авъл - 34 г., Волатера, Етрурия - 62 г., Рим – рим. поет сатирик. Произхожда от знатно семейство от *коннишкото* съсловие. На 12-год. възраст пристига в Рим, където учи граматика и реторика, а 16-год. се свързва с философа *стоик* Корнут*, изиграл значителна роля за бъдещето му на поет. В кръга на Корнут П. се сближава с Лукан*, Сенека* Философа, Цезий Бас, със сенатора философстоик Пет Тразеа. П. оставя малко лит. наследство. Незавършеният му сб. от 6 сатири е редактиран от Корнут (който преработва края на сатира 6) и издаден от Цезий Бас. Желаете да възроди жанра сатира, представен от Луцилий* и Хораций*, П., който се смята за техен последовател, учи на житейска мъдрост в духа на *стоическата* философия и я поднася във вид на предназначени за широк кръг читатели проповеди или филос. разговори. Като избягва откритите полит. нападки, поетът остро критикува най-вече моралните недостатъци на съвременното си. В първата сатира се обявява против бездарните подражатели на класическата рим. поезия; във 2-ата негодува срещу суеверието и нечестивите молитви; в 3-ата бичува мързела; в 4-ата - разпуснатия живот на богатите. Петата сатира, посветена на дълбокоуважавания от поета философ Корнут, е за смисъла на философията като извор на истинска вътрешна свобода, а 6-ата - за същността на алчността. Високо ценен от съвременниците си, през Средновековието и в по-ново време той не е популярен. (АЙ-Н)

Съч.: Saturarum liber. Oxford: ed. W. Clausen, 1956.

ПЕТРОНИЙ (Petrónius), Гай, наречен Арбитър - неизв. - 56 г. сл. Хр. - рим. писател. В „Анали” Тацит* го описва като изключително надарен човек, но с разпуснати нрави, отдаден на удоволствия и пороци. Според други сведения проявява енергичност и деловитост като *проконсул* във Витиния и като *консул* през 62 г. Изтънчен естет, той е приет в кръга на имп. Нерон* като „арбитър на елегантността” („съдник на изящния вкус”). Заподозрян за участие в заговор срещу императора, се самоубива. Смята се, че П. е автор на достигналото до нас във фрагменти произв. „**Сатирикон**” (Satiricon libri) или „**Сатири**” (Saturarum libri) в 16 кн. Запазените фрагменти са предимно от кн. 15 и 16. „Сатирикон” е сатиричен роман във формата на *менипова сатира*. По всичко личи, че произв. възниква като пародия на грц. любовно-приключенски романи. Главният герой Енколпий, гонен от гнева на похотливото божество Приап, е влюбен не в красива девойка, а в женствения юноша Гитон. Двамата са изложени на много изпитания - ревност, раздяла, прекеждия, свързани със скитанията им от град на град. Около сюжетната линия се наслагват много епизоди, често се вмъкват новели, разказани от някое действащо лице (напр. новелата за Ефеската матрона, разказът за върколака, за вещиците вампири). Действието се развива в Южна Италия. Енколпий разказва приключенията си от първо лице. Освен него и Гитон понякога се появява и трети скитник. Героите присъстват на процеси, побоища, кражби, претърпяват корабкрушение, срещат се с хора от низините на рим. общество - роби, *либертини*, *паразити*, хетери, моряци, с представители на интелектуалните професии - скитник поет, който отегчава всички със своите стихове, преподавател по реторика в малко градче и др. П. показва аристократично презрение и ирония към безсилието на законите пред силата на парите, фалшивото приятелство, продажността на съдилищата, пародира бездарниците в изкуството. Като привърженик на *епикурейството* иронизира вярата в

боговете. Един от почти напълно запазените епизоди е „Угощението у Трималхион“ (Cena Trimalchionis), в който П. достига най-голямо въздействие на описанието, представяйки средата на освободените роби, чието съсловие през I в. сл. Хр. добива голямо значение в стопанския и културния живот на империята. Централна фигура в произв. е домакинят Трималхион - освободен роб, любовник на своите господари, натрупал огромно състояние. Въпреки богатството и надменността му във всяко действие, във всяка негова дума личи бившият роб. Гостите на пир шестото са също либертини - прости, невежи, суеверни хора с груби обноски. Безпоощадно иронично авторът излива цялото свое презрение на аристократ към забогатяващите освободенци, разкрива липсата на вкус, склонността към груби удоволствия, невежеството, суеверието. В този епизод изкуството на П. да охарактеризира достига своята връхна точка. Той твори еднакво добре и поезия, и проза, и отлично познава най-разнообразни лит. стилове и езикови нива. Гостите на Трималхион говорят с езика на простолюдието, смесват грц. с лат. думи, непрекъснато употребяват поговорки и анекдоти. С тази майсторска езикова характеристика, с индивидуалностите на своята реч отделните фигури стават още по-живи, а произв. на П., запазвайки малко познатия в л-рата по негово време народен лат. език - още по-ценно. Авторът описва реалистична картина на действителността, в която живее, задоволявайки се с критичната ирония и пародийното описание, без да прави морална оценка или да тава спасителни етични перспективи. (ЮФ)

Съч.: *Satirarum liber vel Satiricon*. Berlin: ed. F. Buecheler - W. Heraens, 1958. **На бълг.:** Гощавка у Трималхиона. Картина из римския живот. Прев. от лат. Г. И. Кацаров. С, 1924; Гощавка у Трималхион. Прев. от лат. Г. И. Кацаров и Б. Геров. С, 1954 (1956[?]); Сатирикон. Прев. от лат. Д. Бояджиев. С, 1981 (1983).

ПИЙ (Píus), Луций Пестий - I в. пр. Хр., Смирна - I в. сл. Хр. - *ретор* и декламатор на лат. език. Враждебно настроен спрямо М. Цицерон*, П. пише фиктивни контраречи по негови процеси - напр. срещу Милон (вж. М. Цицерон). Стилът му бил язвителен и надут. П. бил много популярен сред съвременниците си. (ФБ)

Съч.: *v. Sen. Rhet., Contr. 3, praef. 15 sqq.*

ПИКТОР (Píctor), Квинт Фабий - III в. пр. Хр. - рим. историк, писал на стгр език, ранен представител на старата *аналистика*. Автор на първата рим. история, обхващаща периода от пристигането на Еней в Италия и основаването на Рим до края на Втората пуническа война (201 г. пр. Хр.), в която П. е участник. Събитията са описани хронологично, като в нач. подробно се представят времената на легендарните царе и епохата на укрепването на републиката (към средата на V в. пр. Хр.), след това авторът накратко изброява факти до своята съвременност, за която отново разказва подробно. Тази схема на съч. става задължителна за рим. *аналисти* след него. За Полибий* и Дионисий* от Халикарнас произв. е много важен извор; благодарение на техните съч. е познато и съдържанието на оригинала на П. (ЮФ)

Съч.: *HRRel.*

ПИНДАР (Píndaros) - ок. 518-442 г. пр. Хр. - стгр. поет. Роден в Киноскефали, близо до Тива (Беотия). Произхожда от аристократично семейство Родителите му го изпращат да учи в Атина. Останал там, П. още в нач. на V в. пр. Хр. става известен като автор на песни и музика за култови празненства и в чест на победители в спортни състезания. Пише възхвали за мира и предупреждения срещу войната през критичния за Атина период от Гръкоперсийските войни (493-479 г. пр. Хр). Чрез произв. си той става изразител на симпатиите на аристократите от Тива към Персия, както и на отчуждеността от демократична Атина. През 476 г. пр. Хр. П. заминава за Сицилия. В Сиракуза живее в двора на тирана Хиерон, а в Акрагант - при тирана Терон. Смята се, че през този период достига върха на творческите си прояви. Оттогава са прочутите оди

Първа олимпийска - в чест на Хиерон, **Втора и Трета олимпийска**, **Първа и Девета немейска**. В Сицилия П. се среща със Симонид* и Бакхилид*. Според легендата бил в съперничество с тях. Според друго предание отстъпил от традициите на заглъхващата по това време Беотийска лирическа школа, П. се състезава пред беотийска публика с талантливата поетеса Корипа*, но е победен от нея. Произв. му - *химни, пеани, енкомии, дитирамби, прозодии, партении, хипорхеми, трени, епиникии*, били събрани в 17 кн. Напълно запазени са епиникиите - в 4 кн., озаглап вени според местата на провеждането на състезанията - **Олимпийски** (14 песни), **Питийски** (12), **Немейски** (11) и **Истмийски** (8). За най-ранна се смята Десета питийска ода (ок. 498 г. пр. Хр.), а за най-късна - Осма и Единадесета немейска (ок. 446 г. пр. Хр.). От другите му произв. са запазени само фрагменти. Изгубена е и музиката, както и танцовите партитури. Творбите съдържат обикновено следните елементи: поводът за песента (при епиникиите - видът на състезанието, при енкомиите и пеаните - лицето, което ще се възпява), самата възхвала, разказ на мит, свързан с темата на песента, житейска мъдрост или лична преценка. Така П. отстоява усложнените форми на хоровата лирика, като ги разширява със свои изкусни средства в израза, в строежа на фразата, чрез тържествените си лирични изображения. Езикът му е поетическа смес от няколко стрг. диалекта и форми от езика на Омир*. Изградени по този начин, произв. звучали странно дори на античния слушател. П. оказва влияние на поетите Калимах* и Хораций*, произв. му се изучават в елинските у-ща до византийската епоха; П. не е отхвърлен дори от християнството. Ценен високо както през Възраждането, така и в по-късно време, П. и днес има свое място в световната л-ра. (НР)

Съч.: *Pindarus. T. 1-2. BT: ed. B. Snell - H. Machler, 1971-1975. На бълг.: Пиндар. - В: Старогръцка лирика. Прев. Б. Георгиев. Велико Търново, 1993.*

ПИСАТЕЛИ НА ИСТОРИЯТА НА ИМПЕРАТОРИТЕ (Scriptores historiae Augustae) или История на императорите (Historia Augusta) е наречена лат. сбирка от 30 биографии на рим. императори, цезари и узурпатори от Адриан до Диоклециан (117-284 г.). Сб. не е запазен в цялост. Липсват биографиите от 244 до 253 г. (на императорите Филип, Деций, Гал и Емилиан) и нач. на съч., което вер. е съдържало загл. на творбата и биографиите на Нерва и Траян. С тях се продължавала ист. линия, започната от „Дванадесетте цезари“ от Светоний*. Според ръкописната традиция авторите на съч. са 6: **Елий Лампридий** (Aelius Lampridius), **Елий Спартиан** (Aelius Spartianus), **Флавий Вописк** (Flavius Vopiscus), **Юлий Канитолин** (Iulius Capitolinus), **Требелий Полион** (Trebellius Polio) и **Вулкаций Галикан** (Vulcatius Gallicanus); техните имена не се споменават другаде. Някои от биографиите са посветени на частни лица, други са адресирани до имп. Диоклециан и Константин и вер. са написани по тяхна поръчка. Посвещенията улесняват датирането на съч., но остава неизв. кой е събрал и обединил отделните му части. Напоследък се защитава мнението, че сбирката е дело на един автор от края на IV в., привърженик на сенатската опозиция и апологет на езичеството. Въпросите за авторството и датировката все още остават открити. Биографиите са подредени хронологично. Разказът в тях следва определената от Светоний схема, като често е скован от шаблона. Първостепенна роля в повествованието играе не полит. събитие или ист. истина, а занимателното повествование, анекдотът, курьозът. Полит. възгледи отстъпват пред подробностите от личния живот на императорите, пред дворцовата интрига. Често се цитират писма, стихове, речи, сенатски постановления, договори, документи, но малко от тях са автентични. Преобладават измислицата, пълната безкритичност и безразличие към достоверното. Откриват се и следи от автентични ист. извори, от автобиографиите на имп. Адриан и Септимий Север, от съч. на историците Дексип*, Херодиан*, Аврелий Виктор*, Амиан* Марцелин. Наред с това се споменават и много имена, които са непознати. Сред тях най-често се среща името на Марий Максим. Изложението е поднесено с равен тон, без реторика и стремеж към

стилова и езикова индивидуалност. След внимателното отделяне на худ. измислица в биографиите може да се открият интересни сведения за II и III в. - време, за което ист. материал е твърде оскъден. Значението на творбата е преди всичко в ярките картини на бита и нравите на една епоха, в която се предпочита романизираната пред реалистичната ист. проза. Съдбата на биографиите през следващите векове е неизв. (ЛЙ)

Съч.. SHA.

ПИТАГО́Р (Pythagóras) от о. Самос -VI-V в. пр. Хр. - стгр. философ. Според античните му биографи (Ямблих*, Диоген* Лаерций, Диодор*) той пътешества из Египет, Финикия и Вавилония, където усвоява знания по астрономия, математика и други науки. След завръщането си заминава отново (ок. 531 г. пр. Хр.), вер. бягайки от тирана Поликрат. Установява се в гр. Кротон (Южна Италия). Там основава филос. школа, достъпна и за жени. Постепенно тя придобива и полит. характер, с което предизвиква недоволството на жителите на Кротон и Довежда до изгонването на П. Установява се в Локри, после в Метапонт, където умира ок. 500 г. пр. Хр. Към 460-450 г. пр. Хр. школата се разпада, но учениците на П. разпространяват учението му по целия грц. свят и неговото влияние се чувства до късно. В духа на вер. много по-ранното орфическо учение (вж. Орфическа* поезия) П. вярва в безсмъртието и прераждането на душата и настоява за аскетичен живот, за въздържание от определени храни и деяния. Пръв употребява думата „философия“. В школата си преподава теория на музиката, математика и астрономия. Прави открития (напр. относно математическия характер на музикалните интервали, питагоровата теорема). Нему принадлежи идеята, че Земята е кръгла и др. Приписват му се и открития, направени значително по-късно, както и произв., за които вече е установено, че не са негови. Напр. т. нар. „**Златни Питагорови стихове**“ (Tá Pythagóru Chrysá Épe) - 71 *хекзаметъра* на неизв. по-късен автор, в които се синтезират основните филос. и житейски принципи на Питагоровото учение. (НР)

Съч.: *Pythagórou Chrysá Épe. Athenai: ed. E. Pantelaki, 1938; Pitaagorici. Testimonianze e fragmmenti. Firenze: ed. T. Cardini, 1958-1962.*

ПЛАВТ (Pláutus), Тит Макций или Мак - ок. 250 г. пр. Хр., Сарсина, Умбрия - 184 г. пр. Хр. - рим. комедиограф. Според сведения на Авъл Гелий*, непотвърдени от други източници, П. е актьор или служител в театрална труппа; със спечелените оттам пари започва търговия във от Рим. Загубва всичко, връща се в града и се наема да работи при един мелничар, където написва първите си 3 комедии. Косвени доказателства за театралната му дейност са името Макций или Мак (по наименованието на постоянен персонаж в *ателаната*) и отличното познаване на сцената, което засвидетелства в комедиите си. П. е първият рим. автор, от когото са запазени цялостно произв. (21 на брой), определени от Варон* Реатински като автентично негови след рецензия на ок. 130 комедии, приписвани на П. Тези 21 комедии са: „**Амфитрион**“ (Amphitrio), „**Магарешка комедия**“ (Asinaria), „**Гърнето**“ (Aulularia), „**Бакхидите**“ (Bacchides), „**Пленници**“ (Captivi), „**Казина**“ (Casina), „**Ковчежето**“ (Cistellaria), „**Житояд**“ (Curculio), „**Епидик**“ (Epidicus), „**Менехмовците**“ (Menaechmi), „**Войникът самохвалец**“ (Miles gloriosus), „**Привидението**“ (Mostellaria), „**Персиецът**“ (Persa), „**Картагенецът**“ (Poenulus), „**Псевдол**“, т. е. „**Лъжизмам**“ (Pseudolus, постановка през 191 г. пр. Хр.), „**Търговецът**“ (Mercator), „**Въжето**“ (Rudens), „**Стих**“ (Stichus, постановка през 200 г. пр. Хр.), „**Трите гроша**“ (Trinummus), „**Грубиянът**“ (Truculentus), „**Чантата**“ (Vidularia), запазена в големи фрагменти. Както във всички комедии *палиати*, фабулата е взета от съч. на средната и новата *атическа комедия* (вж. Дифил*, Демофил*, Филемон*, Алексид*, Менандър*). Обикновено това са перипетиите ок. откриване и разпознаване на подхвърлено или изгубено дете или при изиграване на стар баща, алчен сводник или глупав съперник, ок. любовната интрига на

млад разсипник с любимата му хетера или младо момиче и т.н. В някои от комедиите оригиналите са пряко посочени от говорител или някое от действащите лица в пролога, който у П. цели да запознае публиката с развитието на действието и да осигури вниманието и благоразположението ѝ. Но авторът разработва фабулата много свободно, прибягва до *контаминации*, деформира композиционната схема, щом се представи случай за комизъм в ситуацията или в словото. Грц. сюжет и действащите лица дават възможност за пародия и ирония, каквито не би допуснало на своя почва рим. общество, склонно към много по-строга обществена йерархия, в която на роба не е позволено да разиграва господаря си. Комедиите са условно разпределени в следните групи: 1) Комедии на интригата, каквито са повечето от запазените - напр. „Менехмовците”, „Бакхидите”, „Епидик”, „Привидението”, „Житояд”; 2) Комедии на характерите - напр. „Гърнето”, „Войникът самохвалец”, „Грубиянът”; 3) фарсове - напр. „Търговецът”, „Персиецът”; 4) „Сериозни” комедии от семейния живот - напр. „Пленници”, „Трите гроша”, „Стих”, „Въжето”; 5) Трагикомедията (според даденото от П. наименование) „Амфитрион”, в която участват митологични персонажи - Юпитер и Меркурий, а Алкмена е представена като вярна, достолепна матрона. Рим. живот непрекъснато присъства в понятия, намеци и подробности, които съзнателно нарушават сценичната илюзия и постигат както непосредствен контакт с публиката, така и висок комически ефект. Персонажите - стари бащи (най-често скъперници), синовете им (най-често пройдохи), съблазнителни, коварни хетери, алчни сводници, вечно гладни *паразити* – повтарят персонажите на средната и новата атическа комедия. Главният двигател на действието е хитрият роб, чиито находчиви планове, ловки интрига, шутовски номера и словесни каламбури осигуряват победата на младите господари. Този образ предлага у П. най-много вариации - от лукавия мошеник Псевдол до предания Тиндар в „Пленници”, от грубоватия, но честен селски роб до изтънчения му нахален събрат в града в „Привидението”. Най-голяма оригиналност П. постига в езика, стиха и музикалното оформление на комедиите си. Речта му, заради която той е признат за пръв сред рим. комедиографи, се движи от живия, разговорен лат. език с неговите двусмислени намеци и жаргон до високата лит. пародия; непрекъснато изненадва с игросло-вия и духовитост. За разлика от разговорните диалогични части, издържани в ямб (т. нар. дивербии), лирическите партии (т. нар. кантики), изпълнявани с музикален съпровод, показват изключително ритмическо разнообразие, непознато до П. Комедиите му - много популярни по негово време, запазват значимостта си през цялата Античност. През Средновековието, когато са познавали само 8 от тях, са предпочитани произв. на Теренций*. Интересът към П. се връща през Ренесанса, когато този автор става образец за новата европейска комедия. Шекспир използва „Менехмовците” като основа за „Комедия от грешки”; от Пиргополиник („Войникът самохвалец”) взема черти за Фалстаф. Молиер използва „Гърнето” като образец за „Скъперникът”. „Амфитрион” е първообраз на многобройни драми в съвременната европейска л-ра. (АБН)

Съч.: *Plauti Comoediae. T. 1-7. BT: ed. G. Goetz - Fr.Schoell. 1923-1928. На бълг. : Гърне. Прев. от лат. Ал. Пиронков. С. 1915 (1925-1928 [?]); Гърне. Прев. от ориг. Д. Дечев. С. 1919 (1928); Гърне. Менехмовци. Прев. от лат. Ал. Ничев. С. 1966; Гърнето. Мъчният човек. Менех-мовците. Войникът самохвалец. - В: Антични комедии. Прев. Ал. Ничев. С. 1978; Менехмовците. Войникът самохвалец. - В: Римска литература. Прев. от лат. Ал. Ничев. С., 1988; Призракът. Прев. от лат. Д. Табакова. С., 1995.*

ПЛАТОН (Plátón), псевд. на Аристокъл (Aristoklés) от Атина -427-347 г. пр. Хр. - стгр. философ. От знатен произход, на младини изучава музика и живопис, пише *дитирамби*, *епиграми* и трагедии. Любимите му автори са Софрон* и Епихарм*. Изучава философия, а вуйчо му Критий* го въвежда в кръга на Сократ. След процеса, на който Сократ е обвинен в неблагочестие и осъден (399 г. пр. Хр), се установява в Мегара при философа Евклид; по-късно посещава Кирена в Египет, Южна Италия,

Сицилия, където се запознава с *питагорейството*. Опитва се да внуши на Дионисий Стари - тирана на Сиракуза, своите утопични възгледи за съсловна държава, ръководена от философите; след разрыв с него е продаден в робство. Откупен от последователя си Аникерис, отново се завръща в Атина и основава своята школа - Академията (ок. 387 г. пр. Хр.) Приятелските връзки с Дион - шурей на Дионисий Стари, водят до нови пътувания в Сицилия (през 366 и 361 г. пр. Хр.). философът се надява, че след идването на власт на Дионисий Млади ще може да осъществи своята „идеална“ държава, основаваща се на филос. принципи. Начинанието се оказва неуспешно и той се завръща в Атина, филос. му съч., представляващи същевременно високохудожествени лит. творби, са изцяло запазени, с изключение на трактата „**За благото**“ (Lógoi perí tú agathú), известен ни по фрагменти. Сред произв. му обаче са попаднали редица чужди или със съмнителна автентичност творби. Всички съч. (42 на брой) - без „**Апология на Сократ**“ (Apologíá Sokrátus), което има форма на реч, и 13 писма - са диалози, като почти навсякъде Сократ е главното действащо лице. Вер. творчеството на П. е запазено така, както е било подредено през I в. пр. Хр. от философа Тразил в 9 тетралогии. Няколко кратки диалога и съч. „**Определения**“ (Hógoi) още през Античността били смятани за неавтентични. Определянето на автентичността и хронологията на творбите повдига в ново време т. нар. Платонов въпрос. Със сигурност на П. не принадлежат: „**Алкивиад II**“ (Alkibiádes B), „**Хипарх**“ (Hippárchos), „**Съперници**“ (Anterastái), „**Теаг**“ (Theáges), „**Клитофонт**“ (Kleitophón), „**Минос**“ (Mínos), „**Послезаконие**“ (Epinomís) и повечето писма. Спорна е автентичността на „**Големия Хипий**“ (Hippiás Meízon), „**Алкивиад I**“ (Alkibiádes A), „**Менексен**“ (Menéxenos). Основните произв. на П. може да се подредят в следната относителна схема (по принципа на изследване езиковата норма и филос. съдържание): ранни творби, силно повлияни от Сократовата етика - „**Критон**“ (Kríton), „**Ион**“ (Íon), „**Евтифрон**“ (Euthýphron), „**Лакхет**“ (Láches), „**Лизис**“ (Lýsis), „**Малкият Хипий**“ (Hippiás Eláton). Оформянето на „идейното“ учение на П. бележи диалогът „**Хармид**“ (Charmídes). „**Евтидем**“ (Euthýdemos), „**Протагор**“ (Protagóras), „**Горгий**“ (Gorgías), „**Менон**“ (Ménon), „**Кратил**“ (Kratýlos) - диалог, представящ първата обща теория на езика - засягат полемиката със *софистите*. Възгледите на П. за „идеалното“ държавно устройство, почиващо върху справедливостта като основен принцип, са изложени в „**Държавата**“ (Politeía) в 10 кн. Това съч. съдържа и критика на Омир (вж. Зоил*) и трагическите поети, тъй като „подражателната“ поезия според П. няма място в „идеалната“ държава. Влияние на Елейската филос. школа се чувства в „**Парменид**“ (Parmenídes), „**Филеб**“ (Phílebos), „**Софист**“ (Sophistés), „**Политик**“ (Politikós). В тях се подлага на преоценка и собственото учение на П. за „идеите“. Близост с питагорейците е засвидетелствана най-вече в **Тимей**“ (Tímaios). Острото противопоставяне на душа и тяло във „**Федон**“ (Phaídon) е вече преодоляно в „**Пирът**“ (Symprósion) и „**Федър**“ (Phaídro) - диалози, които бележат връх в худ. отношение. Късното произв. „**Закони**“ (Nómoi) в 12 кн. се явява донякъде компромисно относно идеите, заложи в „Държавата“. Характерен за стила на произв. на П. е синтезът на аналитично-логически и синтетично-художествени изразни средства. Митовете, така често използвани от философа, имат символичен смисъл и служат за изясняване и допълване на филос. възгледи. Разпространението на учението на П. и запазването на съч. му се дължи преди всичко на традицията в основаната от него Академия. Неговите диалози стават образец за лит. произв. -форма, която се разпространява широко в античната л-ра. В епохата на *неоплатонизма* се явяват множество коментари върху творчеството му. Силно е влиянието на П. във Византия и върху л-рата на Западноевропейския ренесанс. (РС)

Съч.: Opera. Т. 1-5. Oxford: ed. J. Burnet, 1938-1940 (1967). **На бълг.:** *Смъртта на Сократа*. Прев. С. Андрейчин. Бургас, 1907; *Апология на Сократ*. Прев. Н. Соколов [Г. Бакалов]. С, 1914; *Апология на Сократ*. Прев. от стгр. Г. Кацаров. С, 1925 (1943); *Федон, или За душата*. Прев. от стгр. Ал. Балабанов. С, 1925; *Критон*. *Евтифрон*.

Прев. от стгр. Б. Ботушаров. С, 1928; Пир. Прев. Г. Цанкова-Петкова. С, 1946; Диалози. В 2 т. Т. 1. Прев. Г. Михайлов и Б. Богданов. С, 1979; Т. 2. Прев. Г. Михайлов, Б. Богданов и П. Димитров. С, 1981; Държавата. Прев. Ал. Милев. С, 1981; Избрани диалози (Ион. Протагор. Пирът, Федон). Прев. от стгр. Г. Михайлов и Б. Богданов. С, 1982; Диалози. Прев. от стгр. Ц. Бояджиев, Б. Богданов и др. С, 1990.

ПЛАТОН (Plátón), наречен Комикът, от Атина - 450-388 г. пр. Хр. - стгр. комедиограф. Нач. на творческата му дейност съвпада с избухването на Пелопонеската война (431 г. пр. Хр). Първата си победа спечелва на *Големите Дионисии* ок. 420 г. пр. Хр. Приписват му се 28 комедии, от които до нас са достигнали само някои загл. и близо 270 фрагмента. Самият П. твърди, че поради бедност отстъпвал комедиите си да бъдат представяни от други. Част от творбите му, чиито загл. говорят за полит. сатира, трябва да отнесем към старата *атическа комедия*: „Хипербол" (Hupérbolos), „Клеофонт" (Kleophón), „Пратениците" (Presbeís). Друга част като „Зевс разгневен" (Zeús kakúmenos), „Фаон" (Pháon), „Адонис" (Ádonis), „Лай" (Láios), които несъмнено пародират митологични сюжети със средствата на митологическата буфонада, дават основание на някои изследователи да го сочат като най-добрия представител на средната атическа комедия. (ВВ)

Съч: CAF 1.

ПЛАЦИД (Plácidus) - VI в. - лат. филолог. Автор на голям *гласар* в две части, съдържащ обяснения на думи от републиканския период (главно съч. на Плавт*) и обяснения на битови, ист., географски и други факти. Включени са много цитати. (АШ)

Съч.: *Glossarium (Glossae Lactantii Placidi grammatici). Lipsiae: ed. A. Deuarling, 1875; PLM 4.*

ПЛЕЯДА (Pleiás) - име на съзвездие, с което александрийските филолози канонизират седемте най-добри трагически поети от края на IV до средата на III в. пр. Хр. Традицията е единодушна за имената на петима от тях: Александър* от Етолия, Ликофрон* от Халкида, Омир от Бизантион, Филиск от Коркира, Созитей* от Александрия (в Трояда). Последните две места си оспорват Евфорион от Херсонес, Созифан* от Сиракуза, Еантид от Александрия и Дионисиад от Малос. (ВВ)

ПЛИНИЙ (Plínius), Гай Секунд, наречен Стари - 23 или 24 г., Нови Ком (сега Комо, Сев. Италия) - 79 г. - рим. писател, учен и обществен деятел. Заминава за Рим много млад; там учи при поета Помпоний Секунд*. Участва във войните с германите, заемайки важни командни постове. Загива при изригването на вулкана Везувий като командващ флотата в Мизен. Племенникът на П. - Плиний* Млади, съобщава загл. на произв. му, от които е запазено само едно - „Естествена история" (Naturalis historia) в 37 кн. - последното му съч., посветено на имп. Тит. Произв. представлява енциклопедичен преглед на знанията по времето на П., като е дадено предимство на естествените науки и медицината. Композиционната схема е: разделяне на съч. по теми, използвани автори и начин на работа (предговор и кн. 1); общо описание на Вселената (кн. 2); описание на Земята, странознание на Европа, Азия и Африка (кн. 3-6); антропология и физиология (кн. 7); зоология (кн. 8-11); ботаника (кн. 12-19); лекарства, получавани от растения (кн. 20-21) и животни (кн. 28-32); метали и техните лечебни свойства (кн. 33-34); живопис, художници и техните произв. (кн. 35); минерали и употребата им в изкуството (кн. 36); скъпоценни камъни и тяхната обработка (кн. 37). Съч. е свидетелство за голямата начетеност на автора, въпреки че понякога наред с научните постижения на времето си той описва куриози, абсурдни факти и фантастични истории. Стилът му е неравен, на отделни места - ефектно реторичен, а в други случаи - сух, кратък, неизразителен. П. е автор на монографията „За мятане на копие от кон" (De iaculatione equestri), написана по лични наблюдения и опит.

Посвещава на своя приятел и учител Помпоний Секунд биографията „**За живота на Помпоний Секунд**“ (De vita Pomponii Secundi) в 2 кн. Пише съч. „**Германски войни**“ (Bella Germaniae) в 20 кн. и хроника, която продължава историята на Ауфидий Бас*, „**След историята на Ауфидий Бас**“ (A fine Aufidi Bassi) в 31 кн. - за периода от гражданските войни в края на републиканския период до управлението на имп. Веспасиан (69-79 г.). П. е автор на съч. по граматика и реторика. (ИП)

Съч.: *Dubii semionis reliquiae, s. l.: ed. J. W. Beck, 1864; Naturalis Historiae libri XXXVII. BT: ed. C. Mayhoff-L. Jan, 1967.*

ПЛИНИЙ (Plinius) Цецилий Секунд, Гай, наречен Млади - 61 или 62 г., Ком (сега Комо, Сев. Италия) - ок. 113 г. - рим. прозаик. Произхожда от заможен род; получава отлично образование отначало в родния си град, а след това в Рим под контрола на своя вуйчо и осиновител Плиний* Стари. Реторика изучава при Никетас Сацердот и Квинтилиан*, а философия - при *стоика* Музоний Руф*. Дейността си като оратор започва на 18- или 19-год. възраст с успешна реч пред съда на *центумвриите*. Полит. му кариера - *военен трибун* в Сирия (81 г.), *квестор* (88-89 г.), *народен трибун* (91 г.), *претор* (93 г.), достига връх през 100 г., когато е избран за *консул*. След като заема още няколко длъжности, през 111 г. е изпратен за императорски наместник в малоазийската рим. провинция Витиния, където вер. е починал. Автор на: 1) „**Панегирик към Траян**“ (Panegyricus ad Traianum), произнесен при встъпване на П. в консулска длъжност. В прославата, станала образец за подобни речи (вж. Латински* панегирици). имп. Траян* е представен като идеален владетел. 2) „**Писма**“ (Epistulae) в 10 кн. В първите 9 са включени 257 писма до различни адресати. Издадени са между 97 и 109 г., като при подреждането им не е следвана строга хронологична последователност. Всяко от тях е ясно композиран разказ за конкретно събитие - сенатско заседание, съдебно прение, рецитация на поет или декламатор; за определена личност - Плиний Стари, видните римлянки Ария и Фания; за природен феномен - избухването на Везувий, извора на р. Клитумн, странното езеро Вадимон и др.; за някакъв обект на наблюдение – вилите в Лаврент и Етрурия, статуетка на стар мъж, и т. н. Изложението започва с малко увод за мотивите за написването на писмата завършва най-често с думи на добри чувства към адресата. Тематичното разнообразие, характерно за единичното писмо до времето на П., у него е осъществено на равнището на цяла книга Десетата кн. – кореспонденция на П. с имп. Траян (121) - върви в строга хронологична последователност. Тя не е била подготвяна за публикация. Темите са най-разнообразни въпроси на П. като провинциален управител - от строежа на обществените сгради (*баня, гимназии, храм*) до съдебните процедури и отношението към християните в провинцията. Чрез уменията да представя впечатленията и фактите, да подбира и съчетава детайлите П. се изявява като майстор на описанието. Пише с езика на културния римлянин -полит. деятел и интелектуалец. Близко е до стила в произв. на М. Цицерон*, но с тенденция да се търсят изненадващи ефекти, характерни за Сребърния век (вж. Сенека* философа). Писмата на П. са ценен извор за историята на рим. общество през прехода от I към II в. От поетическите опити на П. са запазени само стиховете, вметени в кореспонденцията му. (АБН)

Съч.: *Epistularum libri X. BT: ed. E. T. Merrill, 1922 (Epistulae. Leipzig: ed. Hanslik, 1968); Panegyricus ad Traianum. - In: Pan. Lat. На бълг.: Писма. (Избрани). Прев. от лат. Н. Бакърджиева. С, 1979; Писма. Прев. от лат. Н. Бакърджиева и В. Тодоранова. С, 1984.*

ПЛОТИН (Plótinus) - 205-270 г. -стгр. философ. Роден в Ликопол, Египет. Основоположник на *неоплатонизма*. Получава образованието си в Александрия. През 242-243 г. участва в персийския поход на имп. Гордиан III, след чийто неуспех се установява в Рим. През 244 г. основава школа и спечелва високо признание със своите лекции, коментиращи философа Платон* и Аристотел*. Записани, те са в основата на

издаденото от Порфирий* съч. на П. Задълбочавайки Платоновия етичен дуализъм, той проповядва отказ от материалното в името на духовното усъвършенстване. Оказва влияние върху раннохристиянската философия, а също върху естетическите възгледи през Ренесанса. Съч. му в 6 кн. „Енеади“ (Enneádes), т. е. „Деветки“, носи това загл., тъй като всяка от кн. съдържа по 9 трактата. (МС)

Съч.:

Enneades. Budé: ed. E. Bréhier, 1924-1938; Opera: Oxford: ed. P. Henry - H. R. Schwyzler, 1951 (1959); Plotins Schriften, übersetzt von R. Harder. Neubearbeitung mit griechischen Lesetext u. Anmerkungen. T. 1-6. Hamburg, 1956-1971.

ПЛУТАРХ (Plútarchos) от Херонея -ок. 46-127 г. - стгр. писател. Още като младеж го изпращат по обществени дела при *проконсула* на провинция Ахея (бивша Елада) в Рим, където П. произнася публични речи. Посещава и други градове в Италия, Гърция и Мала Азия - Спарта, Коринт, Патра, Сарди. Добре е приет в императорския двор и вер. при имп. Адриан става прокуратор на Ахея за 3 г. Почетен гражданин на Атина. През 95 г. получава пожизнена жреческа длъжност в Делфийското светилище. Стреми се да положи на филос. основа угасващия култ на Аполон Делфийски със средствата на мистично оцветения *платонизъм* на своя учител Амоний, поради което древнокристиянските писатели го смятат за полухристиянин. Най-известната му творба е „**Успоредни животописи**“ (Bíoi parállēloi), писана в зрелите му години. Всички останали творби са обединени под загл. „**Нравствени съчинения**“ (Ethiká). Обхващат ок. 104 произв., различни по големина и разнообразни по жанр: диалози, *диатриби*, послания, писма. Включват и филол. коментари към съч. на Омир*, Хезиод*, Арат* и Никандър*. филос. му схващания както за космологията, така и за етиката са еkleктични - обединяват ученията на *платоници*, *перипатетици*, *стоици*; пречупени са през системата на традиционния за времето морал. Писателят смята добродетелта за нещо, което може да се научи. По тази причина трактатите му са изпъстрени с морални предписания и съвети. Единственият открояващ се елемент в Плутарховата етика е понятието филантропия, получило най-голяма пълнота на значението. Спорен е въпросът за лит. му образци. За диалогичния жанр негови извори са със сигурност съч. на философа Платон* и на Хераклид*. Остава привързан до края на живота си към своя роден град и се прекланя пред древното величие на Елада. За разлика от повечето си съвременници се отнася със симпатия към Рим и гледа на рим. и грц. култура като на единно цяло. Израз на този възглед е и построят на „Успоредни животописи“, където описва двама по двама великите представители на грц. и на рим. народ. От 23 такива „двойни“ биографии 19 завършват с особена глава, в която героите - грък и римлянин, са представени в съпоставка. Авторът се опитва да разграничи задачата на своите биографии от задачата на историята, като заявява, че в центъра на вниманието му стои характерът на човека. П. смята за решаваща ролята на изключителната личност в историята. При описанието на живота на своите герои подхожда статично – подчертава и изследва не толкова детството и юношеството, колкото периода на зрелост. Често отбелязва дребните, но характерни подробности; приписва на ист. си герои остроумия, афоризми и оригинални постъпки, които стават много популярни по негово време. Използва добросъвестно всички съществуващи сведения. Главните му източници са Дионисий* от Халикарнас, мемоарите на Цезар*, Август* и Корвин*. Ползва лат. език, но не го владее съвършено. Умерен *атицист*. Много често из-ползва сравнения, служи **СИ С** мотиви от басни, пословици, сентенции, син-тезиращи етическите му схващания, прибегва до цитати - най-често от съч. на Омир*, Хезиод* и Пиндар*. Под името на П. са запазени много чужди произв., от които най-важните са: „**Биографии на десетте оратори**“ (Bíoi tón déka rhetóron) и „**За ученията на философите за приро-дата**“ (Perí tón areskónton philosophois physícón dogmáton). Писателят е много популярен учили-щен автор през Средновековието, влиянието му расте и през Ренесанса. През XVI в. произв. му **са** преведени на англ. и фр. език. От

творчеството на П. черпят Монтен, Шекспир, Драйдън и Русо. Героите на П. от времето на републиканския Рим служат за вдъхновяващ пример на фр. революционери през XVIII в., както и на рус. декабристи. (МС)

Съч.: *Plutarchi Moralia*. T. 1-7. Lipsiae: rec. C. Hubert - M. Pohlenz - K. Ziegler, etc., 1925-1967; *Plutarchi Vitae*. T. 1-4. Lipsiae: rec. C. Lindskog - K. Ziegler, 1935-1960. **На българ.:** *За възпитанието на децата*. - В: *Две советователни слова Плутарха Херонеа о воспитании детей и Исокра-та Ритора о благонравии юности*. Прев. И. Стоянов. Белград, 1845; *От Плутарховите нравствени поучения*. Прев. Ив. Добровски. - В: *Читалище*. Цариград, 1874, кн. 14; *Живота на Ромула и Рема, основателите на Рим*. Прев. Н. Лица. Пловдив, 1891; *Знаменити люде. Сравнителни биографии*. Прев. от стгр. Г. Кацаров и Д. Дечев. С, 1914; *Успоредни животописания. Александър и Цезар*. Прев. от ориг. Ив. Велков. С, 1920; *Успоредни живо-тописи. Агид и Клеомен. Тиберий и Гайи Гракх*. Прев. от ориг. Г. Кацаров и Д. Дечев. Пловдив, 1923 (1929); *Успоредни животописания. Александър*. Прев. от ориг. Ив. Велков. С, 1930; *Успоредни животописания. Перикъл*. Прев. от стгр. Б. Геров. С, 1930; *Успоредни животописания. Цезар*. Прев. от ориг. Ив. Велков. С, 1930; *За музиката (трактат)*. Прев. от стгр. А. Андреев. Ямбол, 1939; *Избрани животописания. Александър, Цезар, Агид, Клеомен, Тиберий Гракх, Гай Гракх, Антониус*. Прев. от стгр. Б. Богданов. С, 1969; *Успоредни животописания. Александър и Цезар, Агид и Клеомен и Тиберий и Гай Гракх, Деметрий и Антоний*. Прев. от стгр. Б. Богданов и П. Димитров. С, 1981.

ПОЛÉМОН (Polémon), Марк Антоний от Лаодикия - ок. 90-145 г. - стгр. ретор. Приятел на Дион* от Пруса. Открива в Смирна собствено уще. Близък е на имп. Адриан, когото понякога придружава по време на пътувания. От П. са запазени само две декламации. Речите, писмата и едно ист. съч. са изгубени. Интерес представляват достигнали-те до нас арабски и лат. (съкратен) преводи на „**Физиогномика**“ (Physiognomiká). (РС)

Съч.: *Declamationes*. Leipzig: ed. H. Hinck, 1873; v. II. Jüttner, *De Polemonis Rhetoris vita, operibus, arte*. Breslau, 1887 (1967).

ПОЛÉМОН (Polémon). наречен Периегет, от Илион - II в. пр. Хр. -стгр. прозаик. Поканен от цар Пто-лемей, П. пребивава известно време в Александрия. Автор на „**Описа-ния**“ (Periegéseis) на прочути области и забележителности в Гърция, Италия, Мала Азия. Чрез издирване-то на надписи и проучването на място на худ. произв. издига значението на жанра описание. Пише също ист. и митологически произв., някои от които с полемичен характер. Основното в творчеството на П. е типичното за елинизма търсене на необикновеното, анекдотичното. От съч. на П., достигнали до нас във фрагменти, са се ползвали по-късни представители на жанра (напр. Павзаний*). (РС)

Съч.: *Polemonis Periegetae Fragmenta*. s.i.: ed. L. Praeller, 1838 (1964); FGH 3.

ПОЛИБИЙ (Polybios) от Мегалополис - ок. 200-120 г. пр. Хр. - стгр. ист-торик. Баща му е един от стратегите на Ахейския съюз. Още в юношеската си възраст П. се включва в полит. живот. След победата на римляните край Пидна през 168 г. пр. Хр. заедно с още ок. 1000 гърци от видни семейства е отведен в Рим като заложник. Става учител на младия Сципион* Емилиан, а по-късно - член на неговия кръг и придружител в походите му в Испания и Африка. През 150 г. пр. Хр. е пуснат на свобода, но на два пъти се връща в Рим и участва със Сципион в Третата пуническа война. Става свидетел на разрушаването на Картаген през 146 г. пр. Хр. Използва влиянието си сред рим. управляващи кръгове, за да спаси победените коринтяни (146 г. пр. Хр). Следи отблизо и Нумантийската война и отразява събитията в произв., което не е достигнало до нас. До края на живота си остава активен полит. деятел на Гърция (рим. провинция Ахея). Най-важното съч. на П. е „**История**“ (Historíai) в 40 кн., амислена като история

на целия известен на гърците свят от 220 до 168 г. пр. Хр. По-късно променя плана си и довежда описанието до 144 г. пр. Хр. В цялост са запазени само първите 5 кн. и половината от кн. 6, а от останалите са достигнали до нас извлечения и фрагменти. Според автора целта на историята е не да доставя удоволствие, а да бъде от полза главно за държавника. Самият той нарича своята история прагматическа, тъй като прави полит. и военните ходове главен обект на описанието и осъжда вмъкването на митологически истории и речи в изложението. За пръв път формулира ясно идеята за „законо на историята“. Те може да се открият не чрез просто разказване на събитията, а чрез анализ на причините им. Ирационалните сили нарича с грц. дума за съдба, която означава и случай (tyche). Смята за най-важно качество на историка опитността в политиката и военното дело, както и умението да се отнася критично към източниците. Използва съч. на филарх*, Пиктор*, както и частни писма, официални документи и надписи. В отделни случаи използва информацията на очевидци. Понякога в описанията на полит. и военни събития вмъква моралистични разсъждения, които го нареждат сред големите теоретици на историята. Високо цени безпристрастността, макар че самият изпада в пристрастие там, където говори за родния си град или за Рим, чието държавно устройство смята за съвършено като един вид сплав на монархия, аристокрация и демокрация. Езикът му е лит. - вариант на говоримия грц. в епохата на елинизма, т. нар. койне. Стилът му не следва нито *атицизма*, нито *азианизма*. Правеното от него строго разграничение между историография и реторика е напредничаво за времето си. (ДМ)

Съч.: *Historiae*. LCL: ed. W. R. Paton, 1922-1927.

ПОЛИЕ́Н (Polýainos) от Македония

- II в. - *ретор* и юрист, живял в Рим и писал на стгр. език. При избухването на войната с партите (162 г.) посвещава на императорите Марк Аврелий* и Луций Вер съч. „**Военни хитрости**“ (*Strategémata*) в 8 кн. Ползва много ист. съч., особено произв. на Ефор*. Поради загубата на тези източници съч. е ценно като извор за историята на бълг. земи през Античността. (ББ)

Съч.: *Strategematon libri octo*. s. i.: rec. F. Wölflin, 1887; FGH.

ПОЛИО́Н (Póllio), Гай Азиний - 76 г. пр. Хр. - 4 г. сл. Хр. - рим. прозаик обществен деятел, приятел на Катул и Хораций*. Основава първата обществена библиот. в Рим. и въвежда обичай, превърнат в традиция, поети да четат стиховете си пред публика. Почитан като лит. критик и особено като оратор. Автор на трагедии, написани на стгр. език, любовни стихове, студии по граматика и на съч. „**Истории**“ (*Historiae*) в 17 кн., в което започва описанието от 60 г. пр. Хр. От всичките му произв. са запазени само фрагменти. (ИА)

Съч.: *Gramm. Rom. Fr.*; *HRRel.*; *ORF*.

ПОЛИО́Н, Требелий - вж. Писатели* на историята на императорите.

ПОМЕ́РИЙ (Pomerius), Юлиан - V в. - лат. християнски писател, *ретор* и учител на Цезарий*. Автор на съч. „За съзерцателния живот“ (*De vita contemplativa*) в 3 кн., написано на изискан език. За извор използва съч. на Августин* и Хиероним*. (ИП) **Съч.:** *PL* 59.

ПОМПО́НИЙ (Pompónius), Луций - I в. пр. Хр. - рим. комедиограф, един от представителите на *ателаната*. Роден в Бонония (сега Болоня). От произв. на П. са запазени ок. 200 стиха и 70 загл., които показват, че освен постоянните маски се срещат и други персонажи - занаятчии, сводници, гадатели, музиканти, пекари. Сцените обикновено са от всекидневието. Срещат се и загл., които са свидетелства за пародии на трагедии - „**Ариадна**“ (*Ariadna*), „**Агамемнон**“ (*Agamemnon*). (ЮФ)

Съч.: CRF.

ПОРФИРИЙ (Porphyrios) - 234-305 г. - стгр. философ *неоплатоник*. Роден в Тир, учи в Атина и Рим. През 263 г. се запознава с Плотин*, чийто издател става към края на живота си. П. озаглавява и разделя произв. на Плотин на 6 кн. Разработва *неоплатоническите* си възгледи за спасението на душата чрез мисълта и волята и за единението с бога посредством добродетелта, като добавя собствени моменти в интерпретациите си върху възгледите на Плотин. В много от съч. си разглежда филол. проблеми, свързани с творчеството на Омир*, с поетическия стил и риторическите похвати. С трактата си „**За пещерата на нимфите**“ (Perí tú en Odysseía tón Nymphón ántro) алегорично тълкува пасажа от песен 13 на „Одисея“, в който Омир описва пещерата на нимфите на о. Итака. П. е автор и на една кн. Срещу християните, изгорена през V в. (MC)

Съч.: *Quaestionum Homericae reliquiae*. T. 1-2. Leipzig: ed. H. Schrader, 1880-1890; *Porphyrii Opuscula*. BT: ed. A. Nauck, 1886; *Fragmenta*. Berlin: A. Harnack, 1916 (1921); v. *Comm. in Arist. graeca*, IV. **На бълг.:** *Пещерата на нимфите*. Прев. Н. Райнов. - В: *Самообразование*, 1920, кн. 2; *Въведение*. Прев. Ив. Христов. - В: *Аристотел. Категории*. С, 1992.

ПОРФИРИЙ (Porphyrius), Публилий Оптациан - IV в. - рим. поет. Живее в Рим; известно време прекарва в изгнание; реабилитиран е от имп. Константин и назначен на длъжността *префект* на столицата. П. е автор на *панегирик* към Константин, писан в годините на изгнание, и на сб. стих. (27 на брой), от които 20 са възхвали на императора. Произв. му доказват не поетически талант, а уменията на ловък стихоплетец, владеещ виртуозно различни игри с думи и стихотворни размери. Някои от творбите му имитират формата на описваните предмети; палма (стих. 9), олтар (стих. 26), пастирска свирка (стих. 27). П. е автор на *анацикличните стихове* в „Салмазианска* сбирка“. (ННГ)

Съч.: *Panegyricus dictus Constantino Augusto*. BT: ed. E. Kluge, 1926; *Anth. Lat.*; PL 19; PLM 4.

ПОСИДИП (Poseídippos) - III в. пр. Хр. - стгр. епиграмист от т. нар. Йонийско-александрийска група. Живее на о. Самос, а по-късно в Александрия, работи заедно с Ас-клепиад* и Хедил*. В една грц. антология има ок. 20 негови *епиграми*. Тематично и стилово те са твърде подобни на Асклепиадовите. Главната тема в стиховете на П. е любовта, пресъздадена с ироничен, жив реализъм. В няколко епиграми са представени архитектурни паметници - напр. храмът на Арсиноя, обожествена-та съпруга на Птолемей II; фароският маяк. интересна е посветената на статуята на Лизип „Тюхе“ епиграма, в която под формата на въпроси и отговори авторът дава подробно описание на творбата и разкрива замисъла на скулптора, вложен в нея. Отличителни черти на творчеството му са склонността към филос. размисли и песимизмът. (АЙВ-К)

Съч.: *Anth. Gr.* 4; *Hell. Epigr.* 2.

ПОСИДИП (Poseídippos) - IV - III в. пр. Хр. - стгр. комедиограф, един от изтъкнатите представители на новата *атиеска комедия*. Роден в Касандрия, Македония, твори в Атина, като поставя първата си пиеса през 293 г. пр. Хр. Спечелва 3 награди на театрални състезания и е удостоен с издигането на статуя, която е запазена до наши дни. От творчеството му са ни известни ок. 40 загл. и незначителни фрагменти. Вер. негова комедия е използвал за образец Плавт* при създаването на пиесата „Менехмовците“. Първият сценичен образ на роб-готвач се приписва на П.: запазен е фрагмент, в който готвачът дава наставления на своите ученици. (ВВ)

Съч.: CAF 2.

ПОСИДОНІЙ (Poseidónios) от Ампея, Сирия - ок. 135 - 50 г. пр. Хр. - философ *стоик*, математик, астро-ном, историк, писал на стгр. език. Учи философия в Атина при Панетий*. След продължителни пътешествия из провинциите на Зап. Средиземноморие и Сев. Африка той се установява на о. Родос, където основава филос. школа. Заема важни обществени длъжности и изпълнява дипломатическа мисия в Рим. Школата му е посещавана от видни личности, между които са М. Цицерон* (през 78 г. пр. Хр.) и Помпей (през 66 и 62 г. пр. Хр.). Той е автор на огромен брой съч. Нито едно от тях не е достигнало до нас в цялост. Съдържанието на някои е възстановено въз основа на антични автори, намиращи се под силното му влияние или използвали съч. му като извор. Много негови произв. са посветени на филос. и гносеологически теми. Отделя особено внимание на естественонауч-ни въпроси, главно географски и астрономически. Най-важното съч. на П. е големият му историко-етнографски труд „История" (Historíai) в 52 кн. Представлява продължение на „История" от Полибий* и обхваща периода от 144 до 86 г. пр. Хр. Вер. е съдържал многобройни етнографски, географски и битови наблюдения, което личи от запазените у античните автори фрагменти. П. се опитва да синтезира класическия грц. начин на мислене с филос. идеи на елинизма, с което оказва силно влияние върху целия елинистическо-римски свят. Привърженик на *стоицизма*. Влияе върху филос. л-ра, създадена от Сенека* Философа, Епиктет*, Марк Аврелий*, върху неопитагорейството и *неоплатонизма*. (ЦЛ)

Съч.: FGH 2; *Fragmenta*. T. 1-2. BT: ed. W. Theiler, 1982.

ПРАКСИЛА (Praxílla) от Сикион - V в. пр. Хр. - стгр. поетеса. Пише *ди-тирамби*, песни за пиршества и *химни*. От творбите ѝ са запазени само кратки откъси, един от които е „Химн към Адонис" (Eis Ádonin). (НР)

Съч.: PMG

ПРАКСИФАН (Praxiphánes) вер. от Митилена - IV—III в. пр. Хр. - стгр. философ *перипатетик*, ученик на Теофраст*. Дейността му е свързана с о. Родос, но името му се среща и в почетен надпис от о. Делос. По незначителните фрагменти, които имаме от него, съдим, че се е занимавал с граматика и лит. критика. Неговото диалогично произв. „За поетите" (Perí poietón), в което са представени философът Платон* и Изократ*, предизвиква критиката на Калимах*, който написва съч. „Срещу Праксифан". Вер. П. прави коментари към „Илиада" на Омир* и към произв. на Хезиод*. (ВВ)

Съч.: Sch. Arist. 9.

ПРАТИН (Pratínas) от Флиунт, Пелопонес - VI-V в. пр. Хр. - стгр. драматически и лирически поет. Живее и твори в Атина, съвременник и съперник на Есхил*. Вер. той пръв въвежда на театрални състезания в Атина през последните години на VI в. пр. Хр. след трагедията да бъде изпълнявана *сатирна драма*. От нач. на V в. пр. Хр. сатирната драма става четвъртата пиеса от тетралогията, представяна от всеки автор. Продуктивен творец, П. пише трагедии, *ди-тирамби*, *химни* и *хипорхеми*. От един значителен фрагмент научаваме за несъгласието на поета музикалният акомпанимент да преобладава над думите в тържествената песен. (ВВ)

Съч.: Anth. Lyr. Gr. 2; TGF 1.

ПРЕТЕКСТАТ (Praetextátus), Луций Атей, наречен филолога - I в. пр. Хр. - рим. филолог и *ретор*. Живее в Рим; известен е като учител по красноречие. Най-забележителни са неговите писма и сб. „Разни истории" (Miscellanea). (ИА)

Съч.: Gramm. Rom. Fr.

„ПРИАПОВИ СТИХОВЕ" (Priápea) - анонимен сб. от 85 стих. на лат. език от времето на имп. Август*, посветени на Приап, бога на плодородието, пазител на градините и

стадата. Темите им са свързани с възхвала на мъжката плодовитост и сила; написани са духовито във *фалеков стих* и *елегически дистихон*. Две от произв. се приписват на Тибул*, а 3 (най-малките по обем) - на Вергилий*. Останалите са повлияни от Овидий*, като третото от тях се приема за негово автентично. Отделни творби от сб. са включени в събраните произв. на Валерий Катул*, Хораций* и Марциал*. (ННГ)

Съч.: PLM 2.

ПРИСК (Prískos) от Панион, Тракия - V в. - *ретор* и историк, писал на стрг. език. Заема държавна служба и участва във византийската диплома-тическа мисия при хуните по времето на Атила. Дневникът, който води през този период, е в основата на съч. му в 7 кн., запазено във фрагменти. Откъсите от този труд са най-автентичният извор за история-та на хуните. Произв. обхваща събитията от 411 до 472 г. Като източник го използват Касиодор* и Йорданес*. В стила си П. подражава на Херодот* и Тукидид*. (ЦЛ)

Съч.: HGM 1.

ПРИСЦИАН (Prisciánus) - V - VI в. -лат. филолог. Роден в Кесария, Мавритания; преподава в Константинопол. Сближава се с Мемий Симах*, на когото посвещава съч. си „**За метриката в комедиите на Теренций**” (De metris fabularum Terentii), „**Предварителни реторически упражнения**” (Praeexercitamenta rhetorica) и „**За изображенията на числата**” (De figuris numerorum). За учебни цели прави преводи от грц. на лат. език. П. е автор и на *панегирика* „**Възхвала на император Анастасий**” (De laude Anastasii imperatoris). Най-значително от многото му граматически съч. е „**Обучението по граматика**” (Institutiones grammaticae) в 18 кн., посветено на Патриций Юлиан от Рим. То е най-обширното описание на лат. език. П. използва, обработва и анализира произв. на своите по-значителни грц. и рим. предшественици в периода след Варон* Реатински. Представя систематично техните резултати и ги обобщава в сполучливо оформени правила, които важат и до днес. Разглежда детайлно частите на речта и въпросите на синтаксиса, като богато илюстрира цялото изложение с много примери от грц. и лат. език. Особено ценни са цитатите от изгубени произв. През Средновековието произв. е много популярно. (ИП)

Съч.: Gramm. Lat. 2-3; PLM 5.

ПРИСЦИЛИАН (Priscilliánus) - IV в. - рим. християнски автор. Роден в Испания, в богат благороднически род. Получава добро образование: застава начело на произхождащата от *гности-цизма* секта. Църковният събор в Сарагоса (380 г.) не успява да осъди присцилианската ерес и П. е ръкоположен за епископ на гр. Абила (сега Авила, Испания). На църковния събор в Бурдигала (сега Бордо, Франция) през 384 г. П. е осъден, а през 385 г. - екзекутиран. От произв. му са запазени т. нар. „**Канони**” (Canones) към посланията на апостол Павел. В тях П. изследва 14-те послания на Павел от най-различни аспекти, групира ги по теми, наречени от него канони; използва и цитати от Библията. Предполага се, че и известните „**Вюрцбургски трактати**”, запазени в ръкопис под името на П., са дело на *присцилианистите*. Авторите им са явно еретици, изобличаващи другите ереси от това време и поддържащи вид панхристиянство, според което Троицата се слива в лицето на Христос. Проповядват аскетизъм, вегетарианство, тайна на обряда и др. Учението има последователи до VI в. (ИП)

Съч.: CSEL 18.

ПРОБ (Próbus), Марк Валерий - I в. -рим. филолог. Роден в Бернт (сега Бейрут). П. насочва усилията си към анализиране и издаване на лит. творби от епохата на Рим. република. Като си служи с тексткритическия метод на александрийските филолози (вж. Аристарх*), той прави рецензии на съч. на Теренций*, Лукреций Кар* Хораций*,

Вергилий*, а вер. и на Плавт* и Салустий*, които не са запазени, но в повечето *схолии* към съответните автори личи неговото влияние. Приносът му на филолог се състои преди всичко в подновяването на интереса към класиците на рим. л-ра. Единственият запазен труд на П. е списъкът на съкращенията, който включва различни формули, използвани в законодателството и в деловите документи. През късната Античност и Средновековието го смятат за класик на лат. граматика; затова и редица трактати и коментари са свързани с неговото име. Между тях са: „**Основи на науките**“ (Instituta artium), „**За крайните срички**“ (De ultimis syllabis) и др. Интерес представлява т. нар. „**Притурка на Проб**“ (Appendix Probi) - съч., което е съставено от анонимен автор през III в. и изяснява разликите в правописа и произношението между класическия и народния език. (ЛЙ)

Съч.: Gramm. Lat. 4.

ПРОБА (Próba) - IV в. - рим. поетеса. Авторка на епос за гражданската война по времето на императорите Констанций II и Магненций, както и на *центон*, съставен от цитати от произв. на Вергилий* и от преписани части от Стария и Новия завет* по темите за сътворението на света и човека и за живота на Христос. (ННГ)

Съч.: PL 19.

ПРОДИК (Pródicos) от о. Кеос - V - IV в. пр. Хр. - стгр. *софист*, съвременник на Сократ (ок. 469-389 г. пр. Хр). От родния му град го изпращат често в дипломатически мисии, по време на които се занимава с преподавателска дейност. Посещава Атина през 431 или 421 г. пр. Хр. Като всички софисти преподава срещу високо заплащане. Занимава се главно с правилната употреба на думите и точното разграничаване между значенията на думи със сходен смисъл (напр. разликата между наслада, радост и удоволствие). Дейността му допринася за налагането на норма в лит. атически диалект. Защищава схващането, че боговете представляват персонификация на полезните неща. Автор на алегоричното съч. „**Времена**“ (Hórai), където Херакъл, изправен на кръстопът, пред лесния път на удоволствията и порока предпочита стръмната пътека на добродетелта. От произв. му са запазени само фрагменти. Сведенията за П. черпим главно от диалозите на философа Платон*. (ДМ)

Съч.: FVors. 2.

„**ПРОИЗХОД НА РИМСКИЯ НАРОД**“ - вж. Виктор*, Секст Аврелий.

ПРОКЪЛ (Próklos) - 412-485 г. - стгр. философ *неоплатоник*. Роден в Константинопол; учи в Александрия, после в Атина при Сириан, от когото поема ръководството на Академията. Има много ученици. Посветен в източни окултни учения, той се опитва да ги свърже с *неоплатонизма*, като изпълва съч. си със загадъчни тълкувания на митове, предсказания и орфически стихове (вж. Орфическа* поезия). Пише коментари към диалозите на философа Платон*, към астрономическо съч. на Клавдий Птолемей и към съч. на Евклид. Сред филол. му произв. се откърояват коментарът към „Дела и дни“ от Хезиод*. трудът върху поетически-те видове и една христоматия с ценни цитати и мисли за стила, родовете поезия и сведения за старата л-ра. Един запазен фрагмент от нея представява третата поред съхранена антична биография на Омир*. (МС)

Съч.: Hymni. Leipzig: ed. E. Abel, 1885; Ad Hesiodi Opera et Dies. - In: PGM 3: Chrestomatia. - In: Homeri Opera. T. 5. Oxonii ed. T. Allen, 1946. На бълг.: Мумос (разказ) заради Ираклеевата младост. Прев. Г. Кръстев. Буда, 1837.

ПРОПЕРЦИЙ (Propértius) Секст - ок. 49 г. пр. Хр., Асизий (сега Аснзи) - ок. 15 г. пр. Хр. - рим. поет. Произхожда от *коннишкото* съсловие. Останал рано без баща, П. загубва част от наследство си при раздаването на земи на ветераните на Август*

през 41-40 г. пр. Хр. В нач. на 20-те години той е вече в Рим, където се посвещава изцяло на елегическата поезия. Скоро ста-ва известен и е добре приет в лит. кръг на Меценат*, който го насърчава към създаването на произв., възхваляващи новото време и реформите на Август. В нач. на лит. си дейност П. явно не приема подобна тематика. Той противопоставя субективната елегия на епоса и следва като образец Калимах*. Създава 4 кн. елегии, пър-вата от които е публикувана ок. 28 г. пр. Хр. В тази кн. основната тема на всичките 22 произв. е болезнено-страстната, мъчителна и неспокойна любов на П. към единствената му любима - капризната Цинтия (псевд. на краси-вата римлянка Хостия). В характер-ния за поета темпераментен стил любовта и любовните страдания са изразени в непосредствени обръще-ния към приятели - Корнелий Гал*, Тул, или към любимата. Втората кн., която е издадена през 27-25 г. пр. Хр., съдържа 34 елегии, в които продължават разнообразните вариации на същата тема. Между тях е духовитата елегия 12, в която всеки елемент от традиционното изображение на Амур е съпоставен със съответстваща реакция в поведението на влюбените, и елегия 29, описваща залавянето на скитащия през нощта поет от множество амури и откарването му при чакащата, този път вярна Цинтия. Въпреки почти-телността си към Август (елегия 10) авторът, като поет на необвързаната с брак любов, е настроен срещу реформите на императора (елегия 7). В кн. 3, съдържаща 25 елегии, издадени ок. 22 г. пр. Хр., на темата за Цинтия съперничат митологични сюжети и общи разсъждения за качествата на жените, за користолюбието им, за тяхното непостоянство. В прославата на де-лата на Август, на Меценат и на съпружеската любов между Гала и Постум се долавят наченките на темите, които доминират в кн. 4, издадена ок. 16 г. пр. Хр. Образът на вече починалата Цинтия се явява като спомен (елегия 8) или съно-видение (елегия 7). Авторът се на-сочва към национални рим. сюжети и към древността (елегия 1 - за про-изхода на Рим, 10 - за храма на Юпитер Феретрий, 9 - за олтара на Херкулес, 4 - легендата за Тарпея). В елегия 6 прославя победата на Август при нос Акции, а в елегия 11, наречена „Царицата на елегиите“, възхвалява починалата матрона Кор-нелия. П. умее да постигне компози-ционно единство в рамките на една творба: речта му е стегната, често използва метафори и грц. имена. Много популярен в древността, през Средновековието П. е почти непоз-нат. Става известен през Ренесанса и силно влияе на Петрарка. Под въздействие на стиховете му Гьоте създава своите „Римски елегии“, във Франция му подражават Шение и Ламартин. (АЙ-Н)

Съч.: *Elegiae*. BT: ed. E. Baehrens, 1880 (R. Hanslik, 1979). **На бълг.:** *Елегии*. - В: *Римска литература. Прев. от лат. Г. Батаклиев. С, 1988.*

„ПРОСЛАВА НА ГОСПОДА“

(*Laudes domini*) - анонимно лат. стих., най-старата запазена христи-янска поетическа творба (като се изключи творчеството на Комоди-ан*), създадена вер. ок. 316-326 г. От разказ за станало чудо, в което фантазията на автора вижда приближаването на „второто пришествие“, стих. преминава в *панегирик* на Христос, когото прославя като тво-рец и спасител на света. Епилогът е молитва за имп. Константин, на когото се пожелава здраве и победа. Творбата е написана в 148 *хекзаме-търа*; не се отличава с особено поетическо майсторство. Някои изследователи я приписват на Драконций*. (ИП)

Съч.: PL 61.

ПРОТАГОР (Protagóras) от Абдера ок. 485-415 г. пр. Хр. - стгр. *софист*. Странстващ учител по красноречие. Като герой в диалога „Протагор“ от философа Платон* претендира, че е способен да обучава хората на добродетели. Прекарва продължи-телно време в Атина, където става близък с Перикъл и е наставник на Еврипид*. При основаването на колонията Турии в Южна Италия през 444 г. пр. Хр. му е възложено да състави нейния кодекс от закони. Известни са загл на две негови съч.: **„Оборващи речи“** (*Katabállontes lógoi*), в които разсейва съществува-ли дотогава заблуди, и **„Истина“** (*Alétheia*). От произв. са запазени фрагменти. И двете съч. започват с

известната негова мисъл „Човек е мярка на всички неща“, която изра-зява филос. му субективизъм. Има скептично отношение към боговете, намерило отражение в съч. му „**За боговете**“ (Peri theôn). Въпреки това сведенията за някакъв процес срещу него с обвинение в безбожие и за последвалото му изгонване от Ати-на са малко вероятни. Един от основните предмети на реторическите му занимания е въпросът как по-слабият аргумент да стане по-силен. Различава 4 типа изречения: молба, въпрос, отговор и заповед. Систематизира родовите окончания на съществителните, въвежда названията на 4-те наклонения на глаголите и пръв определя времена-та им. Занимава се и с лит. критика на пасажите от поемите на Омир*. (ДМ)

Съч.: FVors. 2.

ПРУДЕНЦИЙ (Prudentius), Аврелий Клемент - 348 г., Тараскон-ска Испания - след 405 г. - рим. християнски поет. След като получава реторическо образование, става адвокат, държавен служител и накрая висш чиновник при императорския двор. оттегля се от административната кариера и се посвещава на християнската поезия. Автор на следните лирически произв.: „**Всекидневник**“ (Cathemerinon), 12 *химна* на различни теми - за отделните моменти на деня, за постите, възхвала на Хрис-тос, реквием, химн за Коледа и за Богоявление; „**Увенчаване**“ (Peristephanon) -14 химна за съдбата на християнските мъченици главно в Испания и Рим. Дидактическите му съч. са: „**Обожествяване**“ (Apotheosis) - представлява учението за Св. Троица и Боговъплъщението, с въведение, което съдържа полемика с еретиците; „**За възникването на греховете**“ (Hamartigenia). „**Борба на душата**“ (Psychomachia) е първото алегорично стих. в рим. л-ра - представя борбата между добродетелите и пороците и повлиява силно върху средновековната алегорическа поезия. В стих. „**Срещу Симах**“ (Contra Symmachum) води полемика срещу езическите кръгове ок. К. А. Симах*, които искат да се възстановят езическите култове. В *епиграмите* „**Дитохеон**“ (Dittochaeon) в 49 четиристишия в *хекзаметър* са пре-създадени различни библийски теми. Стиховете на П. показват забележително метрическо разнообразие и основно познаване на лат. поети от Лукреций* до Клавдиан*. Смятан за най-голям християнски поет, за Вергилий* и Хораций* на християните, той достига единство между класическата поетическа форма и духа и мисленето на християнството, между античната култура и християнската вяра. Богатството на формите и стилът на изображението се съчетават с гордостта му от могъществото на Рим. империя. През Средновековието П. е много популярен. Най-силно е влиянието на алегориите от неговите произв. (ИП)

Съч.: PL 59-60.

ПСЕВДО-ВЕРГИЛИЙ - вж. Вергилиев* сборник.

ПСЕВДО-КАЛИСТЕН - вж. Роман* за Александър.

ПСЕВДО-ЛОНГИН - вж. „За* възвишеното“.

ПСЕВДО-ОВИДИЙ (Catalecta Ovidii) - анонимни стихове, приписвани на Овидий*. Някои от тях са създадени през Античността - „**Орехът**“* и „**Утешение* към Ливия**“. Други са от Средновековието - „**За славея**“ (De philomela), хумористичните стих. „**За въшката**“ (De pediculi), „**За бълхата**“ (De pulice), „**За бабичката**“ (De vetula), „**Лекове за ушите**“ (Medicamina annuum) и др. (АБН)

Съч.: Appendix Ovidiana. T. 3. Leipzig: ed. A. Riese, (1,471-) 1874; Anth. Lat.; PL M 1 (Baehrens); PLM 2 (Vollmer); Nux. Paris: ed. 1. A. Amar, 1825; v. U. von Wilamowitz-Moellendorf, Hellenistische Dichtung in der Zeit der Kallimachos, 1924.

ПСЕВДО-ТИБУЛ - вж. Тибул*.

„ПУБЛИЛИЕВИ СЕНТЕНЦИИ“ вж. Публилий*, Сир.

ПУБЛИЛИЙ (Publilius), Сир - I в. пр. Хр. - рим. *мимограф* и актьор. Той е роб - сириец от Антиохия. По-късно е освободен в Рим, където получава добро образование. Неговите мимове били изключително популярни. Запазени са само две загл.: „**Секачи**“ (Putatores) или „**Пиячи**“ (Potatores) и „**Гладиатор мурмилон**“ [?] (Murmuntho), както и много сентенции, представящи главно житейски мъдрости с цел морално поучение. Авторството му на част от предавания под негово име сб. „Публилиеви сентенции“ не е сигурно. (ФБ)

Съч.: PRV. На *бълг.*: Мъдри мисли. Избра и преведе от лат. Кр. Димитров. С, 1033 (1939).

Р

РАБИРИЙ (Rabírius), Ган - I в. - рим. епически поет, цитиран от Овидий*, Сенека* философ и Квинтилиан*. Той вер. е автор на ист. епос, който възпява победата на Октавиан над Марк Антоний в морската битка при нос Акций през 31 г. пр. Хр. От творбата са запазени 70 *хекзаметъра* в намерения в гр. Херкулан папирус (т. нар. Херкуланскп папирус № 817). (ЛЙ)

Съч.: F PL.

РЕПОЗИАН (Reposiánum) - III в. - рим. поет. Автор на малката поема „**За любовта между Марс и Вене-ра**“ (De concubitu Martis et Veneris), написана в 182 *хекзаметъра*. Р разкрива интригата между богинята на любовта и бога на войната през погледа на измамения съпруг Вулкан. В интерпретацията на темата поетът влага самостоятелност и нетрадиционност, които водят до известни отклонения от античния шаблон. (ННГ)

Съч.: Anth. Lat.

РИАН (Rhianós) от Бене Акте, о. Крит - втората половина на III в. пр. Хр. - стгр. поет и филолог. Вер. живее в Александрия. Пише любовни *епиграми* (до нас са достигнали ок. П), подготвя коментирани издания на „Илиада“ и „Одисея“. Става известен преди всичко с епическите си произв.: митологичната поема „**Хераклия**“ (Heárkleia) в 14 кн. и ист. поеми „**Ахей**“ (Achaiká), „**Тесалия**“ (Thessaliká), „**Елида**“ (Eliaká) и „**Месения**“ (Messeniká). За „Месения“ имаме известна представа от достигнали до нас фрагменти. Поемата е била изградена по Омиров образец в два плана: реален - бунтът на месенците срещу Спарта под водачеството на Аристомен и неговите героични подвизи, и божествен, който обяснява падането на Месения с гнева на Диоскурите. Тази поема много прилича-ла на ист. роман с приключения, разбойници и любовни епизоди. (АЙВ-К)

Съч.: Coll. Alex.

РИНТОН (Rhínthon) от Тарент - нач. на III в. пр. Хр. - стгр. поет. Син на грънчар, автор на т. нар. весели трагедии (hilarotragodía) - пародийно-митологични комедии, създадени въз основа на фолклорните драми на флиаките – фарсове, играни в Южна Италия. Известни са ни 9 загл., като „**Ифигения в Авлида**“ (Iphigéneia he en Aulídi), „**Ифигения в Таврида**“ (Iphigéneia he en Táurois), „**Херакъл**“ (Heraklés), „**Орест**“ (Oréstas), „**Медия**“ (Médeia), „**Телеф**“ (Télephos) и др., от които до нас са достигнали оскъдни фрагменти на дорийски диалект. От тях личи, че Р. пародира сюжети и теми от трагическите поети, най-вече от Еврипид*. (АЙВ-К)

Съч.: CGF.

РÓМАН (Románus), Аквила - III в. -рим. ретор. Съставя кратък справоч-ник за смисъла и значението на рето-рическите фигури под загл. „**За фигурите на речта и мисълта**“ (De figuris sententiarum et elocutionis). Изброява, дефинира и илюстрира отделните фи-гури с примери от съч. на М. Цицерон*. често парафразирани. Сре-щат се и авторски примери. Трудът на Р. е използван от Руфиниан* и Капела*. (ЛЙ)
Съч.: RLM.

РÓМАН (Románus), Юлий - III в. -рим. филолог. Съставител на обширно граматическо помагало под загл. „**Основи на граматиката**“ (Arphormai). Съч. е изгубено, но известна представа за неговата структу-ра и съдържание дават откъсите, цити-рани от Харизий*. Трудът се е състоял от няколко по-големи раздела, в които са разгледани съответно частите на речта, падежите и правописът. Общите формулировки на граматич-ните понятия предхождат останалия материал, подреден в азбучен ред. Трудът вер. е представлявал изчерпателен учебник по граматика, но освен на Харизий не е познат на друг античен автор. (ЛЙ)

Съч.: Gramm. Lat.

„**РОМАН ЗА АЛЕКСА́НДЪР**“ (Bíos Aiexándru) - анонимен стгр. роман, чиято основа е създадена през ели-нистическата епоха (вер. II в. пр. Хр.); приписван на Калистен*. Достига до нас в 3 редакции, най-старата от които е от III в. сл. Хр. Предполага се, че авторът е александриец и е човек от народа. Произв. има за сюжет живота и дейността на Александър Велики и в основата си представлява био-графична повест. В общи линии следва ист. традиция, въпреки че в ист. фабула се преплитат приклю-ченски мотиви - описват се измис-лени народи и страни, фантастични същества и невероятни приключе-ния. Правят впечатление нарушава-нето на последователността на събитията и липсата на географски познания у автора. Като цяло рома-нът е с антиримска насоченост. Александър Велики е представен като милостив и великодушен господар и в общи линии е противоположен на официалния образ на завоевателя Александър, идеал за рим. императори Каракала и Алек-сандър Север. Романът е бил много популярен Освен грц. прозаични версии до нас са достигнали и две лат. - едната на Юлий Валерий (IV в), другата на Леон Неаполитански (X в.), както и стихотворни версии на грц. език. В западноевропейската лит. традиция героят се превръща в рицар. Съществуват и много източ-ни версии Романът е особено популярен във Византия, а през X-XI в. е превеждан на бълг. език под загл. „Александрия“. Интересното е, че бълг. преводач прибавя един епизод - влизането на Александър Велики в Ерусалим, взет от византийската хроника на Георги Хамартол. През XIX в. произв. отново е преведено от грц. на бълг. език и е една от най-четените кн. до Освобождението. (РН)

Съч.: *Historia Alexandri Magni. Berlin: ed. W. Kroll, 1926. На бълг. Псевдо-Калистен. История на Великий Александра Македонца. Прев. от грц. Хр. Василев Протопо-пович от Карлово. Белград, 1844 (Букурещ, 1867); Александър Вели-ки, Македонски цар. Исторически разказ. Търново, 1886; Животът на Александра Велики, македонски цар. Прев. Н. Лица, Пловдив, 1890; Роман за Александър. - В: Антични романи, Прев. Б. Богданов. С, 1975(1976, 1984); Животът на Александър, цар на македонците. Прев. от стгр. Н. Генова. С., 1991.*

„**РОМАН ЗА НИН**“ - I в. пр. Хр. -анонимен стгр. роман. Достигнал е до нас фрагментарно чрез папируси, открити в Египет в края на миналия век. В запазените фрагменти се описва любовта между Нин, царя на Асирия, и неговата братовчедка, неназована по име, а също и походът на Нин в Армения. Произв. има сходни черти със стгр. любовно-авантюрен роман (вж. Хелиодор*). В стила се чувства влиянието на реториката. Произв. е най-ранният, образец на античен роман. (РН)

Съч.: Gr. Romanpar.

„РОМУЛ“ (Rómulus) - античен лат. сб., озаглавен в някои източници **„Езоп“** (Aesopus). Съставен ок. нач. на V в., вер. в Галия. Съдържа 98 басни в проза, разделени в 4 кн., и представя народната традиция в нра-воучителния жанр на баснята. Позна-ти са няколко различни редакции, от чието сравнение може да се възста-нови приблизително първоначалният вид на произв. За образец и източник на три четвърти от сб. служи една преработка в проза на басните на Федър*. Неизвестният съставител основно е изменил материала от източника съобразно с интересите и вкусовете на своето време. Преобла-дават басните главно от традиционно „животинския“ тип, липсват анекдо-тите и авторските отстъпления, кои-то са характерни за Федър. Резките моралистични заключения, намеците за събития ижизнени ситуации от неговото вре-ме са заменени с нови, по-отвлечени понятия или общочовешки истини и схващания. Забелязва се стремеж към достоверност при представяне-то на бита. Сбитият, сух стил на Федър е преминал в плавен, обстоятелствен разказ със следи от училищна реторика. Срещу класи-чески правилния език на източника в преработката има редица разго-ворни думи и фрази, които са израз на съзнателен лит. похват. Друг източник е недостигналият до нас сб., условно наречен **„Латински Езоп“** (Aesopus Latinus), издържан в народен стил и предлагащ други ва-рианти на много от сюжетите. Из-ползвана е и лат. преработка в проза на басните на Бабрий*. Произв. на Р. са адресирани към плебеите и са пълна противоположност на свет-ските басни на Авиан*, предназначени за образована публика. Независимо от невисокото худ. ниво, през средните векове Р. е ши-роко популярен, а басните – многократно преработвани и подражавани в стихове и проза. Творбите на Авиан и Р. са единствените източ-ници до X в. за запознаването на Европа с античната басня. По-късно стават известни оригиналните образци на Езоп*. (ИП)

Съч.: *Romulus. Berlin: ed. H. Oesterley, 1870.*

РУСТИК (Rústicus), Фабий - I в. -Рим. историк. Автор на ист. съч., което започвало с управлението на имп. Клавдий* (41-54 г.) и описвало подробно времето на имп. Нерон* (54-68 г). Сведения за това произв. има само у Тацит*, който го изпол-зва като извор и нарича Р. „най-красноречивия историк на своето време“, поставяйки го наравно с Ливий*. (ЛЙ)

Съч.: *HRRcl.*

РУФ (Rúfus), Гай Валгий - I в. пр. Хр. - рим. поет от кръга на Меценат*. Автор на *епиграми* и елегии, в които оплаква ранната смърт на своя любим приятел Мист. Пише в епистоларна форма съч. по граматика; автор на съч. по медицинска ботаника. Преработва на лат. език учебника по реторика на Аполодор* от Пергам. (ФБ)

Съч.: *FPR; Gramm. Lat. 1*

РУФ (Rúfus), Гай Музоний - 30-100 г. - рим. философ *стоик*. Роден във Волзини (сега Болсена), живее и работи като учител по философия в Рим. Изпращан в изгнание последо-вателно от императорите Нерон* и Веспасиан съответно през 65 и 71 г., реабилитиран от имп. Тит през 81 г. Не е известно дали Р. е писал някакви съч., но у византийския книжовник Йоан Стобей са запазени откъси от негови диалози и беседи, в които се обръща особено внимание на практическия идеал на човешкото поведение. Разработени са и нетра-диционните за неговото време теми за брака, семейството, възпитанието и мястото на жената във филосо-фията. (ЛЙ)

Съч.: *C. Musonii Rufi reliquiae et apophtegmata. Harlem: ed. J. Venhuizen-Peerlkamp, 1822.*

РУФ (Rúfus), Квинт Курций - I в. -рим. историк и оратор. Автор на монография в 10 кн., посветена на Александър Велики - „История на Александър Велики“ (Historiae Alexandri Magni). Първите две кн. от съч. са изгубени. Запазената част започва с похода на

Александър през Фригия (333 г. пр. Хр), следват всички важни моменти от живота на завоевателя до борбите на неговите пълководци (диадохи) след смъртта му. Като оратор авторът се стреми да ангажира интереса на читателя със занимателни разкази за чужди страни и народи, за любопитни събития и детайлни подробности от пътя. На полит. и социалните явления се отделя малко внимание. Повлиян от *перипатетическата* историография, Р. обяснява ист. събития с личността на Александър и с благосклонността на съдбата към него. В това отношение Р. следва добросъвестно грц. си извори и особено Клитарх, но заедно с това се опитва да изложи събитията безпристрастно, като не се влияе нито от писателите защитници на Александър, нито от противниците му. В съч. се срещат дори елементи на ист. критика. Достойнствата на монографията не са в точността на фактологията, а в занимателния разказ, постигнат чрез умело вплетените речи, оракулски предсказания, психологически характеристики и драматични кулминации. Авторът пише в стила на класическата проза на Ливий*. През късната Античност Р. не е имал последователи, но през Средновековието интересът към творбата му нараства отново. (ЛЙ)

Съч.: *Historiae Alexandri Magni*. ВТ: ed. E. Heidicke, 1931. **На бълг.:** Александър Велики (откъси). Прев. от лат. Н. Бакърджиева. - В: Римска литература. С. 1988.

РУФ (Rúfus), Клувий - I в. - рим. историк и обществен деятел, доверено лице на имп. Нерон*. Заема високо обществено положение и при императорите Галба и Вителий през периода 68-69 г. Автор на съч. „**Истории**“ (Historiae). Изложението е започвало с нач. на управлението на Калигула през 37 г. (тогава Р. е бил *консул*) и завършвало със събитията от 68 г. Цитиран е от Тацит* като заслужаващ доверие автор, който се стреми да предаде достоверно ист. факти. Според Плутарх* Р. вер. е автор и на съч. за театралното изкуство. (АЙ-Н)

Съч.: HRF.

РУФ (Rúfus), Луций Валии - ок. 74 г. пр. Хр. - ок. 14 г. сл. Хр. - рим. поет, приятел на Вергилий* и Хораций*, покровителстван от Полион* и Август*. Автор на трагедията „**Тиест**“ (Thyestes), за която императорът го награждава с един милион сестерции. Съвременниците му го поставят наравно с най-великите грц. трагичи. Издава „Енеида“ от Вергилий. Приписва му се и епическата поема „**За смъртта**“ (De morte). (ФБ)

Съч.: -FPR; TRF.

РУФ (Rúfus), Марк Целий - I в. пр. Хр. - рим. оратор и обществен деятел. Учи красноречие при М. Цицерон*; представител на атическото ораторско направление. (ИА)

Съч.: ORF.

РУФ (Rúfus), Публий Рутилий -158-77 г. пр. Хр. - рим. прозаик, юрист, философ, историк-мемоарист и обществен деятел, израснал в кръга на младия Сципион* Емилиан. Речите му били четени и харесвани и през следващите векове. Автор на съч. „**За моя живот**“ (De vita sua) в 5 кн. и „**История на Гърция**“ (Historia Graeca) на стрг. език. (ИА)

Съч.: HRRel.; ORF.

РУФИН (Rufinus) - IV - V в. - рим. филолог. Автор на труда „**Коментар към стиховете на Теренций**“ (Commentarium in metra Terentiana), където цитира някои рим. филолози (Варон* Реатински, Цезий Бас и др). В изложението Р. редува прозаически със стихотворни части. Произв. вер. е недовършено. На същия конструктивен принцип е построена творбата „**За композицията и ритъма у ораторите**“ (De compositione et de metris oratorum), където са цитирани фрагменти от произв. на М. Цицерон*. (АШ)

Съч.: Gramm. Lat. 6; RhLM.

РУФИНИАН (Rufiniánus), Юлий -IV в. - рим. *ретор*, съставител на ръководство по реторика със загл. „**За фигурите на речта и мисълта**“ (De figuris sententiarum et elocutionis). Материалът е подреден в азбучен ред. Често лат. термини са представени заедно с грц. им съответствия. За основа на ръководството е използван едноименният труд на Аквила Роман*, обогатен с допълнителните обяснения на Р. и с примери от лат. проза и поезия. Най-често са цитирани М. Цицерон* и Вергилий*; споменати са и произв. на Марк Катон*, Цезар*. Теренций*, Ений*, Луцилий*, Хораций*. В достигания до нас ръкопис има две по-малки изследвания с името на Р., но авторството му за тях се оспорва. (ЛЙ)

Съч.: RhLM.

С

САЛВИАН (Salviánus) - V в. - лат. прозаик, *презвитер* в Масилия (сега Марсилия, Франция). От многобройните му съч. до нас са достигнали 9 писма и два труда. Първият - „**Против алчността**“ (Adversus avaritiam), озаглавен от автора „**До Църквата**“ (Ad ecclesiam) в 4 кн., е издаден през 435-439 г. под псевдонима Тимотей. Ок. 440 г. С. пише „**За Божието свето управление (всевластие)**“ (De gubernatione dei) в 8 кн. Съч. му съдържат информация за нравите на Рим общество в Галия и Африка през V в. Много е популярен сред съвременниците си, но през Средновековието интересът към него изчезва. (АШ)

Съч.: PL 53.

“САЛМАЗИАНСКА СБИРКА” („САЛМАЗИАНСКИ РЪКОПИС“) - вж. „Латинска* антология“.

„САЛМАЗИАНСКИ РЪКОПИС“ („САЛМАЗИАНСКА СБИРКА“) - вж. „Латинска* антология“.

САЛУСТИЙ (Sallústius) Крисп, Гай - 1.X.86 г. пр. Хр., Амитерн (сега Сан Веторино) - 13.V.35 г. пр. Хр. - рим. историк и обществен деятел. Започнал полит. си кариера като противник на сенатската аристокрация, той е за господството на сената, но с разширена социална база чрез привличане на средно заможните слоеве към високите постове в републиката. След смъртта на Цезар* (44 г. пр. Хр.) се оттегля от участието си в държавния живот. От времето на неговата полит. дейност са по малките му съч., чиято автентичност дълго била оспорвана: един памфлет „**Срещу Цицерон**“ (Invectiva in Ciceronem) и две писма „**До Цезар за държавата**“ (Ad Caesarem de re publica), в които предлага програма за полит. Реформи. След оттеглянето си от обществения живот пише 3 ист. съч.: „**Заговорът на Катилина**“ или „**Войната на Катилина**“ (Coniuratio Catilinae или Bellum Catilinae), „**Югуртинската война**“ (Bellum Iugurthinum) и „**История**“ (Historiae) в 5 кн.. от които са съхранени изцяло общо 4 речи, две писма и други незначителни фрагменти. С. е свидетел на заговора на Катилина от 63 г. пр. Хр. и съвременник на събитията, описвани в „История“ и обхващащи времето след смъртта на Сула* (78 г. пр. Хр.) до 67 г. пр. Хр., а войната с Югурта от 111-105 г. пр. Хр. е била епизод във външната политика на Рим от недалечното на автора минало. Под влияние на Тукидид* С. избира отделни кратки и близки до своето време епизоди от рим. история и пръв прилага в рим. историография прагматичния метод на повествование - не само констатира деградацията на държавния строй и упадък на нравите, но се опитва да установи нач. на този процес и да разгледа причините - според него психологически и морални, които са довели до такива резултати. В големи

историко-философски отклонения авторът споделя възгледа на Посидоний*, че рим. народ дължи издигането си на високата нравственост, която с натрупването на богатства започва да запада. Към съвременното му рим. общество С. се отнася крайно отрицателно; обвинява *нобилитета* в алчност, продажност и измяна към родината. Не по-малко критично се отнася и към *коннишкото* съсловие. С всяко следващо съч. расте неуважението му към Сената и симпатията му към народното управление. Постепенно С. се отказва от плановете си за спасение на републиката с морални реформи и прави реалистичен анализ на положението. Във всичките му съч. худ. похвати остават едни и същи. Според него най-голямо е значението на личността; затова избира формата ист. монография, която му дава възможност да съсредоточи описанието ок. едно събитие и да създаде психологически портрети на видните полит. личности; важна роля играят филос. уводи, фиктивните речи и писмата. „Заговорът на Катилина“ започва с описание на Катилина и завършва с неговата смърт, като самият заговор е описан бегло и е представен като резултат от нравствената поквара на знатните, от чиято среда е и Катилина. Образът на Катилина носи привлекателността на порочната, и силна личност, успяла да покаже пълното си достойнство в момента на своята смърт. За М. Цицерон* С. споменава само няколко думи и омаловажава дейността му. Забележителни са характеристиките на Цезар и М Порций Катон*, правнук на Катон* цензора, като представители на два различни типа личности и полит. дейатели, сравнени главно по качествата, с които двамата са харесвани от рим. общество. „Югуртинската война“ е с по-дълбок план и отделните части са изпълнени по-прецизно. Мястото на действието - Нумидия, е добре известно на автора, който бил *проконсул* на тази провинция. Той използва мемоарите на Скавър*, Рутилий Руф*, Сула, Си-зена*. Особено характерен у С. е стилът му - сбит, съдържателен и пестелив, но с ефектни реторически похвати. С патриотизма и старинната си лексика той продължава линията на М. Порций Катон*. Съвременниците му одобряват този архаичен стил. С. е популярен и през II в. сл. Хр., когато бил смятан за най-добрия рим. историк. Оказва влияние върху Тацит*. (ИА)

Съч.: *Catilina. Jugurtha. Frag-menta ampliora*. BT: ed. A. Kurfess, 1958 (1976); *Appendix Sallustiana. Fascia prior: C. Sallusti Crispi Epistulae ad Caesarem senem de re publica*. BT: ed. A. Kurfess, 1959. *Fascia posterior: Sallusti in Ciceronem et invicem invectivae*. BT: ed. A. Kurfess, 1958. **На бълг.:** *Историята на Катилина и Югурта*. Прев. В. Нейчев. Турция, 1873; *Избрани отделни части*. - В: *Превод на латинските прозаици Цезар и Салустий*. Прев. Ат. Танчовски. Пловдив, 1937 (1938, 1940); *Притурка към преводите на латинските прозаици Цезар и Салустий*. Прев. Ат. Танчовски. Пловдив, 1939; *Войната с Югурта*. - В: Г. Ю. Цезар. *Хелветийската война и Г. С. Крисп. Войната с Югурта*. Дословен превод от лат. Ат. Па-муков и Г. Латинов. Ямбол, 1939; *Съзаклятието на Катилина*. Прев. от лат. Д. Карадимчев. С, 1940; *Избрани съчинения* - В: *Превод на латинските прозаици М. Т. Цицерон и С Крисп*. Прев. Ат. Танчовски. Пловдив. 1941; *Заговорът на Катилина. Войната с Югурта*. Прев. М. Марков, С, 1972; *Исторически Съчинения (Югуртин-ската война. История - фрагменти. Заговорът на Катилина. Писма до Цезар за държавата)* Прев. М. Марков и Н. Георгиева. С 1982; *Заговорът на Катилина (откъси)*. Прев. М. Марков. - В: *Римска литература*. С. 1988.

САТИР (Sátyros) - III-II в. пр. Хр. -стгр. философ *перипатетик* и филолог. Роден в Калатис (сега Мангалия, Румъния), живее в Оксиринх, а по-късно - в Александрия. Автор на животописите на известни философи, поети, държавници и пълководци, чиито извори трудно се разпознават. Анекдотичната им окраска ги доближава до традицията на *перипатетическата* биография. Въз основа на един новооткрит оксиринхски папирус с откъс от съч. на С. се предполага, че произв. е в ди-алогична форма. Автор и на друго произв. под загл. „**За характерите**“ (Péri charakiéron), от което са запазени фрагменти. (МС)

Съч.: FGH 3; Vita Euripidis. - In: POxy. 9; v. Supplementum Euripideum. Bonn: ed. H. von Arnim, 1913.

САПФÓ-вж. Сафо*

САФÓ (Sapphó или Psáppha) - ок. VII-VI в. пр. Хр. - стгр. лирическа поетеса от Ерезос (или Митилена) на о. Лесбос, видна представителка на соловата лирика. Ок. името и живота по-късно са създадени (от коме-диографите) много легенди (напр. за нещастната любов към Фаон). По време на полит. размирици в отечес-твото е принудена да го напусне поради аристократичния си произ-ход и да се засели в Сицилия. Завър-нала се отново в Митилена, събира около себе си благородни девойки (религиозно общество, служещо на Афродита), които напътва в поезия-та, музиката и танца до задомява-нето им. На тях посвещава и част от стих. си. Поезията на С., събрана в 9 кн. (по броя на музите), включва любовна лирика, *епиталамии*, *химни*, а според антични свидетелства и елегии, *епиграми*, ямби. Творбите на С. са написани на еолийски диалект в различни метрически форми, най-известна от които е т. нар. *сапфическа строфа*. В тях се долавя фол-клорно влияние, не липсва и дидактичният елемент, присъщ на стгр. лирика. В древността С. е почитана като десета муза, а Катул* и Хораций* ѝ подражават. До нас наред с многото фрагменти са достигнали цялостно само две стих. (РН)

Съч.: Poet. Lesb. Fr. **На бълг.:** *Стихотворения*. Прев. Ал Балаба-нов. - В: *История на класическата литература*. С, 1931; *Стихотворения и фрагменти*. - В: Ал. Балабанов. *Любов и поезия*. с, 1939; *Любов*. Прев. Г. Батаклиев. - В: *Антология на световната любовни лирика*. С, 1979; *Сафо*. - В: *Старогръцка лирика*. Прев. Б. Георгиев. Велико Търново, 1993.

СВЕТÓНИЙ (Suetónius) Транквил, Гай - между 69 и 75 г. - 160 г. - рим. прозаик, писал и на стгр. език. Назначен е за секретар на имп. Ад-риан - длъжност, която му осигурява достъп до императорските архиви. След 122 г. се посвещава изцяло на писателска дейност. Изгубена е по-голямата част от съч. му, които съдържали различни сведения за рим. обичаи, календара, магистрат-ските длъжности, облеклото, игрите, езикови въпроси, разкази за прочути хетери и др. Вер. някои от тях са били част от „Поля“ (Prata) - съч. най-много в 10 кн., в което освен тези теми са разработвани и природонаучни проблеми. В произв. „За царете“ (De regibus) в 3 кн. са дадени сведения за царе от Европа, Азия и Африка, а в съч. му „За бележитите мъже“ (De viris illustribus) в хроно-логичен ред са описани биографиите на прочути поети, оратори, историци, философи, граматисти и *ретори*, предшествани от кратка история на разглежданата наука в по-старо време. Запазен е отчасти разделът за граматистите и реторите и биографиите на Теренций*, Лукан* Вергилий* и Персий*. Животописите имат следната схема: произход на автора, образование, характер, начин на живот, съчинения, смърт. Второто изцяло запазено съч. на С. „Живо-тописи на цезарите“ (De vita Caesarum), познато и под загл. „Дванадесетте цезари“ в 8 кн., съдържа биографиите на *принцеп-сите* от Юлиево-Клавдиевия и от Флабиевия род заедно с тримата императори от 68 г. В кн. 1-6 (периода до 69 г.) са включени съответно Цезар*, Август*, Тибериус*, Калигула, Клавдий*, Нерон*; кн. 7 - Галба, Отон и Вителий (68 г), и кн. 8 - Веспасиан, Тит и Домициан (69 -96 г.). Личността на императорите е представена по рубрики: потекло, обществена кариера, личен живот, външен вид и здраве, душевни качества, отношение към хората, образование и интересни религиозност. За по-далечни времена материалът е почерпан от официал-ните писмени документи, сенатските решения, градската хроника, кореспонденцията на цезарите; за по-близко време вер. са използвани и сведения на съвременници. Анек-доти, слухове и скандални подробности също са включени като данни отразяващи общественото мнение. Събитията се движат от предопреде-лението, което се проявява в многото

подробно разказани поличби. Стилът на С. е ясен, без реторическа украса. Животописите му са били образци за биографии както за писателите* на историята на императорите, така и в по-късно време. (АБН)

Съч.: Suetoni Tranquilli. De vita Caesarum libri VIII. BT: rec. M. Ihm, 1927; De viris illustribus (Praeter Caesarum libros reliquiae de grammaticis et rhetoribus). BT: G. Brugnoli. 1972. На бълг.: Дванадесетте цезари. Прев. от лат. Ив. Попова и А. Николова. С, 1981.

СЕВЕР (Severus), Касий - ок. 44 г. пр. Хр. - ок. 33 Г. сл. Хр., о. Сериф, Гърция - рим. оратор и декламатор от незнатен произход. Според Тацит* С. пръв преминава от стила на старото красноречие от времето на Рим. република към новата декламационна реторика. Заради острите си нападки срещу знатните е осъден през 8 г. сл. Хр. на изгнание, където умира беден и забравен. Надарен с изключително внушителен глас и осанка, С. притежавал и енергично, обработено слово, което изобил-ствало със сполучливи сентенции и остроты, нерядко стигащи до бруталност, така че речите му често се превръщали в кавги. Като оратор бил по-добър, отколкото като декламатор, импровизирал забеле-жително особено когато нападал и го водел не тактът, а жлъчността му. (ФБ)

Съч.: v. Sen. Rhet., Contr. 3, praef. 2 Tacitus, Dialogus de oratoribus, 19.

СЕВЕР (Severus), Корнелий - I в. пр. Хр. – I в. сл. Хр. - рим. епически по-ет от времето на имп. Август*; прия-тел на Овидий*. От неговите произв. са запазени няколко фрагмента, описващи събития от войната между Октавиан и Помпей (38-36 г. пр. Хр.) в Сицилия, които вер. са част от голям епос, озаглавен „**Римски дела**“ (Res Romanae). Овидий съобщава загл. на друга творба на С, чието съдържание не е изяснено - „**Слово за царете**“ (Carmen regale). Цитираният у Сенека* *Ретора хекзаметър* за смъртта на М. Цицерон* е от същия автор. (ЛЙ)

Съч.: HRRel.

СЕВЕР (Severus), Сулпиций - IV-V в. - рим. християнски историк. Роден в Аквитания. Силно религиозно влияние върху него оказват Павлин* от Нола и епископ Мартин от Тур. Става известен като автор на съч. „**Хроника**“ (Chronica) в 2 кн. - за историята на християнството. В произв. проследява библейските предания според Стария завет*, преследванията на християните и църковните борби до негово време. Хрониката служи за практическо въведение в Библията и е важен ист. извор за IV в., особено за ереста на Присцилиан*. Авторът излага съби-тията според Хиероним*, Хиларий* и Тацит*, а в хронологията следва Евзевий*. Заключителната част на съч. му е самостоятелна. С. проявява талант на разказвач и се стреми по образец на Салустий* и Тацит към стегнато изложение и чист класи-чески език. Хрониката му е испол-звана през Средновековието като учебник по история. Другата му по-значителна творба - „**Животът на св. Мартин**“ (Vita Sancti Martini), оказва влияние върху агиографията (жития на светци) през следващите векове. Автор и на писма и диалози. (ЛЙ)

Съч.: Sulp. Severi chronica. - In: CSEL 1; Vita sancti Martini. - In: Analecta Bollaniana, ed. H. Delehaye, 1920; PL 20.

СЕДИГИТ (Sedigitus), Волкаций – II-I в. пр. Хр. - рим. поет. Автор на едно дидактическо стих. с историко-литературно съдържание, озаглавено „**За поетите**“ (De poetis), от което са запазени фрагменти. В него, испол-звайки александрийските образи, той прави класификация на рим. поети -майстори на *палиатата*. От тях из-броява 10 автори, давайки преценка и характеристика за тях. Известно е, че на първо място поставя Цецилий*, на второ - Плавт*, на шесто - Те-ренций*, на последно - Ений*. С. споменава Светоний* като познавач на л-рата. (ЮФ)

Съч.: FPL; FPR- Gramm. Rom. Fr.

СЕДУЛИЙ (Sedúlius), Гай Целий - първата половина на V в. - лат. християнски поет. Автор на евангелски стихове и църковни *химни*. От тях са запазени: поетическата творба „**Пасхално (Великденско) слово**” (Carmen Paschale), представляваща свободна интерпретация за живота на Христос по четирите евангелия, в *хекзаметър* с вариант в проза в 5 кн. под загл. „**Пасхална (Великденска) творба**” (Opus Paschale); и два „**Химна**” (Hymni) в чест на Христос - единият в двустиие, другият в четиристииие; части от тях са достигнали в състава на два литургични химна за Коледа и Богоявление. (ННГ)

Съч.: Sedulii opera omnia. Wien: rec. J Huemer, 1885; CSEL 10.

СЕКУНД (Secundus), Помпоний I в. - рим. трагически поет. Близък приятел и учител на Плиний* Стари. Известно е името само на една негова трагедия *претекста* - „**Еней**” (Aeneas). (АБН)

Съч.: TRF.

СЕМОНИД (Semonídes) от о. Аморгос - VII в. пр. Хр. - стгр. ли-рически поет. На о. Аморгос довежда колония преселници от о. Самос. Известен като автор на сб. елегии „**История на Самос**” (Archaiología tón Samíon) и на ямбически стих. Освен незначителни фрагменти от С. са запазени две стих.: едното песимистично - за коварството на човешката съдба, а другото сатирично - сравнения на типове жени с различни животни. Освен влиянието на Хезиод* и Архилох* у С. се открива използването на фолклорни мотиви и мъдрости. Макар и да напада някой си Ородоикид, изглежда, ямбите му са по-сдържани, отколкото стих. на Архилох. (РС)

Съч.: Anth. Lyr. Gr. 1.

СЕНЕКА (Séneca), Луций Аней, наречен Ретора или Стари - 54 г. пр. Хр., Кордуба (сега Кордова) - 39 г. сл. Хр., Рим - рим. прозаик и оратор. Произхожда от *коннишкото* съсловие. Автор на недостигнало до нас ист. съч. и на сб. декламации, озаглавен „**Сентенции, композиция и стил на оратори и ретори**” (Oratorum et rhetorum sententiae, divisiones, colores), който е запазен. Сб се състои от една кн. *свазории* и 10 кн. *контроверсии*, предхождани от уводи, липсващи при кн. 5, 6 и 8. Точните цитати от много различни автори, чиито особености С. успява да възстанови благодарение на блестящата си памет, илюстрират историята на красноречието по времето на Август* и в нач. на Сре-бърния век (вж. Сенека* Филосо-фа). Някои от фиктивните казуси-теми са послужили за сюжети на новели от средновековния сб. „**Римски деяния**” (Gesta Romañorum). (ФБ)

Съч.: Oratorum et rhetorum sententiae, divisiones, colores. BT: ed. Kiessling, 1935.

СЕНЕКА (Séneca), Луций Аней, наречен философа - 4 или 1 г пр. Хр., Кордуба (сега Кордова) - IV. 65 г. сл. Хр.. Рим - рим. поет и прозаик. Син на Сенека Ретора; още от нач. на I в. сл. Хр. живее в Рим. Получава традиционното образование в реторическите школи, където през I в. сл. Хр., т. нар. Сребърен век на римската л-ра, доминира „новият стил” - сентенциозен и отривист, изграден върху ефектно използване на всички средства на реториката. Интересът на С. към философията, сближила го за известно време с школата на Секстий, която на рим. почва съчетава *питагорейството* със *стоицизма*, го свързва накрая окончателно със стоицизма - идейна опора на опозиционно настроените към *принципата* сенатски кръгове. Кариерата му на най-известен за времето си писател, член на сената през управлението на Калигула (37 - 41 г.), е прекъсната от изгнанието му (от 41 или 42 г.) в Корсика по заповед на Клавдий*. Връщането му през 49 г. благодарение на новата Клавдиева съпруга Агрипина и определянето му за "възпитател на младия Нерон* бележат нач. на голямото му издигане в обществения живот, продължило 10 г. Вер. под силното благотворно

влияние на С. и на преторианския *префект* Бур са преминали първите 5 успешни години от управлението на Нерон. След смъртта на Бур отслабва и връзката между *принцепса* ученик и философа възпитател, С. се оттегля от двора и се отдава на интелектуални занимания. Обвинен в косвено съучастие в заговора на Калпурний Пизон, той се самоубива по заповед на Нерон. Хронологията на повечето от произв. му е спорна. Редица негови съч. по естествени науки и етика са известни само като загл. Запазените творби, датирани между 41 и 65 г, обхващат поезия (трагедии и *епиграми*), проза (филос. трактати и писма) и *мениповата сатира* „**Отиквяването на божествения Клавдий**“ (Apocolocyntosis Divi Claudii). В 9-те му трагедии: „**Медия**“ (Medea), „**Едип**“ (Oedipus), „**Агамемнон**“ (Agamemnon), „**Тиест**“ (Tyestes), „**Троянците или Хекуба**“ (Troades vel Hecuba), „**Финикийците или Ти-ваиди**“ (Phoenissae vel Thebais), „**Федра или Иполит**“ (Phaedra vel Hippolytus), „**Обезумелият Херкулес**“ (Hercules Furens), „**Херкулес на Ета**“ (Hercules Oetaeus), са използвани сюжетите и персонажите от драмите на Есхил*, Софокъл* и Еврипид*, като са засилени ефектите и патосът, подчертани са драстичните моменти и грозотата на безнравственото, осмислено в антитеза на добре-делта - висшето благо според *стои-ческите* принципи. Дългите монолози са метрически оформен аналог на реторическите *сватории*, а находчивите диалози - на *контроверсиите*. Само неговите трагедии са цялостно запазените творби от този жанр в рим. л-ра. Според някои изследователи драмите на С, които са основа за трагедията на класицизма, са били предназначени само за декламация. Моралните идеи на стоицизма са разработени и в диалозите на С. - както в по-големите: „**За благодея-нията**“ (De beneficiis) в 7 кн. и „**За гнева**“ (De ira) в 3 кн., така и в по-малките: „**За снизходителността**“ (De clementia) в 2 кн., „**За твърдостта на мъдрия**“ (De constantia sapientis), „**За провидението**“ (De providentia), „**За отидна**“ (De otio). „**За щастливия живот**“ (De vita beata), „**За краткост-та на живота**“ (De brevitae vitae) и 3-те утешения - към Марция, към майка му Хелвия и към Полибий. В „**Естественонаучни въпроси**“ (Quaestiones naturales) проблемите за природата на нещата водят неот-клонно към асоциации с етиката. 124-те „**Нравствени писма до Луцилий**“ (Epistulae morales ad Lucilium) представляват сбити трактати-*диатриби*, в които конкретни поводи от всекидневието предизвикват филос. обобщения. Стилът на С. – сентенциозен, целящ максимален ефект от късата фраза, бележи нов етап в развитието на лат. худ. реч. Макар и отричано от следващата епоха на *архаизма* (Фронтон*, Авъл Гелий*), по-късно творчеството на С. става източник на морални идеи (Макробий*, Монтен) и стилистичен образец. (АБН)

Съч.: Senecae de beneficiis et de clementia. BT: ed. C. Hosius, 1900; Senecae Tragoediae. BT: ed. G. Richter, 1902; Senecae dialogomm I. XII. BT: ed. E. Hennes, 1905; Senecae epistulae morales ad Lucilium. BT: ed. O. Hense, 1914; Senecae naturales quaestiones. Lipsiae: ed. A. Gercke, 1917; Senecae Apocolocyntosis. - In: Petronii Satyricon. BT: ed. K. Bücheler, 1922. **На бълг.:** Избрани писма. Прев. от фр. Р. Ст. [Р. Стоянов]. С, 1911; За краткостта на живота. Прев. от лат. Д. Дечев. С, 1926; За щастливия живот. Прев. от лат. Р. Русев. С, 1927; Отиквяването на Божествения Клавдий. - В: Р. Грейвз, Клавдий. Прев. от англ. Ж. Бо-жилова, С, 1972 (Прев. Ас. Георгиев, С, 1979); Едип. - В: Антични траге-дии. Прев. от лат. Ал. Ничев. С, 1977; Избрани диалози. Прев. от лат. А. Николова. С, 1987; Нравствени писма до Луцилий. Т. 1. Прев. от лат. Анна Шелудко. С, 1994.

СЕПТУАГИНТА (Septuaginta) или, Седемдесетте - III в. пр. Хр. - стгр. превод на Стария завет*. Според легендата Птолемей II поръчал превод на „**Божествения закон**“. („**Тора**“) за библиотеката си. Преводът, извършен от 72 преводачи за 72 дн вер. бил предназначен за елинизирания еврейство в Александрия През следващите 100-150 г. са преведени частите за Пророците, Писанията и Апокрифите. Езикът н С. е т. нар. койне. От II в. сл. Хр. с измества от нови преводи. За изследването на С. имат значение частично запазените „**Хекзапли**“ на Ориген* и сирийският превод на хекзапларния

текст, направен от Павел от Тула. Запазените многобройни ръкописи представляват смесица от различни преработки. Отпечатан е за пръв път в Алкала през 1514 г. В основата на бълг. превод на Библията са рус. синодален превод от еврейски оригинал и грц., лат. и сирийски преводи. (РС)

Съч.: *Septuaginta, id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes.* Т. 1-2. Göttingen: ed A. Rahlfs - J. Ziegler, 1931 (Stuttgart: ed. A. Rahlfs, 1962, 1975). **На бълг.:** Библия, сиреч Священото писание на Ветхий и Новий Завет. Цариград, 1871; **Свещена история на Ветхия завет.** Прев. от рус. под ред. на Г. Орошаков. В Търново, 1882 (1890); **Свещена история на Ветхия завет.** Прев. от рус. С. Кънев. Русе, 1883; Библия, или Свещеното писание на Стария и Новия завет. Прев. от ориг. С, 1924; Библия, сиреч Книгите на священото писание на Ветхия и Новия завет. С, 1925 (1982).

СЕРВИЙ (Sérvius), Хонорат - IV в. -рим- филолог. Според Макробий* бил най-значителният коментатор на Вергилий* през Античността и определял линията на интерпретация на творбите му. *Схолиите* на С. започват с „Енеида“ и преминават към „Буколики“ и „Георгики“. Авторът се ограничава с методиката на школското обучение по свое време и насочва изследването си предимно към граматиката, реториката и стилистиката. До нас е достигнала и втора, разширена редакция на труда му под загл. „Схолии на Даниел“ (Scholia Danielis) - по името на нейния откривател. Тази редакция на анонимен автор предлага много нови елементи от областите на лит. критика, философията, историята, географията и естествените науки. В нея личи влиянието и на друг известен коментатор на Вергилий - Донат*. Двата коментара като цяло представят културата на Вергилиевата епоха, енциклопедичната и образованост и отразяват архаичните тенденции, характерни за интелектуалния езически елит в края на IV в. С. е написал и коментар към двете граматики на Донат и 3 по-малки съч. за метриката. Двуетичният латинско-гръцки *гласар*, който му се приписва, е от друг автор. (ЛЙ)

Съч.: *Gramm. Cat.* 4.

СЕРЕН (Serénus), Септимий - II в. -рим. поет, представител на поетическата школа от времето на имп. Адриан (117 - 138 г.), възродила лит. традиция на *неотеризма*. От неговите „**Стихове за селския живот**“ (Opuscula ruralia) са запазени ок. 30 откъса в 17 различни размера. Като останалите представители на това лит. течение, С. съчетава словесната елегантност и метрическата игра с маниерността на учен. Стиховете му не са лишени от поетически достойнства и служат като образци на редки езикови форми и стихотворни размери. (ЛЙ)

Съч.: *FPL.*

СИЗЕНА (Sisénnā), Луций Корнелий - 118-68 г. пр. Хр., о. Крит - рим. прозаик-историк, представител на младата *аналистика*; оратор; филолог и обществен деятел. Пише история на съюзническата война (91-88 г. пр. Хр.) и на гражданската война до диктатурата на Сула* (88-79 г. пр. Хр.). Запазените фрагменти са свидетелства за грижлив подбор на фактите. Ораторската му дейност според М. Цицерон* е без значение. Известен бил негов коментар към произв. на Плавт* и превод на „**Милетски истории**“ (Milesiaka) на Аристид*. (ИА)

Съч.: *HRRel; ORF.*

СИКУЛ (Sículus), Тит Калпурний - I в. - рим. поет. В създадените от него 7 *буколически* стих. се долавят характерните за началните години на управлението на имп. Нерон* (вж. и Сенека* Философа) настроения. С. използва идилическия пейзаж като фон за създаване на хвалебствено слово за владетеля - поетът поздравява младия император, който, поемайки властта, е донесъл мир и спокойствие. Предреченото завръщане на Златния век изразява символично очакванията за мирно благоденствие.

По стил и тема на творческо пресъздаване С. умело подражава на „Буколики“ от Вергилий*. Първоначално творбите му са били смесвани с аналогичните 4 стих. от поета Немезиан*. На С. се приписва и стих. „**Възхвала* на Пизон**“ (De laude Pisonis). Поетът използва съч. на Хораций* и Проперций*, а на него подражава Стаций*. Пасторалната му поезия е особено ценена през Средновеко-вието. (АЙ-Н)

Съч.: PLM 3.

СИЛ (Sílus), Гай Албуций -I в. пр. Хр., Новария, Галия - I в. сл. Хр. - рим. *ретор* и декламатор. Стилът му бил разпаден, а речта - наситена със сентенции. С. бил неоригинален ав-тор, следвал и подражавал на всички модни течения. Античната традиция го причислява към т. нар. Първа реторска четворка (вж. Галион*). (ФБ)

Съч.: v. Sen. Rhet., Contr. 7, praef.

СИМАХ (Sýmmachus), Квинт Аврелий - ок. 340 - ок. 405 г. - рим. политик и оратор. С. е най-известният опонент на християн-ството за своето време. Талантът му на оратор го поставя начело на сенатските езически кръгове, обединявани от идеята за възраж-дане на рим. езическо културно нас-ледство. Съвременниците му го сравняват с М. Цицерон* и дори християнският му противник Пруденций* го нарича „украшение на римското красноречие“. От речите на С. до нас са достигнали само отделни фрагменти, по които може да се съди за техния *панегиричен* характер и грижливата им стилова обработка. Запазени са ок. 900 негови писма в 10 кн. лична кореспонденция и една кн. Офици-ални писма (Relationes), издадени от сина му. Частните писма са кратки, засягат маловажни теми и са написани по-скоро като израз на светска любезност. Макар че са адресирани до известни за времето си хора, в тях липсва отглас от обществения живот. По-висока стойност като ист. документи имат официалните писма, които засягат правни и административни въпроси. С особена известност се ползва писмото, в което С. призовава за възстановяване Олтара на победата, свален от имп. Грациан през 382 г. Чрез него е даден израз на последните усилия на езичесвото да съхрани символите на своята религия и култура. В писмата на С. личи влиянието на Плиний* Млади и стремежът на автора да запази чистотата на класическия лат. език. (ЛЙ)

Съч.: Relationes. Leipzig: ed. W. Meyer, 1872; Epistulae. Berlin: ed. O. Seeck, 1883.

СИМАХ (Sýmmachus), Квинт Авре-лий Мемий - V в. - виден римлянин, правнук на Квинт Аврелий Симах*. С. е автор на „**История на Рим в седем книги**“ (Historiae Romanae Libri septem), чийто образец са били анализите на Никомах*. (АБН)

Съч.: HRF; HRRel.

СИМИЙ (Simmías) от о. Родос - IV-III в. пр. Хр. - стгр. поет и филолог. Според византийската енциклопедия „Суда“ е написал един сб. от 3 кн. *глоси* и 4 кн. разнообразни стихове. Запазени са фрагменти от епически; произв. - „**Аполон**“ (Apóllon), „**Горгона**“ (Gorgó), „**Месеци**“ (Mènes) - последното вер. е послужило като образец за „Фасти“ на Овидий*]; няколко *епиграми* на *буколически*, теми, начални откъси от *химни* за боговете в лирически размери. С. е известен като експе-риментатор в областта на метриката. Някои размери са наречени по неговото име симиеви. До нас са достигнали 3 стих. - „технически игри“: „**Брадва**“ (Pélekys), „**Крило**“ (Pterýgion) и „**Яйце**“ (Oón), представляващи фигурна поезия. Написани са във формата на предмета, представен от загл. С. пише на изкуствен дорийски диалект и предпочита редки думи и форми. (АЙВ-К)

Съч.: Coll. Alex.

СИМОНИД (Simonídes) от о. Кеос -ок. 550-460 г. пр. Хр. - стгр. поет, хоров лирик. Чичо и учител на Бак-хилид*. Живее в Атина в двора на Хипарх - сина на тирана Пизистрат, където спечелва няколко от общо 56-те си победи като автор на *дити-*

рамби. Приятел с Парменид*, Хераклит*, Теспид*, Фриних*, Хекатей* от Милет. След смъртта на Хипарх заминава за Тесалия (514 г. пр. Хр.), където прекарва до нач. на Гръко-персийските войни (493 г. пр. Хр), възпявайки тамошните владетели -Скопадите. Ок. 490 г. пр. Хр. се връща в Атина. Вече известен, той побеждава Есхил* в поетическо състезание за *епиграма* в чест на загиналите при Маратон. Ок. 476 г. пр. Хр. заминава за Сицилия при сиракузкия тиран Хиерон, където се среща с Пиндар*. Там и умира. Погребан е в гр. Акрагант. Живее във времето, когато процъфтяват общо-гръцките религиозни и обществени прояви. С. създава поезия, прославяща едновременно и личността, и полиса, като величае онова събитие в живота на човека, което има значение за държавата. Той пише *химни, енкомии, дитирамби, пеани, хипорхеми, елегии*. Нему се приписва превръщането на фолклорните *трени* в жанр на личната лирика и създаването на *епиникия*. Най-голяма слава С. спечелва с епиграмата. Прочути са неговите *елегически двустиишия* в памет на героите от Маратон, Термопилите, Саламин и техниите предводители Милтиад и Леонид, както и надгробната му епиграма за поета Анакреонт*. Богатото и разнообразно творчество на С. познаваме по ок. стотина запазени стиха. (НР)

Съч.: *Anth. Lyr. Gr. 1.*

СИМФÓЗИЙ (Symphósios) - нач. на V в. - рим. писател. Автор на популярен сб. гатанки. При описа-нието на един пир са събрани 100 гатанки, забавни въпроси и софизми, всички съставени от по 3 *хекзаме-търа*, а загл. съдържа отговорите. В предговора авторът твърди, че са импровизирани по време на Сатурналиите (празници в чест на бог Сатурн, чествани всяка година през декември; по време на веселията робите заемали местата на госпо-дарите си). И в прозата, и в поезията си С. се придържа към класическите образци и използва като основа недостигнало до нас съч. на Лак-танций* със загл. „Пир“. Книгата му е смятана за модел на поетическата гатанка и има значително влияние върху средновековните произв. от този вид. (ИП)

Съч.: *Anth. Lat.*

СИНÉЗИЙ (Synésios) от Кирена, Африка - ок. 370-413 г. - оратор и поет, писал на стрг. език. Получава образованието си в Александрия при философката Хипатия. През 410 г. става епископ на Пенталолис. Автор на 9 *химна*, 156 писма, речи, хомилии (проповеди). Произв. му имат голямо значение за историята на неговото съвремие и особено за изследването на връзката между християнството и *неоплатонизма*. През Средновековието съч. му са ценени заради чистия лит. грц. език, на който са написани. (ЦЛ)

Съч.: *Episiitlae. - In: EG; Opu-scule, s. I.: ed N. Terzaghi, 1939-1944.*

СКÁВЪР (Scáurus), Квинт Теренций - II в. - рим. филолог. Автор на съч. „Граматическо изкуство“ (*Ars grammatica*) и на коментар към творбите на Хораций* - в не по-малко от 10 кн., които са изгубени. Приписва му се и „Книга за правописа“ (*Liber de orthographia*). (ННГ)

Съч.: *Fragmenta Scauri. - In: Symbola critica in grammaticos latinos. Greiswald: ed. A. Kummrow, 1880.*

СКÁВЪР (Scáurus), Марк Емилий -163-89 г. пр. Хр. - рим. прозаик – ора-тор, историк мемоарист и обществен деятел от знатен, но обеднял род. Често излизал като оратор в сената и пред съда. Автор на съч. „За моя живот“ (*De vita sua*) в 3 кн., което не му донася голяма известност, тъй като съдържало повече защита на собствените му дела, отколкото история. До нас са достигнали отделни фрагменти. (ИА)

Съч.: *HRRel; Val. Max. 4, 4, 11.*

СКÁВЪР (Scáurus), Марк Емилий Мамерк - I в. пр. Хр. - I в. сл. Хр. - рим оратор, чиито 7 публикувани речи били изгорени по заповед на сената. Ленив и разпуснат по нрав, С. притежавал изключителен ораторски талант. Речта му по стил била старинна, думите авторитетни, изразът и позата - в хармония с тежестта на словото. (АБН)

Съч.: v. Sen. Rhet., Contr. 10, praef. 2-4.

СОЗИТÉЙ (Sositheús) от Александрия, Троада - III в. пр. Хр. - стгр. трагически поет, включен от александрийските филолози в съзвездieto на най-известните трагически поети - т. нар. Плеяда*. Достигнала! до нас *епиграма* му приписва възобновяването на *сатирната драма*. Разполагаме с интересен фрагмент от неговата са-тирна драма „**Дафнис или Литиерсес**“ (Dáphnis é Lityersés <Sátyroi>). Откъсът разкрива използване на *буколически* мотиви. В друг фрагмент С. задява философа *стоик* Клеант*. (ВВ)

Съч.: TGF 1.

СОЗИФÁН (Sosiphánes) от Сира-куза - IV в. пр. Хр. - стгр. трагичес-ки поет, чието име фигурира в ня-кои от списъците на Плеядата*. Традицията му приписва 73 траге-дии и 7 победи на театрални състе-зания. До нас са достигнали само фрагменти и загл. „**Мелеагър**“ (Meléagros) Най-дългият фрагмент (6 стих.) се е запазил вер. поради съдържащото се в него разсъждение за преходността на, човешкото щастие. (ВВ)

Съч.: TFG 1.

СОЗОМÉН (Sozómenos), Саламан Хермий - първата половина на V в. - църковен историк, писал на стгр. език. Получава юридическо образо-вание в Газа. Практикува като юрист в Константинопол. Пише „**Църковна история**“ (Ekklesiastiké historía) в 9 кн., която обхваща периода от 323 до 439 г. С. използва изворите твърде безкри-тично. Адресирана до имп. Тео-досий II (408-450 г), „Църковна история“ преминава на места в *панегирик*. (ЦЛ)

Съч.: PG 67.

СОКРА́Т (Sokrátēs), наречен Схо-ластик - ок. 380-440 г. - църковен историк, писал на стгр. език. Получава светско историческо и юридическо образование в Константинопол. Автор на „**Църковна история**“ (Ekklesiastiké historía) в 7 кн., съч., представляващо продължение на съч. на Евзевий* от Кесария. Обхваща периода от 306 до 439 г. Въпреки че акцентът е поставен върху събития от църковната история, трудът съдържа и много други данни за античния живот от края на IV и нач. на V в. Възпроизвеждайки буквално изворо-вите данни, съч. на С. има висока ист. стойност. Стилът му е ясен и дос-тъпен, без излишно многословие. (ЦЛ)

Съч.: PG 67. На бълг.: Велики-ят светилник на древността. Прев. от рус. М. Василев. С, 1904.

СОЛИН (Sollínus), Гай Юлий - III в. - рим. прозаик с неизв. произход. Автор на „**Сбирка от забележител-ности**“ (Collectanea rerum memorabi-lium) - подробен географски преглед на известните части на света с бележки за произхода, историята, нравите и обичаите на съответните страни. Описанието започва с Европа (Рим и Италия - гл. 1 и 2), следват Гърция, Скития и Черно море (гл. 7-19), Германия, Галия, Британия, Испания и Африка (гл. 20-32), накрая е представен Изтокът (Мала Азия, Индия - гл. 33-56). Съч. представлява компилация от „Естествена история“ на Плиний* Стари, от географските съч. на Мела* и от произв. на ис-ториците от времето на имп. Август*. Отделните пасажии са подбирани и споявани механично и безкритично, като авторът отдава предпочитание на куриоза и екзотиката. Често се срещат противоречиви сведения и грешки, особено в имената на гра-довете. Въпреки това съч. е много популярно през Античността. Цитират го Августин*, Капела*. Прис-циан* и късните *схолиасти* на Вергилий* и Лукиан*. През Средновековието е преработвано

многократно и се разпространява под името „**Полихистор**“ (Polyhistor). (ЛЙ)

Съч.: Coll. Rer. Memor.

СОЛОН (Sólon) от о. Саламин – VII-VI в. пр. Хр. - стгр. законодател и поет, един от *Седемте мъдреци* на елинската античност. Роден в благо-родно, но обедняло семейство, живее в Атина. Има сведения, че предприема далечни пътешествия с търговска цел, от които се връща забогатял. Ок. 600 г. пр. Хр атиняните загубват спора с мегарците за о. Саламин и със закон под смъртна заплаха се забранява споменаването на случилото се и предприемането на нови военни действия. Според легендата С., преструвайки се на луд, за да избегне наказанието, помага на атиняните да си възвърнат острова. По този повод написва и поема - „**Саламин**“ (Salamís). Ок. 594-593 г. пр. Хр., спечелил доверието на полит. партии в Атина, става архонт. През това време извършва известните демокра-тични реформи. По-важни от тях са: премахването на дълговото робство, въвеждането на самостоятелна атин-ска монетна система, забраната върху износа на селскостопански стоки, разрешаването на атинско граждан-ство на чуждестранни занаятчии, разделянето на гражданите на 4 основни класи според имуществото, определянето на правата и задължени-ята на държавни институции, устано-вяването на право на контрол на наро-да върху някои длъжности и др. Законодателството му обаче не задоволява нито знатните, нито бедните. Според едно предание С. заръчва на атиня-ните да спазват законите му в продъл-жение на 10 г., напуска Атина и пъту-ва до Египет, Кипър и Лидия. От творчеството му са оцелели ок. 250 стиха - елегии, ямби, *еподи*. Според съдържа-нието си някои от тях са озаглавени по-късно „**Молитва към Музите**“, „**Доброзаконие**“ (Eunomía), „**Съвети към атиняните**“, „**Съвети към себе си**“. Поезията му е с открито практи-чески задачи и етичен характер. Особено често срещан мотив в нея е въз-гледът за мярката в деянията и жела-нията на човека. (НР)

Съч.: Anth. Lyr. Gr. 1, 3.

СОТА́Д (Sotades) от Мароней - III в. пр. Хр. - стгр. поет сатирик. Живее по времето на Птолемей II. Пише изобличителни стихове срещу царската фамилия, придворните поети и философите догматици; напада Птолемей II заради кръво смесителния брак между него и собствената му сестра Арсиноя. Създава т. нар. *сотадов стих*. Запазени са няколко фрагмента, повечето от които са перифрази от пасажии от „Илиада“ и „Одисея“ на Омир* в сотадов стих. (АЙВ-К)

Съч.: Anth. Lyr. Gr. 2, 6.

СОФÓКЪЛ (Sophoclés) от Колон край Атина - 496-406 г. пр. Хр. - един от тримата велики трагически поети на Атина (вж. Есхил* и Еврипид*). Баща му е заможен производител на оръжие. С. получава традиционното по онова време за синовете на знатните атиняни образование по музика и гимнастика. Негов учител по музика е Лампрос - един от най-блестящите представители на старата школа. Според преданието С. бил начело на хора на момчетата, който изпълнил *пеан* в чест на по-бедата срещу персите при о. Саламин (480 г. пр. Хр.). По-късно проявява артистичните си заложби в изпъл-нение на главните роли в две свои пиеси - на Тамирис и на Навзикая от едноименните трагедии. Поради слабия си глас е принуден да слезе от сцената и става единственият дото-гава драматург, който изоставя актьорската практика. Още с първото излизане на театралните състезания през 468 г. пр. Хр. побеждава близо 30 г. по-възрастния от него Есхил. През дългия си живот С. е свидетел на възхода и залеза на атинската мощ. Макар че е близък с Перикъл, той е настроен консервативно и до края на живота си се отнася отрица-телно към новите полит. и идейни течения, а уважава религиозния жи-вот на полиса. Остава незасегнат от идеите на *софистите*. Заема длъж-ностите ковчезник, стратег и член на законодателна комисия. Става жрец на изцеляващо божество, чийто култ въвежда в Атина. Проявява интерес към теорията на

поетическото изкус-тво и е автор на едно съч. със загл. „**За хора**“ (Peri chorú). Близък прия-тел на Херодот*, за когото написва поема. Синът му Иофонт* също по-лучава признание като трагически поет, а внукът му Софокъл от другия му син Аристон поставя освен своите и трагедиите на дядо си. След смърт-та си С. е почитан като херос. По-късно по предложение на Ликург* атиняните му издигат бронзова ста-туя. Според традицията той оставя след себе си 123 пиеси и 24 пъти му била присъждана първа награда на театралните състезания. До нас са достигнали 7 изцяло запазени траге-дии и голям откъс от *ситирната драма* „**Копоните**“ (Ichneutai), написана по сюжета на Омировия химн, посветен на Хермес. Една трета от запазените фрагменти от творби са от Троянския и Тиванския митологичен цикъл. Всички достигнали до нас трагедии са от зрелия и от късния период на творчеството му. „**Аякс**“ (Aías) е може би най-ранната пиеса, която представя героя в антигеро-ичната ситуация на лудостта, изпратена му от божеството като наказание заради неговото високо-мерие; необичайно е и самоубийст-вото на Аякс, който не може да из-живее своя позор. „**Антигона**“ (Antigóne) е вер. следващата пиеса (440 г. пр. Хр.) на С. Разработен е епизод, тематично свързан с Тиван-ския цикъл легенди, но обогатен с нови моменти от поета: Антигона заплаща с живота си правото да пог-ребе своя убит брат, но смъртта ѝ пре-дизвиква и трагедията на нейния па-лач Креон. Пиесата „**Едип цар**“ (Oidípus týrannos) е създадена към 20-те години на V в. пр. Хр. Главният герой сам прави ужасното разкритие, че се е оженил за своята майка, след като е убил родния си баща. „**Трахи-нянки**“ (Trachíniai) е от същия пери-од. Представя трагедията на Деянира, съпругата на Херакъл, която в стре-межа да си възвърне любовта на своя съпруг причинява смъртта му. „**Електра**“ (Eléktra) е от следващото десетилетие. Представя завръщането на Орест и отмъщението за убийство-то на Агамемнон, темата на „Хоефори“ от Есхил. „**Фнлоктет**“ (Philo-ktétes), поставена през 409 г. пр. Хр., представя мисията на Одисей и Неоп-толем при ранения и изоставен Фи-локтет - те се опитват да го склонят да се присъедини към сражаващите се пед Троя гърци. „**Едип в Колон**“ (Oidípus epí Kolóno) е последната пиеса на С, поставена след смъртта му (401 г. пр. Хр.). Представено е прис-тигането на остарелия вече Едип, сляп и безпомощен просяк, в Колон край Атина, където според преданието той намира подслон след дългите си скитания. С. завършва започнатото от Есхил дело – превръщането на трагедията от лирическа кантата в драма, в която централен образ става отделният човек Защитник на полисната старина, за разлика от Еврипид, С. избягва да поставя въпроси, които биха смутили вярата в традиционните религиозни положения. Боговете рядко излизат на сцената, а действието на висшите сили се проявява в естествения ход на нещата. Човешките постъпки се преценяват в зависимост от нормите на традиционната етика. Причина за човешкото нещастие обикновено е ограничеността на човешките знания. В трагедиите на С. е възпътен изработеният в епохата на атинската демокрация идеал за мярка и хармония и макар че случайното и субективното в характеристиките отстъпва място на същественото и обществено значимото, неговите образи са по-обемни и сложни от едноизмерните образи на Есхил. С. изоставя свър-заната в едно сюжетно цяло трилогия - всяка от неговите трагедии е самостоятелна по отношение на фабулата. Той е майстор на драматическата архитектура, чието основно средство на изказ става диалогът. С. въвежда третия актьор и увеличава броя на хористите от 12 на 15, но хорът, без да бъде наложителен, както в трагедиите на Есхил, по-скоро допринася за драматичния ефект от действието, отколкото за развитието на самото действие. Езикът на С. е епически оцветен, със следи от влиянието на Есхил, но без надутост или крайна архаиза-ция. Трагедиите на С. са преработ-вани многократно през Античността (Акции*, Сенека* Философа) и в новоевропейската л-ра от епохата на класицизма (Калдерон, Корней, Расин). Той е особено ценен от пред-ставителите на Просвещението през XVIII в. (Фенелон, Волтер). Оттогава пиесите му редовно се поставят на европейските сцени. (BB)

Съч.: *Sophoclis Tragoediae*. Oxford: rec. A. C. Pearson, 1923 (Budé; ed. A. Dain - P. Mazon, 1955-1958); TGF4. **На бълг.:** *Антигона*. Прев. П. П. Славейков. - Мисъл, 1893; *Антигона*. Прев. П. П. Славейков. С., 1911 (1914, 1918, 1925, 1926-1929); *Едип цар*. Прев. от стгр. Ал. Балабанов. С., 1911 (1914, 1917, 1919, 1921, 1925, 1927, 1932, 1937, 1939, 1940, 1942, 1946); *Антигона*. Шумен, 1914; *Едип в Колона*. Прев. Ал. Бобошевски. С., 1914; *Електра*. Прев. от ориг. Ал. Балабанов. С., 1914 (1919-1920); *Едип цар*. Прев. Гео Милев. С., 1925 (1940, 1947); *Едип цар*. Прев. Г. Жечев. С., 1937 (1938, 1940, 1946); *Антигона*. Прев. от фр. В. Димитрова. С., 1938 (1941); *Едип цар*. Прев. П. Чинков. С., 1938; *Едип цар*. Прев. от фр. В. Димитрова. С., 1938 (1941); *Едип цар*. От стгр. Н. Вранчев. С. 1939 (1946); *Едип цар*. Прев. от стгр. А. Андреев. Севлиево, 1939 (1940, 1941, 1945). *Едип цар*. Прев. от стгр. Д. Ангелов. С., 1940; *Антигона*. Прев. Д. Симидов. С., 1941; *Едип цар*. Прев. Д. Симидов. С., 1946; *Едип цар*. Прев. от стгр. Ал. Ничев. С., 1946; *Едип цар*. Прев. от стгр. В. Бешевлиев. С., 1947; *Антигона*. Прев. от стгр. Ал. Ничев. С. 1949 (1964, 1965, 1966, 1967, 1968, 1969, 1971, 1975, 1977 и сл.; В. Търново, 1993); *Трагедии*. Прев. от стгр. Ал. Ничев. С., 1958 (1982); *Едип цар*. *Електра*. - В: *Антични трагедии*. Прев. от стгр. Ал. Ничев. С., 1977.

СÓФРОН (Sóphron) от Сиракуза - V в. пр. Хр. - стгр. *мимограф*, създател на *мима* като лит. жанр. Пише в про-за (на дорийски диалект) върху сю-жети от всекидневието. Мимовете му се делят на „мъжки“ и „женски“ в зависимост от характера на главната роля. Характерна особеност е честата употреба на пословици. Творчеството на С., високо ценено от философа Платон*, ни е известно само от фрагменти. Служи за източник на теми за Теокрит* и Херондас*, оказва влия-ние върху развитието на античния роман (Апулей*). (РС)

Съч.: CGF 1.

СПАРТИАН, Елий - вж. Писатели*
на историята на императорите.

СТАЦИЙ (Státium), Публий Папиний - ок. 40 г., Неапол - 96 г., пак там - рим. поет. Син на известен *ретор* и поет от *коннишкото* съсловие. Сам С. е победител в поетически състезания, устройвани от имп. Домициан. Основното му произв., с което продължава Омирово-Вергилиевата традиция, е епическата поема „**Тиваида**“ (Thebais). Сюжетът на творбата е походът на седемте гръцки вождове в помощ на Едиповия син Полиник срещу Тива. Състои се от 12 кн., с което възпроизвежда структурата на „Енеида“ (вж. Вергилий*) В кн. 1-3 са описани военните приготовления; в 4 и 5 - потеглянето на аргонавите към Тива и епизодът Хипсипила-Архемор; в 6 игри на гроба на починалия от ухапване на змия Архемор; в 7-10 -битката при Тива; в 11 - двубоят между братята Етеокъл и Полиник; в 12 - прекратяването на войната от Тезей. С. използва разнообразни митологични фигури - боговете на Олимп начело с Юпитер, олицетворения на отвлечени понятия: Доблест, Забрава, Трепет и др. В композиционно отношение следва тиванския мит и прибавя епизоди от други цикли. Силна и ефективна в детайлите, като цяло поемата е отрупана с патетика, преувеличения и реторически щампи в многочислените речи на героите. Във втората си незавършена поема „**Ахилеида**“ (Achilleis) С. възнамеря-ва да разкаже последователно мита за Ахил според новата за времето си концепция - да покаже героя в цялостното му развитие, но успява да опише само детството на Ахил и пребиваването му на о. Скирос. Поетът придава интимно-битова трактовка на мита, съчетавайки идилическото изображение и характерните детайли с психологическа мотивировка и игрив тон на повест-вованието. Съставя и сбирка от стих. под загл. „**Гори**“ (Silvae) в 5 кн. с общо 32 творби, писани по различни поводи: поздравления по случай сватби, рождени дни, пожелания за благополучно пътуване, съболезнования във връзка с нечия смърт, стих., ласкаещи богати покровители (особено имп Домициан). Темати-ката е актуална за времето си, а

приповдигнатият тон не пречи на поета да разкрива конкретни черти и да променя лирическото настроение в зависимост от темата и адресата, Произв. му са особено популярни и подражавани през късната Античност и Средновековието. (АЙ-Н)

Съч.: *Silvae. Achilleis et Thebais. Lipsiae: rec. E. Baehrens -Ph. Kohunann, 1876-1879. T. 1. Silvae. Lipsiae: ed. E. Baehrens 1876 (BT: ed. A. Marastoni, 1961). T. 2. Thebais et Achilleis. Lipsiae: ed. Ph. Kohlmann, 1879 (BT: ed. A. Klotz, 1902 -1909).*

СТАЦИЙ (Státius), Цецилий -средата на III в. пр. Хр. - 168 г. пр. Хр. - рим. комедиограф от галски произход. Доведен в Рим като роб от войната с племето инсубри (223-222 г. пр. Хр), по-късно е освободен. Приятел е на Ений* и живее заедно с него на Авентинския хълм. Първите му комедии оставят рим. публика безразлична, но големият актьор Амбивий Турпион, нагаждайки ги към вкуса на римляните, успява да ги направи популярни и предпочитани. От *палиатите* на С. са запазени ок. 300 стиха и 40 загл., някои от които на стгр. език, а други на лат. език.: „**Момичето от Андрос**“ (Andria), „**Хермафродит**“ (Androgynos), „**Измамата**“ (Fallacia), „**Изгнаникът**“ (Exul), „**Писмото**“ (Epistula), „**Под-хвърленото дете**“ (Hypobolimaheus sive Subditivus), „**Лихварят**“ (Obolostates sive Faenerator), „**Огърлицата**“ (Plocium) и др. С. използва грц. образци, най-често творби на Менандър*, като се отнася свободно към тях и не си служи с *контамина-ция*. Произв. му са изпълнени с комични ситуации, езикът му е жив и оригинален, богат на сентенции. Високо ценен през Античността, заема първо място между поетите комици в класацията на Седигит*. (ЮФ)

Съч.: C.RF.

СТЕЗИХОР (Stesíchoros) от Ма-таврос в Сицилия - VII—VI в. пр. Хр. - стгр. лирически поет. Според едно антично сведение истинското му име е Тизий (Teisías), но прочувайки се като хоров поет, е наречен Стезихор (на стгр. - „уредник на хорове“). Автор на 26 поеми, от които са запазени само загл., фрагменти или преразкази на съдържанието им. Той твори върху епически мотиви: за Елена, Орестия - за събитията в Аргос след завръщането на Агамемнон от Троянската война, за завземането на Троя, за завръщанията на героите от Троянската война, и върху митологични - Пелий, Герионида, Лов на глигани (за Калидонския лов), Цербер, Сцила. Според легендата написва две поеми със загл. „**Елена**“ (Heléna). В първото произв. принизява образа на героинята, в резултат на което според преданието си загубва зрението. За да поправи грешката си, пише втора поема, в която представя Елена в добра светлина. Много известно става неговото стих. „**Завземане на Троя**“ (Πίῡ Pérsis), по което се рисуват дори картини. От творбите на С. заим-стват теми и готови загл. драма-тическите поети Есхил* („Орестия“), Еврипид* („Елена“). Приписва му се и авторството на любовната поема „**Радина**“ (Rhadína) и на *буколическата* поема „**Дафнис**“ (Dáphnis). Въвежда триделението (строфа, антистрофа и епод) в структурата на тържествената хорова лирика. Разработва много сюжети, придобили по-късно голяма популярност, като напр. раждането на Атина от главата на Зевс. (НР)

Съч.: PMG.

СТИЛОН (Stílo) Преконин, Луций Елий – II-I в. пр. Хр. - пръв рим. филолог, привърженик на *Стоата*. Живее в Рим като учител по грама-тика и реторика; негови ученици са Варон* Реатински и М. Цицерон*. Издава творби на антични автори, между които е Плавт*, коментира старинната обредна „Песен на жреците салии“, пише труд по синтаксис и речник на лат. език. Поставя нач. на научното изследване на лат. език и на старините. (ИА)

Съч.: *Gramm. Rom. Fr.*

СТРАБОН (Strábon) от Амазия в Понта, Мала Азия - 64 г. пр. Хр. - 21 г. сл. Хр. - стгр. историк и географ. От гръко-азиатски произход. Ученик на граматика Тиранион, на

когото дължи интереса си към географията. Първоначално е *перипатетик*, по-късно става привърженик на *сто-ическата* школа. Предприема про-дължителни и разнообразни пъту-вания - в Мала Азия, в Гърция (Коринт), няколко пъти в Италия (Рим, Етрурия, Кампания), придружава рим. наместник Елий Гал в Египет през 25-24 г. пр. Хр. Въпреки това голяма част от неговия труд „**География**“ (Geographiká), съдържащ 17 кн., е съставен на места буквално по съч. на Ератостен*, Артемидор от Ефес, Полибий* и най-вече на Посидоний*. С. признава Омир* за авторитет по геогра-фия на древните земи, обаче подценява данните на Херодот*, настроен е критично към Питей, Ератостен и Полибий. Дава в занимателна форма не само географски, но и ист., митографски и културно-исторически сведения за описваните от него места в Европа, Азия и Африка. Това съч. е единственият достигнал до нас от Античността труд с подобен характер. С. е автор и на произв. „**Исторически коментари**“ (Hypomnēmata historiká) в 47 кн., които са изгубени. (ДМ)

Съч.: *Geographika. T. 1-3. BT: ed. A. Meineke, 1915-1925.*

СТРАТОН (Straton) - IV-III в. пр. Хр. - стгр. поет, представител на новата *атическа комедия*. Един-ственият достигнал до нас фрагмент е от комедията „**Финикид**“ (Phoinikídes) или „**Феникс**“ (Phoínix), т.е. финикиецът, според византийс-ката енциклопедия „Суда“- пародия, в която се осмива разпространеният по онова време навик сред учените и филолозите да употребяват остарели и необичайни за разговорната реч думи. В откъса е цитиран тълковният речник на Филет* (ВВ)

Съч.: *CAF 3.*

СУЛА (Súlla), Луций Корнелий -138-78 г. пр. Хр. - рим. историк-ме-моарист и полит. деятел, *диктатор* (82-79 г. пр. Хр.). След оттеглянето си от обществена дейност пише автобиография под загл. „**Дела**“ (Res gestae) в 22 кн., допълнена след смъртта му от неговия освободен роб Корнелий Епикад. До нас са дос-тигнали неясни сведения за поети-чески опити на С. Съч. му е използ-вано като извор от Салустий*, Дио-дор*. Плутарх*, Апиан*. (ИА)

Съч.: *HRRel.*

СУЛПИЦИЯ (Sulpícia), псевдоним на знатна римлянка - втората по-ловина на I в. пр. Хр. - племенница на Корвин*, покровител на поета Ти бул*.

Авторка на цикъл от 6 любовни елегии (включени в кн. 4 от сб. от елегии на Тибул), в които дава открит израз на пламенната си любов към млад римлянин, назован с псевдонима Церинт. Това са 6 вълнуващи кратки писма, разкри-ващи в поетична форма преживя-ванията на високопоставената римлянка - нещо необичайно за тогавашното време. Мотивите на тези отно-шения са доразработени по-нататък в 5 кратки елегии, разказващи за любовта между С. и Церинт, при което са явни тематичните и езико-вите връзки между творбите на С. и Тибул. (АЙ-Н)

Съч.: *Anth. Lat.; FPR; PLM; Tib. elegiae cum carmm, pseudotib. Leipzig: ed. E. Hiller. 1885; Elegiae. BT: ed. F. W. Lenz, 1937; v. Corp. Tibulli 4, Tib. eleg. libri II.*

СЦИПИОН (Scípío) Емилиан. Публий Корнелий - II в. пр. Хр. -рим. полит. деятел и оратор. Речите му били величествени и автори-тетни. *Консул* (147 г. пр. Хр.), а през 146 г. пр. Хр. предвожда рим. вой-ски, които разрушават Картаген. Събира ок. себе си група образовани приятели, хора, занимаващи се с наука и л-ра., между които са Полибий* (негов учител), Лелий* (най-добрият му приятел), Панетий*. Луцилий*, Теренций* и др. Тази елинофилски настроена група, наречена Сципионов кръг, играе много важна роля в културния живот на Рим по онова време. (ЮФ)

Съч.: *ORF.*

Т

ТАЦИТ (Tácitus), Гай или Публий Корнелий - ок. 55 г. - ок. 120 г. - рим. историк. Образованието си по-лучава в Рим, където негов учител по реторика вер. е Квинтилиан*; практиката му на форума ръководят Марк Апер и Юлий Секунд. Още много млад той се проявява като блестящ оратор. През 77 г. се ожен-ва за дъщерята на Юлий Агрикола, виден пълководец, покорител на Британия и неин управител. Общественията си кариера започва като *военен трибун* по време на управлението на Веспасиан (69-79 г.), при Тит (79-81 г.) е *квестор* (80 или 81 г.), при Домициан (81-96 г.) – *народен трибун* или *едил* и *претор* (88 г.). Между 90 и 94 г. е извън Рим, вер. като *легат* в Германия или *пропретор* в Белгийска Галия. Последните години от властта на Домициан, твърде тежки за цялото рим. общество и особено за подложените на непрекъснат гнет сенат-ски кръгове, Т. прекарва вер. далеч от обществения живот. През управлението на Нерва (96-98 г.), който по думите на Т. успява да съчетае „несъчетаемите“ дотогава *принци-пат* и свобода, той става *консул* (97 г.), а по времето на Траян (98-117 г.) - управител на провинция Азия (112-113 г.). Не се знае точната година на смъртта му. Речи на Т. не са запазени. Близкият му приятел Плиний* Млади споменава с похвала надгробното му слово за Вергиний Руф (97 г.) и речта в защита на гражданите на провинция Африка (100 г.). Хронологично първо от запазените съч. на Т. е написаният в Цицеронов стил „**Диалог за ораторите**“ (Dialogus de oratoribus, 98 г.). В беседа между оратора поет Матерн*. учителите на Т. Марк Апер и Юлий Секунд и знатния Випстан Месала (полит. деятел, хвален от Т. за красноречието му) се обсъждат първо предимствата на ораторското изкуство и на поезията, а след това причините за упадък на красноречието, проследено чрез видни негови представители от Цицероново до Тацитово време. След изреждането на предполагаемите причини - занемаряването на традиционното възпитание, липсата на добро образование, на сериозни интереси и у младежите, и у техните родители, лошият словесен стил, гонещ само външни ефекти, се стига до главната и истинска причина - промяната на обществените условия, единовластието на *принцеса*, което стеснява обществените възможности на отделния гражданин за дейност на форума и в сената. Краят звучи като скептичен опит за компромис между отрицателните следствия от едноличната власт и утешението, че държавното устройство в новата епоха е по-стабилно в сравнение с републиката, разкъсвана от враждите между първенците. Почти едновременно с „Диалог“ Т. пише и биография на тъста си „**За живота и нравите на Юлий Агрикола**“ (De vita et moribus Iulii Agricolae, 98 г.), който починал при странни обстоятелства през 93 г. Съч., напомнящо по стил Салустий*, се запазва в рамките на традиционните рим. похвални надгробни речи, като е вмъкнато и голямо географско описание за Британия и жителите ѝ. Чрез живота на тъста си Т. цели да докаже, че дори при лоши владетели, могат да съществуват достойни мъже. Последното от малките му съч. - „**Германия**“ (Germania) или „**За произхода и разположението на германите**“ (De origine et situ Germanorum), е първата лат. географска монография, чиито лит. предшественици са обикновените за ист. съч. екскурси. В гл. 1-27 се характеризира представяната област - местоположението, климатът, природните ресурси, населението като цяло, в гл. 28-46 - отделните германски племена. Източници са съч. на Плиний* Стари, Цезар* и др., както и сведения на очевидци - военни и търговци. Стремелът на Т. към обективност е несъмнен - той посочва както положителните, така и отрицателните страни в характера и нравите на германите. Има тенденция това произв. да се тълкува като полит. съч., подтик-ващо към започване на война с племената, които са главната опасност за Рим,

или като възхваля на естествения начин на живот на германите в антитеза с прекалената рим. разпуснатост. Най-вероятно целта на Т. е да даде обективно научно описание на тази важна за Рим област, където Траян е пребивавал през 98 г. Големите ист. съч. на Т. са „История“ (Historiae, между 104 и 109 г.) и „Анали“ (Annales), наречени още „След смъртта на божествения Август“ (Ab excessu divi Augusti, между 109 и 117 г.), в общ обем 30 кн. „История“ е обхващала вер. 14 от тях, като са описани събитията през периода 69-96 г. - управлението на Галба, Отон, Вителлий и на Флавиевци. Запазени са първите 4 кн. и нач. на кн. 5 - събитията от 69-70 г. От 16-те кн. на „Анали“, проследяващи периода на управление на Тиберий*, Калигула, Клавдий* и Нерон*, са запазени кн. 1-4, нач. на кн. 5 и края на кн. 6, кн. 10 - 16 без началото на кн. 11 и края на кн. 16. Изложението върви хронологично, център е Рим с неговите власти, другите части на Италия са споменати мимоходом. Въпросът за източниците на Т. остава ненапълно разрешен. Той сам споменава Плиний* Стари, Клувий Руф*, Рустик*, Сизена*. мемоарите на Агрипина Младата, на Домиций Корбулон, сенатски решения, рим. всекидневници, издавани от времето на Цезар по негово нареждане, устни сведения. Стремелството на Т. към обективност е безспорен, намерението му е да пише „без гняв и пристрастие“ (по собствените му думи). Но полит. му песимизъм, породен от отрицанието към *принципата*, който Т. осъзнава като ист. необходим, причинява деформации на някои оценки и образи. Вещо изтъкваният подтекст, своеобразният стил, разкриващ дълбочините си за внимателния читател, правят съч. му, особено „Анали“, изключителни худ. произв. Дарбата на психолог у Т. изпъква главно при анализите на страстите у могъщите на деня - напр. комплексите на Тиберий; в изграждането на мрачни картини - напр. убийството на Агрипина Младата по заповед на сина Нерон (кн. 14). Критичната му мисъл рядко допуска съдбата като основен двигател, рядко се споменават и предсказанията. Т. търси по-скоро психологическата мотивировка, като историята му оставя впечатлението за възвишена трагедия в проза. Индивидуалният му стил, който продължава линията на Салустиевния и чийто начален стадий се долавя в „Агрикола“ и „Германия“, достига върха си в „Анали“. Основните му характеристики са асиметрия, неочакваност, избягване на всяка тривиалност в думи и изрази. Вникването в текста на Т. изисква напрежение и вътрешна зрелост на читателя. През Античността Т. не е популярен. Високо е ценен в по-ново време като историк и стилист. Произв. му дават сюжети за многобройни драми. (АБН)

Съч.: *Cornelii Taciti libri qui supersunt. I. Annales. II. 1. Historiae. II. 2. Germania. Agricola. Dialogus de oratoribus.* ВТ: ed. E. Koestermann, 1969-1971. **На бълг.:** *Germania.* Прев. Д. Дечев. С. 1918; *Анали (откъси)* Прев. В. Недялкова. - В: *Римска литература.* С, 1988.

ТЕАГЕ́Н (Theagénes) от Регион, Южна Италия - края на VI в. пр. Хр. -стгр. филолог. Автор на съч. „**За Омир**“ (Περί Ηομήρου), където за пръв път са използвани алегоричните при тълкуването на „Илиада“ и „Одисея“. Тези алегии били построени главно върху антитезата: напр. Аполон е противопоставен на По-сейдон, както огънят противостои на водата; Атина - на Арес, както мъдростта - на безумието и т. н. От произв. на Т. са запазени само фрагменти. (ДМ)

Съч.: *FVors 1.*

ТЕ́ЛЕС (Téles) от Мегара - III в. пр. Хр. - стгр. философ *киник*. Пише *диатриби*, фрагменти от които намираме в късноантичната христоматия на византийския книжовник Йоан Стобей. Подражава на Бийон* от Бористен. Диатрибите му представляват разсъждения по различни житейски въпроси: за богатството и бедността, за

изгнанието и др. В произв. си на популярен език възхвалява начина на живот на киниците. (АЙВ-К)

Съч.: *Teleti reliquiae, s. I.: ed. O. Hense, 1909.*

ТЕЛЕСИЛА (Telésilla) от Аргос - V в. пр. Хр. - стгр. поетеса. Творчеството познаваме само от 9 фрагмента - напр. от „Химн към Аполон и Артемида" (Eis Apóllona kaí Ártemin), в които е употребен поетическият размер телесилейон, наречен така по името. Според легендата поетесата въоръжила и насърчила на борба своите съгражданки срещу завоевателя на Аргос - спартанския цар Клеомен. Този неин подвиг бил изобразен върху релеф. (НР)

Съч.: РМС

ТЕМИСТИЙ (Themístios) - 317-388 г.- стгр. оратор и философ. Роден в Пафлагония, Мала Азия; живее в Константинопол. Тук организира у-ще по реторика, чрез което спечелва авторитет и слава. Имп. Теодосий I го издига за *префект* на града и възпитател на бъдещия имп. Аркадий. Т. води кореспонденция с Юлиан* и Либаний*. Пише по поръчка благо-дарствени речи и приветствия. Най-голям разцвет като оратор постига по времето на имп. Валент (364-378 г.). До нас са достигнали сведения за 36 писани за императори речи, от които 33 на стгр. език и 3 на сирийски език - превод от стгр. език. Т. съчинява парафрази към произв. на Аристотел*, а също и *екзегетически* трудове към съч. на философа Платон* и Аристотел, които не са запазени. (МС)

Съч.: *Themistii Orationes. T. 1-3. Leipzig: ed. G. Diwney - A. F. Norman. 1965-1974.*

ТЕОГНИД (Theognís) от Мегара - VI в. пр. Хр. - стгр. лирически поет. Тъй като е аристократ, по времето на полит. борби с демоса е лишен от имот, а по-късно - прогонен от отечеството си. Живее като изгнаник в Сицилия, но посещава и Беотия, Евбея, Спарта. На старини се връща в родния си град. Под името на Т. са запазени 649 *елегически дистихона* в 2 кн., предназначени първоначално за изпълнения на пиршества, по-късно въведени в у-щата като учеб-ни текстове. Първата кн. съдържа политико морални сентенции, а вто-рата, чието авторство се оспорва, има еротичен характер. Ядро на запазените сб. са поученията в житей-ска мъдрост и аристократична доб-родетел, отправяни към неговия люб-бимец Кирн. В сб. на Т. са попад-нали стихове и от други поети (Солон*, Мимнерм*, Тиртей*). (РС)

Съч.: v. *Iambi et elegi graeci. Oxonii: ed. M. L. West, 1971; Theognis, etc. Anonymi Aulodia. Fragmentum Teleiambicum. BT: ed. D. Young, 1961.*

ТЕОДÉКТ (Theodéctas) от Фазе-лида, Ликия - IV в. пр. Хр. - стгр. трагически поет. Учи при философа Платон*, Изократ* и Аристотел*. Известен и като оратор *логограф* и *ретор*. Пише учебник по реторика. Автор на 50 драматически произв. Седем пъти е победител на театрал-ните състезания на *Големите Дионисии* и еднн път на *Ленешпе*. Освен 9 загл. на негови трагедии - напр. „Аякс", (Áias) „Елена" (Heléne), „Мавзол" (Maúsollos), „Филоктет" (Philoktétes) и др., до нас са достиг-нали ок. 20 фрагмента, които са свидетелство, че авторът им следва традициите на Еврипид*. (ББ) **Съч..** TGF 1.

ТЕО́ДОР (Theódoros;) от Гадара -I в. пр. Хр. - I в. сл. Хр. - *стгр. ретор*, преподавал на о. Родос. Между учениците му е Тиберий*. Т. е автор на Речи, на историко-географски и рето-рически съч. Учебникът му по реторика бил преведен на лат. език. Представа за реторическата система на Т. получаваме от Квинтилиан* и от „За* възвишеното". По пробле-мите на стила и реторическото образование води полемика с школата на

Аполлор* от Пергам. Макар и *атицист*, Т. не е краен във верността си към традицията и държи на практиката.
(ББ)

ТЕОДОРÉT (Theodóretos), Макарий - 387-457 г. - богослов и църковен историк, писал на стрг. език. Полу-чава образованието си в манастирите в Антиохия. През 423 г. е избран за епископ на Кир (Сирия). Животът му е изпълнен с борба „за чистотата на вярата“, срещу еретическите учения. Автор на много произв. с богословски и филос. характер - *екзегетически* и догматически съч., проповеди, писма, които съдържат ценна информация за историята на V в. Основен труд на Т. е „**Църковна история**“ (Ekklesiastiké Historía) в 5 кн. Обхваща периода от 323 до 428 г. Познаването на античните автори слага отпечатък върху стила му, издържан в лит. атическа реч. (ЦЛ)

Съч.: *Graecorum Affectionum Curatio*. ВТ: ed. J. Reader, 1904; *Historia Ecclesiae*. - In: *GChS* 44; *Epistulae*. Т. 1-3. s. l.: ed. Y. Azema, 1955-1965; PL 80-84.

ТЕОКРИТ (Theókritos) от Сиракуза - III в. пр. Хр. - стрг. поет от елинистическата епоха, създател на жанра идилия. От творбите му става известно, че е живял в Сиракуза, Александрия и на о. Кос. До нас са достигнали 25 негови *епиграми* и 30 идилии, включени в *буколическата* антология на Артемидор от Тарс, съставена през I в. пр. Хр.; една фигурна поема със загл. „**Овчарска свирка**“ (Sýginx), чийто автор вер. е Дозиад*, и 3 фрагмента. Не е известно как Т. нарича своите стих. Терминът идилия (Eidýllion) е от I в. сл. Хр. и означава малка поема, песничка. В рим. време подобни произв. се наричат *еклоги* или *буколики*, а през Средновековието - пасторали. 30-те стих. не са еднородни в жанрово отношение. Едни от тях - буколическите идилии - са свързани с фолклорните пастир-ски надпявания в Сицилия и с *мима*. В тях основните мотиви са любовното преживяване и „буколическото“ възприемане на природата. Такива са идилии 1,3-5,10 и 11. В други стих. е отразен градският бит на човека от средните слоеве на населението: „**Жените на празника на Адонис**“ (Adoniázusai), „**Магьосниците или Симайта**“ (Pharmakeútriai é Símaitha), „**Любовта на Киниска**“ (Kynískas éros). Редица малки поеми с митологични сюжети представляват *епилии* - „**Хил**“ (Hýllas), „**Дноскури-те**“ (Dióskuroi), „**Херакъл като дете**“ (Heraklískos), а други - *енкомии* за тирана Хиерон и за Птолемей II. Особено място заема идилията „**Тализии**“ (Thalýsia) или „**Жътвен празник**“. Написана е от първо лице и описва спомените на Симихид (т. е. на Т.) за един прекрасен ден, прекаран на о. Кос. В произв. той представя своята теория за малката поетическа форма. Т. пише буколическите идилии на дорийски диалект, а другите си творби - на еолийски диалект. Из-ползва много похвати на народната песенна техника. Предпочита крат-ката, изкусно обработена поема, свежите, дори екзотични теми, новите или употребените по нов начин стари лит. форми. В закач-ливата ирония, в пародийността, в доволството от живота звучи жизнетвърждаващото чувство на поета. (АЙВ-К)

Съч.: *Theocritus*. Т. 1-2. Cambridge: cd. A. S. F. (Jow, 1950.

ТЕОН (Théon) от Александрия - I в. - стрг. филолог. Стои начело на Алек-сандрийската филол. школа. Автор на трактат върху „Одисея“, коментари върху „Илиада“ от Омир* и върху творчеството на Пиндар*, на тексткритическа работа върху съч. на Софо-къл*. Систематизира в азбучен ред ма-териал на Дидим* върху думи и факти от комедията. Най-голямата му заслу-га са изчерпателните коментари върху творчеството на по-значителните александрийски поети, станали основа на запазените и до днес *схолии*. (ДМ)

ТЕООН (Théon) от Александрия - II в. - стгр. *ретор.* Автор на коментари върху съч. на Ксенофонт*, Изократ* и Демостен* и на „**Изследвания върху синтаксиса на речта**“ (Zetémata perí syntáxeos lógu), които са изгубени. Запазени са части от неговите „**Реторически упражнения**“ (Progymnásma-ta), представляващи помагало за учи-телите по красноречие. (ДМ)

Съч. RhC 2.

ТЕОПÓМ (Theopompós) от о. Хиос - IV в. пр. Хр. - стгр. историк, съв-ременник на Ефор* и ученик на Изо-крат*; практикуващ *ретор.* Живее в двора на Филип II и при Птолемей I. Неговите съч. „**Гръцки истории**“ (Hellenikaí historíai) в 12 кн. и „**История на Филип**“ (Philippiká) в 58 кн. са запазени във фрагменти. Първото, продължение на „История“ на Тукидид*, описва събитията в грц. свят от 411 до 394 г. пр. Хр. Второто съч. обхваща събития от времето на Филип II. Т. е последовател на Изократовата идея за национално обединение на Гърция. В повествованието си отделя място на характеристиката на полит. дейци и навлиза в психологически анализи. Следвайки традициите, създадени от Херодот, Т. пише съч. си като истории на културата и етнографията. Античната стилистична критика се занимава подробно с особеностите на неговия приповдигнат стил. (ЦЛ)

Съч: FGH 2.

ТЕОФРА́СТ (Theóphrastos) от Ерезос, о. Лесбос – IV-III в. пр. Хр. - стгр. философ. Син на заможен тепавичар, той има възможност да учи в Атина. Посещава Академията на философа Платон*, но след като става ученик на Аристотел*, участва в основаването на Ликейона. На Аристотел дължи и името си Т. (на стгр. език „теофраст“ означава „божествено говорещ“), заместило истинското му име - Тиртам. Като своя учител е учен-енциклопедист и автор на 240 съч. Обучава над 2000 ученици, между които Деметрий* от Фалерон и Менандър*. След смъртта на Аристотел (322 г. пр. Хр.) Т. го замества като ръководител на *перипатетическата школа*. Умира ок. 287 г. пр. Хр. Многобройните му съч., познати днес по загл. и фрагменти, се разделят на: природонаучни - „**За огъня**“, „**За ветровете**“, „**За камъните**“, „**За миризмите**“; философски - „**Метафизика**“, „**Закони**“; историко-философски - „**Възгледи на натурфилософите**“; ли-тературнокритически - „**За стила**“ (Perí léxeos), „**За смешното**“, „**За комедията**“. В произв. „За стила“ развива учението за избора на думи и словосъчетания и поставя важни стилистико-естетически проблеми. До нас са достигнали само две негови съч. по ботаника - „**За историята на растенията**“ (Perí phytón historías) и „**За етиологията на растенията**“ (Perí phytón aítion) - в 6 кн., както и прочутото още през античността „**Характери**“ (Ethikoí Characterés), написано ок. 320 г. пр. Хр. Те представляват 30 повест-вователни миниатюри за човешките характери (Ласкателят, Простакът, Нетактичният, Самох-валкото, Страхливият и т.н). Написани в необичаен за философа неб-режен, почти разговорен стил, те се тълкуват или като конспект за го-лямо съч. по етика, или като модели за реторически упражнения. Доказ-ват жизнеността си с известното подражание на Лабрюер през XVIII в. (НР)

Съч.: *Opera selecta*. T. 1-5. Lipsiae: ed. J. G. Schneider, 1818-1821; *Opera et fragmenta*. Leipzig: ed. F. Wimmer, 1854-1862; *Theophrasti Characteres*. Oxford: rec. H. Diels, 1909; *Perí léxeos*. Lipsiae: coll. E. Meyer, 1910; *Historia Plantarum*. T. 1-2. LCL: ed. A. F. Hort, 1916; *Metaphysica*. Oxford: ed. W. D. Koss - F. H. Fobes, 1929; *Fragmenta*. LCL: ed. D. Eicholz, 1981; v. D. Laërt. 5. **На бълг.:** *Нечувствителност*. - В: *Любословие*. Смирна, 1844, кн. 8; *Характери*. Дословно прев. от ориг. Ал. Балабанов. С, 1914 (1919, 1937); *Характери*. Прев. от стгр. Б. Богданов. С, 1968 (1980).

ТЕРЕНЦИЙ (Teréntius) Афер, Публий - 195-159 г. пр. Хр., Картаген рим. комедиограф. Попада в Рим като роб у сенатора Теренций Лукан, който му дава образование и го освобождава. Голямо влияние върху поета оказват неговите близки приятели и покровители Сципион* Емилиан, Лелий*, грц. историограф Полибий* и философът Панетий*. Лит. дейност на Т. е кратка - от 166 до 160 г. пр. Хр. - период, през който написва 6 комедии, запазени изцяло - „Момичето от Андрос" (Andria), „Самонаказващият се" (Heauton-timorumenus), „Свекърва" (Несуга), „Евнух" (Eunuchus), „Формион" (Phormio) и „Братята" (Adelphoe). Комедиите му не са възприети веднага от рим. публика; известният актьор Амбивий Турпион ги прави популярни. Т. е автор на *палиати*, в които използва и *контаминации*, предпочитайки творчеството на Менандър*. Само „Свекърва" и „Формион" са по оригинали на по-малко известния Аполодор* от Карист. От Менандър той черпи не само сюжети, но и се стреми да пресъздаде хуманното направление на неговите пиеси, да запази последователността на характерите и сериозния тон на оригиналите. Темите в произв. му са семейните отношения; конфликтът между бащи и синове: възпитанието, разгледано според принципите на елинистическата философия; любовта, представена за пръв път в рим. л-ра като високо и благородно чувство. Персонажите му - влюбени юноши, хетери, свободни девойки, строги и добри бащи, услужливи роби, са надарени с много по-благородни нрави, отколкото у Плавт*. Дори типичните отрицателни образи са дадени без прекалена карикатурност. В произв. на Т. пролозите са посветени почти без изключение на лит. полемика, тъй като е бил принуден да се брани от лит. си противници начело с Ланувин". В самите драми няма обръщение към зрителите, смесване на грц. и рим. черти от бита, нападки и остроты. Музикалната страна е значително опростена. Езикът му съответства на езика на образованите кръгове, стилът му е умерен и сдържан. Т. има сравнително слаб успех през Античността, критиците смятат, че му липсва достатъчно худ. сила, и го наричат „полу-Менандър". Но тъй като е ценен много като стилист, той е изучаван в у-щата, на което се дължи запазването на неговите произв., а и на много антични коментари към тях. За стила му го ценят и през Средновековието: през X в. монахинята Хросвит имитира Т. в пиесите си с библейски сюжети. Интересът на следващите времена е насочен главно към композицията на драмите му, които единствени дават по-точна представа и за новоатическата драма. Особено важна роля Т. играе през XVIII в. - времето на сантименталната комедия: Лесинг разглежда „Братята" като образец на комедийния жанр. (ЮФ)

Съч.: *Terentii Comoediae cum schol. Donati et Eugraphii. Lipsiae: ed. R. Klotz, 1838 (Heidelberg: ed. S. Prete, 1954).* **На бълг.:** *Братята. - В: Антични комедии. Прев. от лат. Ал. Ничев. С., 1978 (1984; - В: Римска литература. С., 1988).*

ТЕРТУЛИАН (Tertullianus), Квинт Септимий Север - ок. 160 - след 220 г., Картаген - рим. християнски пи-сател. Син на *центурион*, той получава добро реторическо и юридическо образование и след приемането на християнството развива в родния си град оживена религиозна и писателска дейност. Поради идейни и етични разногласия с картагенското и рим. духовенство Т. скъсва с вселенската църква (202 - 207 г.) и се присъединява към *монтанизма*. Запазени са 31 негови съч., плод на страстна християнска непримиримост и ярка творческа индивидуалност. Първите му произв. имат аполо-гетичен характер и са насочени срещу езическите религиозни представи. В тях авторът изисква от-тегляне от всичко светско и готовност за мъченическа смърт, която единствено извисява: „До народите" (Ad nationes), „Към мъчениците" (Ad martyras), „За зрелищата" (De spectaculis) и др. Друга част от съч. е посветена на аскетичната практика и християнската етика: „За кръщението" (De baptismo), „За молитвата" (De oratione), „За покаянието" (De paenitentia) и др. Във всяка следваща творба строгостта към християнския морал, към безпределната чистота на религи-

озния идеал нараства и разкрива формирането на крайните му религиозни възгледи, подтикнали го към монтанизма. През този период творчеството му се характеризира с полемична сила, с полит. смелост и острота: „**За бягството по време на гонения**“ (De fuga in persecutione), „**До Скапула**“ (Ad Scapulam), „**За венеца**“ (De corona) и др. В ожесточената идейна борба с неговите противници се раждат редица догматически постановки и се поставят основите на западно-европейската теология. Тонът на съч. му е рязък и категоричен. Авторът използва ефекта на остриите антитези и сентенциозните изречения. Той обогатява абстрактната християнска терминология и по този начин дава силен тласък в раз-витието на християнския лат. език. Влиянието му върху творчеството на Киприан*, Лактанций*, Хиероним*, Изидор* е неоспоримо. Християн-ските писатели (освен Евзевий*) не го цитират често заради неговия монтанизъм. Творбите му са причис-лявани към апокрифната л-ра, но с възраждането на интереса към Ан-тичността те отново стават предмет на заслужено внимание. (ЛЙ)

Съч.: PL 1-2. **На бълг.:** Апология на християнството. Прев. от лат. С. Панайотова. С, 1991.

ТЕРПАНДЪР (Térpandros) от Ан-тиса, о. Лесбос - VII в. пр. Хр. - един от най-ранните стгр. лирически поети. Според легендата оракул предри-ча на спартанците, че Т. ще ги спаси от гражданските им раздори; те го призовават в Спарта, където пое-тът остава да живее и твори. Приписват му се нововъведения в музиката и поезията: създаването на музикалната поема, изпълнявана при съпровод на китара (т. нар. китаро-дически ном), усъвършенстването на китарата чрез увеличаване броя на струните от 4 на 7 и др. Има све-дения, че пише трапезни песни (т. нар. сколии) и прелюдии върху текстове, взети от съч. на Омир*. От творчеството на Т. са запазени оскъдни фрагменти. (НР)

Съч.: Anth. Lyr. Gr. 2, 3.

ТЕСПИ (Théspis) - VI в. пр. Хр. -стгр. поет, с чието име античната традиция свързва създаването на трагедията. Родом от Икария край Атина. За пръв път поставя своя трагедия на театралните състезания в Атина ок. 534 г. пр. Хр., появявайки се като актьор с роля, различна от ролята на хора - това е нач. на диа-лога. На Т. (и на Есхил*) се приписва създаването на маската от боядисано ленено платно, която покрива не само лицето, но и цялата глава, и дава възможност на актьора, преобразявайки се, да изпълнява различни роли. Преди това актьо-рите мажели лицата си с утайката от току-що прекипял гроздов сок, с цинобър или ги покривали с листа от дървета. От Т. са запазени 4 загл., но още през IV в. пр. Хр. издаваните под негово име пиеси не били автентични, което се отнася и до достигналите до нас 5 фрагмента. (ВВ)

Съч.: TGF 1.

ТИБЕРИАН (Tiberiánus) - вер. IV в. - рим. поет. Под негово име са из-вестни 4 стих.: едно описание на природата, назовано „**Стихове от Тибериан**“ (Versus Tiberiani) в 20 *трохеични септенара*; „**За птичето**“ (De avicula); „**Стихове от философа Сократ**“ (Versus Socrati philosophi) - за вредата от парите, и „**Стихове на Платон, преведени от гръцки на латински**“ (Versus Platonis de Graeco in Latinum translati) в 32 *хекзаметъра*, за същността на „божията“ сила. (ИП)

Съч.: PLM; Minor Latin Poets. LCL: ed. J. W. and A. M. Duff, 1935.

ТИБЕРИЙ (Tibérius), Юлий Цезар Август - 42 г. пр. Хр. - 37 г. сл. Хр. -рим. император (14 - 37 г. сл. Хр.). Автор на стихове на лат. и стгр. език, между които и стих., посветено на смъртта на Цезар*. Запазени са фрагменти от речите му и от едно автобиографично съч. (ИА)

www.bogdanbogdanov.net

Съч.: *HRRe.; ORF.*

ТИБУЛ (Tibullus), Албий - ок. 50-19 г. пр. Хр. - рим. поет елегик от *коннишкото* съсловие. Близък с Корвин*, с когото вер. участва в похода срещу аквитанците в Галия през 30 г. пр. Хр. и във войната срещу киликийците през 28-27 г. пр. Хр. Достигналият до нас „**Тибулов корпус**“ (Corpus Tibullianum) включва: две кн. с елегии на Т., които са посветени на двете му любими - Делия и Немезида; една кн. с елегии на Лигдам*, последната кн. е с елегии на Сулпиция*. В сб. е включен и *панегирик* на Корвин от неизв. автор. В 10-те елегии на кн. 1 освен любовната тема е разработена и темата за омразата към войната, откъдето произлиза и желанието за бягство сред природата, към селския живот. Идеалното време за поета е т. нар. Златен век на бог Сатурн, когато хората не познавали войната и страстта към печалби и кариера, а на Земята са царели равенство и изобилие. Със сантиментална мечтателност са представени картини от селския живот, от традиционните рим. обреди, както и близостта с любимата, нарушавана понякога от мисли за смъртта (особено елегия 3, посветена на Корвин, написана от болния Т. на о. Коркира). В елегии 4 и 8 той споменава и своя любимец Марат. В кн. 2, състояща се от 6 елегии, посветени на жестоката и користолюбива Немезида, се усилват меланхоличните нотки, продиктувани от все по-увеличаващото се несъответствие между мечтите на поета и обкръжаващата, го действителност. За поетическия стил на Т. са характерни преходите по аналогия от една мисъл към друга; композицията е нестройна, но без да се губи основната нишка. Елегиите са внимателно обработени, с чист и изящен език, хармониращ с мека сантименталност. Лириката на Т. влияе върху поетите от Средновековието и Ренесанса. (АЙ-Н)

Съч.: *Corpus Tibullianum. BT: ed. F. W. Lenz 1937. На бълг.: Елегии. Прев. Т. Батаклиев. - В: Римска литература. Г, 1988.*

ТИБУЛОВ КОРПУС - вж. Тибул*.

ТИЗИЙ - вж. Коракс*.

ТИКО́НИЙ - вж. Тихоний*.

ТИМЕ́Й (Tímaios) от Тавроменион, Сицилия - 356-260 г. пр. Хр. - стгр. прозаик. Известно време живее в гр. Акрагант, след това в Атина и към края на живота си по всяка вер. се връща в Сицилия. Най-важното му съч. „**Сицилийска история**“ (Sikelikáí historíai) е достигнало до нас във фрагменти. Първоначално произв. се е състояло от 33 кн., по-късно било продължено с една монография в 5 кн. за управлението на сицилийския тиран Агатокул - личен враг на Т., и с допълнение върху историята на епирския цар Пир и следващия период, приблизително до 264 г. пр. Хр. Той е продължител на политико-реторическата историография. Намира се под влиянието на стила и идеите на Изократ*. Полибий* критикува Т. за липсата на критическо чувство, а Истър* - че използва худ. измислица. Въпреки това съч. му е било популярно поради пъстротата на включения материал. (РН)

Съч.: *FGH 38.*

ТИМО́КЪЛ (Timoklés) - IV в. пр. Хр. - стгр. комедиограф, представител на средната *атическа комедия*. Известни са 27 загл. на негови комедии, от които нито една не е запазена цялостно. Почти половината от оцелелите фрагменти съдържат лични нападки наред с много други и срещу ораторите Демостен* и Хиперид*. Четири от загл. насочват към пародия на сюжет от митологията и две - към комедия на характерите. (ДМ)

www.bogdanbogdanov.net

Съч.: CAF 2.

ТИМОН (Tímon) от Флиунт, Пелопонес - 320-230 г. пр. Хр. - стгр. философ скептик. Първоначално учи в Мегара, а по-късно - в Елида, при философа скептик Пирон. Известно време прекарва в Халкедон, после отива в Атина, където остава до края на живота си. Т. е автор на поеми, трагедии, *сатирни драми* (предназначени за четене), проза и сатири. Измежду творбите му особено популярни били т. нар. „**Сили**“ (Sílloi) - сатирични и пародийни стих. в *хекзаметър*, събрани в 3 кн., от които първата има повествователен характер, а останалите две са във формата на беседи с философи, които Т. среща в подземния свят: „**Изображения**“ (Eikótnes) - в елегически размери; диалогът „**Питон**“ (Python), в който скептикът Пирон разговаря с някой си Питон по пътя за Делфи. От голямото творчество на Т. до нас са достигнали само фрагменти. (АЙВ-К)

Съч.: Syil. Gr.

ТИМОТЕЙ (Timótheos) от Милет - 450-360 г. пр. Хр. - стгр. лирически поет. Автор на *дителирамби*, *химни* и *номи* (вж. Терпандър*). Живее в Атина. Има голям успех със своята поема „**Персите**“ (Pérsai). От произв. му до нас са достигнали ок. 290 стиха, записани на папирус през IV в. пр. Хр. (най-стария грц. папирус). Номът, предназначен за хорово изпълнение, е написан за празненство на йоний-ците в Мала Азия: сюжетът му е битката край о. Саламин. Фразите са малко неясни и претрупани - стил, който е традиционен за хоровата лирика след Пиндар*. Т. прави нововъведения в музиката, за които нямаме точни сведения. Прибавя 11-а и 12-а струна на китарата, развива вокалното соло и т. нар. нов китародичен стил. Произв. му били събрани в 18 кн. (РН)

Съч.: Biblioi kilharodikon nomon. Lipsiae: ed. U. von Wilamowitz -Moellendorff, 1903; PMG.

ТИРТЕЙ (Tyrtaios) - VII в. пр. Хр. - стгр. елегически поет. Родното му място е спорно. Според легенда по време на Втората месенска война (650-620 г. пр. Хр.) изпадналите в затруднение спар-танци получават съвет от оракул да си вземат атински предводител. Атиняните им дават куция поет Т. Насърчавани от неговите песни, спартанците си възвръщат гр. Месена. Достигналите до нас фрагменти от стих. на Т. са предимно от бойни маршове и от една поема са държавната уредба на спартанците. Някои песни явно са писани по конкретен повод, други са посветени на историята и произхода на спартанците. В трети се разработва мотивът за воинските добро-детели, за благородната смърт в името на отечеството, но дори и в тях има съвети и напътствия за водене на битка. Езикът е епически, наситен с Омирови форми и мотиви (вж. Омир*), невинаги подходящи за новото си предназначение. Това е поезия с обществена ангажираност и практически дух. (НР)

Съч.: РЕТФ 1. На бълг.: Тиртей. Прев. Г. Батаклиев. - В: Старогръцка лирика. Велико Търново, 1993.

ТИТИНИЙ (Titínius) - II в. пр. Хр. -рим. комедиограф, един от най-ран-ните представители на *тогатата*. Запазени са 15 загл. и оскъдни фрагменти от негови комедии, чрез които става известно, че действието в пиесите му се развива в италийските градчета, а персонажите са главно женски. Авторът често подиграва суетата на героините си. (ЮФ)

Съч.: CRF.

ТИХОНИЙ (Tichónius или Tycónius) - IV в. - рим. християнски прозаик. Ок. 380 г. създава произв. „**Книга за седемте правила**“ (Liber de septem regulis), отнасящо се до тълкуването на Библията. Автор и на един изгубен коментар към Апокалипсиса. (АШ)

Съч.: PL 18.

ТИЦИАН (Titianus), Юлий - II в. -рим. прозаик. Автор на фиктивни писма от известни жени, написани в стила на М. Цицерон*, както и на изследване за творчеството на Вергилий*. Пише и съч. „**Земеописание**“ (Chorographia) Иронизиран от своите съвременници заради слабостта си към стилистично подражателство. (ННГ)

Съч.: v. Sidonii Apollinaris Epistulae, 1, 1.

ТИЦИДАС (Ticidas) - I в. пр. Хр. - рим. поет от лит. кръг на *неотериците*. Автор на стихове, посветени на любимата му Метела, възпята от него под псевдонима Перила. (ФБ)

Съч.: v. Svetoni De viris illustribus. Grammatici, 11.

ТИЦИЙ (Títius), Гай - II в. пр. Хр. - рим. полит. деятел, поет и оратор. Въпреки че не познава грц. лит. об-разци и му липсва практика на форума, той достига високо съвършенство в ораторското изкуство. Неговите ре-чи притежават изключително голяма живост и елегантност. Раздвижени и остроумни са трагедиите на Т., от които е известно едно загл. „**Протезилай**“ (Protesilaus). (ЮФ)

Съч.: ORF; TRF.

ТРАЗИМАХ (Thrasymachos) от Хал-кедон - V в. пр. Хр. - стгр. *софист* и *ретор*. Участник в диалога „Държа-вата“ на философа Платон*, където защитава тезата, че е справедливо онова, което се върши в полза на по-силния. Играе важна роля в развитието на стгр. ораторска проза, разкри-ва възможностите на произношението и мимиката за увеличаване на емоционалното въздействие на реч-та. Със стремежа си да влага ритъм и в прозаическата реч Г. допринася за оформянето на грц. худ. проза. От съч. му са запазени незначителни фрагменти. (ДМ)

Съч.: FVors. 2.

ТРАБЕА (Trábea) - II в. пр. Хр.-рим. комедиограф. Автор на *палиати* Владее изкуството да въздейства емоционално върху зрителите си. (АБН)

Съч.: CRF.

ТРАЯН (Traianus), Марк Улпий - 52 или 53 г., Италика - 117 г., Селинунт, Киликия - рим. император от испански произход. По време на своето управление (98-117 г.) Т. води разумна военна, икономическа и културна политика, гарантираща разцвета на Рим. империя. Интерес представлява кореспонденцията му с Плиний* Млади, състояща се от 121 писма. (ННГ)

Съч.: Epistularum Plinii ad Traianum imperatorum cum eiusdem responsis liber. - In: Plinius Minor, Epistulae. Leipzig: ed. Hanslik, 1968. **На бълг.:** Император Траян до Плиний. - В: Плиний Млади. Писма (кн. 10). Прев. Н. Бакърджиева. С, 1979 (прев. Н. Бакърджиева и В. Тодорова. С, 1984).

ТРИФИОДОР (Tryphiódoros) от Египет - V в. - стгр. епически поет. От приписваните му произв. е за-пазено само „**Превземането на Илион**“ (Iliu hálosis) в 691 стиха. За разлика от Омир* и Квинт* у Т. прави впечатление сбитото изложе-ние на събитията. Описвайки завла-дяването на града от гърците, авто-рът стига до груб натурализъм. Епосът на Т. оказва влияние върху метриката и стила на Нон*. (РС)

www.bogdanbogdanov.net

Съч.: Tryphiodori el Colluthi carmina, s. l.: ed. W. Weinberger, 1969.

„ТРИДЕЛНА ИСТОРИЯ" – вж. Виктор*, Секст Аврелий.

ТРОГ (Trógos), Помпей - I в. - рим. историк. Автор на обща история под загл. **„История на Филип и произхода на света и разположението на Земята"** (Historiae Philippicae et totius mundi origines et terrae situs или само Historiae Philippicae) в 44 кн. За съставянето на съч. използва много стгр. източници; загл. заимства от Теопомп*, а метода на описание от Херодот*. Основна линия на изложението е историята на Македония, ок. която са групирани описанията на други страни и народи, като особено внимание е обърнато на географията и етнографията им. Съч. достига до нас в съкращението на Юстин*. Разказът се отличава с жив език и реторичност. До нас са достигнали и т. нар. **„Про-лози"** (Prologi), описващи съдържанието на отделните кн. През средните векове оригиналът окончателно е заменен от това извлечение. Т. издава произв. на теми от зоологията и ботаниката, като използва съч. на Аристо-тел* и Теофраст*. На него се позовава Плиний* Стари. (ИА)

Съч.: Iustinus. BT: ed. O. Seel, 1935: Prologi. BT: ed. O. Seel, 1956.

ТУБЕРО́Н (Túbero), Квинт Елий - I в. пр. Хр. - рим. оратор, историк и юрист, син на Луций Елий Туберон*. Ист. му съч. в 14 кн. обхваща рим. история от най-стари времена до нач. на войната между Цезар* и Помпей (49 г. пр. Хр.). Издава юридически съч., които не са запазени. (ИА)

Съч.: HRRel.; ORF.

ТУБЕРО́Н (Túbero), Луций Елий - I в. пр. Хр. - рим. историк и обществен деятел, приятел и роднина на М. Цицерон*. Автор на ист. съч., вер. Неиз-дадено, което било използвано от си-на му Квинт Елий Туберон* за него-вата история. (ИА)

Съч.: HRRel.; ORF.

ТУДИТА́Н (Tuditánus), Гай Семпроний - II в. пр. Хр. - рим. юрист, историк и обществен деятел. Автор на съч. **„Книги за държавните служби"** (Libri magistratuum) в 13 кн. Запазените фрагменти от негови произв., които не се отнасят към тази тема, свидетелстват, че е писал и ист. съч. (ИА)

Съч.: HRRel.: Iurisprudentiae antehadrianae quae supersunt. BT: ed. F. P. Bremer, 1964-1967.

ТУКИДИД (Thukydídes) от Атина -между 460 и 455 г. пр. Хр. - 404 г. пр. Хр. - стгр. историк. Баща му Олор е правнук на атинския полит. деятел Милтиад, който е зет на тракийския цар Олор. По линия на тракийските си предци или по линия на жена си Т. получава в наследство златни мини в Тракия. С влиянието му там се обяснява фактът, че в края на 424 г. пр. Хр. той е избран за стратег на ескадра от 7 кораба ок. Тракия. Поради забавяне не успява да предотврати завземането на Амфиполнс от силите на спартан-ския военачалник Бразидас по време на Пелопонеската война, заради което е осъден на изгнание в своето тракийско имение. През 20-год. си заточение следи отблизо действията на двете воюващи страни и работи върху започнатата ок. 431 г. пр. Хр. **„История на Пелопонеската война"** (Syngraphé или Historíai). За да наблюдава военните действия, предприема пътешествия до различни части на Елада, до Сицилия, Южна Италия и Мала Азия. Получава амнистия през 404 г. пр. Хр. и се завръща в Атина, където скоро умира. Съч. на Т. се дели на 8 кн., чието съдържание е следното: кн. 1 - въведение и т. нар. Археология (по-важните събития от Троянската война до времето на Т.); кн. 2-5 -описание на продължилата 10 г. Архидамова война; края на кн.

www.bogdanbogdanov.net

5 - времето на Никиевия мир; кн. 6 и 7 -походът в Сицилия; кн. 8 – Декелейската война, чието описание се прекъсва от събитията през 410 г. пр. Хр. (21-ата г. от войната). Т. не довършва съч. си, макар според собствените му думи намерението му било да опише всичките 27 г. на войната. Вер. не е имал време да стори това и дори не е успял да дообработи последните две кн. Произв. е публикувано след смъртта му от Ксенофонт* от Атина. Т. е първият античен историк, чието описание се основава на научен метод. Освен от собствените си наблюдения и от разказите на очевидци, той черпи сведения от историята на Сицилия, написана от Антиох* от Сиракуза. Преосмисля критически сведения от Омир* и Хезиод*, скрито полемизира с Херодот* и Хеланик*. Различава се от предшественащите си по това, че не се стреми да бъде занимателен и приятен за слушане - „този мой труд е създаден като достойно завинаги, а не като показно произведение за временна аудитория" (кн. 1). Той пръв оценява важноста на документите при ист. изследвания - някои дори цитира цялостно. Навсякъде в съч., с изключение на недовършената кн. 8, Т. цитира и речите, произнесени от видни личности, като предава думите не дословно, а според принципите на Тизий* и Коракс* за правдоподобие: „У мене речите са произнесени така, както мислех, че всеки оратор би трябвало да говори ... при тогавашните обстоятелства" (кн. 1). Различава се от Херодот по рационалистичното си схващане за двигателя на събитията в ист. процес - според него това е съдбата, разбирана като съвкупност от естествени причини, които човешкият ум не успява да предвиди. Подобно виждане Т. дължи на Анаксагор*, чието влияние е изпитал през младостта си. Стремешт му към обективност е ценен още през Античността, а и до средата на XIX в. позицията му на историк не е критикувана. Днес разбираме, че част от полит. му възгледи (неодобрението към някои от крайностите на атин-ската демокрация и симпатията към спартанския начин на управление) са оказали влияние върху повество-ванието му. Колкото и строго познавателни да са задачите на Т., с някои свои качества „История на Пелопонеската война" се доближава до съвременната художествена проза. И през Античността съществуват тенденции произв. да бъде оценявано като худ. творба. В традицията на реторската критика стилистичните особености на Тукидидовата проза са изследвали Дионисий* от Халикарнас и Хермоген*. Голямо худ. значение имат включените в съч. речи - с разполагането им две по две и проти-нопоставянето на аргументите в тях се постига драматичен ефект. Т. често употребява антитези (противопос-тавяния) под влияние на оратора Антифонт*, а подобно на Горгий* украсява речта си с фигурите параномазия (игра на думи), анафора (еднакво начало) и хомойотелеутои (еднакъв завършек, рима). Езикът в произв. изглежда труден и поради лаконичността си трябвало да бъде поясняван още през древността. Въпреки това Т. има много подра-жатели както през Античността (срещу тях пише Дионисий от Халикарнас), така и в по-ново време. През XIX в. „История на Пелопонеската война" грижливо и подробно е изучавана от историци, икономисти и философи. (ДМ)

Съч.: *Thucydides Historiae. T. 1-2. Lipsiae: ed. O. Luschkat, 1960. На бълг.: История на Пелопонеската война. Прев. от стр. М. Мирчев. С, 1979; Избрани страници. Прев. от стр. Св. Янакиева. С, 1988.*

ТУРПИЛИЙ (Turpilius) Секст - II в. пр. Хр. - рим. комедиограф, последният представител на *палиатата*. От неговите комедии са запазени няколко загл. и над 200 стиха: „Занаятчията" (Demiurgus), „Хетера" (Hetaera), „Наследницата" (Epiclerus), „Левкадия" (Leucadia), пресъздаваща легендата за Сафо*. Придържа се строго към грц. оригинали, използва предимно произв. на Менандър* и Алексид*. „Занаятчията" е поставяна отново и по времето на М. Цицерон*. (ЮФ)

Съч.: CRF.

У

„УТЕШЕНИЕ КЪМ ЛИВИЯ“

(Consolatio ad Liviam) - анонимно стих. до Ливия, съпругата на имп. Август*, по повод смъртта на сина Друз Нерон в Германия (9 г. пр. Хр.). Произв. е приписвано на Овидий*.
(АБН)

Съч.: PLM 1.

Ф

ФАБИАН (Fabiánus), Папирий - I в. пр. Хр. - I в. сл. Хр. - рим. *ретор* и философ. Учи красноречие при Фуск* и му подражава по стил. Говорел спокойно, без напрежение, подробно описвал природни картини, градове и нрави на народите. (ФБ)

Съч.: v. Sen. Rhen., Contr. 2, praef. 1 sqq.

ФАНИЙ (Fánnius), Гай - II в. пр. Хр. - рим. прозаик, оратор и историк, представител на средната *аналисти-ка*, обществен деятел. Близък прия-тел на Сципион* Емилиан. Автор на съч. „**Анали**“ (Annales), в което описва вътрешнополитическите борби от съвременната му епоха. Съч. е използвано като ист. извор от Брут*, Плутарх* и други автори. (ИА)

Съч.: HRRel.; ORF.

ФАНÓКЪЛ (Phanoklés) - вер. първата половина на III в. пр. Хр. -стгр. поет. Шестте достигнали до нас фрагмента вер. са части от една и съща елегическа поема, наречена „**Любовни увлечения или красавци**“ (Érotes é kaloí). Представява поема-каталог, в която се описва любовта на богове (напр Дионис) или герои (напр. Орфей, Тантал, Агамемнон) към красиви момчета. Най-дългият фрагмент представя любовта на Орфей и Калаис. В него личат чертите на интелектуалната елинистическа поезия: търсене на редки митологически версии и парадоксални сюжети. (АЙВ-К)

Съч.: Coll. Alex.

ФАУСТ (Fáustus) - V в. - лат. Хрис-тиански автор. Роден в Британия, епископ на гр. Реи (сега Риез, Южна Франция) след 455 или 456 г. Автор на произв. „**За Светия Дух**“ (De spiritu sancto) в 2 кн. и „**За Божията благодат**“ (De gratia Dei) в 2 кн., насочени срещу свещеника Луцид - краен привърженик на учението на Августин* за божията милост. Са-мият Ф. е водил борба с *пелагианството*. Под неговото име са запазени 12 писма, на 8 от които той е безспорен автор. За негови стихове споменава Енодий*. (ИП)

Съч.: SCEL 21; PL 58.

ФЕДЪР (Phaédrus), Гай Юлий - I в. пр. Хр. - I в. сл. Хр. - рим. баснописец. Роден в Македония или в Сев. Гърция. В Рим идва като роб; по-късно е освободен от имп. Август*. Вер. се е занимавал с педагогическа дейност в импера-торския двор. Автор на 5 кн. басни: кн. 1 - съдържаща 31 басни, кн. 2-8 басни, кн. 3-19 басни, кн. 4 - 25 басни, кн. 5 - 10 басни, и добавка, съдържаща 30 басни. Преследван е от завистници и конкуренти поради морализаторската насока на някои басни, изтълкувани като критика

www.bogdanbogdanov.net

на полит. режим. На заведения срещу него съдебен процес Ф. се опитва да се защити лично пред императора, изпращайки му току-що създадената си кн. 2. Молба за покровителство съдържа кн. 3, адресирана до явно влиятелния по онова време гръко-освободенец Евтих. Неизв. за нас личности са адресатите на кн. 4 -Партикул, и на кн. 5 - Филет. Последната му кн. е написана в дълбока старост, а първата - още по времето на имп. Тиберий*. В стилово отношение творбите му са изключително разнообразни. Освен основния вид басни за животни се срещат и други малки форми като ист. анекдоти, митове, алегии и др. Имайки за образец грц. баснописец Езоп*, Ф. постепенно преминава от преводи към все по-голяма творческа самостоятелност. Краткостта на басните е закон за Ф. По отношение на съдържанието басните му се доближават до сатирите на Хораций*: целта и на двамата е „да казват истината чрез смях". Приживе Ф. е бил обект на разностранна критика, а писателите от следващото поколение Сенека* Философа и Квинтилиан* го отминават с мълчание; споменава го и използва негови произв. само Марциал*. Чрез творчеството си Ф. влияе на развитието на баснята през Средновековието. През XV в. е издаден т. нар. Перотинов* сборник, съдържащ 30 басни от Ф. (АЙ-Н)

Съч.: *Phaedri Fabulae Aesopicae. Oxford: ed. J. P. Postgaa, 1929.*

ФЕЛИКС (Félix), Минуций - III в. -рим. прозаик и християнски апологет, роден в Африка. Известен е с диалога си „**Октавий**" (Octavius), който авторът адресира към образованата част на езичниците. М. разкрива моралните и филос. основи на християнството (монотеизъм, безсмъртие, нравствено съвършенство) чрез *стоическата* философия главно на Сенека* Философа и по този начин се стреми да внуши, че християнството черпи и от корените на националната култура. Идеите са представени с широта, без църковен догматизъм. Авторът избягва специфичната християнска терминология, служи си умело с реториката. Постигнатата лекота и елегантност на израза е противопоставена на маниерността на Фронтон*. Диалогът бил известен на Лактанций* и Хиероним* (ЛЙ)

Съч.: *PL 3.*

ФЕЛИКС (Félix), Флавий - IV - V в. - рим. поет Автор на 5 изкусно построени *епиграми*, в които прославя вандалския крал Тразамунд като строител на терми (бани). (ИП)

Съч.: *Anth. Lat.*

ФЕНЕСТЕЛА (Fenestella) - 35 г. пр. Хр. - 35 г. сл. Хр. - рим. историк. Автор на ист. съч. „**Анали**" (Annales) в 22 кн., пресъздаващо събитията до 57 г. пр. Хр. Запазените фрагменти са свидетелство за разнородните интереси на автора, който разработва в творбата си въпроси от различни области на знанието: култура, право, л-ра (Теренций* и М. Цицерон*), етимология. Наред с това Ф. разказва любопитни истории от всекидневието, коментира календара, празниците, облеклото, накитите и др. Авторът проявява интерес към древността и с критичния подход към явленията следва традицията на Варон* Реатински. Макар че Ф. е ценен през Античността като историк от Лактанций* и Педиан*, съч. му предлага повече материал за филолози и събирачи на куриози и е използвано от Плиний* Стари и Плутарх*. Съществувало е и резюме на „Аналите", за което научаваме от историка Диомед. Ф. вер. е писал и поезия. (ЛЙ)

Съч.: *Annales. BT: ed. A. Kiesling -R. Scholl, 1875;HRRel.*

ФЕНИКС (Phoénix) от Колофон - III в. пр. Хр. - стгр. поет. В стиховете си разобличава недъзите на своята епоха - трупане на богатства, алчност и скъперничество, разврат; показва симпатия към бедните и ненавист към силните на деня. Поезията му е пропита

www.bogdanbogdanov.net

с гняв и полемичност и същевременно с морализаторство в духа на *кинизма*. Ф. възражда *холиямбите* на Хипонакт*, които са близки до разговорната реч и са в духа на народните песни и басни. До нас са достигнали още и стих. „**Просители на подаяния за врана**“ (Koronistai), чиято тема е народният обичай при просия да се носи птица и искането на милостиня да се свързва с нейното име. Стих. е издържано в стила на фолклора. (АЙВ-К)

Съч.: Anth. Lyr. Gr. 3.

ФЕРА́НД (Ferrándus) - VI в. - лат. християнски писател. Ученик на Фулгенций* от Руспе. Вер. е автор на съч. „**Животът на Фулгенций**“ (De vita Fulgentii), даващо ценни сведения за историята на Африка по време на господството на вандалите. Съставя и „**Кратки правила**“ (Breviatio canonum), съдържащи решенията на грц. и африканските църковни събори. Запазени са и негови писма. (АБН)

Съч.: PL 65-67.

ФЕРЕКИД (Pherekýdes) от Атина -първата половина на V в. пр. Хр. -стгр. автор на генеалогии. Запазени са голям брой фрагменти от негови произв., които съдържат информация за вариантите на един или друг мит, обаче не дават сведения за личността на автора. Поради това се смята, че под името на Ф. са събрани истории, записвани от различни автори. (ДМ)

Съч.: FGH1.

ФЕРЕКИД (Pherekýdes) от о. Сирос - VI в. пр. Хр. - стгр. митограф, един от най-ранните представители на стгр. проза. Автор на космогоничен мит, в който описва произхода на света от 3 първични божества - Зевс (горното небе), Кронос (долното небе) и Хтония (богинята на земята). От произв. са запазени фрагменти. (ДМ)

Съч.: FVors. 1.

ФЕРЕКРА́Т (Pherekrátes) - V в. пр. Хр. - стгр. комедиограф, представител на старата *атическа комедия*. Известни са загл. на 16 негови пиеси. Някои от тях още през Античността са смятани за неавтентични. Най-важният запазен фрагмент е от комедията „**Рудничари**“ (Metallés), вер. сатира на орфическите представи за задгробния живот. В друга негова комедия „**Хора-мравки**“ (Mymekánthropoi) вер. е пресъздаден митът за произхода на хората от мравки. Предполага се, че комическата стилизация на преда-нието в това произв. е била с висока худ. стойност. (РН)

Съч.: CAF I.

ФЕСТ (Féustus), Руфий - IV в. - рим. историк и държавен деятел. Някои изследователи го отъждествяват с пое-та Авиен*. По заповед на имп. Валент Ф. съставя „**Кратка история за дела-та на римския народ**“ (Breviarium rerum gestarum populi Romani) - за времето от създаването на града до управлението на Валент (364-378 г.). Съч. започва с географски обзор на някои провинции на империята. Изложението е в хронологичен ред; подробно са описани войните с Изто-ка и с партите. Авторът осведомява за делата на отделните пълководци. Като извор Ф. използва резюмето на ист. съч. на Ливий* и една кратка импера-торска хроника. Макар че съч. е с по-малка стойност от подобното произв. на Евтропий*, от него са черпили сведения Амиан* Марцелин, Йорданес* и Изидор*. (ЛЙ)

Съч.: Breviarium rerum gestarum populi Romani. BT: ed. S. Wagner, 1886.

ФЕЦИА́Л (Fetiális), Анний -I в. - рим. историк, вер. писал за по-старата история на Рим. От произв. му са запазени оскъдни фрагменти. (ИА)

www.bogdanbogdanov.net

Съч.: *HRRel.*

ФИГУЛ (Fículus), Публий Нигидий - I в. пр. Хр. - рим. учен, философ и обществен деятел, приятел на М. Цицерон*. Пише съч. по граматика и по естествени науки. Автор на теологически труд „**За боговете**“ (De deis) най-малко в 19 кн. Разработва въпроси, отнасящи се до култа на боговете, окултизма, магията и предсказанията. От съч. му са запазени само фрагменти. (ИА)

Съч.: *Fragmenta. - In: P. N. Figuli operum reliquiae, s. I: ed. A. Svoboda, 1889 (A. Della Casa, 1962).*

ФИЛАРХ (Phýlarchos) от Атина (според други сведения от Навкратис в Египет) - III в. пр. Хр. - стгр. прозаик. Автор на съч. „**История**“ (Historíai), което обхваща периода от смъртта на Пир (272 г. пр. Хр.) до смъртта на Клеомен (220 г. пр. Хр.). Произв. се състои от 28 кн., от които са запазени фрагменти. Ф. предпочита повече увлекателния разказ, отколкото ист. достоверност. За да оживи повествованието, той използва или вмъква измислени епизоди. Критикуван е от Полибий - за липсата на ист. метод, а по-късно - от *(атицистите)* за сти-ла. Това отношение към творчество-то му омаловажава съч. и води до почти цялостното му изгубване. (РН)

Съч.: *FGH 2.*

ФИЛÉМОН (Philémon) - 368 или 360-267 или 263 г. пр. Хр. - стгр. комедиограф, представител на нова-та *атическа комедия* с отделни творби, които могат да бъдат отнесени и към средната атическа комедия. Роден в Сиракуза или Соли, Киликия; прекарва по-голямата част от живота си в Атина, с чието гражданство е удостоен и която напуска само за да посети двора на Птолемей II в Атександрия. Първата си творба поставя през 330 г. пр. Хр., а първата си победа на театрални състезания спечелва през 327 г. пр. Хр. Неговите произв. са предпочитани от съвременниците му пред произв. на Менандър*, отличават се с остроумие и находчивост. Автор на 97 комедии, между които са и редица оригинали, използвани от Плавт*. Загл. са свидетелства за типични за новата атическа комедия сюжети. Изключение правят „**Мирмидонци**“ (Myrmidónes) и „**Паламед**“ (Palamédes), които вер. са митологични пародии. До нас са достигнали 60 загл. и над 200 фрагмента. С времето Ф. отстъпва на Менандър, въпреки че през II в. сл. Хр. му издигат паметник, а филолозите хвалят драматургичното му майсторство при избора и оформянето на фабулата, както и уменията му да изненадва и да гради реалистични характери. (ВВ)

Съч.: *CAF 2.*

ФИЛЕТ (Philétas) - 340 - 283 г. пр. Хр. - стгр. поет и филолог, Възпита-тел на Птолемей II, един от създате-лите на Александрийската филол. школа. Учител на Теокрит* и Зено-дот*. Пише любовни елегии, *епиграми* и *епилии*. Оказва значително влияние върху ранната елинистическа поезия. Едновременно поет и учен с филол. интереси, той е автор на един тълковен речник на езика на александрийските поети - „**Неподредени глоси**“ (Átaktoi glossai). Както показва загл., липсват подредба и строг метод на изучаване на материята - нещо типично за първите съч. с по-добен характер през Античността. Запазени са фрагменти от произв. му. (МС)

Съч.: *Coll. Alex; POxy.*

ФИЛИК (Philíkos) от Коркира - III в. пр. Хр. - стгр. трагически поет, жрец в храма на Дионис в Александрия. Византийската енциклопедия „Суда“ му приписва 42 трагедии, от които не е запазено нито едно сигурно загл. или фрагмент, Ф. е автор на „**Химн**

към Деметра" (Eis Démelra). В произв. си той твърди, че е измислил стихов размер - т. нар. филиков размер. От тази творба са запазени фрагменти. (ДМ)

Съч.: *Tragicorum Graecorum Hellenist, aetatis fragmenta. s. l.: ed. F. Schramm, 1929.*

ФИЛИПИД (Philippídes) - IV-III в. пр. Хр. - стгр. комедиограф. Живее и твори в Атина. Спечелва награда на театралните състезания през 311 г. пр. Хр., а достигнал до нас почетен декрет от 285 г. пр. Хр. е свидетелство за влиянието, което има в атинския обществен живот и което дължи отчасти на близостта си с тракийския цар Лизимах. Анекдот сочи като причина за смъртта му радостта от удържаната на театралните състезания победа. От приписваните му 45 комедии до нас са достигнали само 15 загл. и фрагменти. (ВВ)

Съч.: CAF 2.

ФИЛИСК -вж. Филик.*

ФИЛИСТ (Philistos)- V-IV в. пр. Хр. - сиракузки политик и историк, писал на стгр. език. Подкрепя тира-на Дионисий Стари при установяването на властта му и става негов министър; по-късно изпада в немилост. Връща се от изгнание по времето на Дионисий Млади. Играе важна роля като поддръжник на тиранията срещу партията на Дион (вж. философа Платон*). Загиба през 357 г. пр. Хр. като предводител на корабите на тиранина срещу флотата на Дион. По време на изгнанието си започва да пише история на Сицилия, обхващаща 11 или 13 кн., която не успява да завърши. Чрез съч. на Ефор* и Тимей* някои сведения от тази история попадат в произв. на Диодор*. Малкото запазени фрагменти не позволяват да се проверят високите оценки, дадени на съч. на Ф. през Античността. (ББ)

Съч.: FGH 38.

ФИЛОДАМ (Philódamos) от Скарфея - IV в. пр. Хр. - стгр. поет. Автор на почти цялостно запазения в Делфи изчукан на камък *пеан* за Дионис. В поемата се описват раждането и ранните странствания на Дионис и се дават указания за него-вия култ. Поемата е датирана към 335/334 г. пр. Хр. (АЙВ-К)

Съч.: Coll. Alex.

ФИЛОДЕМ (Philódemos) - 110-35 г. пр. Хр. - стгр. философ *епикуреец* и поет. Роден в Гадара, Палестина. В Атина е ученик на епикуреецата Зенон от Сидон. През 70 г. пр. Хр. заедно с политика Калпурний Пизон заминава за Италия, където живее като негов домашен философ и приятел, Ф. е и един от водещите членове на неаполитанския епикурейски кръг, в който участват също Вергилий* и Хораций*. Живее в Херкулан. (През 1752-1754 г. в една принадлежаща вер. на Пизон вила там е намерена библиотека от папирусни свитъци, в които най-широко е представен Ф.) Сред многобройните му филос. съч., свидетелстващи за характерните за елинистическото време филос. спорове, се открояват произв. му по реторика и поетика, сред които най-важното е „**За стиховете**“ (Peri poiemáton), а също и „**За реториката**“ (Péri rhetorikés). В съч. си „За стиховете“ Ф. разгорещено критикува следаристотеловите учения на елинистическата поетика, тълкува възгледите на *перипатетици* и *стоици*, подлага на критика схващанията им за същността на поетическото изкуство. От произв., което е важен извор за елинистическите лит. и естетически теории, е запазена са-мо последната кн. 5. Ф. е автор и на *епиграми* и на едно биографично съч. за философи. (МС)

Съч.: *Epigrammata. - In: Anthologie. Greiswald: ed. G. Kaibel, 1885: Volumina Rhetorica. T. 1-2. BT: ed. S. Sudhans, 1892-1895: Über der Gedichte. V Buch. Griechisches Text und übersetzung von Chr. Jensen. Berlin, 1923.*

www.bogdanbogdanov.net

ФИЛОКСЕН (Philoxénos) от о. Китера - 435-380 г. пр. Хр. - стгр. поет. След превземането на острова е пленен и продаден в Атина като роб. По-късно отива в Сицилия и живее при двора на тирана Дионисий Ста-ри, който заради дързостта на езика му го праща в каменоломните. Ф. успява да избяга оттам на о. Крит. От творчеството му до нас са достигнали 25 *дителиамби*. Най-известният от тях е „**Циклопът**“ (Kýkllops), пре-създаващ мита за Одисеи и Циклопа. Предполага се, че в образа на Цик-лопа Ф. представя подигравателно Дионисий Стари. Запазени са и дълги фрагменти от „**Пирът**“ (Deíρnon), но още през Античността е била съмнителна автентичността на произв. Поетът става известен заради ново-въведенията си както в областта на поетическия сюжет, така и при музикалния съпровод. (РН)

Съч.: PMG.

ФИЛОКЪЛ (Philoklés) - V в. пр. Хр. - стгр. трагически поет. Племенник на Есхил*. Автор на ок. 100 трагедии, между които е и трилогия, пресъздаваща мита за Терей. През 429 г. пр. Хр. на театралните състезания побеждава Софокъл*, който участва с „Едип цар“. Заради тежкия си и труден стил е подиграван от комическите поети. (НР)

Съч.: TGF1.

ФИЛОЛАЙ (Philólaos) от Кротон, Южна Италия - V в. пр. Хр. - стгр. философ, пръв систематизатор на *пи-тагорейското* учение Създател на първата ясно формулирана теория на познанието в стгр. философия. След разгрома на Питагорейския съюз (454 г. пр. Хр.) той живее като странстващ философ и разпространител на учението в Тива, Тарент. От книгата му „**За природата**“ (Perí phýseos) са запазени само фрагменти. Приписва му се и съч. „**Вакханки**“ (Bákchai) (РС)

Съч.: FVors. 2.

ФИЛОН (Phílon) от Александрия -ок. 30 г. пр. Хр. - 45 г. сл. Хр. – християнски автор, писал на стгр. език. Почти през целия си живот е в Александрия. Получава образованието си при грц. учители, Ф. е религиозен философ от юдейски произход и е една от най-интересните фигури в духовната култура на елинизма, а съч. му са свързващото звено между юдаизма и елинизма, от една страна, и юдаизма и християнството, от друга страна. Раннохристиянските автори познават и използват произведенията му. Негови основни извори са произв. на философа Платон*, Аристотел*, философите *стоици* и най-вече на Посидоний*. Автор на голям брой произв. Сред тях важно място заемат съч. с биографичен характер и филос. му творби. Произв. му с полит. характер- „**Срещу Флак**“ (Eis Phlakkón) и „**Пратеничество при Гай**“ (Presbeía prós Gaíon), оказват силно влияние върху Лактанций*. Влиянието на Ф. е очевидно при автори като Климент* от Александрия и Ориген*, Амброзий* и Августин*. Стилът му е педантично-обяснителен, вмъкнатите на много места речи са реторични и сухи. По-късно е отречен от християнската традиция. (ЦЛ)

Съч.: Philonis Opera quae supersunt. T. 1-6. Berlin: ed. L. Cohn-P. Wendland-S. Reiter, 1896-1915 (1962). На бълг.: Първите християне. Прев. Д. Войников. Цариград-Галата, 1860.

ФИЛОН (Phílon) от Лариса - 160 -80 г. пр. Хр. - стгр. философ от течението на т. нар. „скептическа“ Академия; оглавява школата след 110 г. пр. Хр. От 88 г. пр. Хр. живее в Рим, където има много ученици. Между тях е М. Цицерон*, чиито съч. са основният извор при формирането на възгледите на Ф. Автор на произв. по философия и реторика, за които имаме само косвени данни. Интересна е полемиката му срещу настроения догматично негов ученик Антиох от Аскалон, основател на Новата академия. (ББ).

www.bogdanbogdanov.net

ФИЛОСТОРГИЙ (Philostórgios) - ок. 368-433 г. - църковен историк, писал на стгр. език. Прекарва по-голямата част от живота си в Константинопол. По професия е юрист. Става привърженик и последовател на Евномий, един от водачите на крайната *арианска* партия, Ф. е автор на „**Църковна история**“ (Ekklesiastiké historía) в 12 кн., обхващаща периода от 300 до 425 г. Този труд не е запазен, но патриарх Фотий (IX в.) в своето съч. „Библиотека“ го описва подробно, Ф. публикува още „**Съкращение**“ (Eρίtome) от 12-те кн., благодарение на което може да се проследи характерът на произв. Авторът използва много автентични извори - документи от ариански произход, които дават сведения за мястото на това философско-богословско течение в християнството през IV в. (ЦЛ)

Съч.: GChS 21.

ФИЛОСТРАТ (Philóstratos) - под това име са запазени различни съч. на принадлежащи към един род стгр. *ретори* от о. Лемнос. Авторството на отделните произв. трудно може да се определи. На Филострат I, живял през II в., се приписват реторически произв., 43 трагедии, 14 комедии. Сред съч. на Лукиан* до нас е достигнал негов диалог между Менеkrat от Лемнос и философа-изгнаник Музоний Руф* за жестокостта на имп. Нерон*, Филострат II Флавий - III в. - живее в Атина, учи при известни ретори. По времето на имп Септимий Север посещава Рим. Ф. принадлежи към кръга на императрица Юлия Домна, която го насърчава да напише „**Животът на Аполоний от Тиана**“ (Τά ές τόν Τυανέα Αρoλλόνιον) в 8 кн. - съч. за „чудотвореца“, когото едни превъзнасят (Амиан* Марцелин), а други смятат за измамник (Лукиан). Произв. бележи появата на нов лит. жанр - аретологията (описването на делата на добродетелна и свята личност). Подобен характер има и диалогът „**За херосите**“ (Heroíkós), в който се подлага на критика митът за Троянската война. На консула Антоний Гордиан Ф. посвещава „**Биографии на софисти**“ (Βίοι sophistón) в 2 кн. в анекдотичен стил, като започва от представителите на ранната софистична реторика и стига до своите съвременници. Описанието (έκphrasis) като вид реторическа проза намира израз в съч. „**Картини**“ (Εικόνες) в 2 кн. Приписва му се и трактат върху гимнастиката, ценен със сведенията за историята на олимпийските игри. Под негово име е известен и сб. от 73 писма, предимно на любовна тема. Филострат III Лемноски - III в. - зет на Ф. II. Като младеж е отличен от имп. Каракала с освобождаване от данъчна повинност. Твърде вер. е именно той да е автор на „Картини“ и на съч. „За херосите“. Филострат IV - IV в. - внук на Ф. III; пише също съч. „Картини“, представяйки в увода своите възгледи за задълженията на живописеца. Към „Картини“ е прибавено и сходното по съдържание „Описание на статуи“ от Калистрат*. (PC)

Съч.: Philostrati Flavii Opera auctoria. T. 1-2. Zürich: ed. C. L. Kayser, 1844-1853 (1964).

ФИЛОХОР (Philóchoros) от Атина -IV-III в. пр. Хр. - стгр. историограф, най-известният от т. нар. атидографи (автори на история на Атика). Неговата „**История на Атика**“ (Atthís) в 17 кн. проследява събитията до 260 г. пр. Хр. Скоро след тази година Ф. е екзекутиран от македонския цар Антигон Гонат. Историята е ценна заради хронологическата подредба по царе и архонти и свидетелствата му на очевидец. От първите 10 кн. са запазени фрагменти, а последните 7 са почти напълно изгубени. (ДМ)

Съч.: FGH 3B.

ФИРМИК (Fírmicus), Юлий Матерн - IV в. - рим. полит. деятел и писател. Роден в Сиракуза. След като се оттегля от полит. живот, между 335-337 г. той пише съч.

www.bogdanbogdanov.net

„**Астрология**“ (Mathesis) в 8 кн., посветена на приятеля му Лолиан Маворций. В кн. 1 авторът доказва значимостта на астрологията като научна дисциплина. Останалите 7 кн. представляват подробен преглед на всички известни дотогава термини, свързани с астро-логията, включително и на понятието хороскоп. В трактата се долавя влиянието на *стоическата* философия. Познанията на автора са повърхностни и той се доверява изцяло на източ-ниците си, между които са съч. на Манилий*. Ок. 347 г., след като приема християнството, Ф. написва апология на новата религия под загл. „**За грешката на езическите религии**“ (De errore profanorum religionum). Съч. представлява интерес с описанието на различните езически тайнства. (ЛЙ)

Съч.: *De errore. Lipsiae: ed. C. Bursian, 1856; Mathesis. Lipsiae: ed. W. Kroll-F. Skutsch, 1968.*

ФЛАК (Fláccus), Калпурний - II в. - рим. оратор. Подобно на Сенека* Ретора той събира речи, предназначени за училищни декламации. До нас е достигнал сб. от 53 подобни речи, в които авторът е разработил реторически различни сензационни случаи за убийства, насилия и похищения. (ЛИ)

Съч.: *Declamationes. BT: ed. G. Lehnert, 1903.*

ФЛАК (Fláccus) Сетин Балб, Гай Валерий - I в. - рим. епически поет. Роден в Сетия (сега Сеце). Ф. е единственият автор от времето на имп. Веспасиан, чието произв. е запазено. Посветеният на императора епос обхваща 8 кн. под загл. „**Аргонавтика**“ (Argonautica) - описание на похода на аргонавтите до Колхида, направено по примера на елинистическия поет Аполоний* Родоски. Произв. се прекъсва в кн. 8 - вер. поради смъртта на Ф. Изборът на темата - търсенето на Златното руно - е характерен за митоло-гичния епос от I в. (вж. Папиний Стаций*). В композиционно отношение достига своя образец Алолоний Родоски, като изгражда цялостен план на произв. и прави точни характеристики на героите. При трактовката на мате-риала и обрисовката на образите е повлиян от „Енеида“ на Вергилий*. Особено внимание Ф. обръща на психологическите характеристики, разкриващи душевното състояние не само на хора, а и на богове. Характерни черти на поемата са широкото из-ползване на митологични фигури, патетика, реторическа обработка на речите и много описания. Поемата се споменава само от Квинтилиан*, но намира подражатели в лицето на съвременниците на Ф. - поетите Па-пиний Стаций и Италик*, а по-късно, през IV в. - и Клавдиан*.

(АЙ-Н)

Съч.: *Argonautica. BT: ed. O. Kramer, 1913.*

ФЛÉГОН (Phlégon) от Тралес - II в. -стгр. историк. Освободен роб и секретар на имп. Адриан. От основното му съч. „**Олимпиади**“ (Olympiádes) в 16 кн., обхващащо ист. събития от 1 до 229 олимпиада през 138 г. (т. е. до смъртта на Адриан), са запазени няколко откъса. По-цялостно до нас са достигнали само „**Чудни истории**“ (Peri thaumasíon) и „**Дълголетници**“ (Peri makrobíon). Известно е също съч. на Ф. за рим. празници и описания на Рим и Сицилия. (РС)

Съч.: *PGRel.*

ФЛОР (Flórus), Луций Аней или Публий Аний, или Юлий - I-II в. -рим. историк, *ретор* и поет. Роден в Африка. Още съвсем млад участва в поетическо състезание в Рим; известно време живее в Испания и отново се завръща в Рим. Спечелва благосклон-ността на имп. Адриан. Ф. пише кратки стихове в *трохеичен тетраметър* и *хекзаметър*: „**Не искам да съм Цезар**“ (Ego nolo Caesarem esse), адресирано до Адриан; „**За розата**“ (De rosa); „**За му-зите**“ (De Musis) и др. Ист. му творба е „**Кратка история на всички войни за 700 години**“ (Epitome bellorum omnium annorum DCC), в

www.bogdanbogdanov.net

която са описани войните от основаването на Рим до времето на имп. Август*. Източници на Ф. са съч. на Ливий* Салустий*, Цезар* и вер. Сенека* Ретора, но се откриват и реминисценции от Вергилий* и Лукан*. Съч. е написано като въз-хвала на рим. народ в 2 кн., в първата от които е отразено издигането на рим. военна мощ и завоевателните войни до 50 г. пр. Хр., а във втората - западането на рим. военна сила и гражданските войни от времето на Гай Гракх* и Тиберий Гракх* до Август, Ф. е автор на диалога „**Вергилий оратор или поет**“ (Vergilius orator an poeta), написан ок. 122 г., от който е запазен само фрагмент от увода. На Ф. се приписва „**Нощен* празник в чест на Венера**“ (Pervigilium Veneris). (ННГ)

Съч.: Florus. Leipzig: ed. O. Rossbach. 1896.

ФЛОРЕНТИН (Florentinus) - V-VI в. - лат. поет. Автор на *панегирик* в 39 *хекзаметъра* - прослава на вандалския крал Тразамунд, на неговата страна и преди всичко на столицата Картаген. (ИП)

Съч.: Anth. Lat.

ФОКИЛИД (Phokylides) от Милет - VI в. пр. Хр. - стгр. епически поет. Продължава и доразвива дидактичес епос на Хезиод*. Макар и високо ценен през Античността, Ф. ни е из-вестен само по фрагменти от сб. с мо-рални сентенции, започващи с харак-терното „и това е от Фокилид...”. Ок. I-II в. сл. Хр. на Ф. са му приписва-ни 230 сентенции в *хекзаметър*, изда-ващи влиянието на Теогнид*. (РС.)

Съч.: Anth. Lyr. Gr. 1.

ФОРТУНАТ (Fortunatus), Хонорий Клеменциан Венанций - ок. 530 г., близо до Тревизо, Сев. Италия - след 600 г. - лат. християнски писател, епископ на Поатие, Франция. Поези-ята му обхваща произв. „**За живота на св. Мартин**“ (De vita S. Martini) в 2243 *хекзаметъра* и „**Стихове**“ (Carmina или Miscellanea) в 11 кн. с основен размер *елегически дистихон*. В тях Ф. развива църковни въпроси (кн. 1-3), публикува *епитафии* на духовни и светски лица (кн. 4-11). Автор и на *химни*, някои от които и до днес са запазени в католическия ритуал. В проза пише „**Жития**“ (Vitae) на светци: Хиларий, Албин, Герман, Патерн, Радегунда, Марцел. Хронологически Ф. е смятан за пос-леден от лат. поети на древността и пръв от средновековните творци. (ИП)

Съч.: PL 88; MGH 4.

ФОРТУНАЦИАН (Fortunatianus), Атилиий - IV в. - рим. филолог. Автор на съч. „**Изкуството на метриката**“ (Ars metrica). В първата част на труда си той разработва основните прин-ципи на метриката, а във втората част описва метриката на съч. на Хора-ций*. Авторът не познава детайлно въпросите, които засяга, и е повлиян от изворите си, преди всичко от Цезий Бас. (ЛЙ)

Съч.: Gramm. Lat. 6.

„**ФРАГМЕНТ ОТ ЦЕНЗОРИОН**“ -анонимно съч., вж. Цензорин*.

ФРИНИХ (Phrynichos) - края на V в. пр. Хр. - атински комедиограф, пред-ставител на старата *атическа комедия* и чест прицел за насмешките на дру-гите комически поети. Спечелва две награди на *Ленеите* и една на *Големи-те Дионисии*. От неговите съч. са за-пазени 11 загл. и ок. 100 фрагмента. Авторството на две негови комедии - „**Конн**“ (Kónnos) и „**Празнуващите**“ (Komástai) - оценени по-високо от творбите на Аристофан*, се приписва от един античен филолог на някой си Амипсий. (ВВ)

Съч.: CAF 1.

ФРИНИХ (Phrynichos) от Атина - 540-470 г. пр. Хр. - стгр. трагически поет. Ученик на Теспид* и по-възраст-тен съвременник на Есхил*. Първата си победа спечелва на театралните състезания през 511 г. пр. Хр., а втората - през 476 г. пр. Хр. Предполага се, че е починал в Сицилия. До нас са достигнали загл. на 9 трагедии и мал-ки фрагменти. Освен произв. със сюжет от митологията - напр. „**Алкестида**" (Álkestis), пише и две ист. дра-ми, чиято тема е от близкото ист. минало. „**Превземането на Милет**" (Milétu hálosis), пресъздаваща на сцената особено трагичен за гърците момент от Гръко-персийските войни, е посрещната от властите с недоволство, а Ф. е глобен, задето разплакал зрителите; „**Финикийки**" (Phoínissai) възвеличавала победата на елините край о. Саламин. Драмата послужила като образец на Есхил за неговата пиеса „Перси". Следвайки примера на Теспид, Ф. разширява обема на диа-лога, като въвежда за пръв път женски образи. В драмите му все още доми-нират хоровите партии, които се отличават с изяществото на мелодиката си и дълго време били популярни. (ВВ)

Съч.: TGF

ФРОНТОН (Frónto), Марк Корнелий - II в. - рим. оратор и *ретор*. Роден в гр. Цирта, Нумидия. Живее в Рим, където е учител по реторика, съдебен и обществен деятел. Привлечен в императорския двор, той става наставник на бъдещия имп. Марк Аврелий* и главен под-дръжник на филол. кръг на *архаистите*, чиито търсения в областта на езика са насочени не към живия, говорим лат. език, а към забравената лит. лексика от произв. на Ений*, Плавт*, Марк Катон*, Гай Гракх*. Пис-мата му, открити едва през 1815 г., са адресирани до неговите ученици и приятели: „**До Марк Цезар**" (Ad Marcum Caesarem); „**До император Вер**" (Ad Verum imperatorem); „**До приятели**" (Ad. amicos) и др. В тях се отразяват ярко лит. търсения на епохата на Антонините, която е характерна с липсата на дълбоки идеи. За Ф. реториката е най-възвишеното изкуство и той се стреми да я издигне над философията, която със своята усложнена мисъл „замъглява яснотата на езика", Ф. изисква от оратора и политика да на-сочват вниманието си повече към грижливото обработване на фразата, към откриването на най-точните и изразителни думи, подкрепени с ясни образи и сравнения. Тези езикови нор-ми той налага и върху собствения си стил. Писмата му са обработвани гриж-ливо и се четат лесно, но в тях липсва оригиналност и мисълта отстъпва пред формата. От речите на Ф., на които той дължи словата си на писател и стилист, са запазени малко фрагменти. През Античността името му е поставяно наравно с имената на Марк Катон, Цицерон* и Квинтилиан*. (ЛЙ)

Съч.: Epistulae. LCL: ed. C.R. Haines. 1919-1920.

ФРУГИ (Frúgi), Луций Калпурний Пизон - II в. пр. Хр. - рим. историк, представител на средната *аналистика*. Ф. е държавен деятел, *консул* (133 г. пр. Хр), *цензор* (120 г. пр. Хр). Автор на съч. „**Анали**" (Annales) в 7 кн., обхващащи периода от идването на Еней в Италия до 146 г. пр. Хр. В тях историкът проявява известна критичност към преданията и легендите. Както в полит. си прояви, та-ка и в своите ист. съч. Ф. е защитник на старите рим. добродетели и на доброто минало време. За съч. му споменават Ливий*, Дионисий* от Халикарнас, Авъл Гелий*. М. Цицерон* преценява стила му като примитивен и го критикува. (ЮФ)

Съч.: HRRel.

ФУЛГЕНЦИЙ (Fulgéntius), Фабий Планциад - IV-V в. - рим. християнски прозаик Роден в Африка. Основният му труд, който остава незавършен - „**Изложение на същината на Вергилиевите произведения**" (Expositio Virgilianae continentiae), представлява коментар на „Енеида" в алегоричен смисъл. Съч. под загл. „**Митология**" (Mythologia) в 3 кн. е изпълнено с неточни цитати; дават се тълкувания на митове, Ф. е автор на един незавършен труд „**За епохите на света и за човека**" (De aetatibus mundi

www.bogdanbogdanov.net

et hominis) и на „Изложение за древната словесност" (Expositio sermonum antiquorum). Речта му е високопарна и маниерна. Най-често използван през вековете е коментарът му към „Енеида". (АШ)

Съч.: SM.

ФУЛГЕНЦИЙ ОТ РУСПЕ (Fulgéntiūin Ruspénsis) - ок. 467 г. - ок. 532 г. - лат. християнски прозаик. След 507 г. епископ на Руспе (в областта Биза-цена, Сев. Африка). Автор на поле-мични и догматически съч., като „Против арианците" (Contra Arianos liber unus), „До Тразамунд, вандалския крал" (Ad Trasamundum regem Vandalorum libri tres), „За Св. Дух до презвитер Абрагил" (De spiritu sancto ad Abragilam presbyterum) и др., на етически трактати, оформени като писма - „Писмо за съпружеския дълг и обета за въздържание, даден от съпрузите" (De coniugali debito et voto continentiae a coniugibus emisso epistula), „Писмо до сенатора Теодор за отвъръщане от светския живот" (Ad Theodorum senatorem de conversione a saeculo epistula) и др., както и на „Проповеди" (Sermones). (ИП)

Съч.: PL 65.

ФУСК (Fúscus), Арелий -I в. пр. Хр. -I в. от Хр. - рим. *ретор* и декламатор. Античната традиция го причислява към т. нар. Първа реторска четворка (вж. Галион*). По произход Ф. е грък от Мала Азия. Обработката на декла-мациите му била прецизна и блестяща, речта му - сложна и неравномерна: ту суха, ту помпозна. Негови слушатели и ученици били поетът Овидий* и философът Фабиан*. (фБ)

Съч.: v.Sen. Rhet., Contr. 2, praef. I.

Х

ХАМЕЛЕОНТ (Chamailéon) - III в. пр. Хр. - стгр. философ *перипатетик*. Роден в Хераклея (в малоазий-ската област Витиния). Автор на филос. съч. а същността на боговете и на удоволствията. Занимава се и с филология. Пише съч. за *сатирната драма* и старата *атическа ко-медия*, а също и трудове върху произв. на Омир*, на поетите лири-ци и на Есхил *. Някои от предста-вените биографични сведения - безкритични и неточни, дават нач. на много легенди. Запазени са фрагменти от негови произв. (МС)

Съч.: Sch Arist. 9.

ХАРИЗИЙ (Charísius), Флавий Созипатер - IV в. - рим. филолог. Роден вер. в Африка. Посвещава на сина си своя труд „Граматика" (Ars grammatica) в 5 кн. Изцяло запазени са само кн. 2 и 3. В труда си Х. описва общите езикови понятия, морфологичните категории (род, число, падеж), частите на речта, подробно анализира и глагола. В кн. 4 са разработени въпроси на стилис-тиката и метриката. Граматиката на Х. представлява компилация от грц. и лат. автори (Аристофан* от Бизантион, Аристарх* и др.) Ценността на труда е в добросъвест-но цитираните източници, които дават представа за изгубени съч. на известни филолози. (ЛЙ)

Съч.: Ars grammatica. BT: ed. K. Barwick-F. Kühnen. 1964.

ХАРИТОН (Charítōn) от Афродизия II в. - стгр. прозаик. Не са известни данни за живота му. Автор на любовно - приключенския роман „Историята на Херей и Калироя" (Tá perí Hairéan kaí Kallirhóen). Произв. следва традиционния сюжет на

www.bogdanbogdanov.net

жанра, но предлага и някои оригинални решения като поставянето на сватбата в нач. на повестта или ревността на Херей към другия кандидат на Калироя. Действието е просто, без странични епизоди. Наблюдава се стремеж към ист. колорит: главните герои са свързани с ист. личности, военните епизоди - с определени ист. събития (сиракузският тиран Хермократ е представен като баща на Калироя, Артаксеркс II - като неин поклонник). Романът е подражание в стила на грц. историография. Езикът в произв. му е близък до езика в съч. на Тукндид*. (РН)

Съч.: Chariton. Paris: ed. G. Molinie, 1979. **На бълг.:** Херей и Калироя. Прев. Д. Котова. С., 1990

ХА́РОН (Cháron) от Лампсак - V в. пр. Хр. - стгр. историк. Смятан за предшественик на Херодот*. Запазени са няколко фрагмента от неговите съч., изброени във византийската енциклопедия „Суда“. От цитирани у антични автори откъси може да се съди за характерните особености на произв. му - проявява интерес към анекдотичното в ист. разказ; разработва легенди с локално значение; пише архаично в сравнение с езика на Херодот. (ЦЛ)

Съч.: FGH 3A.

ХАТÉРИЙ (Hatérius), Квинт - I в. пр. Хр. - I в. сл. Хр. - рим. *ретор* и декламатор. Речта му била лека, жива и неудържимо стремителна. Вдъхновен майстор на импровизацията, Х. не обработвал грижливо речите си. (Фб)

Съч.: v. Sen. Rhet., Contr. 4, praef. 6-11.

ХЕГÉЗИЙ (Hegésias) от Магнезия, Тесалия - III в. пр. Хр. - стгр. историк и оратор. Запазени са фрагменти от неговата „**История на Александрия**“. Един от създателите на *азианския* стил. Често прибегва до римуващи се кратки завършеци на фразите, необичайни изрази и поетически фигури. (ДМ)

Съч.: FGH 2

ХЕГÉЗИЙ от о. Саламин - вж. Циклически* поети.

ХЕГЕЗИП (Hegesíppos) от Атина - IV в. пр. Хр. - стгр. оратор, съвременник и полит. съмишленник на Демостен*, привърженик на антимакедонската партия в Атина. През 346 г. пр. Хр. се противопоставя на т. нар. Филократов мир. През 343 г. пр. Хр. е начело на посланичество до Филип II. След като преговорите завършват неуспешно, прави опит заедно с Демостен да изгради в Пелопонес фронт срещу Филип II. Вер. е автор на произнесената през 342 г. пр. Хр. реч „**За Халонес**“ (Peri Halonnésu), издавана под името на Демостен. Не са запазени други речи от Х. (ДМ)

ХЕДИЛ (Hedýlos) от о. Самос - III в. пр. Хр. - стгр. епиграмист от т. нар. Ионийско-александрийска група. За живота му няма никакви сведения. От творчеството му до нас са достигнали само няколко *епиграми*. У Х. епиграмичните теми започват да се формализират, много силен мотив става пируването. Виното се търси не само за веселие и забава, то пали въображението, а опиянението е мотив за творчество. Заедно с приятелите си Асклепиад* и Посидий* издава сб. с епиграми. (АЙВ-К)

Съч.: Anth. Gr. 1.

ХЕЗИО́Д (Hesíodos) от Аскра, Беотия – VIII-VII в. пр. Хр. - стгр. епически поет. Биографичните данни черпим от произв. му - неговият баща е преселник от малоазийския гр. Киме, брат му Перс го измамва с наследството. Х. живее като дребен земевладелец и пастир, но едновременно с това е рапсод. Родоначалник на т. нар.

www.bogdanbogdanov.net

дидактически епос. В увода към поемата „**Теогония**“ (Theogonía) описва своето поетично „посвещение“ на Хеликон - планината на музите. Това е първото му произв., замислено като обширно родословие на боговете. Макар да носи следи от интерполации и различни редакции, поемата е подчинена на единен замисъл. Наред със суховатото на места изложение се срещат ярки епизоди (Зевс и Прометей, борбата с Титаните). По-късната дидактическа поема „**Дела и дни**“ (Érga kai hemérai) е написана като наставление към неговия брат Перс и несправедливите съдии - форма, характерна за този жанр и позната от л-рите на древния Изток. В изложението са вплетени митове (за Пандора), басни (за ястреба и славея), поговорки и друг фолклорен материал. Заключение-телната част на поемата съдържа „календар“ на дните, смятани за „щастливи“ или „нешастни“ за различните видове земеделска работа. В произв. „**Щитът**“ (Aspís) Х. Представя изображенията върху Херакловия щит с битови и митологични сюжети (подобно на описанието на щита на Ахил в .Илиада"). Останалите при-писвани на Х. произв.: „**Каталог на жените**“ (Gynaikón katálogos) - описание на преданията за „прародителките“, смъртни жени, от чиито бракове с богове произхождат грц. хероси; „**Айгимиос** (Aigímios); „**Астрономия**“ (Astronomía); „**Сватбата на Кеукс**“ (Keúkos gámos); „**Съветите на Хи-рон**“ (Chíronos hypothékai); „**Идейски дактили**“ (Dáktyloi Idaíoi); „**Мелам-подия**“ (Melampodía); „**Велики дела**“ (Érga megála), „**Птицегадания**“ (Ornithomanteía) и др., са ни известни по фрагменти. Поетът е първата ясно изявена творческа личност в стгр. л-ра. Според Херодот* наред с Омир* Х. оформя у елините представите за техните богове. Около личността му са създадени легенди. Според една от тях той побеждава със стихове Омир в поетическо състезание на празник на о. Евбея. Произв. му влияят силно върху по-късната епическа и филос. поезия. Служи за образец на някои елинистически поети (вж. Калимах*). (РС)

Съч.: Hesiodi Carmina. ВТ: ed. A. Rzach, 1902 (1967). **На бълг.:** Теогония. Дела и дни. Прев. от стгр. С. Недялкова и Р. Константинова. С, 1988.

ХЕКАТЕЙ (Hekataíos) от Абдера (или от о. Теос) - III в. пр. Хр. - стгр. про-заик. Посещава Египет по времето на Птолемей I, вер. изпълнява и дипломатически мисии. Наблюденията си описва в съч. „**Египетска история**“ (Aiguptiaká) - своеобразно романно утопично изложение на историко-етнографски материал. Автор и на философско-етнографски роман под загл. „**За страната на хипербореите**“ (Perí hyperboréon) - произв., което служи за образец на Евхемер*. И двете съч. са ни известни по извадки на Диодор*. На Х. се приписват още съч. върху поемите на Омир* и Хезиод*, за които нищо не се знае. (РС)

Съч.: FVors. 2.

ХЕКАТÉЙ (Hekataíos) от Милет -VI-V в. пр. Хр. - стгр. *логограф*. По време на Йонийското въстание (500-494 г. пр. Хр.) Х. е видна полит. личност в родния си град. Съвремен-ник на Гръко-персийските войни. Предприема продължителни пътешествия и впечатленията си пресъз-дава в съч. „**Описание на Земята**“ (Períodos gés) в 2 кн.; подготвя и географска карта. Произв. съдържа сведения за всички известни по онова време страни и народи. Съч. „**Родословия**“ (Genealogíai) в 4 кн. има историко-митологичен характер, а използваните източници са преработени рационалистично от автора. С метода си на изложение, съчетаващ география, етнография и история, Х. е предшественик на Херодот*, а наред с Анаксимандър - основоположник на научната география. От творчеството му, писано на йонийски диалект, са запазени многобройни фрагменти. (РС)

Съч.: FGH 1.

ХЕЛАНИОС (Hellánikos) от Лесбос - V в. пр. Хр. - стгр. *логограф*, съвременник на Херодот*. От съч. му (ок. 24 на брой) са запазени фрагменти. Автор на митографски трудове, използвани по-късно от Дионисий* от Халикарнас и Аполодор* от Атина. Пише и ист. и ентографски произв. с локален характер, както и първата история на Атина. (ЦЛ)

Съч.: FGH 1.

ХЕЛИОДОР (Heliódoros) от Емеса, Сирия - вер. III-IV в. - стгр. прозаик. Предполага се, че е бил християнски епископ. Автор на произв. „**Етиопска повест**“ (Aithiopiká) - любовно-приключенски роман с традиционния за този жанр сюжет. Главните герои Теаген и Хариклея преживяват многобройни преमेждия, докато стигнат до Етиопия, където се женят, както им е предсказал оракулът. Премеждията, изпратени от бог Аполон-Хелиос, са изпитания за постигане на духовно извисяване. Стилът се характеризира с дълги фрази, с римувани завършеци на фразите, с използването на реторически декламации - т. нар. *свазории* и *контроверсии*. Наред с другите любовно-приключенски романи (на Ахил Татий*, Ксенофонт* от Ефес, Лонг* и Харитон*) неговите произв. са четени и подражавани във Византия през XII в. Романът е особено харесван през Ренесанса. Оказва влияние и върху творчеството на Торквато Тасо („Освободеният Ерусалим“), върху Сервантес („Страданията на Персилес и Сигизмунда“), Калдерон („Децата на съдбата Теаген и Хариклея“). (РН)

Съч.: Aethiopika. BT: ed. J. Bekker. 1895 (Paris: ed. R. M. Rattenbury -T.W. Lumb, 1960). **На бълг.:** Етиопска повест. Прев. Т. Батаклиев. С, 1982.

ХЕМИНА (Hemína), Луций Касий - II в. пр. Хр. - рим. историк, представител на средната *аналистика*. Автор на съч. „**Анали**“ (Annales) в 4 кн., първата от които обхваща праисторията на Италия и легендата за Еней, втората - периода от основаването на Рим до поражението от галите (390 г. пр. Хр), третата - времето до избухването на Втората пуническа война (218 г. пр. Хр.), четвъртата - вер. до събитията от Третата пуническа война. Х. включва и любопитна неисторическа информация, като напр. етимологии на думи, данни за религията и др. (АБН)

Съч.: HRRel.

ХЕРАКЛИД (Herakleídes) - 390-310. г.

пр. Хр. - стгр. философ *перипа-тетик*. Роден в Хераклея, Витиния. получава образованието си при фило-софа Платон* и при Спевзип в Атина; запознава се с учението на *пита-горейците*. Пише съч. на теми от етиката, физиката, музиката и историята. Според антични свидетелства творбите били твърде развлекателни, особено диалозите му, в които философи, пълководци и държавници разказвали любопитни и фантастични истории. От много загл. на негови произв. можем да съдим за заниманията му с лит. *екзегеза* и други филол. въпроси, свързани с творчеството на Омир*, Хезиод*, Архилох*, Кврипид*. Есхил* и Софокъл*. (МС)

Съч.: Sch. Arist. 7.

ХЕРАКЛИТ (Herákleitos) от Ефес -ок. 544-438 г. пр. Хр. - стгр. философ. Като потомствен аристократ е про-тивник на демокрацията, Филос. си схващания разработва в съч. „**За природата**“ (Perí phýseos), известно още под загл. „**Музи**“ и „**Логос**“. От произв. са запазени фрагменти. Има-ло е и космологична, полит. и теоло-гическа част. Според Х. над всичко властва универсалният Разум. Световният порядък не е създаден от бо-га, а представлява вечно жив огън; нещата се изменят, всичко тече (pánta rheí). Един от създателите на ранната проза. Представя схващанията си в елиптично-афористичен стил, поради което още през Античността получава прякор Тъмния.

www.bogdanbogdanov.net

Езикът на съч. му е образен и богат на поетически фигури, най-вече на антитези. Порфирий* го споменава като тълкувател на произв. на Омир*. Х. се отнася критично към Омир и митографите, наричайки ги „ненадеждни гаранتي за съмнителни неща". (ДМ)

Съч.: *FVors. 1; Heracleitus. On the Universe. - In: Hippocrates. T. IV. LCL: ed. W. H. S. Jones. 1967.*

ХЕРÉМОН (Chairémon) - IV в. пр. Хр. - стгр. трагически поет. Освен 9 загл. на трагедии (напр. „Ахил, убиецът на Терсит", „Ио", „Кентавър", „Одисей", „Ойней" и др.) до нас са достигнали ок. 40 фрагмента. Според Аристотел* драмите на Х. били писани не за изпълнение, а за четене. Правят впечатление неговите поетични метафори, които напомнят стила на Есхил*. (ББ)

Съч.: *TGF.*

ХЕРМАГÓР (Hermagóras) от Темнос - II в. пр. Хр. - стгр. *ретор.* Разработва подробна реторическа система, която ни е известна от съч. на по-късни автори - Квинтилиан*, Хермоген* и др. Като анализира не само теми, включващи конкретни случаи, но и по-общи въпроси (напр. дали трябва да се женят хората), Х. спомага за разширяването на реторическото об-разование и разпростирането му върху морални и филос. проблеми. Направената от него класификация на правните положения оказва решаващо въздействие върху развитието на по-късната юридическа теория. Х. определя красноречието като обществено-политическа дейност. Учебната му система по реторика и установе-ните от него части на речта се налагат по-късно като задължителни. (ДМ)

Съч.: *Fragmenta. Leipzig: ed. D. Matthes, 1962.*

ХЕРМЕСΙΆНАКТ (Hermesiánax) от Колофон - IV—III в. пр. Хр. - стгр. поет елегик от ранния елинистически период. Ученик на Филет*. Х. пише любовни елегии на теми от митоло-гията. Автор на елегическа сбирка, подобна на „Лида" на Антимак*. Произв. е озаглавено „**Леонтион**" (Leóntion) по името на любимата му, но от достигналите до нас фраг-менти не личи Х. да изразява лични чувства. В отделните елегии той описва любовните терзания на про-чути музиканти, поети и философи от Орфей и Омир* до Антимак и Филет. У Х. се забелязва типичният за елинистическата поезия вкус към редки и странни сюжети, както и иронично отношение към традици-ята: напр. в стих. му Омир е влюбен в Пенелопа, а Сократ - в Аспазия. (АЙВ-К)

Съч.: *Coll. Alex.*

ХЕРМИП (Hérmiippos) от Смирна - III в. пр. Хр. - стгр. филолог, ученик на Калимах*. Славата му се дължи на едно обемисто произв., съдържащо биографиите на Питагор*, Арис-тотел*, Теофраст*, Горгий*, Демостен*, Хиперид* и др. Използва ма-териали от Александрийската библи., както и лекомислените и анекдотич-ни сведения, почерпени от старата *атическа комедия*. Произв. оказва влияние върху по-късните автори на биографии и антикварни съч. – Плутарх*, Фаворин, Диоген* Лаерций, Атений*. От творбата са запазени фрагменти. Пише и стих. на астроло-гическа тема под загл. „**Явления**" (Phainómena), което не е достигнало до нас. (МС)

Съч.: *Sen. Arist. (suppl. 1974); FGH 3.*

ХЕРМОГÉН (Hermogénes) от Тарс -II в. - *стгр. ретор.* Автор на учеб-ници по красноречие, широко из-ползвани през Средновековието и Ренесанса. Запазени са две автен-тични негови съч.: „**За правните положения**" (Perí stáseon) и „**За видовете речи**" (Perí ideón). Във второто съч. описва 7-те качества на худ. език, които

www.bogdanbogdanov.net

характеризират съвършения според него стил на Де-мостен*: яснота, величавост, красота, мощ, характер, истинност и красноречие. (ДМ)

Съч.: RhG 2.

ХЕРОД АТИК (Heródes Attikós) от Маратон край Атина - 101-177 г. - стгр. *ретор*, представител на *втората софистика*. Съчетава полит. с лит. дейност. Приятел на императорите Адриан и Антоний Пий и учи-тел на бъдещите *принцеси* Луций Вер и Марк Аврелий*. Х. А. е консул в Рим през 143 г. Разполага с голямо богатство, което предоставя за построяването на обществени сгради: мраморен стадион, храм на богинята Тюхе, музикален театър (т. нар. Оде-йон) в Атина, водопровод в Олимпия и др. Като всепризнат и авторитетен ретор, в своята школа той подготвя известни обществени деятели и писатели. Придържа се към крайния *атицизъм*. Простият му и елегантен стил напомнял стила на Критий*. Съч. му включвали писма, речи, *диатриби*. Запазени са само фрагменти от речта му „За държавното устройство“ (Perí politeías), за чието авторство все още се спори. (ДМ)

Съч.: Heródu Peri politeías, s. l.: ed. E. Drerup. 1908.

ХЕРОДИАН (Herodianós) от Сирия-165-255 г. - рим. историк, писал на стгр. език. Заема държавна служба в Рим в нач. на III в. Автор на съч. „**История след управлението на Марк Аврелий**“ (Haí metá Márkon historíai) в 8 кн. В него Х. описва събитията по време на управлението (161-180 г.) на имп. Марк Аврелий - до края на управлението (238 г.) на имп. Гордиан III. Стилът е морализаторски и реторичен. (ЦЛ)

Съч.: Herodiani Ab excessu divi Marci libri VIII. Lipsiae: ed. K. Stavenhagen, 1922.

ХЕРОДОТ (Heródotos) от Халикарнас - 484-425 г. пр. Хр. - стгр. историк. Х. е племенник на Паниасис*. Принуден е да живее временно на о. Самос поради полит. противоречия с халикарнаския тиран Лигдам. Между 455-444 г. пр. Хр. предприема дълги пътувания до Вавилон, Египет, по сирийско-финикийското крайбрежие, до Кипър, до р. Бористен (сега Днепър), в Скития, до Хелеспонта, Тракия и Македония. От особено значение за него е посещението му в Атина, където се запознава с Перикъл, със Софокъл*, а също и с идеите на *софистите*. През 444 г. пр. Хр. участва в основаването на колонията Турии (Южна Италия), където остава до края на живота си и оформя започнатото още на о. Самос свое съч. под загл. „**Историческо изложение**“ (Historías aródexis), както го нарича в кн. 1. По-късно александрийските филолози разделят произв. на 9 кн. и всяка от тях озаглавяват с името на една от музите. В Атина и в други градове на Елада Х. чете публично части от съч. си, чиято основна тема е враждата между елини и варвари, започнала от дълбоката древност и достигнала апогея си в Гръко-персийските войни (493-479 г. пр. Хр). Х. е привърженик на атинската полисна демокрация и противник на тиранията. Изложението до кн. 5 представлява разказ за историята, географията, религията и обичаите на лидийци, меди, перси, вавилонци, скити, египтяни, либийци и гърци. Последната част от кн. 5 е посветена на Йонийското въстание; кн. 6 - на битката при Маратон; кн. 7 - на нашествието на Ксеркс в континентална Гърция и битката при Термопилите; кн. 8 - на победата на гърците при о. Саламин; кн. 9 - на окончателната победа на елините при Платея и Микале. Съч. е публикувано след 428 г. пр. Хр. под редакцията на неизв. автор. Много критикуван през Античността за съзнателно изкривяване на истината, в днешно време Х. е ценен като добросъвестен историк въпреки допуснатите поради неточни сведения грешки. С основание М. Цицерон* го нарича „баща на историята“. Той се различава от предшествениците си *логографи* по това, че описва недалечното нему минало и почти целия известен дотогава на гърците свят. У Х. са налице наченки на критично отношение към източниците: „Длъжен съм да предам това, което говорят,

но не съм длъжен да му вярвам" (кн. 7). Позовава се на Омир* и Хезиод* и заимства свободно от своя предшественик - логографа Хе-катей* от Милет. Еднаква изворова стойност имат за него и изреченията на оракулите, и писмените паметници с документален характер. Той вярва в митовете, макар че понякога се стреми да им даде рационалистично обяснение, вярва и в намесата на боговете в човешките работи, поради което вмъква в причинно-следствената верига и пророчески сънища, и предсказания, и чуде-са. За пръв път въвежда в ист. повест-повоание разговори и речи, които са на-пълно измислени и имат лит. характер. В общи линии Х. пише на говорения по негово време йонийски диалект. Много думи и езикови форми са заимствани пряко от произв. на Омир, а компози-ционната линия е усложнена с обширни отстъпления в духа на епическата пое-зия. Псевдо-Лонгин* нарича Х. „велик подражател на Омир". Сред многоброй-ните отстъпления-епизоди за лит. ха-рактер на съч. допринасят най-много включените новели, някои от тях сродни с народните приказки. С подбора на изразите и постройката на изре-ченията Х. се стреми да предаде ти-пичните черти на характера на всеки описван от него народ. Все още рядко използва сложното изразяване с под-чинени изречения (т. нар. период), характерно за по-късната реторическа про-за. По-често е употребявана съчини-телната връзка, характерна за разговор-ния език; включва и поговорки. Разнообразният стил, живият и увлека-телен разказ в новелите, съзнателно търсените словесни украси правят съч. на Х. първото голямо произв. на грц. худ. проза. (ДМ)

Съч.: *Herodoti Historiae*. Oxford: ed. C. Hude, 1908. **На бълг.:** *История. Кн. 1. Клио. Прев. Т. Шишков. Цариград, 1858; Съкровищата на цар Рамзеси. Прев. от рус. Хр. В-в (Хр. Вълв)]. Плов-див, 1905; Откъси. Прев. Г. Кацаров и Б. Геров. - В: Извори за българската исто-рия на Тракия и Македония. С. 1915 (1949); Избрани откъси. - В: Херодот и Демостен. Точен превод. Прев. Иваго и Нип. С, 1941; Откъси. Прев. Ив. Вене-дилов и Д. Бояджиев. - В: Извори за историята на Тракия и траките. Т. 1. С, 1981; Исторически новели. Прев. от стгр. Д. Гетов. С, 1982; История. Прев. от стгр. П. Димитров. Кн. 1-3. С, 1987; Кн. 4-9. С, 1990.*

ХЕРО́НДАС (Heróndas) от Ефес - III в. пр. Хр. - елинистически поет, автор на мимиямби (*мимове* в ямбичен размер). Освен че е живял на о. Кос, не са известни други данни за живота му. Творчеството му също не е познато до 1891 г., когато се открива египетски папирус с 8 негови мима: „Сводницата" (Prokuklís é mastropós), „Съдържателят на публичен дом" (Pornoboskós), „Учителят" (Didáskalos), „Жертвоприносителки на Асклепий" (Asklepió analitheísai), „Ревнивата жена" (Zelótypos), „Серенада" (Paraklausíthyron), „Обущарят" (Sky-téus) и автобиографичният „Огънят" (Enúrñion). Пишейки за изискана пуб-лика, Х. представя живота в низините. Сюжетите са взети от всекидневието и са разработени натуралистично, което е в хармония с пародийно звучащия размер *холиямб*, но контрастира на използвания от Х. архаичен йонийскн диалект. (НР)

Съч.: *Mimiambi*. ВО: ed. J. C. Cunningham, 1971.

ХИГИН (Hýginus) - I в. пр. Хр. - I в. сл. Хр. - рим. прозаик. Роден в Испа-ния или Александрия. Автор на сб., „Митове" (Fabulae), на съч. „За астрологията" (De astrologia) в 4 кн. Не са запазени биографиите му за беле-жити мъже, географските описания за разположението на италиийските гра-дове, книгите по земеделие и др. (ABH)

Съч.: SM.

ХИДА́ЦИЙ - вж. Идаций*.

ХИЕРОНИМ (Hieronymus) - ок. 348 г., Стридон, Далмация - 30.IX.420 г., Витлеем (сега Бент Лахм) в древната област Юдея - рим. християнски прозаик. В Рим получава отлично образование по граматика при Донат* и по реторика. По време на пътуванията си на Изток из Сирия и Египет научава грц. и еврейски език. През 389 г. основава манастир във Витлеем, където събира богата библи. и преподава в манастирското у-ще. Х. се посвещава изцяло на лит. дейност, отказвайки се от изпълнението на църковни длъж-ности, и оставя изключително богато наследство от ист. трудове, коментари, полемики, преводи, слова и писма. Основният му труд е преводът на Библията (вж. Вулгата*), поръчан и покровителстван от папа Дамаз*. На някои места текстът на стария лат. превод (вж. Итала*) не е променен, другаде е преработен, а някои части са отново преведени от Х. При работата си авторът сравнява с грц. и еврейския оригинал. Тази не-гова преработка на Библията има изключително значение, тъй като уеднаквява различията в многобройните дотогавашни ръкописи. Между ист. му трудове са и трите **„Живото-описания на първия отшелник св. Павел, на св. Иларион и на св. Малх“** (Vita S. Pauli primi eremite, Vita S. Hilarionis, Vita Malchi monachi), написани живо и увлекателно. Некролозите, писани под формата на писма, са посветени на жени от рим. аристокрация, които са се отдали на аскетичен живот. Х. е съставител на **„Календар на мъчениците“** (Martyrologium), чиято основа са съч. на Евзевий*. Като много свои съвременници той преработва хрониката на Евзевий и я продължава до 378 г. По образец на Светоний* пише **„За бележитите мъже“** (De viris illustribus) - каталог на 135 християнски писатели, който завършва с представянето на самия автор. В манастира той тълкува много текстове от Библията. Х. е автор на коментари към дванадесетте малки пророци - Осия, Иоил, Амос, Авдий, Йона, Михей, Наум, Авакум, Софония, Малахия, Агей, Захария; четирите големи пророци - Исая, Йеремия, Даниил и Йезекиил; Псалтира; Евангелието на Матей и 4 от Посланията на ап. Павел. Той води ожесточена борба против *пелагианската* и други ереси чрез полемичните си съч., адресирани до светски лица като Йовиан, Руфин и др. Превежда изгубените за нас слова на Ориген*, един текст на Дидим* Александрийски и „Монашески правила“ от Пахомий. След смъртта му е издаден сб. от 150 писма, от които ок. 125 са автентични. Някои от тях са на теологически теми, други - поучителни, трети съдържат остра критика на нравите на рим. аристокрация. Тези писма дават сведения за отделни страни от живота на рим. общество на границата между IV и V в., очертават по-ясно личността на автора и на неговите съвременници, между които са папа Дамаз, Августин*, Павлин* от Нола и др. Влиянието на Х. върху цялата християнска литература след него е огромно. Името му остава свързано най-вече с преработката на Библията. Коментарите му са постижение в областта на църковната литература, тъй като са основани на изключителни за времето си езикови познания и са включени в ист. тълкувания на текстовете. Лит. стойност имат неговите биографии и писма. През средните векове и Ренесанса интересът към Х. не намалява, особено популярни са писмата му. Едва по времето на Реформацията вече не е толкова популярен. (АШ)

Съч.: PL 22-30.

ХИЛАРИЙ (Hilarius) - IV в. - рим. прозаик, епископ на Поатие. Автор на коментари, полемически и теологически трудове и *химни*. В **„Коментар към евангелието на Матей“** (Commentarius in Euangelium Matthaei) Х. тълкува текста на евангелието. От **„Трактат върху псалмите“** (Tractatus super psalmos) коментарите към псалми 12, 21 и 22 не са автентични. Към полемическите му трудове спадат **„Послание към император Констанций“** (Libri duo ad Constantium Augustum) в 2 кн. и **„Книга срещу Констанций“** (Liber contra Constantium), които съдържат сведения за политиката на императора спрямо християните. Предмет на посланието **„За съборите“** (De synodis) е теологическият спор за единосъщието на Сина с Отца. На борбата с *арианската* ерес е

www.bogdanbogdanov.net

посветен трудът „Срещу арианците или срещу Авксентий" (Liber contra Arianos vel Auxentium). Основният теологически труд на Х. е „За Троицата" (De trinitate) в 12 кн., където се оборват възгледите на *арианците*. Запазени са фрагменти от съч. „За мистериите" (Liber mysteriorum), в което под мистерии Х. разбира не 7-те църковни тайнства, а старозаветните пророчески предобрази; от историко-полемическият труд „Срещу Валент и Урсаций" (Adversus Valentem et Ursacium), както и от 3 химна. Х. е видна фигура в борбата с арианската ерес, ползвал се е с голямо влияние. Особено ценени през средните векове са теологическите му съч. (АШ)

Съч.: PL 9.

ХИМЕРИЙ (Himérios) от Пруса, Витиния - 310-390 г. - *ретор*, писал на стгр. език. Получава образованието си в Атина, където прекарва по-голямата част от живота си като преподавател по реторика. Негови ученици са Василий*, Григорий* Нисийски, Григорий* Назиански. Х. живее известно време при Юлиан* в Антиохия. Запазени са 24 речи, а 10 са достигнали до нас фрагментарно. Автор на декламации върху теми от атинската история. Пише и приветствени речи, произнасяни в чест на пристигнали държавни дейци в различни градове (Тесалоника, Филипи, Константинопол). В речите не разглежда полит. теми и филос. въпроси. Интересите му са насочени единствено към красотата на словото. Използва много образи, изрази, фрази от античната лирика. Речите му са изпълнени с многобройни цитати от л-рата, с митологични имена, които из-ползва само за словесна украса, без интерес към ист. съдържание на мита. Прозата му е ритмизирана. (ЦЛ)

Съч.: Himerius. Roma: ed. A. Colonna, 1951.

ХИПЕРИД (Hyperéides) от Атина -390-322 г. пр. Хр. - стгр. оратор, ученик на Изократ*, вер. и на философа Платон*. Патриотично настроен, наред с Демостен* Х. е най-изявеният представител на антимакедонската партия; убит от полит. си противници по нареждане на Антипатър. Високо ценен през Античността заради прос-тотата и естествеността на словото му, съчетани с патос и остроумие. Под негово име били известни 77 речи, от които 52 са признати за автентични. До нас са достигнали значителни фраг-менти от 6 речи. (РС)

Съч.: Hyperidis orationes VI cum ceterarum fragmentis. Leipzig: ed. Chr. Jensen, 1963.

ХИПИЙ (Hippias) от Елида - V в. пр. Хр. - стгр. *софист*. Философът Платон* го изобразява в диалозите си „Големия Хипий" и „Малкия Хипий". Пътувайки из цяла Елада като учител и оратор, Х. спечелва голяма слава и богатство. Разпространява знанията си по математика, астрономия, граматика, поезия, музика и митология, както и различни занаятчийски умения. Разработва единната елинска хроноло-гия върху епохата на олимпийските игри. Прави лексикографски изследва-ния, свидетелство за които е едно от запазените загл. - „**Наименования на племената**" (Ethnón onomasíai). Пръв употребява термина археология за заниманията си по история и митология. Създава образова-телна програма, просъществувала до края на Античността и преминала в среднове-ковна система от 4 предмета (т. нар. *квадравиум*): астрономия, геометрия, арит-метика и музика. Един от първите литератори на елинския свят, анализирал „Илиада" и „Одисея" от Омир*. От съч. на Х. са запазени незначителни фрагменти. (ДМ)

Съч.: FVors 2.

ХИПОНАКТ (Hippónax) от Ефес - VI в. пр. Хр. - стгр. лирически поет. Изгонен от Ефес заради острите си подигравателни стихове срещу тамошните тирани, се ус-тановява в

www.bogdanbogdanov.net

Клазомена. Според легендата там двама скулптори му правят карикатурна статуя, а той им откъщава с такива жлъчни стихове, че те се самоубиват. Приписва му се откриването на пародията и на поетическия размер *холиямб*. И двете той използва умело в подигравателните си стих. срещу жените и описвайки несгодите на нерадостния си живот, в заканителни упреци към лошия си късмет или неотзивчивия приятел. Един от запазените фрагменти представлява пародия на героична поема в Омиров стил за подвизите на лакомника Евримедонтиадес. Пише на необичаен за поезията всекидневен, разговорен език, нерядко подправен с грубовати народни думи и изрази. (НР)

Съч.: *Anth. Lyr. Gr. 1.*

ХИРЦИЙ (Hirtius), Авъл – I в. пр. Хр. - рим. обществен деятел. Близък сподвижник на Цезар*, по чието внушение Х. пише памфлет срещу Катон* Млади. След смъртта на Цезар добавя кн. 8 към „Записки за галската война“, в която описва събитията от 51-50 г. пр. Хр. Възможно е да е автор и на „Александрийската* война“. Кореспонденцията му с М. Цицерон* е почти изцяло изгубена. (ИА)

Съч.: *CE; v. De supplementis commentariorum Caesaris. Berlin: ed. C. Nipperdey, 1886.*

ХОЙРИЛ (Choirilos) от Атина - VI-V в. пр. Хр. - стгр. трагически поет. Сведенията сочат, че се е състезавал с Есхил*, Пратин* и Софокъл* и му се приписват 13 победи на театрални състезания. Традицията свързва някои обновления на трагическите маски и костюми с неговата намеса. От творбите му са запазени едно загл. „Алопе“ (Alope) и фрагменти, включващи две смели метафори. (ВВ)

Съч.: *TGF1.*

ХОЙРИЛ (Choirilos) от о. Самос -V-IV в. пр. Хр. - стгр. епически поет. По-млад съвременник и почитател на Хе-родот*, ок. 404 г. пр. Хр. придружава спартанския военачалник Лизандър в походите му. Малко по-късно заедно с трагическия поет Агатон* и други творци живее в двора на македонския цар Архелай, където умира. Х. пръв се опитва да излезе от обичайния кръг теми (митове за богове и герои) и със средствата на епоса да пресъздаде ист. събития. Епическата му поема за Гръко-персийските войни „Перси“ (Pérsai), известна ни по фрагменти, предшества елинистическия епос. Друго негово произв. за о. Самос е изгубено. (РС)

Съч.: *EGF.*

ХОРАЦИЙ (Horatius) Флак, Квинт -8.XII.65 г. пр. Хр., Везувия, Южна Италия - 27.XI. 8 г. пр. Хр. - рим. поет. Благодарение на баща си, който е освободен роб, получава отлично образование в Рим, а после в Атина. Силно му повлиява широко разпространеното по онова време *епикуреизъм*. През 42 г. пр. Хр. участва в битката при гр. Филипи на страната на Октавиановия противник Брут. След поражението се възползва от дадената амнистия и се завръща в Рим, където започва да работи като *квесторски* писар. Обръщайки внимание на стиховете му, Вергилий* и Вариус Руф* го препоръчват на Меценат*, който го привлича в своя кръг и го обезпечавя с едно малко имение в Сабинските планини. Това освобождава Х. от финансови затруднения до края на живота му. Въпреки приятелството си с Август* и неговите приближени Х. винаги се старае да запази дистанция, която да му осигурява личната свобода. Ето защо отказва предложената му от Август длъжност на секретар. Връзката му с Меценат отначало е официална, а по-късно прераства в дълбоко приятелство до края на живота му (Х. умира само два месеца след приятеля си). Творчеството му започва в края на 40-те години пр. Хр., като между 40 и 30 г. пр. Хр. издава първия си сб. - „Еподи“ (Epodi) -

www.bogdanbogdanov.net

17 стих., в които дълъг стих се редува с кратък, и две кн. „Сатири“ или „Беседи“ (Sermones) - първата, състояща се от 10 сатири, издадени ок. 35-34 г. пр. Хр., втората - от 8 сатири, издадени ок. 30 г. пр. Хр. Образец за язвителния тон и размера на „Еподи“ са стих. на Архилох*. Х. напада отделната личност (забогатял освободен роб - епод 4, старата проститутка - епод 8, отровителката Канидия - еподи 5 и 17), но остро поставя и полит. теми с протест срещу братоубийствените граждански войни (еподи 7 и 16). Някои от епо-дите обаче показват преход към лирически настроения и близост с хронологично следващите ги „Оди“. Сатирите му са по образец на Луцилиевите (вж. Луцилий*), но са насочени главно към човешките пороци - суета, алчност, завист, непостоянство, лам-теж за почести. Персоналните нападки са обърнати към лица от ниско потек-ло, със съмнителна репутация или назовани с измислени имена. Основата за житейско благополучие е открита в умереността, чрез която се избягва ед-накво както богатството и обществе-ната кариера, така и бедността и уни-зеното положение (особено показател-на е сатира 2 от кн. 2). Литературни проблеми са засегнати в сатири 4 и 10 от кн. 1 и сатира 1 от кн. 2, в които Х., признавайки заслугите на предшественика си Луцилий, защитава правото си да пише сатири в новото време и соб-ствения си, по-грижливо обработен стил. И по тематика, и по композиция творбите, които са богати на биогра-фични данни и на детайли от рим. живот, напомнят *стоическата диатриба*, като почти всички в кн. 2 са оформени диалогично. Речта е свобод-на, в изключително разнообразна словесна гама, а *хекзаметърът* наподобява ритъма на разговорната реч. През 23 г. пр. Хр. Х. публикува 3 кн. лирика, наречена от самия него „Песни“ (Carmina), а от по-късните коментатори - „Оди“. Пренасяйки ео-лийската ритмика (вж. Сафо*, Ана-креонт*, Алкей*) на рим. почва и заемайки единични образи от *мели-ческата* поезия, Х. създава нов рим. поетически жанр, който по негова преценка е делото на живота му. Първата кн. съдържа 38 оди, втората - 20, третата - 30. Непосредствените житейски факти, преживявания, наблюдения и пейзажи водят този поет на мисълта към размишления, достига-щи до философско-морални обобщения. Темите са човешкото щас-тие, намерено в „златната среда“, в равновесието между желания и възмож-ности, в отказ от прекомерните стремежи и страсти; краткостта на живота, която изисква човек да цени и да се радва на всеки хубав миг и разумно да му се наслаждава; любовта, която за Х., общо взето, не минава границите на лекото ув-лечение; много по-ценното за него прия-телство; някои полит. събития. Тона на Пиндар* напомнят т. нар. римски оди (оди 1-6 от кн.3), в които Х. прославя религиозните и морални реформи на Август, призовавайки завръщане към здравите древни нрави. Одите са много-пластови по смисъл - нещо, което поетът постига чрез изящен словесен подбор в рамките на строга строфа. По настояване на Август през 13 г. пр. Хр. Х. издава четвърта кн. от 15 оди, в които повтаря някои от предишните теми, но най-често прославя *принцепса*, неговите дела, реформи и наследници. През 17 г. пр. Хр. пак по негова поръка Х. написва „Песен на столетието“ (Carmen saeculare) - за отпразнуването на т. нар. столетни игри, които ознаменуват края на гражданските размирици и нач. на новия възход на Рим при Август. *Химнът*, посветен на Аполон и Диана, е в *санфическа строфа* и се състои от две части - първата е молитва за материалното благополучие на Рим, а втората - за нравственото му издигане. Последната творба на Х. е „Писма“ (Epistulae), разделена на 2 кн.: първата, от 20 писма, излязла през 20 г. пр. Хр., а втората съдържа 3 писма, написани в края на живота му. По теми те са близки до „Сатири“ и „Оди“. Различават се по формата си - насочени са пряко към определен адресат (т. е. представляват първите писма в стих в рим. л-ра, и по тона на най-голяма искреност, който открива душевния живот на Х. с него-вите слабости, съмнения и непоследо-вателности. Втората кн. е посветена изцяло на лит. тематика, явила се още в „Сатири“. Първото писмо до Август критикува както прекаленото прекло-нение пред древните рим. автори, твърде груби за изтънчения вкус

на елинския почитател Х., така и разпространилото се по негово време лит. дилетантство. Второто писмо, до Флор, представя живота в Рим и по-ложението на поетите. Известното трето писмо, адресирано до Пизоновци, видни римляни, носи още името „**Поетическо изкуство**“ (Ars poetica) и обобщава естетическите възгледи на Х. върху творчеството и твореца. Използвайки съч. на Неоптолем* и големия си личен опит, Х. разглежда съотношението между талант и изкуство, подчертава необходимостта от вътрешна връзка на твореца с произв. му и нуждата от простота и хармоничност на творбата, от гриж-лива обработка на формата и езика в съответствие с темата. Обръща голямо внимание на сериозните (от негова гледна точка) жанрове епос и драма, на характеристиката на действащите лица и на композицията на драмата в 5 части. Това изискване, както и цялото писмо, е станало естетически канон за европейския класицизъм. Слава и признание Х. получава още приживе, но изтънчената интелекту-алност на малко хладната му поезия и присмехулният му до язвителност тон го правят не толкова популярен, както Вергилий. Към края на Ан-тичността интересът към него на-малява, ценят се главно сатирите и писмата. Ренесансът му връща името на голям лирически поет, творчеството му играе огромна роля при формиране на лириката на европейс-ките л-ри. (АБН)

Съч.: Opera. ВТ: ed. Fr. Klinger, 1959. **На бълг.:** Хораций. - В: Преводи на старите класици от Р. Горанов. Пловдив, 1897; Избрани стихотворения (Оди и еподи), из прев. на Георгиевски и Маницайн. Русе, 1927; Съчинения. Прев. Мит-рополит Теодосий. Пловдив, 1927; Оди. Кн. I-II. Прев. от лат. Кр. Димитров. С, 1931-1933; Избрани съчинения. Прев. от лат. Ат. Тан-човски. Пловдив, 1942; Поетическо изкуство. Прев. от лат. Г. Батак-лиев. - В: Боало, Хораций. Поети-ческо изкуство. С, 1983; Оди. Сатири. Прев. Г. Батаклиев. - В: Рим-ска литература. С, 1988; Събрани творби (Оди. Песен на столетието. Еподи. Сатири. Писма. Поетическо изкуство). Прев. от лат. Г. Батаклиев. С., 1992.

ХОРТЕНЗИЙ (Horténsius) Хортал, Квинт - 114-50 г. пр. Хр. - рим. оратор и обществен деятел, един от най-видните представители на *азианизма*. Отначало често е про-тивник и съперник на М. Цицерон*, но по-късно става негов приятел и колега при воденето на дела. Из-вестни са 25 загл. на издадени речи на Х., които не са запазени. Автор на стих., ист. съч. за съюзническата война под загл. „**Анали**“ (Annales) и на реторическото съч. „**Общите места в красноречието**“ (Loci communes). (ИА)

Съч.: HRRel.; ORF.

ХОРТЕНЗИЯ (Horténsia) -I в. пр. Хр. - единствената известна ни жена оратор, дъщеря на Квинт Хортен-зий* Хортал. През 42 г. пр. Хр. държи успешна реч срещу облагането на жените с данък, която била публикувана. (ИА)

Съч.: v. Val. Max. 8, 3. 3.

ХРИЗИП (Chrysíppos) от Соли, Киликия - ок. 280-207 г. пр. Хр. - стгр. философ *стоик*. От 260 г. пр. Хр. учи в Атина при *платоника* Аркезилай. По-късно Х. възприема *стоицизма*; от 232 г. пр. Хр. ръко-води *стоическата* школа. Дава окончателен вид на стоическата филос. система и я отбранява срещу атаките на Академията на философа Платон*. За авторитета на Х. свидетелстват думите на Диоген* Лаерций: „Ако не беше Хризип, нямаше да има стоическа школа.“ Най-задълбочено работи в областта на логиката и на теорията на познанието. Автор на ок. 705 про-изв., повечето от които езотерични (предназначени за ползване в школата). Някои запазени фраг-менти са свидетелства за голямата му начетеност в областта и на филос. л-ра, и на поезията. В съч. си обяснява отделни думи от „Илиада“ и „Одисея“ и анализира онези места у Омир*, в които се изобразяват раз-лични душевни състояния - напр. в труда „**За**

www.bogdanbogdanov.net

афектите" (Perí pathón). Създател на учението за аномалията, което е в основата на стоическото разбиране на езика. Според тази теория превес в езиковите явления има не редът, а разнообразието, налагано от практиката. Създава и учебник по ораторско изкуство, който няма практическа приложимост. Заедно с Диоген* от Селевкия отделя 5-те достоинства на речта: чистота, яснота, краткост, уместност и красота. (ДМ)

Съч.: SVF 2-3.

ХРИЗОЛОГ (Chrysólogus), Петър - V в. - лат. християнски писател, архиепископ на Равена. Автор на проповеди. Едва през късното Средновековие става популярен, а произв. му са издавани многократно. (АШ)

Съч.: PL 52.

Ц

ЦЕЗАР (Caésar), Гай Юлий - IЗ.VII.100 - 15.III.44 г. пр. Хр. - рим. историк, оратор и полит. деятел. Получава реторическо образование най-напред в Рим, след това при Молон на о. Родос. Лит. му дейност е разнообразна: пише стихове, трагедията „Едип“ (Oedipus), съставя „Сборник изречения“ (Dicta collectanea), описва похода си в Испания в поемата „Път“ (Iter). Своите стилистични принципи и филол. познания представя в трактата „За аналогията“ (De analogia) в 2 кн., посветен на М. Цицерон*. Срещу Цицероновия *панегирик* за Марк Катон пише 2 кн. полемика „Антикатон“ (Anticatones). В древността е познат сб. писма на Ц. към приятели, към М. Цицерон, към Сената. Във връзка с направената от него реформа на календара издава съч. по астрономия. От творчеството на Ц. до нас достигат двете му ист. съч.: „Записки за галската война“ (Commentarii de bello Gallico) в 7 кн. и „Записки за гражданската война“ (Commentarii de bello civili) в 3 кн., които приличат на военен отчет. В „Записки за галската война“ са отразени военните действия в Галия, отчасти в Британия и Германия, като на всяка година от войната (58-52 г. пр. Хр.) е посветена отделна кн. С това съч. Ц. прави отчет за дейността си в Галия и се стреми да отрази нападите на своите полит. противници, да спечели общественото мнение и да подготви почва за полит. си възход. Богатството на фактически материал, наблюденията му върху нравите на населението и обществения живот придават голяма ист. стойност на съч. и го правят основен извор за първоначалната история на тези страни. „Записки за гражданската война“ обхващат събитията до нач. на Александрийската война (49-48 г. пр. Хр.) и остават незавършени. В тях не се долавя същият спокоен и делови тон, както в „Записки за галската война“, тъй като чрез тях Ц. е трябвало да убеди читателя, че войната избухва по вина на противниците му и че той е имал мирни намерения. С тези съч. той преследва полит. цели и затова избира лит. форма „записки“. В тях авторът премълчава някои събития, други извинява, но картината, която дава в цялост, е достоверна. Мемоарите се отличават с яснота, краткост и простота на изложението. Речта е лишена от всякакви реторически украшения, архаизми и вулгаризми, а езикът е чист и в пълния смисъл на думата класически. Хирций* прибавя към „Записки за галската война“ кн. 8, която обхваща военните действия през 51-50 г. пр. Хр. Продължение на „Записки за гражданската война“ са анонимните съч. „Александрийската* война“, „Африканската* война“, „Испанската* война“. (ИА)

Съч.: *Commentarii de bello civili*. BT: ed. A. Doberaz - B. Dinter, 1884 (ed. O. Seel, 1961); *Commentarii de bello Gallico*. BT: ed. A. Doberaz - B. Dinter, 1886 (ed. A. Klotz, 1964); *Corpus Caesarianum*. BT: ed. A. Klotz, 1966; ORF *На бълг.:* Галската война. Прев.

www.bogdanbogdanov.net

от лат. Ст. Илчев. С, 1937 (1942); Галската война. Кн. 6. Прев. от лат М. Марков. С, 1937; Коментар и превод на Хелве-тийската война (De bello Gallico 1, 2-29). Прев. Б. Цурчински. Пловдив, 1937; Избрани отделни части. - В: Превод на латинските прозаисти Цезар и Салустий. Прев. Ат. Танчовски. Пловдив, 1937 (1938,1940); Притурка към пре-водите на латинските прозаисти Цезар и Салустий. Прев. Ат. Танчовски. Пловдив, 1939; Хелве-тийската война (с Г. С. Крисп. Войната с Югурта). Дословен превод от лат. Ат. Памуков и Г. Латинов. Ямбол, 1939; Галската война. 8 книги коментари. Прев. от лат. Ат. Танчовски. Пловдив, 1941; Исторически съчинения (Записки за Галската война; Записки за Гражданската война; Записки за Александрийската война; Записки за Африканската война; Записки за Испанската война). Т. 1-2. Прев. от лат. К Костакев. С, 1991.

ЦЕЗÁРИЙ (Caesárius) - V-VI в. - лат. християнски писател, епископ на гр. Арл. Автор на две или три догматически съч., на канони, писма и проповеди, които му създават известност и са автентични извори за културната история по негово време. (АБН)

Съч.: PL 67.

„ЦЕЗАРОВ КОРПУС“ (Córpus Caesariánum) - така се наричат общо „Записки за галската война“ и „За-писки за гражданската война“ от Це-зар* и кн. 8 на „Записки за галската война“ от Хирций*; също и анон. записки „Африканската* война“, „Александрийската* война“, „Ис-панската* война. (ИА)

Съч.: Corpus Caesarianum. Lipsiae: ed. A. Klotz, 1927 (1966). **На бълг.:** Записки за Галската война. Записки за Гражданската война. Записки за Александрийската война. Записки за Африканската война. Записки за Испанската война. - В: Г. Ю. Цезар. Исторически съчинения. Т. 1-2. Прев. от лат. К. Костакев. С, 1991.

ЦЕК (Cacéus), Алий Клавдий - IV-III в. пр. Хр. - рим. прозаик, оратор, по-лит. деятел. През 279 г. пр. Хр. про-изнася в Сената знаменитата си реч против мира с Пир, която е първата публикувана реч и е четена по вре-мето на М. Цицерон*. Съдържанието ѝ е предадено от Плутарх*. Съставя също сб. „Сентенции“ (Sententiae) - афоризми в сатурнови стихове. (ЮФ)

Съч.: FPR; ORF 3.

ЦЕНЗОРИН (Censorínus) - III в. -рим. филолог и философ. Автор на недостигнало до нас граматическо съч. „За ударенията“ (De accentibus) и на различни трактати, от които е запазен „За рождения ден“ (De die natali, 239 г.) в 2 части - съответно за човешкия живот и неговото зараж-дане и по въпросите на източната, грц. и рим. астрономия. Като извори използва съч. на Варон* Реатински и Светоний*. В ръкописите трактатът е придружен от ценен анон. текст върху Вселената, геометрията, музиката и др., известен под загл. „Фрагмент от Цензорин“ (Fragmentum Censorini). (ННГ)

Съч.: Censorini De dei natali liber. Leipzig: ed. Prof. Dr. K. Sallmann, 1983.

ЦЕЦИЛИЙ (Kaikílios) от Калеакте, Сицилия - I в. - стрг. ретор. Ученик на Аполодор* от Пергам. От припис-ваното му творчество, предимно лит. критика, до нас са достигнали само фрагменти от „За стила на десетте оратори“ (Perí tú charaktéros tón déka rhetóron). Като отговор на неговия трактат „За възвишеното“ (Perí hýpsus) е написано известното едно-именно произв. „За* възвишеното“. Наред с Дионисий* от Халикарнас Ц. става основоположник на лит. атицизъм. (РС)

Съч.: Fragmenta, s. I.: ed. E-Ofenloch, 1907.

ЦИКЛИЧЕСКИ ПОЕТИ - епически автори, разработвали теми от т. нар. епически цикъл (epikós kýklos). Техните произв. не са достигнали до нас, но са използвани от различни автори в древността, някои от които са оставили и кратки резюмета на съдържанието им. Циклическите поеми са създадени главно през VII-VI в. пр. Хр. Александрийските филолози от III в. пр. Хр. се опитват да установят връзка между отделните поеми и да ги групират в цикли в зависимост от общото място на действието или на някакъв друг тематичен принцип. Най-подробно е разработен Троян-ският цикъл, включващ няколко поеми. В „**Киприи**“ (Kýpria), приписвана на Омир*, Стазин от Кипър и Хегезий от Саламин, е описана подготовката за Троянската война и са обхванати всички събития до нач. на „Илиада“. В друга поема от цикъла - „**Етиопиада**“ (Ethiopís), приписвана на Омир или на Арктин от Милет, са включени събитията след края на „Илиада“ (след смъртта на Хектор). Поемите „**Малката Илиада**“ (Piás Mikrá) и „**Разрушаването на Илион**“ (Ilíu Pérsis) традицията приписва на много автори, сред които са Евмел* от Коринт и Арктин; в тях е разказано случилото се след Троянската война. В следващата поредица от поеми под загл. „**Завръщания**“ (Nóstoi) е описано завръщането на героите; произв. са приписвани на Омир, Евмел и др. Този цикъл завършва с поемата „**Телегония**“ (Telegonía), приписвана на Евгамон от Кирена; сюжетът ѝ е смъртта на Одисей, убит от сина си Телегон. От другите цикли най-голям интерес представлява Тиванският. Към него се отнасят поемата „**Едиподия**“ (Oidipódeia), пресъздаваща съдбата на Едип, „**Тиваида**“ (Thebaís), поема за войната между синовете на Едип -Етеокъл и Полиник. „**Епигони**“ (Epígonoi) е поема за обсадата и завземането на Тива от синовете на убитите воители с предводител Полиник. Известен е и цикълът „**Борбата с титаните**“ или „**Титаномахия**“ (Titanomachía) - за войната на олимпийските богове с въстаналите срещу тях титани. Цикълът „**Хераклий**“ (Herákleia) включва няколко поеми за подвизите на Херакъл. Освен циклическите поеми в древността са съществували и други ранни епически поеми, също приписвани на Омир. Пръв Аристотел*, а след него и александрийските филолози посочват Омир като автор само на „Илиада“ и „Одисея“ и отхвърлят авторството му на други поеми. (ЦЛ)

Съч.: Homeri opera. T. 5. Oxonii: ed T. W. Allen. 1946.

ЦИНА (Cinna), Гай Хелвий - I в. пр. Хр. - рим. поет от лит. кръг на *неотериците* и оратор. Автор на митологическата поема „**Смирна**“ (Smyrna) - за протиеестествената любов на Смирна (Мира) към баща ѝ Кинирас, и на стих. „**На добър път на Полион**“ (Propempticon Pollionis). (ФБ)

Съч.: FPR.

ЦИПРИАН - вж. Киприан*.

ЦИЦЕРОН (Cícero), Квинт Тулий -102-43 г. пр. Хр. - рим. писател и обществ. деятел, по-малък брат на М. Цицерон*, заедно с когото учи в Атина. Писал проза и поезия – епическа и трагическа, според писмата на брат му. Започва ист. съч., превежда трагедии на Софокъл*. До нас са достигнали няколко негови писма и трактатът „**За кандидатстването за консул**“ (De petitione consulatus). (ИА)

Съч.: Q. Ciceronis reliquiae.Lipsiae: rec. F. Bücheler, 1869; v. M. T. Ciceronis Epistulae. T. 3. Oxford: ed. W. S. Watt, 1958; HRRel.

ЦИЦЕРОН (Cícero), Марк Тулий -3.I.106 г. пр. Хр., Арпин (сега Арпино) - 7.XII.43 г. пр. Хр., край гр. Формий - рим. оратор, прозаик и обществ. деятел. Баща му, който не участва в обществения живот, за-вежда ок. 100 г. пр. Хр. Ц. и брат му Квинт в Рим, където двамата получа-ват отлично образование. Оратор-ската подготовка на Ц.

www.bogdanbogdanov.net

ръководи Луций Крас*, юридическата - видни представители на наследствените юристи от семейството на Сцеволите, а на изразителност при произнасяне на речите го учи знаменитият актьор Росций. След краткотрайна военна служба по време на съюзническата война (90-88 г. пр. Хр.) Ц. се завръща в Рим, където се посвещава на фору-ма и на интелектуални занимания. Негови учители по философия са академикът Филон* и *стоикът* Диодот, с реторика го занимава Молон от о. Родос. Първа публична проява на Ц. е защитата на Квинкий „**За Квинкий**“ (Pro Quinctio, 81 г. пр. Хр.), но истинският му дебют е успешната защитна реч „**За Секст Росций от Америя**“ (Pro Sexto Roscio Amerino, 80 г. пр. Хр.) по обвинение в отцеубийство. Вер. известни заплахи от страна на всесилния тогава Сула*, чийто любимец Хризогон е бил засегнат в делото, карат Ц. да напусне Рим и да живее ок. две г. в Атина, Мала Азия и на о. Родос, където заниманията му с красноречие довеждат до обуздаване на *пищния азианизъм*, характерен за ранните му речи. Добросъвестността, с която Ц. изпълнява задълженията си като *квестор* в Сицилия през 76 г. пр. Хр., му създава отлична репутация и много помага за успеха му в процеса срещу бившия управител на провинцията Верес. Окончателно стабилизирани на форума като пръв оратор, Ц. е избран за *претор* (66 г. пр. Хр.) и за *консул* (63 г. пр. Хр.), когато е разкрит заговорът на обеднелия патриций Катилина, целящ насилствено завземане на властта. Усилията на консула Ц. произнесъл срещу заговорниците прочутите си „**Четири речи срещу Катилина**“ (In Catilinam orationes), успяват да осуетят заговора. Но през следващите години, след сключването на триумвирата между Цезар*, Марк Крас и Помпей (60 г. пр. Хр.), полит. роля на Ц. непрекъснато намалява. През 58 г. пр. Хр. е изпратен в изгнание по обвинение, че незаконно е наказал със смърт рим. граждани - т. е. съзаклятниците на Катилина. Завърнал се през 57 г. пр. Хр., Ц. се занимава главно с адвокатска и писателска дейност до 51 г. пр. Хр., когато заминава за малоазийската рим. провинция Киликия като *проконсул*. След едногодишно справедливо и енергично управление се завръща в Рим точно преди избухването на гражданската война между Цезар и Помпей. След много колебания и опити за помиряване на съперниците Ц. се присъединява на страната на Помпей. След поражението му при гр. Фарсал (48 г. пр. Хр.) през следващата година Ц. се завръща в Рим, успокоен от дружелюбието и уважението на Цезар. Трите години до убийството на *диктатора* той прекарва главно в лит. и научни занимания, потиснат и от семейни неприятности - развод с първата си съпруга Теренция (46 г. пр. Хр.), несполучлив брак с много по-младата Публилия, смъртта на любимата му дъщеря Тулия (45 г. пр. Хр.). Когато след кончината на Цезар консулът Марк Антоний започва да укрепва позициите си явно с цел да вземе еднолично властта, Ц. застава начело на опозицията, атакувайки го като враг на отечеството, срещу когото трябва да се вдигне оръжие. Това е основният мотив на 14-те му „**Речи срещу Антоний**“ (Orationes in Antonium XIV), наречени „**Филипики**“ (Philippicae) по аналогия на речите на Демостен* срещу македонския цар Филип II. Вторият триумвират, създаден от младия Октавиан - бъдещия *принцепс* Август*, Лепид и Антоний, ликвидира Ц. като един от първите си полит. противници. Лит. дейност на Ц. обхваща 58 (или 57) речи, филос. и реторически съч., писма. Речите, повечето от които са изцяло запазени, представят всички видове публично слово. 1) Съдебни речи: напр. „**Срещу Верес**“ (In Verrem, 70 г. пр. Хр.) в 2 сесии: изящната духовита „**В защита на Мурена**“ (Pro Murena, 63 г. пр. Хр.); „**В защита на поета Архий**“ (Pro Arhia poeta, 62 г. пр. Хр.), съдържаща възхвала на л-рата като достойно за свободния човек занимание; „**В защита на Милон**“ (Pro Milone, 52 г. пр. Хр.), смятана за образцово композирана. 2) Съвещателни (или назидателни) речи, произнесени пред народното събрание или сената: напр. „**За военната власт на Гней Помпей**“ (De imperio Gnaei Pompei, 66 г. пр. Хр.) относно възлагане на върховното командване на Помпей във войната с Митридат Понтийски; „**Срещу Катилина**“; „**Филипики**“. 3)

Похвални речи: напр. „**В защита на Лигарий**“ (Pro Liga-rio); „**В защита на цар Дейотар**“ (Pro rege Deiotaro), произнесени пред Цезар съответно през 46 и 45 г. пр. Хр. за изгнаника помпеянец и за галатския цар. Стилът на Ц, словообилен в първите му речи, след време става поддържан и пестелив, но без да се губи характерното за оратора чувство за хумор, минаващо често в остра ирония. В реторическите му съч. са съчетани основното познаване на теорията на грц. първоизточници и многогодишната практика на форума и в сената. С изключение на младежкия му труд „**За откриване на темата**“ (De inventione, 81 г. пр. Хр.), чиито извори са главно съч. на Хермагор*, и вер. „Към* Херений“, останалите са написани в последните години от живота му. „**За оратора**“ (De oratore, 55 г. пр. Хр.) в 3 кн. представя под формата на беседа между видни предшественици на Ц. въпросите за подготовката на бъдещия оратор, който трябва да притежава дълбоки познания по ораторско изкуство и многостранна обща култура (кн. I), за обработката на материала на речта (кн. 2) и за худ. форма и начина на произнасяне на словото (кн. 3). В диалога „**Брут или за прочутите оратори**“ (Brutus vel de Claris oratoribus, 46 г. пр. Хр.) е описана историята на рим. красноречие от древни времена до Цицероновата епоха. „**Оратор**“ (Orator, 46 г. пр. Хр.) и „**За най-добрия род оратори**“ (De optimo genere oratorum, 44 г. пр. Хр.) издигат идеала за оратор, възплътен в Демостен. Реторическите средства и техника са тема на „**Реторически категории**“ (Partitiones oratoriae, 46 г. пр. Хр.) и „**Топика**“ (Topica, 44 г. пр. Хр), в която при-мери от рим. право са разпределени според принципите в едноименния трактат на Аристотел*. Също от последните му години датират и филос. съч. на Ц. Част от тях разглеждат теорията на държавата и правото: „**За държавата**“ (De republica, 54 г. пр. Хр.) в 6 кн., от които са запазени две, разработва принципите на идеалната държава. Нейно продължение е „**За законите**“ (De legibus, 52 г. пр. Хр). „**За задълженията**“ (De officiis, 44 г. пр. Хр.) засяга въпроса за етиката на гражданите на републиката. В други филос. съч. Ц. разглежда общи въпроси: „**За границите на доброто и злото**“ (De finibus bonorum et malorum, 45 г. пр. Хр.) - трактат за висшето благо, „**Учението на Академията**“ (Academica, 45 г. пр. Хр.), „**Тускулански беседи**“ (Tusculanae disputationes, 44 г. пр. Хр.) - за човешкото щастие, „**Тимей**“ (Timaeus, 45 или 44 г. пр. Хр.) - по едноименния Платонов диалог, „**За природата на боговете**“ (De natura deorum, 44 г. пр. Хр.), „**За предсказването**“ (De divinatione, 44 г. пр. Хр.), „**За предопределиенето**“ (De fato, 44 г. пр. Хр), както и малкия, подчертано реторичен трактат „**Стоически парадокси**“ (Paradoxa Stoicorum, 46 г. пр. Хр.). Към третата група филос. съч. с тема практическата етика се отнасят малките диалози „**Катон Стари или за старостта**“ (Cato Maior vel de senectute, 44 г. пр. Хр.) и „**Лелий или за приятелството**“ (Laelius vel de amicitia, 44 г. пр. Хр.). Във филос. си идеи Ц. не е оригинален мислител, а еkleктик, следващ главно Новата Академия и етиката на *стоицизма*. Главнаго значение на филос. му съч. е запознаването на Рим с елинските постижения в тази област и изработването на лат. филос. терминология. Кореспонденцията на Ц. заедно с писмата до него наброява 864 писма, разделени на 4 сб.: 1) „**Писма до близките**“ (Epistulae ad familiares, 62 - 43 г. пр. Хр.) в 16 кн., според заглавието, дадено от неизв. съставител. 2) „**Писма до Атик**“ (Ad Atticum, 68 - 43 г. пр. Хр.) в 16 кн. 3) „**Писма до брата Квинт**“ (Ad Quintum fratrem, 60 - 54 г. пр. Хр.) в 3 кн. 4) „**Писма до Марк Брут**“ (Ad Marcum Brutum, ок. 43 г. пр. Хр.). Те са изключително важен източник за историята на Рим през последните години на републиката и за личността на автора и адресатите му. Написани са на естествен, разговорен за образованите кръгове език. Изгубени съч. на Ц. са неговите поетически опити - поема за Марий, превод на астрологическата поема на Арат*, два епоса - „**За моето консулство**“ (De consulatu suo) и „**За моето време**“ (De temporibus suis), а в проза - „**Утешение**“ (Consolatio), по повод смъртта на дъщеря му Тулия, диалогът „**Хортензий**“ (Hortensius) - подкана за занимания с философия и др. Личността на Ц., който е важно свързващо звено между постиженията на грц. култура и Рим, както и

творчес-твото му, имат изключително влия-ние върху л-рата и културата на Европа и света от Античността до наши дни без прекъсване. (АБН)

Съч.: *Cicervnisopera*. BO.ed. A. C. Clack. 1900; M. T. *Ciceronis opera quae manserunt omnia*. BT: ed. C. F. W. Müller, 1902-1910. **На бълг..** *Речи против Катилина*. Прев. от ориг. Д. Дечев. С, 1919 (1920, 1925); *Цицерон*. - В: *Латински преводи*. С, 1928 (1932); *Речи против Катилина*. Прев. от лат. Д. Дечев. С, 1929 (1941); *Лелий или за приятелството*. Прев. от лат. И. Даскалов. С, 1930; *Избрани отделни части*. - В: *Превод на латинските прозаици М. Т. Цице-рон и Т. Ливий*. Прев. от лат. Ат. Танчовски. Пловдив, 1937 (1939); *Първа реч против Катилина*. Прев. Ат. Памуков и Г. Латинов. Ямбол. 1939; *Избрани съчинения*. - В: *Пре-вод на латинските прозаици М. Т. Цицерон и Г. С. Крисп*. Прев. Ат. Танчовски, Пловдив. 1941; *Избрани писма*. Прев. Н. Георгиева. С. 1983; *Избрани речи*. Прев. Вл. Атанасов, Н. Георгиева, Дим.. Бояджиев, Л. Йорданова. С, 1983; *Морлни трактати (Катон Стари или за старос-тта, Лелий или за приятелството)*. Прев. Ю. Филипова. С, 1984; *Избра-ни речи и писма*. Прев. Л. Йорданова, Д. Бояджиев и др. - В: *Римска ли-тература*. С, 1988; *За оратора*. Прев. П. Стоянова. С, 1992; *За държавата. За законите*. Прев. М Костова. С., 1994.

Ю

ЮВЕНАЛ (Juvenális), Децим Юний -ок. 60 г., Аквин (сега Аквино) - след 127 г. - рим. поет сатирик. Произхожда от *муниципалната* върхушка, син или храненик на богат освободен роб. Не е известно кога Ю. се преселва в Рим, където получава най-доброто за онова време образование и възпитание според моралните принципи на *стоицизма*. Там за известно време вер. става *клиент* на някакво влиятелно лице и се за-нимава с декламация. Твори по време на императорите Траян* и Адриан в периода 100-127 г. Лит. наследство на Ю. е сб. от 16 „**Сатири**“ (Saturnae) в *хекза-метър*, издадени в 5 кн. Избора на лит. вид и тематичната насоченост на про-изв. към действителността, към нравите на обществото Ю. защитава в своята първа, програмна сатира. Той разобличава богатите освободени роби (сатира 1), женската порочност (сатира 6), сексуалните извращения (сатира 9), над-менността от благородния произход (сатира 8), лъжеморалистите (сатира 2); негодува срещу униженията, на които е подложен клиентът (сатира 5), срещу живеещите в Рим чужденци - гърци и сирийци (сатира 3), срещу тежкия жи-вот на интелектуалците - учители, пое-ти, историци, адвокати (сатира 7), не щади и знатните (сатира 3). Сатири 10-16 са философски размисли за истин-ската дружба и приятелския дълг (сатира 12), за примера на родителите като средство за възпитание (сатира 14), за разточителността и простотата в начина на живот (сатира 11), за човешките же-лания и съдбата (сатира 10), за съвестта (сатира 13), за нравите на египтяните (сатира 15), за привилегиите на воен-ната служба (незавършената сатира 16). Тези 7 сатири са с по-мек тон и са написани почти без изключение във формата на писма. Във всички свои творби, въпреки че осмива личности от минали времена, Ю. намеква за съвременността си. Сатирата му е хаплива, нападателна, бичуваща. Авторът е разобличител моралист, безмилостен към реалностите на своето време и милеещ за славата на древния Рим, създаден от Ромул. Критиката и към носителя на порока, и към жертвата му е безпощадна, с реторически подси-лена горчивина, въздействаща чрез разговорната лексика, стилистич-ните похвати, приповдигнатия тон, яркото красноречие и богатата серия портрети, които нерядко довеждат до отклоняване от

основната линия на изложение. През всички векове Ю. е високо ценен сатирик и образец за подражание. (ННГ)

Съч.: *Suturae. Leipzig: ed. Friendländer, 1895. На бълг.: Избрани сатири (1, 3, 10, 14). Прев. Д. Дечев. С 1925.*

ЮВЕНК (Iuvencus), Гай Ветий Аквилин - IV в. - рим. християнски поет. Автор на 4 кн. епически произв. - „Евангелия“ (Evangeliarum libri IV, ок. 330 г.), чието съдържание следва повествованието на Евангелието от Матей в ранен лат. превод. Обработката е направена в стила на Вергилий*. (ННГ)

Съч.: PL 19.

ЮЛИАН (Iulianus) - IV - V в. - лат. християнски писател, епископ на гр. Еклан (сега Ле Гроте), *пелагианец*. Автор на писма, на коментари към Библията, на трактати за брака и плътските страсти: „Четири книги до Турбанций“ (Libri quattuor ad Turbantium), „Осем книги до Флор“ (Libri octo ad Florum), в които води остра полемика с Августин*. (АБН)

Съч.: PL 45.

ЮЛИАН (Iulianós), Флавий Клавдий, наречен от християнските автори Отстъпник (Апостат) - 332-363 г. - рим. император, писал на стгр. език. Роден в Константинопол. Син на доведения брат на имп. Константин Велики. През 337 г. баща му е убит от Констанций II. Ю. е отгледан в Кападокия. През 351 г. учи в Ефес, а по-късно - в Атина. Оттам го изпраща Констанций II на Запад, където през 355 г. го провъзгласява за цезар и му поверява Галия и Британия. Проявява се като способен военачалник. През 361 г. войската провъзгласява Ю. за император в знак на недоволство от решението на Констанций II да прехвърли на изток най-добрата част от зап. войски. На път за Константинопол Ю. научава за смъртта на Констанций II и получава официално императорската титла. Той открито подкрепя езическата религия, прокламира търпимост към всички религии и възстановява езическия култ. Влиза в полемика с апологетите на християнството и се опитва да ограничи разпространението му. Автор на голям брой речи, като някои от тях са смятани за образци на античната публицистика. Автор на богата кореспонденция, която съдържа много сведения за съвременния нему обществен, полит. и културен живот. Пише и сатирични произв., от които с особено значение е „Враг на брадите“ (Misopogon) - отговор на антиезическите нападки срещу него в силно християнизираната Антиохия, където пребивава за подготовката на похода срещу Персия. (ЦЛ)

Съч.: *Oeuvres complètes. T. 1-2. Paris: ed. J. Bidez, 1932-1936. (Budé.ed. Ch. Lacombrade, 1964). На бълг.: Писма. Прев. от стгр. Вл. Атанасов. С., 1983.*

ЮЛИЙ (Július), Александър Поле-мий Валерий – III - IV в. - вер. идентичен с Полемий - консул от 338 г. Ю. е известен с лат. си превод на грц. роман „Делата на Апександър“, чийто автор е Псевдо-Калистен*. Ю. следва в 3 кн. основната линия на оригинала: раждане, дело и смърт. Романът принадлежи към тази ист. проза, която с анекдотите и куриозите си все още привлича античния читател и процъфтява в източната част на империята. Тонът на изложението е леко приповдигнат, езикът е изпъстрен с късноантични форми. (ЛЙ)

Съч.: *Historia Alexandri. Lipsiae: ed. B. Kübler, 1888.*

ЮСТИН (Iustínus), Марк Юниан -вер. III в. - рим. историк. Автор на „Кратко изложение на Филиповата история от Помпей Трог“ (Trogí Pompei historiarum Philippicarum epitome), в което запазва структурата на оригинала. Подбира материала

www.bogdanbogdanov.net

произволно: включва според личния си вкус интересни и полезни пасажии, пропуска цели раздели, важни в ист. отношение; отделни разкази са подробни, други - много кратки. Предава в пълен вид само речта на цар Митридат. Езикът на Ю. е прост, с известни реторични отклонения от класическия лат. език. Това произв.напълно измества оригинала и е предпочитан учебник до Средновековието и по-късно. (ИП)
Съч.: *Trogi Pompei historiarum Philippicarum epitome. Leipzig: rec. F. Rühl, 1886 (ed. O. Seel, 1935).*

Я

ЯМБЛИХ (Iamblichos) - IV в. - стгр. философ *неоплатоник*. Роден в Хал-кида, Сирия. Ученик на Порфирий*. В изкуството да се предсказва и в окултните науки вижда средство за постигане на филос. истини, което го доближава до неопитагорейството. Допринася за по-систематичното тълкуване на философията в духа на *неоплатонизма*. Пише съч. за египетски-те мистерии, а също и една кн. за *пи-тагорейските* догми, която съдържа и биографията на Пифагор*. (МС)

Съч.: *Protrepticus. Berlin: ed. G. Parthey, 1857; De vita Pythagorica. Leipzig: ed. A. Nauck, 1937; De mysteriis. Budé: ed. E. des Places. 1966.*

ЯМБУЛ (Iámbulos) - III в. пр. Хр. - стгр. прозаик. Вер. семит по произход. Автор на утопичен роман, в който описва фантастичното си пътешествие през Етиопия до щастливия остров на Слънцето и престоя си там в продължение на 7 г., а също и нравите и обичаите на жителите. В произв. се чувства влиянието на утопични теории, свързани с *киническата* философия, и на мотиви от грц. митология. Известно е по откъс, цитиран в „История“ на Диодор*. Оказва влияние с идеите си върху ренесансовата утопическа л-ра. (РН)

стих гликоней и втори и четвърти – аскле-пиядов; пета строфа, състояща се от повторения на големия асклепиядов стих

(---UU-||-UU-||-'UU-U-~).

Ателана (по собств.) - италиейски комически вид, наречен така по името на мястото на създаването си - Атела, град на племето оски в Кампания, Италия. В а. участвали 4 постоянно действащи лица: лакомникът Мак, глупакът Букон, изкуфелият старец Пап и хитрият гър-бушко Досен.

Атицизъм (по собств.) - течение в грц. красноречие, което възниква в нач. на II в. пр. Хр. като противопоставяне на *дзианизъм*. А продължава традициите на класическото грц. красноречие от IV в. пр. Хр. Образци са произведенията на атическите автори: речите на Демостен* и стилът на историка Ксенофонт*. Идеалите на привържениците и последователите му са умереност в избора на стилистични средства и придържане към езика от епохата на атическата класика, откъдето идва и названието му.

Атицист - писател, привърженик на *атицизма*.

Атицистичен - присъщ на *атицизма*.

Атическа комедия (по собств.) - развива се в областта Атика във връзка с атическите празници *Големи Дионисии* и *Ленеи*. Филолозите от Александрия разделят а. к. на 3 периода: т. нар. стара а. к. с най-виден представител Аристофан* (обхваща комедиите на злободневни обществени теми) е създадена през V в. пр. Хр.; т. нар. средна а. к. с главен представител Алексид* включва комедии, написани през първата половина на IV в. пр. Хр. и пародирани митологични сюжети; т. нар. нова а. к. с най-изявен представител Менандър* се отнася за комедиите, създадени на границата между IV и III в. пр. Хр. на теми от всекидневието.

Б

Буколика (от лат.) - пастирска поезия: в лит. жанр я превръща Теокрит*, който в своите произв. „Идиллии“ определя основните теми и настроения на б. - любовната интрига, изживяна чрез природата, сантименталност и отчуждаване от градската култура, повик към простота и близост до естествения начин на живот (вж. и *еклога*).

Буколически - присъщ на *буко-ликата*.

В

Военен трибун (трибун от лат.) - висше военно длъжностно лице в рим. армия; всеки легион бил поверен на 6 трибуна (вж. и *народен трибун*).

Втора софистика (софистика от грц.) - течение в стгр. л-ра и в реторическото образование; възниква през II в. по времето на имп. Адриан (117-138 г.) и продължава до средата на III в., като оказва известно влияние и в средата на IV в. по времето на имп. Юлиан*. Идеалите на привържениците и последователите на В. с. са почерпани от епохата на софистите (втората половина на V в. пр. Хр.) и преди всичко от техните занимания с реторика. Представителите на В. с. (Елий Аристид*, Атеней*, Либаний*) особено държат на традиционната *атицистична* реч.

Г

Галиямб (от грц.) - рядко използван стихов размер със следната схема: *UU-U-U--UU-UUUU*.

Гимназии (от грц.) - през Античността - място за физически упражнения, състоящо се от обширен двор, заобиколен от колонади, зали за тренировка и бани.

Глоса (от грц.) - дума или бележка на преписвач, автор или читател, вмъкната между редовете или на полето за обясняване на някоя дума в текста; старинни, диалектни или рядко употребявани думи и изрази, които се срещат в текст, а също и обясненията към тях.

www.bogdanbogdanov.net

Глосар (от лат.) - речник с пре-води или обяснения на трудноразбираемн думи (*глоси*).

Гностицизъм (от грц.) - къс-ноантично религиозно учение, чиито представители проповядвали строг дуализъм с отричане на всичко земно и търсене на спасение за душата. Най-завършен вид на г. представлява *манихейството*.

Големи Дионисии - празник в чест на Дионис Елевтерий, въведен към средата на VI в. пр. Хр. в Атина от Пизистрат. Чества се в нач. на април. Малките, или Селските Дионисии е празник, честван през де-кември. На четвъртия, петия и шестия ден от празника са уреждани театрални състезания, на които се представят трагедии, сатирни драми и комедии.

Д

Диатриба (от грц.) - прозаичен лит. жанр, възникнал от устната улична проповед на философите *киници*. Д. широко се използва в л-рата от философите *стоици*. Характерни черти на д. са беседването с мним опонент, натрупването на кратки въпроси и отговори и предпочитанията към непосред-ственото слово, имитиращо всекид-невната реч.

Диктатор (от лат.) - висш извън-реден служител в рим. държавна уредба, назначаван от *консула* в критично за държавата време. По правило властта му траела не повече от 6 месеца и била неограничена; неин атрибут били 24 снопа пръчки (*фасции*) със секири в тях.

Диоцез (от грц.) – админис-тративна единица в Рим. империя, над която се простирало праворазда-ването на наместника; през късната Античност - областта, принадлежаща на властта на даден епископ.

Дитирамб (от грц.) - хорова песен, изпълнявана в чест на бог Дионис. Превърната в лит. жанр ок. V-IV в. пр. Хр. Д. създават стгр. поети Тимотей*, Филоксен* и др.

Донатизъм (по собств.) – хрис-тианска ерес, наречена по името на картагенския епископ Донат Магн (III-IV в.). Поражда се от принцип-ните икономически, социални и национални различия между карта-генското население и църковно-административната рим. власт. Д. поставял действителността на тайнствата (по-точно на кръщението) в пряка зависимост от нравствената чистота на кръщавадения; било прието да бъдат прекръщавани дошлите от други християнски общини.

Донатист - привърженик и последовател на *донатизма*.

Донатистки - присъщ на

донатизма.

Е

Евхемеристичен - вж. Евхемер*.

Едил (от лат.) - в рим. държавна уредба - ежегодно избран служител, натоварен с надзора над общест-вените места и сгради (бани, театри, тържища и др), над мерките и теглилките, Е. разполагал и с извест-ни полицейски пълномощия.

Екзегеза (от грц.) - обясняване, тълкуване, практика на филол. обработване на даден текст, а през първите векове сл. Хр. - на тълкува-нето на библейски текстове от авторитетни християнски автори.

Екзегетически - присъщ на *ек-зегезата*.

Еклога (от грц.) - един от жан-ровете на античната *буколическа* поезия, който рисува в идилична светлина прелестите на пастирския и селския живот; наименование на отделен стих. от този жанр.

Елегически дистихон - двустипиен, състоящо се от един хекзаметър и един пентаметър със следната схема:

- UU - UU - - UU - UU - UU - -

- UU - UU - Π - UU - UU -

Енкомий (от грц.) - похвална реч или похвално лирично стих.

Епиграма (от грц.) – първо-начално надпис върху паметници, жертвени дарове и др. По-късно се развива като стихотворен вид, най-често в *елегически дистихон*.

Епидейктичен (от грц.) - присъщ на тържественото (епидейктичното) красноречие; тържествен.

Епикуреец - философ, привърженик на *епикурейството*.

Епикурейски - присъщ на *епикурейството*.

Епикурейство - вж. Епикур*.

Епилий (от грц.) - малък епос, кратък разказ или битова картина в *хекзаметър*. Като лит. жанр се развива в епохата на елинизма. Негов основоположник е Калимах*.

Епиникий (от грц.) - хорова песен в чест на победител в спортни състезания на общогръцките празници. Създатели на жанра са стгр. поети Симонид* и Пиндар*.

Епистоларен (от лат. epistola или epistula - писмо) - присъщ на лит. жанр писмо.

Епиталамий (от грц.) - сватбена песен, изпълнявана на брачно тържество.

Епитафия (от грц.) - погребална песен.

Епод (от грц. - букв. припев) - по-краткият втори стих в системата от два стиха; на тази основа се развива стихотворение от такива двойки стихове, което носи същото име. Най-старите еподи са създадени от Архилох*; в хоровата песен при трагедията е. се нарича последната трета част, която следва след строфата и антистрофата.

К

Квадривий (от лат.) - цикъл на образование от 4 предмета: арит-метика, музика, геометрия и астро-номия (вж. и *Седемте свободни изкуства*).

Квестор (от лат.) - в рим. държавна уредба редовно изборно длъжностно лице, помощник на *консула*; негово задължение бил и финансовият контрол.

Квесторство - длъжност на *квестор*.

Кинизъм (по собств.) - филос. школа, развила се през IV в. пр. Хр. от учениците на Сократ. За неин основател се смята Антистен*. Школата носи името на мястото, където се събират първите *киници* - атинския *гимназий* „Киносаргес“, и на идеала за простото, който привържениците на К. намират осъществен в парадоксална форма в живота на кучето (грц. κύων).

Киник - философ, привърженик на *кинизма*.

Кинически - присъщ на *кинизма*.

Клиент (от лат.) - в рим. общество - свободен, но иконо-мически слаб гражданин, зависим от по-влиятелен свой съгражданин, който е негов покровител. К. бил длъжен да поддържа своя патрон в борбите за обществен престиж, особено по времето на късната република (I в. пр. Хр.).

Конник - лице, принадлежащо към второто по значение съсловие в древния Рим след сенаторското. С течение на времето полит. роля на конниците нараства поради икономическата им мощ, създадена главно на основата на търговия и парични спекулации.

Коннически, коннишки – отнасящ се, присъщ на второто по значение съсловие - *конниците*, в древния Рим.

Консул (от лат.) - в рим. държавна уредба - висш редовно избран държавен служител, носител на върховна военна и гражданска власт. Били избирани по двама консули с едногодишен мандат, а от времето на Цезар* нататък - и за по няколко месеца - т. нар. консули-заместници (суфекти). Символи на властта на к. били 12 снопа пръчки (фасции), в които при упражняването на военна власт (империи) били втъквани секири.

Контаминация (от лат.) - в рим. драматургия - композиционен похват, при който в една драма били вмъквани сцени и епизоди от друга.

Контroversия (от лат.) - реч при спор; тема за упражняване в красноречие.

Л

Легат (от лат.) - в рим. войска - пълномощник на пълководеца извън Рим, командир на легион; по-късно - и рим. наместник в провинциите. В рим. държавна уредба - пълномощник на сената, негов пратеник в различни мисии извън Рим.

Леней (по собств.) - атически празник в чест на Дионис Ленея, който бил почитан като покровител на лозарството. Празнува се в нач. на февруари. На този празник се уреждат театрални състезания и първоначално се представят комедии, а по-късно и трагедии.

Либертин (от лат.) - освободен роб; след освобождаването си остава *клиент* на бившия си господар.

Логограф (от грц.) - 1) древен летописец от времето на Херодот*, който предава в проза реални и митологични сведения за миналото и съвременността (напр. Хекатей* и др.); 2) съставител на съдебни речи за *клиенти*, които ги научават наизуст и ги произнасят пред съда (напр. Лизий*).

М

Магистрат (от лат.) - в рим. държавна уредба - висш държавен служител (*консул*, *претор* и др.).

Магистратура (от лат.) - в рим. държавна уредба - висшите държавни длъжности.

Манихеец - привърженик на *манихейството*.

Манихейство (по собств.) - късноантично религиозно учение, основано от Мани (или Манес, III в. сл. Хр), силно повлияно от дуализъм от персийски тип с рязко разграничаване и противопоставяне на светлина и мрак, на дух и тяло. За спасението на духа се практикувал аскетизъм.

Мезостих (от грц.) - стихова подредба, при която средната част на стиховете, четена по вертикален ред, представлява свързан текст.

Мелически (от грц.) - лирически.

Менипова сатира (по собств.) - сатиричен род, в която се редуват проза и поезия (вж. Менип*).

Метек (от грц.) - название на пришълците в Атина, на които срещу определен данък било разрешено да обитават града. За разлика от пълно-правните граждани те нямали политически права, а само граждански права.

Мим (от грц.) - фолклорен театрален вид; в театрален жанр го превръща Софрон*. Играе се без маски, женските роли се изпълняват от жени, като се допускат и импровизации. Тенденцията е да се представи всекидневието на обикновения човек. Литературни мимове за четене пише Херондас*. а в Рим - Маций*. През късната античност м. е най-обичаният от народа театрален жанр. Мимове се наричат и актьорите, които играят в такива представления.

Мимограф (от грц.) - автор на *мимове*.

Монтанизъм (по собств.) - християнска секта, основана от свещеника Монтан от Фригия (II в. сл. Хр.), проповядващ близкия край на света и призоваващ към строго морален, дори аскетичен живот и последно покаяние.

Муниципален (от лат.) - при-същ, свързан с *муниципията*.

Муниципия (от лат.) - ита-лийска община с право на самоуп-равление, получила граждански права след съюзническата война (91-88 г. пр. Хр.).

Н

Народен трибун (трибун от лат.) - в рим. държавна уредба -висше плебейско изборно длъжност-но лице, чието задължение било да закриля плебса от произвола на патрициите. Неговата забрана (вето) е спирала провеждането на решенията на сената и консулите.

Неоплатонизъм - късно раз-витие на философията в школата на Платон*; течение, чието начало поставя Плотин*. Като школа н. се развива в Александрия (от Амелий и Порфирий*), в Сирия (Ямблих*, Дексип*, Салустий* и Темистий*) и в Атина (Сириан, Прокъл*, Симпли-ций). Н. разгръща в голяма спекула-тивна система основната част от учението на Платон, като го свързва с други грц. и източни филос. и религиозни представи.

Неоплатоник - философ от школата на *неоплатонизма*.

Неоплатонически - присъщ на *неоплатонизма*.

Несторианец - привърженик на *несторианството*.

Несторианство (по собств.) -християнска секта, основана от Несторий (IV-V в. сл. Хр.), който отричал единството на божествената и човешката природа на Христос. Оттук идва и несъгласието му с името Богородица, дадено на Дева Мария.

Неотеризъм (от грц.) – лит. течение в Рим през първата половина на I в. пр. Хр., обединяващо млади поети, които използвали за образци на творбите си съч. на елинисти-ческите поети (главно Евфорион* и Калимах*). Те насочвали вниманието си към субективните преживявания, особено към любовното чувство, разработвали малки форми (елегии, *епиграли*, сватбени песни, *епилии*), като се стремели да покажат голяма начетеност в областта на митологията и съвършено овладяно майсторство на худ. форма.

Неотерик - привърженик и последовател на *неотеризма*.

Неотеричен - присъщ на *нео-теризма*.

Нобилитет (от лат.) – управ-ляващите кръгове в Рим, състоящи се от богати и влиятелни патрициански и плебейски родове.

Новацианец - привърженик и по-следовател на *новацианството*.

Новациански - присъщ на *нова-цианството*.

Новацианство (по собств.) -строга, принципна в моралните си изисквания християнска секта, наре-чена по името на основателя си Но-вациан (III в. сл. Хр), който се обявил срещу приемането отново в лоното на църквата на онези, които се били отказали от християнството по време на гоненията (III в. сл. Хр).

П

Палиата (от лат.) - комедиен жанр, чието действие се развива в грц. области, с грц. персонажи, които са облечени в палий (грц. химатий), откъдето произлиза и името на комедията.

Панегирик (от грц.) - похвално слово, реч за възхвала на личност и подвизите ѝ.

Пантомима (от грц.) драма-тически вид, развил се по времето на Рим. империя. Съчетавал балет и пеене, като действието, коетоактьорът представял чрез танц, се пояснявало от песента на стоящ до него певец, изпълнявана с музикален акомпанимент. По късната п. се със-тояла от солови изпълнения на един и същ актьор, който поемал всички роли - и мъжки, и женски, сменяйки маската, костюма и перуката си.

Пантомимичен - присъщ на *пан-томимата*.

Паразит (от грц.) - гост на трапезата, който се отплаща за поканата, като разсмива сътрапез-ниците си и прави комплименти на домакина; шут; традиционен персо-наж в новата *атическа комедия* и в *палиатата*.

Партений (от грц.) - вид хорова песен, изпълнявана от девически хор; запазени са фрагменти от партении на Алкман* и Пиндар*.

Патристика (от лат.) – съвкуп-ност от богословски, философски и политически доктрини на християнските писатели от II-VII в.

Пеан (от грц.) - вид хорова песен, изпълнявана от мъжки или девически хор. Името произлиза от епитет на бог Дионис. Първона-чално подобни песни се пишат само в негова чест. По-късно се посве-щават на други богове и на хора. Запазени са пеани от Пиндар*, от елинистическите поети и един фрагмент от Бакхилид*.

Пелагианство (по собств.) -християнска ерес, наречена по името на основателя ѝ Пелагий (IV - V в. сл. Хр.), който разглежда грехов-ността на човека не като наслед-ствено бреме от Адамовото грехо-падение, а като резултат на индиви-дуален избор между доброто и злото и защитава възможността за усъ-вършенстване на човека благода-рение на дадената му от Бога ра-зумност и просветление. П. е осъ-дено през 431 г. от църковния събор в Ефес.

Пелагианец - привърженик на *пелагианството*.

Пелагиански - присъщ на *пелагианството*.

Периоха (от грц.) - сбито изложение на съдържанието на даден текст, резюме.

Перипатетик (от грц.) - философ от школата на Аристотел*. Преподаването в тази школа по времето на Аристотел ставало в колонадите за разходки (наречени перипатос), откъдето произхожда и името на перипатетиците.

Перипатетически - присъщ на филос. школа на Аристотел*, на философите *перипатетици*.

Питагорец - привърженик на *питагорейството*.

Питагорейство - вж. Питагор*.

Платонизъм - вж. философа Платон*.

Платоник - привърженик на *платонизма*.

Понтифекс, мн. ч. понтифици (от лат.) - в древноримския култ висш жрец, член на колегия, чието задължение било да бди над традиционната рим. религия и религиозно право.

Презвитер (от грц.) - старей-шина; в йерархията на ранните християнски общини по функции бил близък до длъжността на епископа.

Претекста (от лат.) - рим. на-ционална драма със сюжет легенда или забележително ист. събитие, с персонаж висши длъжностни лица, облечени в официалната за сановни-ците дреха тога претекста, откъдето произхожда и името на този драма-тически вид.

Претор (от лат.) - в рим. държавно устройство - висш избран държавен служител, в чиято компе-тенция било съдопроизводството.

Префект (от лат.) - в рим. държавна уредба - административно или военно длъжностно лице, начал-ник или командир.

Принцепс (от лат.) – първенец. Формално Август* и неговите при-емници до Диоклециан (284 г.), кои-то носели тази титла, били не едно-лични господари, а първи между равните им по ранг сенатори, като имената им стояли на първо място в списъка на сената.

Принципат (от лат.) - първенство, еднолична власт, упражнявана от Август* до Диоклециан (31 г. пр. Хр. - 284 г. сл. Хр.).

Присцилианист - привърженик и последовател на *присцилианството*.

Присцилиански - присъщ на *присцилианството*.

Пропретор (от лат.) - в рим. държавна републиканска уредба – на-местник на провинция, която не разполага с армия. П. управлявал след изпълняването на едногодишен пре-торски мандат в Рим; по време на Рим. империя - пълномощник на импера-тора в неговите провинции.

Ретор (от грц.) - учител по крас-норечие.

$$\begin{array}{cccc} \downarrow & U & \downarrow & - \\ - & U & - & - \\ - & U & - & - \\ - & UU & - & \end{array}$$
$$\begin{array}{r} -U---||UU-U\checkmark \\ -UU-\checkmark \end{array}$$

www.bogdanbogdanov.net

Сотадов стих (по собств.) - стихов размер с голямо разно-образие в построението си, в чиято основа стоят вариации на ионик а миноре (U U --) и ионик а майоре (-- U U).

Софисти (от грц.) - название на род учени, философи и преподаватели на различни науки срещу високо заплащане, които през втората половина на V в. пр. Хр. обикаляли гръцкия свят. Те поставили нач. на една система на висшето образование, продължена от Изократ*, както и нач. на реториката и филологията. Най-известните от първото поколение с. са Горгий*, Протагор*, Продик* и Хипий*.

Стоа (от грц.) - така се нарича мястото в Атина, където Зенон* от Китион основава *стоическата* шко-ла; синоним на школата. Нейното развитие се разделя на 3 периода: Стара стоа с главни представители Зенон, Хризип* и Клеант*; Средна стоа с главни представители Панетий* и Посидоний*; и Нова (или еkleктическа) стоа с главни представители Сенека* Философа, Епиктет*. Музоний Руф* и Марк Аврелий*.

Стоик - привърженик и последовател на *стоицизма*.

Стоицизъм - елинистическа филос. школа, основана от Зенон* от Китион в IV в. пр. Хр. Основната тенденция е първоначално материалистическа. По-късно стоическото учение приема идеалистически черти. Стоическата философия оказва силно влияние върху рим. култура.

Стоически - присъщ на *стоицизма*.

Схолиаст (от грц.) - античен или средновековен коментатор на текст, който нанася бележките си отстрани в полето на текста, т. е. прави т. нар. *схолии*.

Схолий (от грц.) - бележка, коментар към трудно за разбиране място в античен текст, направена в страничното поле на текста; думата запазва значението „обяснение, коментар" и когато се прави отделно. От Античността и Средновековието до нас са достигнали подробни коментари към много антични автори.

Т

Телестих (от грц.) - стихова подредба, при която завършеците на отделните стихове, прочетени вертикално, образуват свързан текст.

Тогата (от лат.) - рим. национална комедия с рим. сюжети и с персонаж, облечен в национално рим. облекло - тога, откъдето произхожда името на този комически вид.

Трабеата (от лат.) - рим. драма, в която взема участие персонаж от коннишкото съсловие, облечен в къс, поръбен с пурпур плащ, наречен трабеа, откъдето произхожда и името на този драматически вид.

Трен (от грц.) - траурна хорова песен. Оказала е влияние върху формата на хоровата песен в античната трагедия. Запазени са откъси от трени на Симонид* и Пиндар*.

Триний (от лат.) - цикъл на науките за словото: граматика, реторика и диалектика.

Триумвират (от лат.) - в рим. държавна уредба - колегия от трима души. По-специално с името „първи триумвират" се означава съглашението между Помпей, Красс и Цезар* от 60 г. пр. Хр. (продължено през 56 г. пр. Хр.), което осигурява пълната им власт над държавата. „Втори триумвират" е съглашението между Марк Антоний, Лепид и Гай Цезар Октавиан, бъдещият принципс Август* (склучено през 43 г. пр. Хр. и продължено през 37 г. пр. Хр.).

Трохеичен септеноар (от грц.) - стихов размер, състоящ се от 7 трохея със схема

-U -U -U -U -U -U -U -

Трохеичен тетраметър (от грц.) - стихов размер със следната схема: -

-U -U -U -U -U -U -U -U -

Трохей или хорей (от грц.) - стих. хотворна стъпка, състояща се от дълга и кратка (или ударена и неударена) сричка.

Ф

Фалеков стих (от грц.) - едина-десетосричен стихов размер със следната схема:

- - - 00 - 0 - 0 - - или 0 - - 00 - 0 - 0 - -.

Х

Хекзаметър (от грц.) - основният размер на епоса и сатирата, състоящ се от 6 стъпки (5 дактила, сменяни със спондей и накрая спондей или *хорей*)

със

следната

схема:

- '00 - '00 - '00 - '00 - '00 - '0 .

Хендекасилаб (от грц.) - единадесетосричен размер (вж. *фалеков стих*).

Химн (от грц.) - хорова песен в чест на божество. По-късно става родово понятие, обединяващо *пеана*, *ди-тирамба* и *прозодия*. Запазени са т. нар. Омирови * химни, фрагменти от химни на Терпандър*, Алкей* и Пин-дар*, лит. химни на Калимах*, един х. на Клеант* и откъси от химни върху камък, намерени в Делфи заедно с нотни знаци, които били разчетени.

Хипорхема (от грц.) - хорова песен, която се изпълнява с танцуване. Запазени са фрагменти от такива песни на Пиндар* и Бакхилид*.

Холиямб (от грц.) - система от единадесет стъпки ямб и накрая *хорей* или спондей. Пръв използва този размер Хипонакт*, а по-късно Калимах*, Херондас* и Валерий Катул*. Схемата е следната:

0 - 0 - 0 - '0 - 0 - - '0 .

Хорей - вж. *Трохей*.

Ц

Цензор (от лат.) - в рим. държавна уредба - висш държавен служител, чиито задължения били надзорът над имуществото и нравите на общината, както и финансов контрол върху имотите на държавата. На тази длъжност, която се смятала за връх на полит. кариера, били избирани по двама души (обикновено през 5 години) с 18-месечен мандат.

Центон (от лат.) - стихотворен вид, появил се през късната Ан-тичност, който е създаден от поети-чески цитати, най-често от Верги-лий*. Цитатите са съчетани така, че да предават ново съдържание.

Центумвири (от лат.) - по време на Рим. империя - съдебна колегия от 105 души, която разглеждала частни имуществени дела.

Центурион (от лат.) - в рим. войска - стотник.

Я

Ямбичен диметър (от грц.) - стихов размер със следната схема:

0 - '0 - 0 - '0 - .